МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ
УКРАЇНИ
ОДЕСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ
ВНУТРІШНІХ СПРАВ

Теоретичні та прикладні аспекти проведення стратегічного, тактичного та оперативного кримінального аналізу (Реалізація філософії ILP в системі кримінального аналізу Національної поліції України)

ПОСІБНИК

м. Одеса
2023

МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ
ДЕРЖАВНИЙ НАУКОВО-ДОСЛІДНИЙ ІНСТИТУТ МВС УКРАЇНИ
ОДЕСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ВНУТРІШНІХ СПРАВ

ТЕОРЕТИЧНІ ТА ПРИКЛАДНІ АСПЕКТИ ПРОВЕДЕННЯ СТРАТЕГІЧНОГО, ТАКТИЧНОГО ТА ОПЕРАТИВНОГО КРИМІНАЛЬНОГО АНАЛІЗУ

(РЕАЛІЗАЦІЯ ФІЛОСОФІЇ ILP В СИСТЕМІ КРИМІНАЛЬНОГО АНАЛІЗУ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ)

ПОСІБНИК

2023

УДК 343.01: 303.442.3

Погоджено на засіданні науково-дослідної лабораторії з
проблемних питань кримінального аналізу
Одеського державного університету внутрішніх справ.
(Протокол № 10 від 31 жовтня 2023 р.)

Схвалено та рекомендовано до друку
Наукова-методичною радою
Одеського державного університету внутрішніх справ.
(Протокол № 4 від 22 листопада 2023 р.)

Теоретичні та прикладні аспекти проведення стратегічного, тактичного та оперативного кримінального аналізу (Реалізація філософії ILP в системі кримінального аналізу Національної поліції України) посібник / Користін О., Свиридюк Н., Афонін Д., Нєкрасов В. та ін. — Одеса,; ОДУВС, 2023. — 144 с.

У посібнику системно здійснено огляд міжнародних стандартів організації поліцейської діяльності, керованої аналітичною розвідкою (ILP), та зарубіжних трендів розвитку кримінального аналізу, розкрито інституційні стандарти розвитку кримінального аналізу в умовах імплементації ILP, а також методологічні засади кримінального аналізу в діяльності органів правопорядку.

Матеріали, викладені в посібнику, будуть корисними для ознайомлення та використання у практичній діяльності працівниками Національної поліції України та інших правоохоронних органів, зокрема підрозділів кримінального аналізу, для вивчення студентами, курсантами, аспірантами, ад'юнктами та викладачами відповідного спрямування.

ЗМІСТ

1. КОНЦЕПТУАЛІЗАЦІЯ INTELLIGENCE-LED POLICING (ILP) У ПРАВООХОРОННІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

1.1. Зміст та інтерпретація терміну «Intelligence» в контексті моделі Intelligence-led Policing

Перед правоохоронними органами все більш складними є сучасні виклики. Водночас у суспільстві значно зросли вимоги щодо підвищення ефективності та результативності діяльності органів правопорядку. Саме у відповідь на нові виклики сучасними розвиненими правоохоронними системами розроблена нова модель Intelligence-Led Policing (далі ILP). Ця модель не тільки забезпечує сучасний підхід до ідентифікації та планування заходів протидії зростаючим транснаціональним загрозам таким як тероризм та організована злочинність, але також застосовується до проактивного та оперативного планування за будь-яким напрямом діяльності органів правопорядку, не виключенням є і загальний правоохоронний менеджмент. Водночас залишаються питання методологічного характеру, зокрема щодо інтерпретації терміну «Intelligence» українською мовою, сприйняття його змісту у контексті зазначеної моделі, забезпечуючи тим самим об'єктивність та повноту імплементації моделі ILP в Україні.

Intelligence-Led Policing – це сучасна модель, яка передбачає інкорпорування аналітичної розвідувальної функції в загальну місію правоохоронної системи. Комплексне завдання – прогнозування ризиків та вплив на дії – передбачає комбінування аналізу та процесу прийняття рішень, що створює додаткові виклики для спеціалістів розвідувальних аналітичних служб. Незважаючи на те, що ILP є викликом традиційній і домінуючій реактивній, що базується на реагуванні, поліцейській діяльності, її прийняття та привнесення у правоохоронну діяльність проактивного мислення, визначення пріоритетів і планування не змінить того факту, що поліції завжди доведеться реагувати на інциденти, пов'язані з безпекою, та вчинені злочини. ILP передбачає суттєві зміни організаційно-управлінської структури, що в межах визначеної стратегії передбачає системний збір, обмін та аналіз відповідної інформації і призначена для надання допомоги менеджменту правоохоронних органів в ухваленні обґрунтованих рішень, що формуються на реальних даних. Зазначене стосується не лише продукування стратегічних цілей, а й щоденної операційної діяльності. У цьому сенсі ILP доповнює традиційну модель правоохоронної діяльності.

Серед досвідчених фахівців має місце чітке розуміння того, що адекватність інтерпретації моделі та реалізація єдиної концепції ILP потребує подолання лінгвістичних проблем, оскільки термін «Intelligence» у різних мовах має різне значення.

У виданні «OSCE Guidebook Intelligence-Led Policing» і робиться акцент на тому, що «Слово intelligence зазвичай перекладається російською мовою як дані та інформація з обмеженим доступом, які мають у своєму розпорядженні служби безпеки та інші уповноважені органи, включаючи уповноважені (відповідальні) поліцейські підрозділи, тоді як англійською «intelligence» означає всі види, розроблених правоохоронними органами та їм доступних, проаналізованих даних та інформації». І незважаючи на запобіжне, за-для уникнення «дисгармонії», тлумачення, що intelligence відноситься до проаналізованих даних та інформації, у російськомовному перекладі цього видання ОБСЄ «Intelligence» хибно інтерпретується як «оперативні дані і інформація».

Ще більш звужено, лише як «оперативні дані» цей термін інтерпретується у перекладі українською мовою видання Міжнародної асоціації аналітиків у сфері аналізу злочинності (International Association of Crime Analysts, IACA) під назвою «Exploring Crime Analysis: Readings on Essential Skills».

І це не виключення, в Україні міжнародними партнерами (КМЕС, ОБСЄ) чимало зусиль докладається щодо імплементації моделі Intelligence-Led Policing у діяльність органів правопорядку, але водночас має місце різноманітність інтерпретації ключового терміну «intelligence» представниками органів правопорядку, яка переважно не відображає змісту, сутності, духу, філософії … самої моделі ILP.

Наразі термін, що передається англійським словом «intelligence», має безліч різних визначень, залежно від контексту, культур, мов і традицій (інтелект, розум, інформація, відомості, кмітливість, розвідка, тяма тощо). Зокрема, інтелект – це загальна здатність людини розв'язувати проблеми, вирішувати завдання, розуміти складні поняття, сприймати інформацію, мислити логічно і творчо, аналізувати, синтезувати та оцінювати інформацію, навчатися та

розвиватися. Розум можна розглядати як генеральний фактор, що визначає успіх у різних сферах життя, таких як навчання, робота, спілкування, особисті відносини та інші.

На підставі літератури з'ясовано також, що слово «intelligence» використовується одночасно для визначення методології, структури, процесу і продукту. Поряд з тим, етимологічна характеристика терміну «intelligence» у контексті сутності сучасної моделі поліцейської діяльності потребує відходу від однозначного елементарного перекладу, а обґрунтовує позицію більш широкого тлумачення. Водночас, проблема інтерпретації «Intelligence» у контексті ILP має місце і безпосередньо в англомовному використанні.

І прикладом тому є широка дискусія серед фахівців. М. Петерсон (Marilyn Peterson) звернув увагу на необхідності визначення терміну «Intelligence» у контексті ILP, а також на важливості розуміння різниці між «intelligence» та «information». У своїй роботі «Intelligence-Led Policing: The New Intelligence Architecture» Петерсон обґрунтовує необхідність відмінної термінології, яка дозволяє чітко визначати різницю між різними типами даних та їхнім використанням в контексті ILP. Зокрема він зазначає, що «Через неправильне використання слово «intelligence» означає різні речі для різних людей. Найпоширеніша помилка – вважати «intelligence» синонімом до «інформації». Інформація – це не intelligence».

Хоча, наразі, «intelligence» у найпростішому варіанті можна описати як оброблена інформація. Це має на меті передати відчуття того, що необроблена інформація повинна бути оброблена, перш ніж її можна буде інтерпретувати. Але слово «обробка» не передає жодного реального відчуття сутності чи точності. Дійсно, якщо і є ключовий елемент, якого не вистачає, в будь-якому визначенні, яке обертається навколо ідеї обробки, то це те, що intelligence вимагає високого ступеня інтерпретації, в поєднанні з деякими неминучими, виваженими припущеннями.

Незалежно від того, в якій сфері ми використовуємо «intelligence», або які теми та інтереси привертають нашу увагу, всі практичні сегменти intelligence мають наступні спільні ключові елементи (виклики), що маємо враховувати:

- проблеми потрібно вирішувати;
- потреба в належному плануванні;
- дані потрібно шукати, збирати та узагальнювати;
- відповіді потрібно знайти.

Ще одне загальновживане визначення, яке втілює ці ідеї, можна сформулювати на основі різних статей Короткого Оксфордського словника англійської мови та інших джерел, і воно передбачає, що Intelligence можна описати наступними термінами: Intelligence – це сума того, що відомо, інтегровано з новою інформацією, а потім остаточно інтерпретовано за значенням.

Дійсно, термін «intelligence» є досить широким і може мати різні тлумачення залежно від контексту. У правоохоронній діяльності цей термін використовується для позначення збору, аналізу та використання інформації з різних джерел з метою розкриття злочинів та запобігання злочинності.

Однак, визначення та інтерпретація терміну «intelligence» у правоохоронній діяльності може викликати певні проблеми. Один з основних проблемних моментів полягає у тому, що термін «intelligence» має багато різних визначень та тлумачень у різних країнах та контекстах. Наприклад, в США під терміном «intelligence» зазвичай розуміють інформацію, яка збирається спеціальною службою, тоді як у Великій Британії під цим терміном розуміють загальну інформацію, яка збирається поліцією.

Ще однією проблемою є те, що використання терміну «intelligence» може спричиняти певні нерозуміння та непорозуміння між різними агентствами та службами, які займаються збором та обробкою інформації. Наприклад, одна служба може вважати певну інформацію як «intelligence», тоді як інша служба може вважати її звичайною інформацією.

У дослідженнях з ILP часто зустрічається термін «intelligence», який може мати різне тлумачення і використовуватись в різних контекстах. Зокрема, він може інтерпретуватися як розвідувальна інформація про кримінальну діяльність та злочинців, яку збирає та аналізує правоохоронна система. Також «intelligence» може означати систему, яка забезпечує збір, аналіз та розповсюдження цієї інформації, а також дії правоохоронних органів, які базуються на зібраній інформації.

Intelligence є можливим інтерпретувати через терміни, які найчастіше в україномовному контенті використовуються у контексті моделі ILP: аналітика, розвідка, розвідувальна аналітика, аналітична розвідка.

Підходи до тлумачення терміну «intelligence» можуть бути різними, проте в контексті ILP важливими є такі його характеристики, як здатність збирати, аналізувати та використовувати інформацію з метою забезпечення ефективної і результативної боротьби зі злочинністю та забезпечення громадської безпеки.

АНАЛІТИКА

Наразі у контексті моделі ILP термін «intelligence» можна тлумачити через термін аналітика, оскільки обидва терміни мають спільний змістовий контекст. У контексті ILP, intelligence як і аналітика також передбачає використання для збору, аналізу та інтерпретації інформації, проте з орієнтацією на розв'язання проблем правопорядку та запобігання злочинності. Таким чином, intelligence у моделі ILP можна розглядати як розвинену форму аналітики, спрямовану на досягнення певних цілей у сфері правоохоронної діяльності.

В інтерпретації терміну «intelligence» через термін «аналітика» ми можемо розуміти, що ILP базується на здатності правоохоронних органів до збору та аналізу інформації, зокрема, щоб створити детальніші профілі злочинців, оцінити загрози для громадської безпеки та визначити ефективні методи протидії злочинності тощо.

У цьому контексті «аналітика» визначається як процес перетворення різноманітної інформації в структуровану та корисну для подальшого прийняття рішень. Таким чином, intelligence у контексті ILP має на увазі не тільки збір інформації, але й її обробку та аналіз з метою забезпечення ефективного управління правоохоронною діяльністю.

Однією з позитивних ознак тлумачення терміну «intelligence» через термін «аналітика» є те, що воно зосереджується на процесі аналізу даних, інформації, що дозволяє розуміти, що це не просто збір різних даних, а їх аналіз та перетворення в корисну інформацію.

З іншого боку, негативною стороною цього тлумачення є те, що воно може зводитись до спрощення різних аспектів роботи правоохоронних органів – до лише аналітичного процесу. Це може призвести до ігнорування важливості інших аспектів, таких як людські фактори, операційна та стратегічна діяльність, комунікація, інтуїція тощо. Також, акцент на аналітиці може привести до переорієнтації роботи правоохоронних органів з проактивної до реактивної, що означає, що замість фокусування уваги на запобіганні вчинення злочинів, органи правопорядку будуть реагувати на вже наявні проблеми.

Іншою негативною ознакою тлумачення терміну «intelligence» через термін «аналітика» є те, що це може призвести до зведення всієї роботи правоохоронних органів до рівня досліджень і аналітики, зменшуючи значення ролі інших складових, таких як професійна підготовка, технічні засоби, можливості та інструменти тощо. Проте, якщо використовувати термін «аналітика» як доповнення до терміну «intelligence» в контексті ILP, це може бути корисним інструментом для забезпечення точності та раціональності в прийнятті рішень у правоохоронній діяльності.

РОЗВІДКА

Термін «розвідка» у контексті правоохоронної діяльності, може використовуватися для позначення процесу збирання та аналізу інформації про певний об'єкт або ситуацію, стан, територію тощо. У цьому контексті, термін «intelligence» може тлумачитись як інформація, яка зібрана та проаналізована в рамках розвідки.

Таке тлумачення терміну «intelligence» через термін «розвідка» може мати позитивні та негативні ознаки. Серед позитивних можна назвати:

більш точне та чітке визначення терміну, що полегшує розуміння його значення;

орієнтація на збір інформації – розвідка, як і intelligence, передбачає систематичний та структурований збір інформації про можливі загрози та кримінальну активність. Наголос на процесі збирання та аналізу інформації може сприяти спрямуванню уваги на необхідності систематичного та наукового підходу до збору даних та їхнього аналізу;

термін «розвідка» може мати відтінок «шпигунства», що вказує на те, що збір інформації може відбуватися нелегальним шляхом. Це може сприяти у визначенні правових меж дій правоохоронних органів у процесі збору інформації;

направленість на дії у майбутньому – розвідка, як і intelligence, дозволяє отримати інформацію, яка може стати основою для прийняття рішень у майбутньому;

спрямованість на надання підтримки діяльності правоохоронних органів – розвідка, як і intelligence, може бути корисною для підтримки діяльності правоохоронних органів та забезпечення безпеки населення.

Серед негативних ознак можна назвати:

військова конотація – термін «розвідка» має переважно військову конотацію, що може призводити до сприйняття моделі ILP як «військової» та спотворювати його значення в контексті правоохоронної діяльності;

термін «розвідка» може викликати негативну реакцію в громадськості, оскільки він асоціюється зі збором інформації про людей та їхні дії;

термін «розвідка» може мати деяку незаконність, якщо збір розвідувальної інформації здійснюється з порушенням приватності та прав людини;

необхідність великих бюджетів – розвідка, як і Intelligence, вимагає великих бюджетних витрат на забезпечення діяльності розвідувальних служб, що може бути важко реалізовувати для правоохоронних органів.

Таким чином, оскільки intelligence у моделі ILP відноситься до збору та аналізу інформації з різних джерел, то термін «аналітика» відображає цю ідею краще, ніж термін «розвідка». Крім того, використання терміну «аналітика» забезпечує більш точне розуміння концепції intelligence в контексті ILP та підкреслює важливість аналізу даних та інформації в управлінні правоохоронними справами.

У контексті моделі Intelligence-led policing (ILP) термін «аналітика», на відміну терміну «розвідка», краще відображає зміст поняття «Intelligence».

Це пояснюється тим, що аналітика передбачає застосування різних методів та технологій для обробки та аналізу великої кількості інформації. В основі роботи аналітиків лежать методи та техніки статистичного аналізу, експертного оцінювання та прогнозування, машинного навчання, розпізнавання образів тощо. У результаті, аналітики забезпечують поліцейські служби необхідними даними та знаннями для ефективного ведення розслідувань та запобігання злочинам.

Водночас, використання терміну «розвідка» може привести до неправильного сприйняття правоохоронного органу як воєнної організації, яка проводить розвідувальні дії на військовій основі, не дивлячись на інтелектуальну складову моделі ILP. Термін «розвідка», хоч і має деякий зв'язок з роботою розвідки, але може мати військовий відтінок, що не дуже відповідає специфіці ILP. Крім того, розвідка часто асоціюється зі збором інформації шляхом шпигунства або інших нелегальних методів, що може суперечити принципам законності та етики поліцейської роботи. Тому термін «аналітика» є більш точним та відповідним для тлумачення слова «intelligence» у контексті ILP.

РОЗВІДУВАЛЬНА АНАЛІТИКА

Термін «розвідувальна аналітика» також використовується в контексті розвідки та розвідувальної діяльності, де аналітики займаються збором, оцінкою розвідувальної інформації з різних джерел та аналізом. Термін «розвідувальна аналітика» зазвичай зосереджений на зборі та аналізі розвідувальної інформації, тоді як intelligence в контексті ILP охоплює ширший спектр знань, включаючи не тільки розвідувальну інформацію, а й знання про діяльність злочинних груп, закони та політику, технології, соціальні мережі та інші аспекти.

Таким чином, термін «розвідувальна аналітика» може використовуватися для пояснення деяких аспектів intelligence в контексті ILP, але він не може повністю відображати всю сутність intelligence у цій моделі. Водночас він поєднує у собі поняття «аналітики» та «розвідки», тобто визначається як процес збору, аналізу та розуміння інформації, що отримана з різних джерел з метою прийняття рішень. З точки зору «розвідки» він охоплює велику кількість інформації, що може бути корисною для виконання завдань ILP, а з точки зору «аналітики» – відображає ключову роль, яку відіграє аналіз інформації у роботі аналітиків в контексті філософії ILP, які повинні зібрати та обробити велику кількість різноманітної інформації для продукування оптимальних рішень.

Отже, термін «розвідувальна аналітика» є більш точним (ніж терміни «аналітика» та «розвідка») відображенням intelligence у контексті моделі ILP, оскільки поєднує в собі ідеї розвідки та аналітики, які є ключовими складовими роботи учасників процесів ILP.

АНАЛІТИЧНА РОЗВІДКА

Термін «аналітична розвідка» використовується для опису діяльності, яка використовує аналітичні методи для збору, обробки та інтерпретації інформації про потенційну загрозу. У контексті ILP, термін «аналітична розвідка» можна тлумачити як діяльність, яка використовує аналітичні методи для збору та обробки інформації, що стосується злочинної діяльності, з метою виявлення потенційних загроз для громадської безпеки.

Аналітична розвідка – це процес збору, аналізу та інтерпретації інформації з метою виявлення та оцінки потенційних загроз, визначення можливих наслідків та розробки стратегій для їх запобігання або зменшення наслідків та створення звіту або рекомендацій для прийняття рішень.

Цей термін часто використовується у контексті безпеки та оборони, де аналітична розвідка використовується для підготовки стратегій та тактик протидії потенційним загрозам, таким як терористичні акти, кібератаки та інші форми агресії. Термін «intelligence» також використовується в контексті розвідувальної діяльності та безпеки, і має аналогічне значення – це знання, які отримуються з розвідувальної діяльності та інших джерел, та які використовуються для розробки стратегій та тактик протидії потенційним загрозам.

У контексті розвідувальних служб та поліції, аналітична розвідка пов'язана з Intelligence. У цьому контексті Intelligence означає інформацію, отриману з різних джерел, що використовується для прийняття рішень щодо безпеки держави або боротьби зі злочинністю. Аналітична розвідка в цьому контексті використовується для аналізу розвідувальної інформації та забезпечення необхідних знань та рекомендацій для прийняття рішень.

Отже, терміни «аналітична розвідка» та «intelligence» мають багато спільного у тому сенсі, що обидва використовуються для опису процесу збору, аналізу та інтерпретації інформації з метою виявлення та оцінки

потенційних загроз. Обидва терміни використовуються у контексті безпеки та оборони, де інформація та знання про потенційні загрози можуть бути вирішальними для розробки стратегій та тактик їх запобігання або зменшення наслідків.

Звісно тлумачення терміну «intelligence» в контексті ILP через аналітичну розвідку може мати позитивні та негативні аспекти. Серед позитивних аспектів можна виділити можливість використання аналітичних методів для збору та обробки інформації, що дозволяє отримувати більш точні та детальні дані про злочинну діяльність та потенційні загрози. Також, таке тлумачення підкреслює важливість використання аналітики для забезпечення безпеки громадян.

Термін «аналітична розвідка» відображає основні характеристики Intelligence в контексті моделі ILP, такі як збір та аналіз інформації з метою виявлення потенційної загрози та прийняття на основі цієї інформації рішень щодо її запобігання або нейтралізації.

Однак, серед негативних аспектів можна відзначити те, що термін «аналітична розвідка» може бути сприйнятий як надмірно військовоорієнтований та недостатньо зорієнтований на цивільну безпеку. Крім того, використання терміну «розвідка» може викликати певний рівень недовіри серед громадськості, оскільки воно асоціюється з таємною та секретною діяльністю. Хоча з часом, за умови обґрунтованого, в межах права та закону, використання терміну «аналітична розвідка» можливим є уникнення проблеми тлумачення терміну «intelligence» через військовий контекст або терміну розвідки, яке може бути сприйняте як використання тільки секретної інформації.

Водночас, так як термін «аналітична розвідка» має глибокий зв’язок з військовою та розвідувальною діяльністю, це додатково і більш глибоко відображає специфіку діяльності служб безпеки та правоохоронних органів. Таке тлумачення Intelligence дозволяє включати в себе і аспекти розвідки, такі як збір інформації про злочинців та потенційних загроз, що може бути важливою складовою успішного виконання завдань в сфері національної безпеки та правоохоронної діяльності.

З іншого боку, термін «аналітична розвідка» може бути занадто специфічним для опису всіх аспектів Intelligence, що можуть бути важливими у контексті моделі ILP. Наприклад, Intelligence може включати в себе аспекти профілювання поведінки, аналіз соціальних мереж та роботу з великими обсягами даних, які можуть не мати відношення до розвідувальної діяльності. Таким чином, термін «аналітична розвідка» може бути дещо обмежувальним, що може призвести до неповного тлумачення концепції Intelligence в контексті ILP.

Порівнюючи безпосередньо переваги та недоліки двох термінів «розвідувальна аналітика» та «аналітична розвідка» зазначимо, що вони можуть відрізнятися за вживанням в різних організаціях та відомствах. У деяких випадках, «розвідувальна аналітика» може використовуватися більше в контексті військової розвідки, де важливіше добування та аналіз інформації з різних джерел, щоб зробити рішення щодо воєнних дій. У такому випадку, «аналітична розвідка» може бути більш широким терміном, що включає в себе аналіз інформації з будь-яких джерел, у тому числі військових, політичних, економічних, соціальних тощо.

Якщо ми порівняємо переваги та недоліки двох термінів «розвідувальна аналітика» та «аналітична розвідка», то можна зробити висновок, що кожен з них має свої переваги та недоліки, але обидва терміни тією чи іншою мірою можуть використовуватися для тлумачення терміну «intelligence» у контексті моделі ILP.

Розвідувальна аналітика може бути корисною в тому випадку, коли необхідно зібрати інформацію з різних джерел та зробити швидкі рішення на основі цієї інформації. Однак, цей підхід може бути недостатньо глибоким та неповним, оскільки інформація може бути не повною та неперевіреною. Аналітична розвідка, з іншого боку, може дозволити більш глибокий та детальний аналіз інформації, що зібрана з різних джерел, яка дозволяє зробити більш обґрунтовані та розумні рішення. Однак, цей підхід може займати більше часу та зусиль, оскільки потрібно детально проаналізувати кожне джерело та зробити висновки на основі цієї інформації.

Переваги терміну «розвідувальна аналітика» також полягають у тому, що він можливо більш точно відображатиме фокус на зборі інформації, процесі отримання інформації та аналізу її, який є необхідним для здійснення розвідувальної діяльності; більш зрозумілий для фахівців зі спеціальних служб. Крім того, частіше використовується в контексті правоохоронних органів та військових структур, але може бути пов’язаний зі стереотипами та негативними уявленнями про розвідувальну діяльність.

Переваги терміну «аналітична розвідка» полягають у тому, що він більш широкий та охоплює не тільки процес отримання інформації, а й її використання для прийняття рішень та планування дій. Відображає обидва аспекти процесу розвідки та аналізу, є більш загальним та універсальним терміном, що може застосовуватися в різних контекстах. Також термін «аналітична розвідка» частіше використовується в контексті інформаційних технологій та бізнесу.

Мають місце і певні недоліки терміну «аналітична розвідка»: може бути менш зрозумілим для фахівців зі спеціальних служб; може створювати сприйняття, що обидва аспекти розвідки та аналізу є рівнозначними, тоді як розвідувальна діяльність може мати більшу або меншу вагу, залежно від контексту.

Кожен з підходів має свої переваги та недоліки, тому важко однозначно визначити, який із них найбільше відображає значення Intelligence в контексті ILP. Однак, можна зробити висновок, що терміни «розвідувальна аналітика» та «аналітична розвідка» є більш точними і більш повно відображають сутність Intelligence у контексті ILP, оскільки поєднують у собі характеристики обох попередніх підходів «аналітики» і «розвідки».

При складності, багатогранності, різному у традиційному вимірі сприйняттю у суспільстві термін «аналітична розвідка» найбільш точно відображає значення «intelligence» у контексті ILP, а тому достатньо обґрунтованою є україномовна інтерпретація Intelligence-Led Policing як «Правоохоронна діяльність, керована аналітичною розвідкою».

Це тлумачення дозволяє поєднувати ключові характеристики Intelligence, такі як збір та аналіз інформації, з процесом розвідки, що передбачає збір, аналіз та оцінку інформації з метою надання рекомендацій. Інформація та знання про потенційні загрози можуть бути вирішальними для розробки стратегій та тактик їх запобігання або зменшення наслідків тим самим, вирішуючи завдання проактивності нової моделі. Крім того, це тлумачення підкреслює роль аналітичної складової в процесі розвідки, що є важливим аспектом в контексті ILP.

Термін «аналітична розвідка» найбільше відповідає сутності та значенню терміну Intelligence в контексті ILP. Він поєднує в собі ключові характеристики, які мають значення для збору, аналізу та використання інформації для прийняття рішень у правоохоронній діяльності. Термін «аналітична розвідка» відображає увагу на аналізі та обробці даних, що відповідає головній задачі Intelligence у контексті ILP – збору, аналізу та використанню інформації з метою досягнення цілей правоохоронної діяльності, вирішенню комплексного завдання, що передбачає комбінування аналізу та процесу прийняття рішень, прогнозування ризиків та впливу на управлінську діяльність.

1.2. Кримінальний аналіз та кримінальна розвідка: зміст та місце в системі Intelligence-led Policing

Суттєвою перешкодою у вітчизняних правоохоронних реаліях щодо розвитку кримінального аналізу є розуміння щодо співвіднесення його з новою моделлю правоохоронної діяльності – ILP. Серед усіх фахівців найбільш титулованим та цитованим щодо ILP є вчений з Великої Британії Джері Ретклiф (Dr. Jerry H. Ratcliffe), який найбільш ґрунтовно та у достатньо доступній формі пояснив співвідношення кримінального аналізу та ILP, і для розуміння повної картини додатково використав термін «кримінальна розвідка». Кримінальна розвідка для вітчизняних правоохоронців є достатньо зрозумілим напрямом діяльності, який має свою історію розвитку, не потребує додаткової деталізації, але у співвідношенні з кримінальним аналізом має свої особливості, які допомагають достатньо глибоко розуміти як окремі поняття, так і певну інтеграцію та осмислення нового змісту.

Правоохоронні органи покладаються на безліч інформаційних джерел та використовують різні підходи щодо запобігання злочинності та реагування на різноманітні деструктивні явища. Джерела інформації, в залежності від мети, можуть бути різноманітними (дані під час арешту, телефонні розмови, діяльність інформаторів, дані про злочини тощо), але аналітичне використання цих джерел й формування корисної інформації та даних є завданням аналітиків правоохоронних органів, які зосереджують свої зусилля на спробі ідентифікації злочинних схем, тенденцій та зв’язків між окремими правопорушниками або організованими групами.

Загалом, кримінальна розвідка спричинює розвиток ключових та істотних продуктів, які сприяють у прийнятті правоохоронними органами ключових рішень, зокрема і щодо організованої злочинної діяльності. З іншого боку, кримінальний аналіз передбачає використання різноманітних географічних та соціально-демографічних даних у поєднанні з просторовими методами для аналізу, запобігання та вирішення проблем злочинності й різноманітних деструктивних явищ.

Обидва напрями є важливими для правоохоронної діяльності, проте їх спроможності забезпечувати найбільшу аналітичну та слідчу підтримку перешкоджає відсутність інтеграції між ними через різні підходи щодо відомчої політики, поліцейської культури та недостатності лідерства.

Тривалим є дискурс серед учасників співтовариства аналітиків правоохоронних органів при обговоренні питань культури та оперативних функцій цих підрозділів. Інформація від підрозділу кримінальної розвідки зазвичай вважається конфіденційною і, отже, сприймається як більша цінність через її чутливий характер. З іншого боку, інформація кримінального аналізу є менш чутливою та використовується більш широко в усіх установах. У багатьох випадках правоохоронні органи прагнуть розміщувати розвідувальний потенціал на окремому рівні в межах організації, створюючи ще один розрив з іншими аналітичними підрозділами, такими як кримінальний аналіз. Однак,

з огляду на характер та обсяг розвідувальних служб та підрозділів кримінального аналізу, особливо важливим є питання про те, чому вони не працюють більш тісно разом, щоб забезпечити більш цілісний підхід до проблем злочинності.

Для більшої частини історії правоохоронних органів кримінальна розвідувальна інформація, що стосується діяльності кримінальних індивідів або груп правопорушників, зберігалася спеціалізованими підрозділами або окремими правоохоронцями (оперативниками або слідчими). Навіть при впровадженні розвідувальних підрозділів, ці аналітичні групи часто зберігали свою інформацію у вузькому професійному середовищі, в межах підрозділу. Основна увага відділів кримінальної розвідки зосереджувалась на реактивній підтримці розслідування. Така ситуація переважає і сьогодні. Наприклад, антинаркотичні розвідувальні підрозділи використовують аналітичну розвідувальну інформацію лише в межах своїх підрозділів, водночас, така ж ситуація і у підрозділах кримінальної розвідки, що фокусують свою увагу на організованій злочинності.

У новому середовищі поліцейської діяльності злиття таких інформаційних аналітичних матеріалів є надзвичайно цінним, оскільки на стратегічному рівні ресурси всього поліцейського підрозділу можуть витрачатися більш ефективно і не розпорошуватися між окремими потребами підрозділів. Оскільки узагальнена інформація більше акумулює інформації про діяльність організованих злочинних груп щодо низки кримінальних процесів, зокрема, вулична злочинність, наркоманія, торгівля людьми та відмивання коштів, для перегляду цього питання необхідно реструктурувати аналітичні служби правоохоронних органів. Ризики занадто високі, щоб дотримуватися ізоляції та спеціалізації окремих підрозділів з простої зручності для бюрократів.

Вирішення цієї проблеми лежить у площині формування інтегрованої моделі аналізу.

Поєднуючи кримінальний аналіз з кримінальною розвідкою, формується загальний масив, у якому кримінальний аналіз забезпечує інформацією про те, що відбувається у злочинному середовищі, а кримінальна розвідка – чому це відбувається.

Ці два компоненти, що використовуються в поєднанні, мають важливе значення для більш повного розуміння злочинності, необхідної інформації для формулювання ефективних стратегій щодо зменшення шкоди та профілактики.

Керівники правоохоронних органів потребують якісної інформації для прийняття правильних рішень. Наскільки кращою вони повинні отримувати цю інформацію, і як вони повинні організувати роботу своїх підрозділів, щоб максимально використовувати інформацію? В ідеалі, інформація проходить через руки аналітика, щоб її можна було об’єднати, фільтрувати, синтезувати в контексті з іншою інформацією, щоб остаточний результат, аналітичний продукт, формував лаконічну картину злочинного середовища. Майже кожна сучасна стратегія поліцейської діяльності вимагає аналізу злочинного середовища як відправної точки для вибору стратегії зниження злочинності.

Кримінальна розвідка, як це зазвичай використовується в оперативному режимі, може зафіксувати кримінальну поведінку. Кримінальний аналіз може забезпечити поліцію знаннями щодо кримінальних моделей та тенденцій. Без такого розуміння форм злочинності та кримінальної поведінки не можливо здійснювати ефективне планування та формувати стратегії. З цього приводу аналітик ф’южн центру поліції штату Массачусетс Дебра Піхл (Debra Piehl) говорила: «Я не знаю, що можна робити з розвідкою без кримінального аналізу або, що можна робити з кримінальним аналізом, не перетворюючи його на результати аналітичної розвідки».

Як і в кримінальній розвідці, існує безліч визначень кримінального аналізу. Кримінальний аналіз по суті є систематичним вивченням проблем злочинності та правопорушень, а також інших питань, пов’язаних з правоохоронною діяльністю, включаючи соціально-демографічні, просторові та часові чинники, щодо об’єктивного сприйняття інформації про злочинне середовище, оцінювання та зниження рівня злочинності, запобігання окремим видам злочинів.

Як і кримінальна розвідка, кримінальний аналіз має тактичний, оперативний та стратегічний компоненти. Тактичний аспект зосереджується на негайних питаннях, які мають значення для поліції; оперативні питання визначають пріоритетні сфери та потенційні проблеми; і стратегічний компонент розглядає довготривалі проблеми, які можуть бути вирішені або поліцейським відділом, або такими агенціями, як міська рада чи відділ планування.

Кримінальний аналіз – це термін, який використовується для опису широкого кола дій та ідей. З потенційно більшої цінності це термін проблемного аналізу. Проблемний аналіз випливає з концепції Германа Гольдштейна (Herman Goldstein) щодо проблемно-орієнтованої моделі поліцейської діяльності (problem-oriented policing-1990) і означає форму кримінального аналізу, що здійснюється в межах поліцейської агенції, на основі формальної теорія кримінального правосуддя, методів дослідження, а систематизація даних та процедури аналізу використовуються для проведення поглибленого вивчення проблем злочинності та їх оцінювання. Вирішення проблем – це процес мислення, за допомогою якого працівники, зокрема, аналітики досягають своїх цілей, і часто вирішується через процес: сканування, аналізу і оцінювання).

Слово «аналіз» означає розподіл на окремі елементи, внаслідок чого комплексні багатофакторні завдання розпадаються на прості складові. У науковій літературі знаходиться багато матеріалу, який детально описує подібну дефініцію. Найбільш вдало висловив свою думку ще в 1901 році англійський філософ Бертран Расселл (Bertrand Arthur William Russell) у своїй класичній праці «Принципи математики»: у сфері інтерпретацій мови філософських теорій рішення – це аналітичний метод, який передбачає дроблення тексту до тієї межі, поки теорія не виявиться або як набір осмислених тверджень, або як повна нісенітниця. Рассел вважав, що при такому підході більшість філософських «проблем» взагалі перестають існувати. Його визначення змінили традиційні англійські підходи до філософії: «аналітичний підхід» став єдиним потужним методом.

Аналіз означає відділення одного елемента проблеми від іншого певним способом. Приклад такого аналізу – правило запису чисел, яке всі школярі вивчають в початковій школі, коли вивчали поділ. І до теперішнього часу багато хто при необхідності розділити подумки одного числа на інше уявляють собі саме цю форму запису. Інший знайомий нам спосіб аналізу – податкова декларація, за допомогою якої вдається перетворити складну процедуру розрахунку податків в набір хоч і складних, але зрозумілих кроків. Загалом, ми досить часто використовуємо подібні інструменти, прийоми та способи (методи) у повсякденному житті.

Наші стандартні підходи до аналізу проблем підходять для вирішення більшості життєвих ситуацій. Але інколи, коли проблема виявляється серйозною і складною, ці звичні підходи навряд чи дадуть позитивний результат. Всім хочеться приймати зважені, ефективні рішення і в професійному, і в особистому житті, але це виявляється нелегко, коли ми стикаємося з комплексними і багатофакторними проблемами. В умовах стрімкого ритму життя у нас часто немає ні часу, ні терпіння на спокійний пошук оптимального рішення. Необхідність швидкого вирішення проблеми змушує нас приймати будь-яке рішення, що дає хоча б тимчасове полегшення, заспокоєння. Перебуваючи під таким тиском, складно вирішити, а вже тим більше до кінця зрозуміти проблему. Тому ми внутрішньо погоджуємося на часткове вирішення, яке можемо хоч якось обґрунтувати, і вважаємо, що це найкраще, на що ми здатні зробити в обставинах, що склалися.

Необхідно погодитись з тим, що наш розум просто не здатний переварити всю інформацію і впоратися з усіма інформаційними потоками, що формують проблему. Тому ми починаємо спрощувати, перескакувати з одного завдання на інше, затримуючи увагу лише ненадовго і тільки на тих елементах, які самі в змозі зрозуміти й описати і для яких можемо оцінити цінність і вірогідність. Після цього ми, цілком задоволені собою, відмовляємось від усіх інших елементів проблеми, розібратися з якими не вдалося і оцінити ймовірність і цінність яких ми не в змозі.

Щоб успішно вирішувати проблеми – і ті, що стосуються індивідів, і ті, що стосуються цілей держави, - потрібно навчитися помічати і припиняти неконструктивну поведінку розуму і обов’язково аналізувати все різноманіття альтернативних рішень. Важливо подолати природне прагнення розуму уникнути аналізу варіантів. Нездатність провести повноцінну оцінку і порівняння альтернатив – найпоширеніша причина, по якій аналіз виявляється невірним або неповним.

На відміну від кримінальної розвідки, кримінальний аналіз є відносно новою дисципліною у сфері правозастосування. Розвиток кримінального аналізу відбувався переважно внаслідок діджиталізації світової поліцеїстики. Лише з 1980-х років значна частина поліцейських виявила спроможності щодо використання даних статистичних обліків не лише для щорічних підсумків частот злочинів. Навіть поряд з цим, відсутність відповідних комп’ютерних апаратних засобів та програмних продуктів неминуче гальмували зростання галузі кримінального аналізу. Лише за останні десятиліття набуло широкого розповсюдження створення різноманітних продуктів для кримінального аналізу представниками бізнесу, які успішно конкурують з найнятими правоохоронними органами програмістами або контрактами з університетами. Це зростання сформувало професійну сферу кримінального аналізу.

Так як є помилкові уявлення щодо кримінальної розвідки, так є і помилкові уявлення щодо кримінального аналізу. З огляду на мету дослідження як кримінальних подій, так і більш широких тенденцій в структурі злочинів, хороший кримінальний аналіз повинен базуватися на розумінні широкого спектру технічних та теоретичних аспектів. Наприклад, досвідчений аналітик підрозділу кримінального аналізу може мати розуміння та використовувати навички щодо кількісних досліджень за допомогою різноманітних програмних продуктів, зокрема, використовувати географічну інформаційну систему для просторово-часового аналізу злочинності, створювати аналітичні продукти та проводити брифінги для працівників поліції.

Проте, іноді загальне розуміння обмежується лише тим, що аналітики просто надають керівництву схеми та розбивки простих підрахунків кількості різних типів злочинів, що відбулися за останній тиждень. Ці завдання не є кримінальним аналізом, а просто представляють собою управлінську статистику.

Такого роду специфіка роботи аналітика, що не пов’язана з процесом вирішення проблем протидії злочинності, може значною мірою пом’якшувати ентузіазм деяких аналітиків.

Подібно хорошому аналізу в кримінальній розвідці, хороший кримінальний аналіз вимагає інвестицій у навчання, апаратні засоби, програмне забезпечення та персонал, щоб функціонувати на більш високих рівнях далеко

від базового статистичного менеджменту. Хороший кримінальний аналіз є також функцією управління змінами поліцейського менеджменту.

Аналітики можуть використовувати нелінійні підходи до аналізу, синтезуючи інформацію, отриману за рахунок використання різноманітних методів, задля більш повного та цілісного бачення проблеми злочинності. Ці методи можуть включати картографування злочинів, статистичний аналіз, польові спостереження за регіонами з високим рівнем злочинності та низьким рівнем злочинності, аналіз звітів про злочини та розвідувальних даних, спілкування з детективами та патрульними, підозрюваними та жертвами, пошук посилань на докази, а також збір інформації про відомих правопорушників тощо. Поєднання кримінального аналізу та кримінальної розвідки забезпечить більш точне загальне уявлення та підвищить значимість та корисність інформації, яку створили аналітики правоохоронних органів.

Базуючись на зазначеному можемо припустити, що і кримінальний аналіз, і кримінальна розвідка мають багато спільних завдань. Зокрема, здійснюють вплив на прийняття рішення поліцією на основі об'єктивного розуміння кримінального середовища, а також прагнуть використовувати інформацію у якості сировинного продукту, до якого аналітики додають цінності через свої аналітичні методи. Проте існують значні та важливі відмінності, які безпосередньо впливають на здатність правоохоронців забезпечувати захист громади та протидію злочинності.

Пояснення таких відмінностей, перш за все, потребує певного узагальнення. Загалом у світі існує практично сама різна конфігурація поліцейського підрозділу, від малих відділень з лише кількома посадовими особами, до великих національних агентств, де працюють десятки тисяч патрульних та детективів; від агентств, які не мають аналітичної підтримки, до відомств з десятками аналітиків з питань кримінальної розвідки та кримінального аналізу; з відділів із картами на стіні, до поліцейських служб із сучасними системами картування в реальному часі, доступними через портали інтрамережі; і поліцейські установи, які використовують лише кримінальний аналіз або лише кримінальну розвідку.

Взагалі, більшість аналітиків кримінальної розвідки є офіцерами, які працюють в спеціалізованих підрозділах, таких як протидія наркобізнесу, організованій злочинності тощо. Вони зосереджують свою увагу і фаховий інтерес на визначенні членів організованих злочинних угруповань та допомагають слідчим збирати докази для підтримання обвинувачення. За мантрою безпеки, аналітичні матеріали підготовлені цими підрозділами, як правило, зберігаються у власних архівах і не розповсюджуються для інших підрозділів. Основна увага розвідувальних підрозділів зосереджується на кримінальній активності окремих осіб та груп.

Для порівняння, аналітики підрозділів кримінального аналізу, у багатьох випадках із зарубіжного досвіду, є цивільними особами. Вони переважно фахову діяльність зосереджують на повідомленнях про злочини, а не на діяльності окремих осіб, і їх інформація поширюється більш широко в поліцейській установі.

У такій ситуації найважливішим є рівень співпраці кримінальної розвідки з підрозділами кримінального аналізу.

Правоохоронні агенції, які у своїй структурі мають лише підрозділи кримінального аналізу, як правило, не мають чіткого уявлення щодо окремих злочинців, особливо рецидивістів, та груп, їх мотивації, тоді як агенції, які використовують лише кримінальну розвідку, отримують більш конкретну інформацію про осіб та зв'язки, але мало пов'язують її у контексті злочинної поведінки.

Аналізуючи дані кримінального аналізу без інтеграції з даними кримінальної розвідки щодо конкретних осіб, місця та групи, завжди буде мати місце недолік, пов'язаний з нерозумінням загальної картини злочинної діяльності.

Як зазначив Боба, для ефективного функціонування кримінального аналізу, аналітикам слід мати доступ до розвідувальної інформації. Тому вирішення проблем вимагає доступу як до кримінального аналізу, так і до кримінальної розвідки.

Інтегрована модель необхідна для реалізації основної мети – зменшення масштабів злочинності.

Існуюча проблема, може бути продемонстрована схематично, як показано на рис. 1.1. На тактичному рівні працівники кримінального аналізу займаються картографуванням та аналізом злочинів, правопорушень та подій. На такому ж тактичному рівні аналітики кримінальної розвідки зацікавлені в отриманні кращого уявлення про діяльність відомих злочинців. На оперативному рівні кримінального аналізу аналітики переймаються структурою злочинності, кластеризацією діяльності, з метою визначення проблемних питань для діяльності правоохоронного підрозділу. У свою чергу, аналітики кримінальної розвідки, формують масиви даних щодо розуміння та графічного відображення діяльності організованих злочинних угруповань та банд. Певна різноманітність завдань має місце і на стратегічному рівні. Аналітик кримінальної розвідки зацікавлений у розумінні причин і наслідків діяльності найнебезпечніших злочинних угруповань, а аналітик кримінального аналізу зацікавлений у виявленні системних прогалин та вразливостей у суспільстві та про те, як організовані злочинні групи використовують ці можливості.

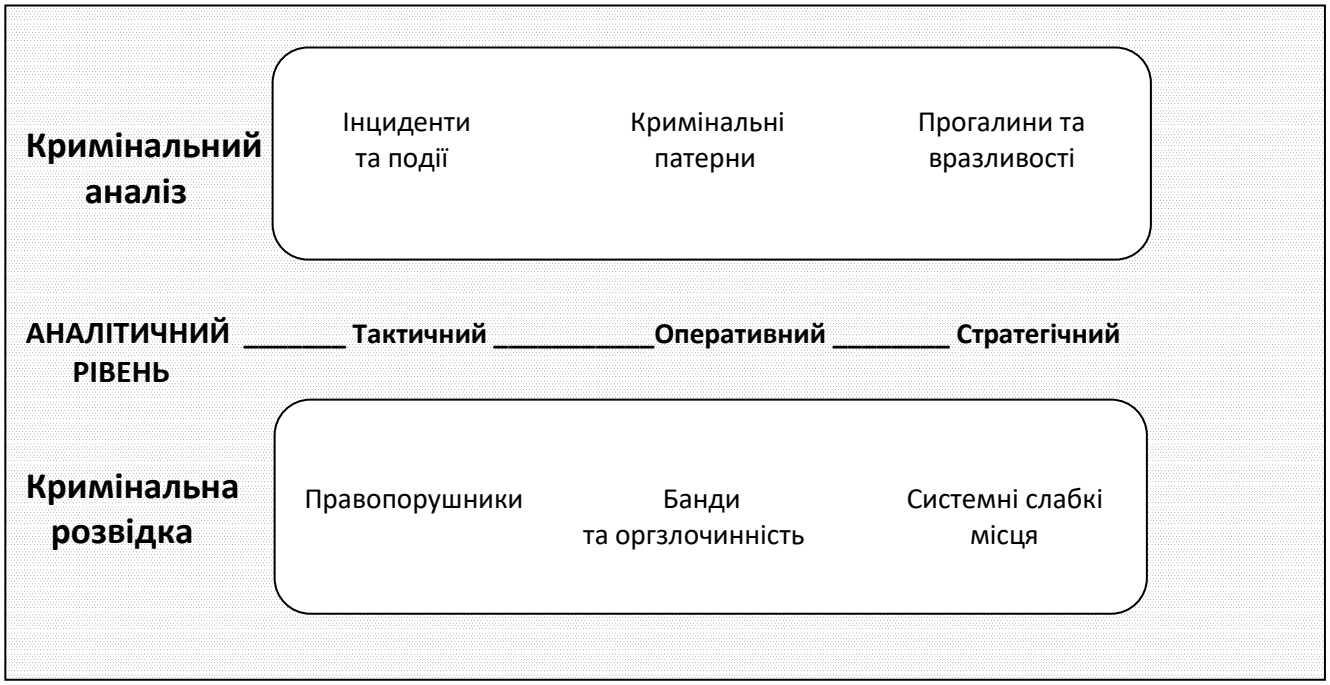

Рисунок 1.1. Модель ізольованого співіснування кримінального аналізу та кримінальної розвідки

На рис. 1.1 два аналітичних поля працюють незалежно на тактичному, операційному та стратегічному рівнях без взаємодії один з одним. Інформація, яка продукується у полі кримінального аналізу, поширюється достатньо широко, однак у деяких випадках вона не має контекстної інформації, яка б дозволила більш сфокусовані операції. І навпаки, інформація кримінальної розвідки часто поширюється лише в межах одного підрозділу. Така ситуація сприяє короткостроковому вирішенню питань безпеки і може допомогти розслідуванню, проте цінність інформації кримінальної розвідки, втрачається для решти працівників органу, що суттєво знижує цілісність підходу щодо зниження злочинності.

Метою інтегрованого аналізу є об'єднання інформації кримінального аналізу про злочинність з кримінальною розвідкою з метою формування більш повної картини щодо кримінального середовища.

Таке поєднання інформації створює можливість для цілісного підходу, що у свою чергу дозволяє приймати найбільш ефективні рішення щодо проблем злочинності.

Часто трапляється, що результатом діяльності кримінальної розвідки є затримання підозрюваного, а результатом кримінального аналізу – визначення географічних меж для цільового патрулювання; однак остаточні результати є більш ефективною відповіддю на обмеження кримінальної активності. Якщо кримінальний аналіз здатний лише визначити місця та час злочинної діяльності, а кримінальна розвідка фокусується на правопорушниках, результат, як правило, є цільовим пакетом. Без інтегрованої моделі результат є самореалізаційним пророцтвом залежно від обраної моделі аналізу.

Цілісний підхід до кримінальної розвідки разом з кримінальним аналізом визначатиме правопорушників, а також місця та час для відповіді на проблему.

Модель інтегрованого аналізу могла б забезпечити поліцейських кращою картиною кримінального середовища та, як наслідок, більш ефективним впливом на зменшення злочинності.

На рис. 1.2 показані типи вирішення поліцейського завдання щодо запобігання злочинності, на основі інтегрованої моделі кримінального аналізу та кримінальної розвідки.

За такої моделі поліція отримує інформацію про злочинність, яка є в контексті і правопорушників у цій місцевості, і розвідданих щодо правопорушника, та порівнюючи й оцінюючи вплив зазначеного правопорушення.

На рис. 1.2 кримінальний аналіз та кримінальна розвідка потрапляють у центральне поле, що забезпечує найбільш повну картину кримінального середовища.

На тактичному рівні розвідувальні можливості забезпечують реалізацію цілей правоохоронних органів. Ці цілі можуть фокусуватися на окремих особах або особливих місцях, враженими злочинністю; однак, при повній картині злочинної діяльності, керівництво поліції здатне визначити спроможності щодо зосередження на правопорушниках, або на їх діяльності.

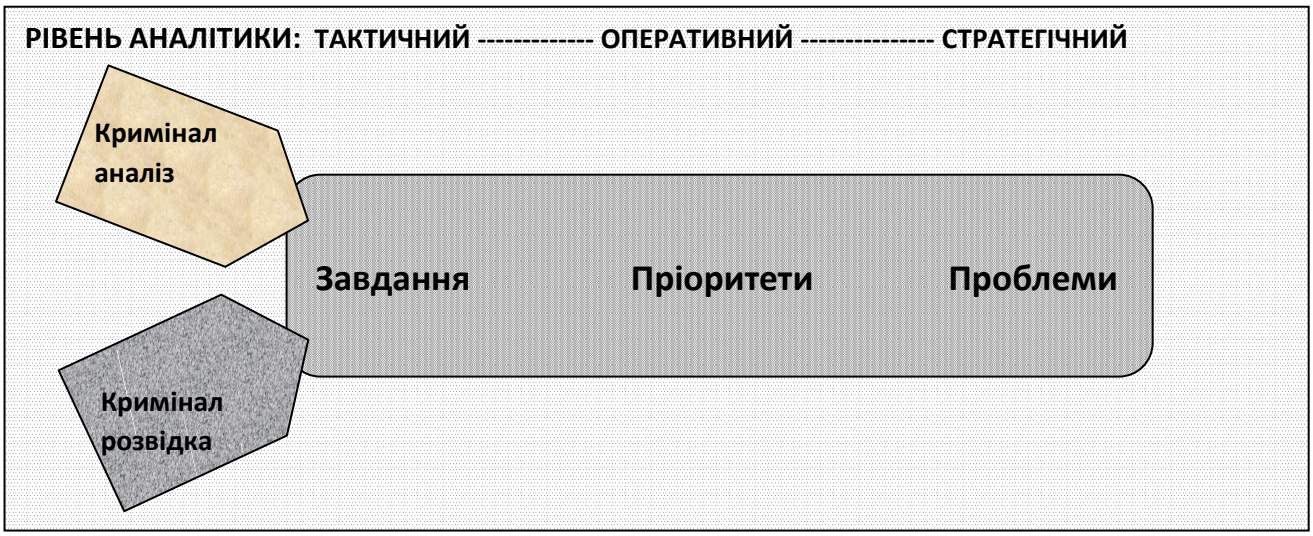

Рисунок 1.2 Модель інтеграції кримінальної розвідки та кримінального аналізу

На оперативному рівні керівництво правоохоронного органу здатне визначити найбільш доцільне використання ресурсів і які пріоритети є найбільш актуальними. Діяльність, пов'язана з наркотиками та організованою злочинністю, може оцінюватися разом із питаннями контролю за дотриманням правил дорожнього руху та громадського порядку в середовищі, де розподіляються ресурси на основі більш широких потреб громади та повного знання можливостей відділу.

На стратегічному рівні довготермінові проблеми, пов'язані з системними вразливостями (метою стратегічної кримінальної розвідки), не відрізняються від довгострокового впливу щодо проблем злочинності (мета стратегічного кримінального аналізу). Іншими словами, стратегічний кримінальний аналіз та стратегічна кримінальна розвідка підходять до однієї і тієї ж проблеми, але з різних сторін.

Слід зазначити, що інтегрована модель буде ефективною лише при сильному керівництві. Керівники поліції повинні чітко розуміти, з якою метою їм необхідно координувати інформаційні ресурси кримінального аналізу та кримінальної розвідки, і, крім того, вони повинні мати чітке уявлення про те, як вони хочуть цього досягти. Такого роду завдання не можливо вирішити делегувавши свої повноваження підлеглим, оскільки поліцейська культура все ще сприймає переваги закритої інформації кримінальної розвідки у загальному масиві та може розглядати таке делегування як ознаку відсутності зобов'язань. Для керівників поліції, щоб взяти на себе зобов'язання щодо цієї нової моделі, потрібно розуміти її переваги.

Інтегрована модель аналітичної розвідки є корисною, оскільки тепер, як ніколи, керівники правоохоронних органів вимагають повної картини злочинного середовища. Це настільки ж важливо на місцевому рівні, як і на національному рівні.

Загальним висновком щодо інтегрованого використання інформації кримінального аналізу та кримінальної розвідки може бути виділення переваг цього процесу, так як їх злиття у діяльності правоохоронного органу матиме низку більш ефективних загальних результатів роботи з протидії злочинності та забезпечення громадського порядку:

загальний масив інформації стає більш доступним для правоохоронного підрозділу, немає даних прихованих, а прийняття управлінських рішень щодо протидії злочинності базується на максимально можливій обізнаності з кримінальним середовищем;

інтегрований аналіз може надати більш широкий спектр тактик і може дати оперативному керівництву можливість зважити на більшу кількість варіантів діяльності, так як аналітики кримінального аналізу, наприклад, формують підстави та обґрунтування цільового патрулювання територій, а аналітики кримінальної розвідки, як правило, створюють цільові пакети щодо правопорушників;

незважаючи на певні початкові витрати, пов'язані з об'єднанням функцій, вони матимуть у перспективі довготривалу користь від об'єднання баз даних, програмного забезпечення та обчислювальних ресурсів, а також навчання;

результатом є найбільш реальна модель аналітики, яка більш реалістично розглядатиме як модель злочинів, так і індивідуальну поведінку разом членів банд і організованих злочинних угруповань, представляють інтерес для правоохоронних органів;

інтегрована модель усуває перешкоди та збільшує можливості для кращої зовнішньої координації та комунікації шляхом створення єдиного контактного центру для міжвідомчої комунікації, що усуває перешкоди спілкування між правоохоронними органами, зокрема, аналітичними підрозділами.

Ці переваги можуть бути нелегкими для досягнення, однак вони є вкрай важливими.

ILP ставить кримінальний аналіз в основу діяльності правоохоронних органів. Він також більшою мірою зближує кримінальний аналіз та прийняття рішень, ніж інші сучасні моделі поліцейської діяльності, що передбачає наявність у аналітиків та керівників правоохоронних органів нових знань та навичок.

Кримінальний аналіз має більше значення в ILP, ніж в інших сучасних моделях поліцейської діяльності. Це потребує вдосконалених, а іноді й нових аналітичних навичок та компетентностей в правоохоронних органах. Проактивний та перспективний фокус ILP також покладається на те, що менеджмент правоохоронних органів знає, як працювати з аналітиками та використовувати аналітичні продукти під час прийняття рішень і планування.

1.3. Кримінальний аналіз в сучасних моделях поліцейської діяльності та новітній концепт на основі аналітичної розвідки

Традиційна поліцейська діяльність є найбільш відомою правоохоронною моделлю і залишається стандартним стилем правоохоронної діяльності. Це стосується реактивного і інциндентного стилю, при якому поліцейські більшою мірою тільки реагують відповідним чином на злочин і вимогу надання сервісних послуг. Відповіді на дзвінки, прийом заяв, патрулювання в громадських місцях, створюючи видимість присутності поліції, є сутністю традиційної поліцейської діяльності. Кримінальний аналіз в межах традиційної моделі реалізує свої функції переважно щодо розкриття злочинів, що вчиняються або вчинені в минулому.

Водночас, новітня історія вказує на розвиток та системні зміни правоохоронної діяльності, яка переживає період значних змін як в оперативній тактиці, так і в організаційних структурах. Упроваджуються нові ідеї щодо скорочення злочинності і зміни стратегій короткострокової і довгострокової політики.

Сучасна правоохоронна діяльність є комплексною динамічною системою, що постійно змінюється та розвивається, балансуючи між різноманітними загрозами безпекового характеру, своєчасно реагуючи на них, забезпечуючи необхідний рівень громадської безпеки та протидії злочинності.

Новітні виклики потребують формування відповідних інституційних спроможностей, належної реалізації правоохоронних функцій, зокрема, системного виявлення та розслідування кримінальних правопорушень, ефективного документування злочинної діяльності, якісного проведення гласних та негласних слідчих розшукових дій, фахового виконання завдань кримінальної розвідки, цільового збору розвідувальної інформації, забезпечення проведення притягнення до відповідальності злочинців, ефективного управління та підготовки персоналу, а також компетентного здійснення кримінального аналізу на усіх етапах та напрямах зазначеної діяльності.

Кримінальний аналіз як інструмент, на шляху технологічних інновацій, є надзвичайно важливим у контексті глибокого впливу на політику, стратегію та практику поліцейської діяльності. Базовими спроможностями кримінального аналізу стало ефективне та результативне виявлення моделей, серій і тенденцій злочинів. Технологічний розвиток систем геолокації та мапування, підвищення прозорості поліцейської діяльності в громадах по забезпеченню громадського порядку та протидії злочинності, дозволили краще зрозуміти проблеми, що виникають у різних громадах, правоохоронні органи змогли розробляти більш комплексні заходи реагування, отримали змогу краще взаємодіяти з іншими установами, соціальними групами та громадянами.

Кримінальний аналіз в унісон з технологічним розвитком та цифровізацією суспільних відносин забезпечує ключові завдання – встановлення та затримання злочинців, зокрема квартирних злодіїв, викрадачів автомобілів, грабіжників, наркоторговців, членів організованих злочинних угруповань. Оволодіння статистичними методами та сучасними інструментами аналізу даних забезпечило професійний рівень роботи з великими даними, краще розуміння можливостей аналітичних продуктів, розроблення кращої політики та стратегії, які виходять за рамки традиційних процесів або шаблонного мислення.

Трендовою особливістю кримінального аналізу стала проактивна діяльність, упровадження превентивних заходів у діяльності органів правопорядку.

Новітня історія розглядає низку моделей правоохоронної діяльності, що акцентують увагу на різних функціональних складових: адміністративних, оперативно-розшукових, процесуальних; включають аспекти пошуку, збору інформації та обміну нею, а також аналітичної підтримки з метою ефективного управління та реагування на злочинність і порушення громадського порядку. Кримінальний аналіз в силу своєї інституційної належності до системи правоохоронної діяльності, займає відповідне функціональне місце щодо підтримки та упровадження кожної

із відомих нових форм та моделей. Дослідники та правоохоронна література зазвичай методологію правоохоронної діяльності розкривають на основі п'яти моделей поліцейської діяльності, хоча, насправді, їх значно більше (Рис. 1.3), так як характеризуються різними періодами активності, регіональними ініціативами та географічними особливостями.

Кожна з цих моделей має різні стратегічні цілі, сильні та слабкі сторони та може доповнювати інші, коли вони використовуються одночасно. Наприклад, ILP все частіше використовується для посилення соціально-орієнтованої поліцейської діяльності, забезпечуючи конкретні процеси, процедури комунікації і структури управління зі збору, аналізу та розповсюдження даних та інформації. У рамках традиційної поліцейської діяльності ILP застосовується тільки в системі протидії організованій злочинності.

Соціально-орієнтована поліцейська діяльність	Community Policing
Проблемно-орієнтована поліцейська діяльність	Problem-Oriented Policing (POP)
Комп'ютерна статистична модель поліцейської діяльності	Computer Statistics Model (CompStat)
Поліцейська діяльність, керована даними	Data-driven Policing
Прогностична поліцейська діяльність	Predictive Policing
Поліцейська діяльність на основі теорії розбитих вікон	Broken Windows Policing
Поліцейська діяльність, керована аналітичною розвідкою	Intelligence-led Policing (ILP)

Рисунок 1.3. Моделі правоохоронної діяльності

Але потрібно відзначити, що ILP є якраз найінтелектуальнішою розвиненою моделлю, що вимагає відповідного рівня сприйняття і забезпечення всіма елементами правоохоронної системи.

Соціально-орієнтована поліцейська діяльність

Соціально-орієнтована поліцейська діяльність спрямована на зміцнення довіри і посилення комунікацій між правоохоронним органом та громадськістю. Ключовою метою community policing є відновлення репутації правоохоронних органів та підвищення довіри населення, «легітимізація» їхньої діяльності, вироблення нових стандартів поведінки та етики, передача процесу визначення пріоритетів у правоохоронній діяльності під контроль громади.

Соціально-орієнтована поліцейська діяльність є однією з найбільш поширених поліцейських стратегій за останні тридцять років. За даними Мастрокскі, на певному етапі її запровадили майже 100% великих поліцейських управлінь у США. Community policing програми включають створення громадських форумів із залученням представників різних громадських груп та інститутів, де обговорюються і розглядаються питання безпеки, включаючи правопорушення і окремі злочини в регіоні. Взаємодія поліції з громадою робить акцент на зменшенні страху перед злочинністю та сприянні загальній безпеці шляхом покращення взаємодії з громадою. Крім того, це стратегія, за допомогою якої поліцейські відділи прагнуть вирішити проблеми злочинності та громадського порядку через державне та приватне партнерство з громадами, яким вони служать. Основні теми взаємодії поліції з громадою включають підвищення прозорості для громади, підтримання збалансованих відносин, які заохочують внесок та участь громади, а також сприяння повсякденному спілкуванню з нею.

Взаємодія поліції з громадою – це не просто стратегія, на думку експерта з питань Community policing Гері Корднера, вона має три виміри: філософський, програмний та стратегічний. «Філософський» стосується головних цінностей департаменту і того, що, на думку його членів, він повинен робити. «Програмний» стосується того, як саме будуть досягнуті філософські цілі. «Стратегічний» – це щоденна діяльність відділу і те, як вона організована. Разом ці компоненти допомагають створити унікальну стратегію взаємодії поліції з громадою, залежно від основних цінностей, цілей та оперативної структури відомства.

Community policing, як правило, більше зосереджена на питаннях якості життя, ніж на серйозних проблемах зі злочинністю.

Іншими словами, громаду більше турбує процесуальна справедливість – тобто, щоб поліція вчасно реагувала на їхні проблеми, визнавала їхні скарги, ставилася до них з повагою і справедливістю. Як наслідок, вимірювані результати включають час, витрачений на вирішення проблем, час, витрачений на роботу з громадськими групами та

мешканцями, кількість проактивних проектів, кількість контактів з громадою, кількість звернень за допомогою, а також сприйняття місцевим населенням безпеки та поліції.

Існує безліч досліджень та емпіричних оцінок ефективності взаємодії поліції з громадою. Результати були неоднозначними, але загальний висновок полягає в тому, що його вплив на реальний рівень злочинності є мінімальним. У своєму огляді ефективності поліцейських практик Телеп і Вайсбурд дійшли висновку, що загалом «програми взаємодії поліції з громадою мають незначний вплив на рівень злочинності і більш суттєвий вплив на підвищення рівня задоволеності громадян і сприйняття ними законності».

Community policing & Crime Analysis

Кримінальний аналіз є невід'ємною та необхідною складовою підтримки взаємодії поліції з громадою, надаючи критично важливу інформацію для кращого розуміння різних проблем і питань, що турбують громаду. З оперативної точки зору, залежно від рівня технологій, кримінальний аналіз надає статистичні дані щодо попиту на інформацію про злочинність і порушення громадського порядку.

Якість поліцейських послуг у громадах залежить від здатності ефективно збирати, порівнювати, аналізувати та поширювати відомості про стан криміногенної ситуації у адміністративно-територіальних одиницях. Розуміння загального стану якості поліцейської роботи та стану злочинності носить обмежений характер. Попри те, що поліція оперує значним обсягом даних про стан справ, лише зусиллями аналітиків представляється можливим вивчення широкого спектру складових, сукупність яких формує дійсний стан криміногенної ситуації в кожній окремій громаді та країні в цілому. Аналітики підрозділів кримінального аналізу здатні систематично досліджувати значні обсяги даних, щоб розвинути комплексне уявлення про різні адміністративні, технологічні та операційні аспекти функцій поліцейського підрозділу щодо безпеки в громадах та протидії злочинності.

Кримінальний аналіз є засобом аналізу статистичних даних щодо злочинності та порушення громадського порядку, оскільки завдяки застосуванню аналітичного процесу представляється можливим виявляти закономірності та тенденції, напрями руху криміногенної ситуації. Аналітики виконують важливу роль у складанні профілів потенційних злочинців, потерпілих, що турбують мешканців громад, та поширених кримінальних патернів. Також аналітики ідентифікують та оцінюють загрози, з якими може зіштовхнутись орган поліції у майбутньому, залежно від зміни соціальної кон'юнктури. Аналітики підрозділів кримінального аналізу з різним рівнем вірогідності досліджують події минулого з метою підготовки прогнозів, які у підсумку відіграють ключову роль у підготовці не лише оперативних відповідей, а й політики та векторів розвитку поліції як в окремих громадах, так і у цілій країні.

Крім того, кримінальний аналіз може інтерпретувати дані на спеціальних географічних рівнях, таких як дільниці, групи, мікрорайони, сегменти вулиць або будь-яка інша визначена територія, яка потребує більшої уваги. Завдяки добре реалізованому кримінальному аналізу вдається оперувати даними географічного сегменту, що дозволяє співробітникам поліції мати проаналізовану інформацію про ті частини громади (ділянки місцевості), які потребують посиленої уваги з боку поліції. Маючи доступ до інформації на «мікро» рівнях, поліція може ефективніше реагувати на конкретні проблеми, що виникають у громаді, і отримати чітке уявлення про проблеми до того, як вони вийдуть з-під контролю.

Завдяки кримінальному аналізу поліція має ширший арсенал виявлення, ідентифікації, оцінки як поодиноких проблем, так і системних проблемних явищ у кожній окремій територіальній громаді. Поліція має змогу оперативно та предметно готувати відповіді цим проблемам опираючись на підготовку персональних індивідуальних унікальних рішень, так і застосування напрацьованого досвіду відповідей кримінальним викликам, яким властиво повторюватися.

Аналітики, маючи досвід проведення нарад та брифінгів зі співробітниками різних служб та підрозділів поліції, ЗМІ, можуть приймати участь у зустрічах із місцевою громадою та надавати допомогу в організації таких зустрічей. Також аналітики мають значний досвід інтерпретації та візуалізації даних криміногенного характеру, які вони можуть доводити мешканцям громади, пояснювати відповідні статистичні дані громаді у більш прозорий спосіб, а також демонструвати карти, які надають візуальне уявлення про проблеми злочинності та громадського порядку, що у підсумку сприятиме отриманню допомоги від громадян, які матимуть певний рівень розуміння стану справ, і у випадку можливості, сприятимуть поліції у стабілізації ситуації.

Поширення у доступній формі відомостей про специфіку роботи поліції сприяє зменшенню недовіри до поліції, яка пересічним громадянам видається закритою інституцією. Зустрічі дають членам громади можливість поставити запитання та висловити свої занепокоєння, почути про реакцію поліції на поточні проблеми, а також отримати додаткову інформацію, про яку поліція могла б і не здогадуватися.

Проблемно-орієнтована поліцейська діяльність (ПОП)

У проблемно-орієнтованій поліцейській діяльності ідентифікація й аналіз «проблем» є головним напрямом роботи правоохоронного органу, а не конкретним злочином, справою, викликом або інцидентом. У цій моделі особлива увага приділяється загальним проблемам злочинності та питанням безпеки. Правоохоронний орган активно вибудовує превентивну стратегію з можливістю вирішення проблеми, а не простого реагування на шкідливі наслідки.

ПОП є концептуальним підходом, за допомогою якого можливо вирішити безліч проблем в рамках правоохоронної діяльності, але від цих структур вимагається глибше занурення в першопричини загроз для громадської безпеки. Правоохоронні органи повинні відфільтровувати наявні дані та інформаційні джерела для ідентифікації проблем, їх аналізу і пошуку причин – до реагування на проблему як таку.

Проблемно-орієнтована поліцейська діяльність – це система виявлення, аналізу та вирішення проблем злочинності.

Щоб краще зрозуміти зміст ПОП, важливо її охарактеризувати у порівнянні з Community policing та CompStat. Так ПОП часто переплітається з Community policing, але ці моделі не є тотожними. Community policing є більш широкою організаційною філософією, яка включає в себе принципи ПОП, але також передбачає розвиток зовнішніх партнерських відносин із зацікавленими сторонами в громаді. Крім того, Community policing передбачає організаційні зміни (наприклад, децентралізацію прийняття рішень, закріплення географічної підзвітності, навчання в масштабах всієї організації та атестацію персоналу), спрямовані на підтримку спільного вирішення проблем, партнерства з громадою та загальну проактивну націленість на боротьбу зі злочинністю та соціальними заворушеннями. За умови належного виконання, Community policing забезпечує сильну всеохоплюючу філософію, в рамках якої ПОП може існувати і процвітати. Крім того, орган взаємодії поліції з громадою, який не дотримується принципів ПОП, навряд чи зможе суттєво вплинути на зниження рівня злочинності. Частиною процесу ПОП є визначення партнерів, які можуть запропонувати допомогу у вирішенні конкретних проблем, як у випадку Community policing.

ПОП набув практичного значення з впровадженням моделі SARA (Scanning, Analysis, Response and Assessment – сканування, аналіз, реагування та оцінка), яка допомагає практикам впроваджувати процес вирішення проблем. Вайсбурд та його колеги досліджували ефективність проблемно-орієнтованих поліцейських заходів. Аналіз проблемно-орієнтованої поліцейської діяльності показав, що ця методика має скромний, але статистично значущий вплив на зниження рівня злочинності та порушення громадського порядку. Автори також зібрали більш численні, але менш ретельні дослідження до/після впровадження без групи порівняння; результати цих досліджень вказують на переважний позитивний вплив ПОП

ПОП притаманна відповідна синергія із ILP, оскільки обидва підходи об’єднує пошук комплексних вирішень проблем з можливістю закріплення довготривалих результатів та вироблення стратегії мінімізації ризиків. Обидва підходи вимагають пошуку стратегічного рішення, але ILP більш чітко визначає роль правоохоронного органу, забезпечуючи підтримку довгострокового стратегічного менеджменту та притягнення правопорушників до відповідальності. Саме тоді поліція може бути достатньо проактивною та прогнозувати ризики, гарантуючи спокій і безпеку у довгостроковій перспективі.

POP & Crime Analysis

Кримінальний аналіз має важливе значення для успіху проблемно-орієнтованої поліцейської діяльності. Аналітики, які працюють за цією моделлю, надають різноманітну інформацію, що використовується протягом усього процесу SARA.

Використовуючи модель SARA (процес ідентифікації проблем, аналізу, реагування, оцінки та коригування відповіді) – формуються стійкі передумови для розкриття складних механізмів щодо проблем злочинності та упровадження конкретних заходів, що впливають на умови поширення таких проблем.

Із запровадженням моделі SARA, ПОП набула ще більшого практичного значення, оскільки допомогла фахівцям-практикам упровадити у роботу при вирішення складних проблем процес розв’язання їх на фаховому і методичному рівні з відповідним науковим рівнем.

Для того, щоб сформувати вичерпне та відповідне дійсності розуміння криміногенної ситуації співробітникам поліції слід здійстини сканування середовища (S). Цей крок вимагає від співробітників поліції здійстини виявлення потенційних проблем та провести їх ранжування (пріоритизацію) на території діяльності окремого правоохоронного органу.

Рис. 1.4. Модель SARA

Правопорушення вчиняються у певних місцях та відносно конкретних людей, тому значним обсягом інформації про кримінальну активність володіють саме члени громади. Діяльність з пошуку проблем у значній мірі залежить від уміння налагоджувати контакти з місцевим населенням (членами громади). Отримання інформації від членів громади про злочини, криміногенні місця, про потенційних правопорушників та інші проблеми, які підвищують ризик злочинності, а також наступні заходи на основі цієї інформації, у підсумку є суттєвими факторами впливу на зниження рівня злочинності.

Проведення сканування можна описати на кількох прикладах.

Поліцейський, взаємодіючи з населенням, перебуваючи на місцях, з'ясовує у мешканців про будь-які протиправні прояви (кримінальні чи адміністративні), які вони спостерігали, а також інформацію, якою вони можуть володіти про правопорушення, які мали місце у минулому.

Також співробітникам поліції доцільно надавати місцевим мешканцям номери телефонів, за якими вони можуть анонімно залишати відомості для поліції про обставини, які викликають занепокоєння, якщо вони не бажають спілкуватися з поліцією публічно.

Співробітники поліції можуть запитувати про проблеми злочинності та ідеї щодо їх вирішення на регулярних (наприклад, щомісячних) зустрічах громад або міжвідомчих нарадах.

Співробітники поліції можуть використовувати опитування громад, представників середніх та малих підприємств, інші категорії населення. На додаток до відповідей на традиційні запитання щодо загального задоволення станом криміногенної ситуації респондентів просять визначити конкретні проблеми злочинності.

На другому етапі (A), застосування моделі SARA, проводиться ґрунтовний аналіз отриманих даних, наприклад,

аналіз часу доби, коли відбуваються інциденти, визначення тих, хто є правопорушниками, і чому вони віддають перевагу, до прикладу, паркової зони для вчинення протиправних дій;

аналіз дозволяє досліджувати конкретні зони парку, які найбільш сприятливі для протиправної діяльності; оцінюються характеристики такого простору, з метою визначення чинників, які сприяють вчиненню правопорушень;

аналіз тенденцій також проводиться з метою пошуку належної реакції з боку поліції;

аналіз відомостей про проблеми дозволяє приймати рішення про те, як їм протидіяти – підготуватися до реагування.

На третьому етапі – реагування (R) – співробітники поліції розробляють та впроваджують заходи, спрямовані на усунення причин та самих проблем. Здійснюючи діяльність щодо діагностики проблем та розробки рішень слід дотримуватись поетапного процесу. Цей процес акцентує увагу на розумінні проблем та їх причин, розробці та перевірці рішень, а також із врахуванням практичного досвіду працівників поліції.

У розгорнутому формати процес діагностики проблем та розробки рішень складається з таких етапів:

- ✓ ретельне дослідження ситуації;
- ✓ чітке формулювання проблеми;
- ✓ вибір конкретної проблеми для реагування (реакції);
- ✓ збір та обробка даних про проблему;
- ✓ аналіз причин виникнення проблеми;
- ✓ розробка плану вирішення проблеми;

- ✓ перевірка (тестування) плану вирішення проблеми;
- ✓ оцінка результату перевірки (тестування) способу вирішення проблеми;
- ✓ впровадження рішення у реалізацію;
- ✓ оцінка якості процесу реалізації рішення проблеми, а згодом – перехід до наступної проблеми.

Останнім кроком застосування моделі SARA є аналітична оцінка (A), яка включає оцінку реагування поліції та результатів, що вдалось досягти.

ПРИКЛАД

Відділ поліції може визначити, що злочинність, пов'язана з наркотичними речовинами зростає, що становить проблему, яка потребує вирішення (фаза сканування). Подальше вивчення природи злочинів, пов'язаних з наркотиками, може виявити проблемні ділянки місцевості та окремі часові періоди кримінальної активності (фаза аналізу). На основі цього аналізу поліція може вирішити спрямувати посилене патрулювання та правоохоронні заходи в конкретні райони, які вважаються проблемними в конкретний час, а також співпрацювати з громадськими організаціями для реалізації програм лікування від наркотичної залежності (фаза реагування). Через певний період часу відділ поліції може порівняти злочинність, пов'язану з наркотиками, в цілому на території обслуговування, а також у цільових областях, до та після впровадження відповіді (фаза оцінки).

Можна з упевненістю сказати, що без реального аналізу злочинності ПОП не був би настільки поширеним і не мав би такого значного позитивного впливу на проблеми злочинності та громадської безпеки, як на сьогоднішній день. Корисність цієї моделі найкраще ілюструється безліччю проектів, які були реалізовані в рамках ПОП, та численними посібниками, розробленими, дослідженими та написаними Центром ПОП за фінансової підтримки Міністерства юстиції США та поліції. На сьогоднішній день існує 92 посібники POP, в яких розглядаються деякі з найбільш поширених проблем злочинності, способи реагування та інструменти, які можуть бути використані і застосовані на місцях тими, хто стикається з подібними проблемами. Деякі з тем включають графіті, крадіжки з магазинів, шахрайство з рецептами, крадіжки з автомобілів на автостоянках, розгул молоді в громадських місцях, а також напади в барах та біля них. Кожен посібник містить розділ, що націлює на вирішення проблеми, включаючи інформацію та перспективи, які аналітик підрозділу кримінального аналізу може використати для ефективного розуміння та оцінки проблеми у своїй юрисдикції.

У рамках моделі ПОП аналітики тісно співпрацюють з військовослужбовцями, яким доручено розслідувати певну проблему. Проблема, що розглядається, може бути короткостроковою; однак ПОП зазвичай використовується для вирішення довготривалих проблем, які потребують стратегічного підходу. Таким чином, етап аналізу є критично важливим для процесу; його відсутність призведе до неправильного визначення проблеми. Крім того, перехід від сканування до реагування в рамках моделі SARA без проведення належного аналізу та оцінки після впровадження є, по суті, марнуванням ресурсів у короткостроковій і довгостроковій перспективі. Особливо це стосується випадків, коли рішення про реагування зводиться до простого посилення патрулювання, яке не завжди є ефективним і може призвести до переміщення на схожі території чи цілі або до поновлення проблеми після переміщення ресурсів в інше місце. Нарешті, одним з найважливіших ключів до ефективного ПОП є те, що аналітики витрачають час на відвідування і спостереження за місцем виникнення проблеми, а також на аналіз даних, щоб переконатися, що контекст проблеми зафіксовано. Проблеми не можуть бути повністю проаналізовані, якщо не враховувати належний контекст. Саме тут ПОП може часто перетинатися з охороною громадського порядку, оскільки громадяни та власники бізнесу у визначеному районі можуть поділитися інформацією про історію та культуру, а також про справжній масштаб проблеми.

Комп'ютерна статистична модель поліцейської діяльності

У 1994 році комісар поліції Нью-Йорка Вільям Бреттон запровадив модель управління на основі даних під назвою CompStat, яка сприяла зниженню рівня злочинності та підвищенню якості життя в місті. Хоча залишаються суперечки щодо походження назви (наприклад, Комп'ютерна статистика (Computer Statistics), Порівняльна статистика (Compare Statistics)), модель CompStat – це процес управління в рамках системи управління ефективністю, яка поєднує аналіз даних про злочинність і порушення громадського порядку, стратегічне вирішення проблем і чітку структуру підзвітності. CompStat – це система управління на основі розробленої моделі, у якій менш тяжкі злочини розглядаються елементом зниження кількості більш тяжких злочинів. Таким чином, на підставі аналізу статистики вчинених злочинів окремі регіональні керівники правоохоронних органів є відповідальними за впровадження на місцевому рівні розроблених завчасно заходів.

Модель підкреслює залежність від точного і своєчасного аналізу та виявлення патернів злочинів й проблем, для вирішення яких застосовуються спеціальні заходи реагування шляхом швидкого розгортання персоналу і ресурсів.

Система звітності CompStat має ключове значення для забезпечення того, щоб аналіз був врахований, а

заходи реагування реалізовані належним чином, а також для оцінки їх ефективності.

На відміну від реактивної, традиційної моделі правоохоронної діяльності, яка сприяє «управлінню кризою», CompStat є інновацією, яка надає правоохоронним органам проактивні засоби, що дозволяють їм діяти на основі ретельно розробленого аналізу та звітувати про послідовні показники діяльності, які пов'язані з місією відомства. Правоохоронні органи, які долають обмеження традиційної правоохоронної моделі, стають більш цілеспрямованими, менш схильними до ризику і більш прозорими. Крім того, модель CompStat надає відомствам можливість реструктурувати свою систему управління для покращення розподілу ресурсів, партнерства з іншими державними установами та надання послуг громадянам. Деякі відомства вважають застосування CompStat корисним і в інших сферах, таких як антикорупційні підрозділи поліції, внутрішніх розслідувань та боротьби з тероризмом.

Завдяки своєму успіху в Нью-Йорку CompStat швидко поширився в американських правоохоронних органах, перетворившись на загальноприйняту модель управління. У 1999-2000 роках понад третина відомств з чисельністю 100 і більше співробітників повідомили про впровадження програми, подібної до CompStat.

CompStat часто плутають з моделлю ILP. CompStat концентрується в основному на вуличних та серійних злочинах із забезпеченням короткострокової підзвітності в процесі вирішення нових кримінальних викликів; ILP включає довгостроковий стратегічний компонент, який може бути застосований і під час операцій з протидії транснаціональній організованій злочинності. CompStat фокусується на злочинності, а ILP – на ідентифікації загроз.

CompStat & Crime Analysis

Кримінальний аналіз є надзвичайно важливим для моделі CompStat, оскільки вона значною мірою залежить від точних і своєчасних статистичних даних та інформації, які потребують опрацювання та правильної інтерпретації досвідченими аналітиками.

Зображення веб-сайту CompStat 2.0 (Рис. 1.5) візуалізує дані про стан злочинності поліції Нью-Йорка у доступній для громадськості формі.

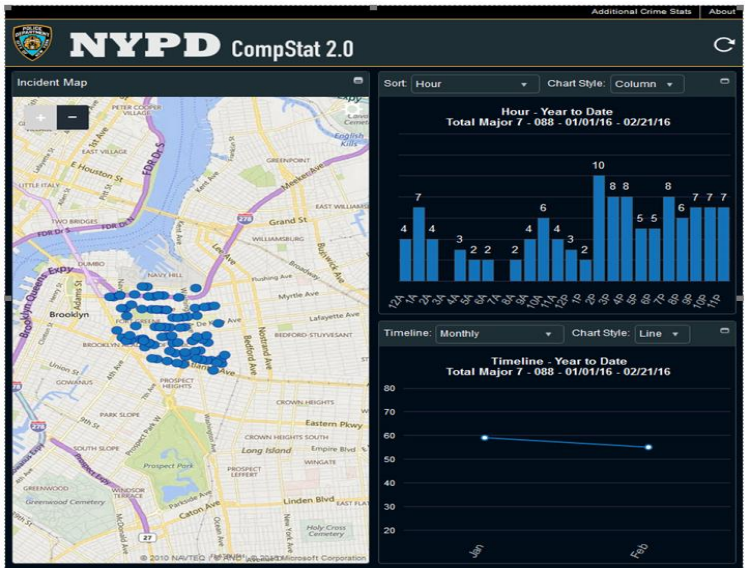

Рисунок 1.5. Зображення веб-сайту CompStat 2.0

Хоча процес у рамках моделі CompStat залежить від конкретної правоохоронної структури, часто більшу частину свого часу аналітики витрачають на підготовку до наступної наради звітів і карт поширення злочинів та правопорушень для визначення «гарячих точок» (Hot Spot).

Хоча процес CompStat характеризується значною варіативністю в різних відомствах, аналітики завжди виконують ключову роль, оскільки значна частина їхнього часу витрачається на підготовку звітів, мап і нарад. Хоча така зосередженість на статистиці може перешкоджати проактивному кримінальному аналізу, CompStat допомагає відділкам поліції бути поінформованими щодо найактуальніших проблем злочинності та порушень громадського порядку, які можна оцінити практично на будь-якому географічному вимірі. Модель CompStat також заохочує поліцейський персонал, у тому числі керівників, до розширення взаємодії та спілкування з аналітиками підрозділів кримінального аналізу, з метою поглиблення знань та розуміння поточних проблем у своїх підрозділах. Водночас, це зорієнтовує керівників та інший персонал на виважений запит необхідної інформації та аналітичних звітів та знаходження шляхів вирішення нових і довгострокових проблем.

Наради, які є необхідним елементом цієї моделі, проводять з достатньо різною періодичністю (місяць, квартал). Водночас, фахівці зазначають, що часто аналітикам надається відносно мало часу для проведення

ґрунтовних досліджень, що є основним недоліком CompStat. Однак вирішення цієї проблеми розглядають у розширенні партнерства між поліцейськими відділами та професійними дослідниками, що може бути надзвичайно цінним.

Вкрай важливим інструментом розширення спроможностей стратегічного кримінального аналізу є налагодження співпраці з академічними та дослідницькими програмами кримінологічного та соціологічного спрямування, які можуть використовувати додаткові позабюджетні (грантові) ресурси та власний персонал.

Поліцейська діяльність, керована даними

Усі моделі поліцейської діяльності потребують використання певного сховища даних, яке у подальшому використовується у процесі реалізації тактичних та стратегічних цілей, аналізу та планування розподілу ресурсів, планування роботи поліцейських патрулів тощо. Серед варіантів підходу, заснованому на даних, найбільше привертає увагу – Підходи, керовані даними, щодо злочинності та безпеки дорожнього руху (Data-Driven Approaches to Crime and Traffic Safety – DDACTS). DDACTS – це операційна модель, за якою поліцейська діяльність орієнтується на фактичні події, що мають місце в громадах. Такий підхід надає правоохоронним органам альтернативну модель для розгляду в умовах зростаючого попиту на реагування щодо проблеми громади, незважаючи на обмежені ресурси.

DDACTS інтегрує дані про аварії, злочинність, виклики служб та правоохоронні органи з прив'язкою до місцевості для створення ефективних та дієвих методів розгортання ресурсів правоохоронних органів…. Спираючись на стримуючу цінність добре помітного контролю за дорожнім рухом і знання того, що злочини часто пов'язані з автотранспортом, метою DDACTS є зменшення аварійності, злочинності та соціальної шкоди в громадах по всій країні.

DDACTS складається з чотирьох основних підходів: стратегічного, тактичного, проблемно-орієнтованого та орієнтованого на правопорушника. Стратегічний підхід спрямований на надання обґрунтованих прогнозів щодо «гарячих точок» злочинності та дорожньо-транспортних пригод. Тактичний підхід спрямований на виявлення нових «гарячих точок» і спирається на методи аналізу рядів та/або порогових значень. Проблемно-орієнтований підхід зосереджений на довгострокових закономірностях і визначає окремі проблеми зі злочинністю, порушеннями громадського порядку та аварійністю в межах цільових районів. Нарешті, підхід, орієнтований на правопорушників, намагається використовувати інформацію про відомих злочинців, кримінальні організації та їх маршрути переміщення з метою збору оперативних даних, обмеження активності правопорушників і проведення арештів за порушення правил обігу наркотиків, зброї та викрадення майна.

DDACTS зазначає про необхідність коректної роботи з даними та вказує на конкретні проблеми що мають місце на практиці:

- обмеженість даних за попередні періоди, що суттєво впливає на можливості встановлення основних тенденцій та закономірностей;
- автоматизовані системи управління мають обмежені можливості щодо експорту даних;
- помилки при кодуванні за категоріями злочинів, аварій або викликів швидкої допомоги;
- велика кількість недійсних або неправильних адрес;
- для даних про аварії не передбачено введення факторів щодо причинно-наслідкових зв'язків;
- своєчасність введення даних;
- дублювання записів.

DDACTS & Crime Analysis

DDACTS є спеціалізованою моделлю, а тому вимагає достатньої обізнаності проблемами безпеки дорожнього руху та злочинності у аналітика. Водночас, DDACTS не є широко впровадженою моделлю, порівняно з іншими, і є більш сприйнятливою для альтернативних і нетрадиційних підходів.

Аналітики, які працюють з DDACTS, витрачають багато часу на аналіз даних, пов'язаних з дорожнім рухом (наприклад, гарячі точки ДТП, порушення правил дорожнього руху в стані алкогольного сп'яніння, гарячі точки викрадення автомобілів, інциденти зіткнень з травмуванням, випадки необережного водіння), які накладаються на інформацію про злочинність для виявлення нових закономірностей. Наприклад, аналітик може виявити, що в районі з високим рівнем вуличних пограбувань також спостерігається високий рівень дорожньо-транспортних пригод. Такий аналіз може допомогти розподілити обмежені ресурси підрозділу поліції, а також підвищити обізнаність громадськості про потенційні небезпеки на дорогах і проблеми зі злочинністю.

Прогностична поліцейська діяльність

В основі Predictive Policing запозичення підходів POP та Data-driven моделей. Ця стратегія, яка часто

використовується як синонім терміну «crime forecasting», так само зосереджена на використанні передової аналітики для «інформування про перспективні зусилля щодо запобігання злочинності».

Прогностична поліцейська діяльність включає в себе різноманітні статистичні методи в поєднанні з програмним забезпеченням та на основі інформації про громаду і попередні інциденти, зорієнтована на передбачення найбільш ймовірного виникнення злочинів чи порушень громадського порядку.

Однак важливо зазначити, що прогностична поліцейська діяльність не є програмним пакетом, який можна купити в магазині. Predictive policing покладається на точні та надійні статистичні дані. Тому, застосовуючи модель прогностичної поліцейської діяльності, надзвичайно важливо забезпечити чітку впевненість поліцейського персоналу щодо систем даних, які ними використовуються. Це можна встановити за допомогою:

залучення добре підготовлених аналітиків, які мають повне бачення щодо сильних і слабких сторін даних, що використовуються;

проведення систематичних перевірок даних для забезпечення їх точності, узгодженості та надійності;

перегляд результатів прогнозування для впевненості щодо їх обґрунтованості та логічності – іншими словами, впевненість в тому, що для зроблених прогнозів, існує підтверджуюча інформація, включаючи місця, що приваблюють злочинність, звіти про осіб, щодо яких є інтерес у певній місцевості, нещодавні звіти про опитування на місцях, а також нещодавні місця вчинення злочинів та їх описи.

Predictive policing не тільки дає змогу встановити місце можливого вчинення злочину у найближчому майбутньому, але й допомагає виявити потенційних правопорушників та жертв злочинів. У той час як такі методи, як виявлення «гарячих точок» і моделювання ризикових зон, можуть допомогти виявити потенційні майбутні правопорушення, потенційних злочинців можна ідентифікувати за допомогою вивчення розвідувальної інформації щодо організованої злочинності або використання методів регресії. Прогностичні аспекти щодо злочинців передбачають отримання висновків зі звітів кримінальної розвідки та використання інструментів географічного профілювання. Прогнозування віктимізації може складатися з деталізації кримінальних історій відомих рецидивістів та використання передових методів аналізу даних. Водночас, фахівці вказують на певні проблеми, пов’язані з прогностичною поліцейською діяльністю – потенційно можливе порушення питань конфіденційності та громадянських свобод через обмін інформацією. Прихильники Predictive Policing наголошують на важливості вирішення проблем конфіденційності шляхом проведення всебічного аналізу політики, її вдосконалення та посилення підзвітності.

Predictive Policing & Crime Analysis

Кримінальний аналіз є надзвичайно важливим щодо упровадження та розвитку парадигми прогностичної поліцейської діяльності. Існує безліч програмних пакетів (як комерційних, так і безкоштовних), які надають інструменти, що полегшують отримання прогностичної поліцейської інформації. Однак ключем до отримання дієвих результатів є достовірні та надійні дані, перекладені та інтерпретовані аналітиками, які повинні повністю усвідомлювати сильні та слабкі сторони даних, що використовуються ними, щоб забезпечити надійність прогнозів злочинності та порушень громадського порядку для оперативних і тактичних цілей. Крім того, аналітики повинні розглянути можливість залучення нетрадиційних джерел даних (наприклад, дані про комунальні послуги, транспортні дані), щоб охопити елементи, які зазвичай вважаються «нестандартними», але які все одно можуть виявитися корисними.

Основним завданням аналітиків підрозділів кримінального аналізу є надання інформації, яка допоможе розгортанню поліцейського підрозділу в необхідних місцях і в необхідний час для максимально ефективної та результативної протидії злочинності та порушеннями громадського порядку . Для цього вони повинні мати доступ до GIS, баз даних SQL, інструментів передачі даних і статистичних пакетів, а також знати різні типи моделей прогнозування (одновимірні, багатовимірні тощо).

Прогностична поліцейська діяльність не обмежується будь-якими попередньо встановленими інструментами. Аналітики, які використовують ці програми і пакети, мають можливість застосовувати будь-яку комбінацію опцій, включаючи аналіз близьких до повторення подій, аналіз гарячих точок, моделювання місцевості з підвищеним ризиком, географічне профілювання і методи інтелектуального аналізу даних, щоб найкращим чином вирішити наявні проблеми. Наприклад, перед аналітиками часто стоїть завдання скласти прогноз злочинності на наступний рік. Це завдання допомагає полегшити потенційні зміни в кадровому забезпеченні поліцейських відділів через незмінну проблему: обмеженість ресурсів.

Одне зі старих емпіричних правил прогнозування злочинності полягає в тому, що для того, щоб отримати прогноз злочинності на один місяць, необхідно використовувати дані щонайменше за три роки. Можна сперечатися про те, чи є це правильним, але цей приклад демонструє, що прогнозування злочинності не є точною наукою. Ця модель постійно вдосконалюється на основі нових математичних алгоритмів, розроблених для підтримки наявних

інструментів, і існує безліч факторів і джерел, які можна логічно враховувати при прогнозуванні злочинності та порушень громадського порядку. Як мінімум, прогностична поліцейська діяльність повинна бути інтегрована з іншими тактичними заходами, а поліцейські відомства повинні остерігатися типових помилок, які можуть виникнути.

Поліцейська діяльність на основі теорії розбитих вікон

Модель розбитих вікон була представлена в 1982 році з публікацією короткої статті в журналі «The Atlantic», авторами якої були Джеймс К. Вілсон і Джордж Л. Келлінг. Завдяки своїй простоті та політичній привабливості метод розбитих вікон поширився по всій території США та в усьому світі, багато в чому вплинувши на поліцейську практику.

На противагу моделі ПОП, за якою конкретні рішення для різноманітних проблем, що виникають у поліції, з'являються в результаті ретельного і детального аналізу причин, зацікавлених сторін і особливостей місцевості, модель «розбитих вікон» пропонує одне загальне рішення для кожної проблеми: примусове виконання відносно незначних порушень, пов'язаних з неввічливістю, відсутністю порядку і пошкодженням майна. Цей підхід базується на двох принципах. По-перше, дрібні правопорушення можуть накопичуватися і ставати шкідливими для життя громади. Наприклад, викинути один пакунок сміття – не таке вже й страшне правопорушення, але якщо так робитимуть усі, то район перетвориться на віртуальне звалище. По-друге, дрібні правопорушення призводять до більших і заохочують до них. Наприклад, занедбані та забиті дошками будинки часто стають місцем для наркоторгівлі та можуть породжувати інші, більш серйозні злочини. Разом ці висновки призвели до того, що деякі міста почали приділяти набагато більше уваги боротьбі з дрібними правопорушеннями та покращенню безпосереднього оточення.

Застосовуючи модель розбитих вікон, окремі відомства повинні вирішити, які незначні правопорушення матимуть пріоритет над іншими. Наприклад, керівники нью-йоркського метрополітену дізналися, що молоді люди, які перестрибують турнікети, щоб проїхати безкоштовно, часто і є грабіжниками в системі метрополітену. Контроль над дрібними злочинами (наприклад, безквитковий проїзд) допоміг зменшити кількість реальних пограбування. З іншого боку, керівники метрополітену також дізналися, що ті, хто малює графіті, зазвичай не вчиняють більш серйозних злочинів під час поїздки, так як, не дивлячись на те, що зусилля по боротьбі з графіті були дуже ефективними, вони не знизили рівень пограбувань.

Broken Windows Policing & Crime Analysis

Кримінальний аналіз на принципах «Broken Windows» зосереджує основну увагу на інцидентах, пов'язаних із порушенням громадського порядку, що може призвести до певної неправомірної поведінки з наслідками вчинення більш значного злочину. Порушення громадського порядку у цьому контексті означає такі інциденти, як графіті, вандалізм, хуліганські проступки та зберігання наркотиків. Аналітики також можуть досліджувати громадські та комерційні заклади, які можуть регулярно ставати гарячими точками інцидентів, пов'язаних з порушенням громадського порядку. За сприяння керівництва поліції аналітики можуть співпрацювати з цими закладами для підвищення безпеки відвідувачів та мешканців громади всередині та навколо закладу. Інші зусилля цього ж напряму включають більш тісну співпрацю з громадою з питань порушення громадського порядку та отримання більшої підтримки для допомоги в прибиранні та утриманні громадської та приватної власності в районі. Оскільки порушення громадського порядку часто вчиняються підлітками та молодими людьми, аналітики можуть доповнити дослідження з питань порушення громадського порядку демографічною статистикою для моніторингу взаємозв'язків між ними. Ця інформація може бути інтегрована та передана соціальним службам, громадським організаціям, які можуть надавати послуги та допомагатимуть у зменшенні подальших порушень громадського порядку, а також злочинів, що вчиняються молоддю.

Іншим прикладом застосування кримінального аналізу в системі поліцейської діяльності на принципах «Broken Windows» є дослідження злочинності на пустирищ та навколо них. Хоча ці місця та споруди перебувають у приватній власності, вони іноді занедбані, піддаються руйнуванню та наркоторгівлі просто неба, що негативно впливає на навколишню громаду. Детальний аналіз порожніх ділянок може бути доведений до керівництва поліції і, зрештою, винесений в центр уваги політиків на рівні міста або територіальної громади, де будуть розроблені комплексні заходи для запобігання ескалації злочинної діяльності та її поширенню на прилеглі території.

Загальним фактором для більшості вищезазначених моделей, який нерідко характеризує слабку сторону сучасних правоохоронних органів, є їх спрямованість на локальні регіони і загрози. Значні зміни глобального масштабу змінили кримінальне середовище, разом з тим, названі методології, не наділені необхідними інструментами і характеристиками протидії більш системним кримінальним загрозам. І тільки ILP є єдиним методом, що позиціонується у цьому випадку як ефективна протидія.

Правоохоронна діяльність, керована аналітичною розвідкою

Правоохоронна діяльність, керована аналітичною розвідкою, є найбільш поширеною з нинішніх змін у філософії протидії злочинності та правоохоронного менеджменту. У поліцейський лексикон цей термін уперше увійшов у Великій Британії в 90-х роках як Intelligence-led Policing (ILP). Виник він також у Великій Британії з того, що раніше називалося Кентською моделлю. Рушійні сили для цього переходу поліцейської діяльності до нової стратегії були як зовнішніми, так і внутрішніми. У Великій Британії в кінці 1980-х і початку 1990-х років на тлі зростаючої тенденції рівня злочинності сформувався суспільний запит і зростаючий заклик до поліції бути більш ефективною і економічною. Зовнішні фактори включали нездатність традиційної, реактивної моделі поліцейської діяльності справлятися зі швидкими змінами, які розширили можливості транснаціональної організованої злочинності й усунули фізичні й технологічні бар'єри у сфері поліцейської діяльності.

Пошукові нової стратегії допоміг звіт Комісії з аудиту 1993 (Ревізійна комісія – незалежний орган, відповідальний за економне та ефективне використання державних коштів) щодо ефективності діяльності поліції, в якому було сформульовано три основних принципи ефективної боротьби зі злочинністю:

існуюча система по суті і організації позбавлена інтеграції та ефективності;

поліція не в змозі найкращим чином використовувати ресурси;

а також більш ефективним буде зосередження уваги на боротьбі зі злочинцями (криміналітетом), ніж на злочинах (окремих діяннях).

Звичайно ж, перше не виключає друге, мова йде, в першу чергу, про пріоритети. Таке початкове тлумачення є дещо обмеженим і в наступному, враховуючи досвід впровадження та функціонування ILP, більш ґрунтовно визначено мету та завдання сучасної моделі.

ILP дозволяє застосувати перспективний та проактивний підхід в управлінні поліцією. Її успішне застосування протягом останніх років у низці країн світу щодо протидії тяжкій злочинності та транснаціональним загрозам, стимулювало подальший розвиток концепції ILP від моделі, призначеної, головним чином, для протидії організованій злочинності, до більш загальної стратегічної бізнес-моделі з вирішенням широкого спектру проблем поліцейської діяльності на місцевому, регіональному та національному рівнях. Ця динаміка безпосередньо пов'язана з пошуком методів правоохоронної діяльності, які б дозволили поліції більш ефективно впливати на злочинність, поширення злочинності та її соціальні наслідки, в умовах обмежених ресурсів та вимоги щодо підвищення відповідальності.

Останніми роками потреба в поліцейському реагуванні та послугах перевищила наявні ресурси поліції, що зумовило необхідність визначення пріоритету та більш ефективного використання ресурсів правоохоронних органів. Водночас зросли політичні та суспільні очікування щодо підзвітності. ILP була представлена як варіант вирішення цієї проблеми, оскільки вона запропонувала громадськості обґрунтування та інструменти для аналізу й оцінки загроз, забезпечуючи більш документально підтверджені, прозорі та підзвітні процедури прийняття рішень щодо використання наявних ресурсів там, де вони найбільше потрібні.

"Не слід ставити під сумнів необхідність запровадження поліцейської діяльності, керованої аналітичною розвідкою (ILP). В умовах обмеженості бюджетів та ресурсів кожна відповідальна особа та організація повинні визначити пріоритети для вирішення основних проблем. З метою сприяння визначенню пріоритетів, рішення мають прийматися на основі фактів та аналітики, основою яких є інформація. ILP сприятиме оптимізації розподілу ресурсів і концентрації зусиль у більш структурований спосіб. Таким чином буде легше впоратися з дедалі більшою витонченістю та пристосовуваністю злочинців, які діють проти закону та порядку."

Той факт, що екстремісти, пов'язані з нещодавніми терористичними інцидентами, включаючи терористів-одинаків, залишалися поза увагою правоохоронних органів, зумовив необхідність вироблення превентивного підходу та підкреслив необхідність всебічного обміну та централізованого аналізу відповідних даних та інформації. Усвідомлення того, що терористичні атаки та раннє виявлення інших серйозних інцидентів не можуть бути вирішені шляхом реагування, поставило ILP у центр уваги на міжнародній правоохоронній арені. Це стало очевидним після терактів 11 вересня, що відображено у висновках Комісії США, яка дійшла висновку, що до вчинення нападів відповідні органи на різних рівнях мали у своєму розпорядженні різноманітну інформацію, але через нездатність органів обмінюватися оперативними даними, їх не вдалося скоординувати для отримання загальної картини.

Ця модель набула значного поширення, особливо після нападу на Всесвітній торговий центр 11 вересня 2001 року, коли стала очевидною потреба в поліпшенні розвідувальних операцій, включаючи навчання, обмін інформацією та більш тісну співпрацю між відомствами на місцевому, державному та федеральному рівнях.

Зазначене дало поштовх до впровадження нової моделі, однак правоохоронна діяльність, керована аналітичною розвідкою, є концепцією, яка розвивається. Не дивлячись на те, що початкові спроби визначення ILP вказували на тактичний інструмент для локальної правоохоронної діяльності та для орієнтації на мережі організованої

злочинності, сучасний підхід до сприйняття Intelligence-led Policing вказує на модель процесу з організаційною інфраструктурою для підтримки того, як слід здійснювати правоохоронну роботу в цілому. Це більш широке уявлення про правоохоронну діяльність, керовану аналітичною розвідкою, все частіше пов'язується з ідеєю виявлення та аналізу проблеми або сприймається як основа для подолання кризових ситуацій.

Правоохоронна діяльність, керована аналітичною розвідкою, покликана кинути виклик домінуючій парадигмі реактивної поліцейської діяльності.

Правоохоронна діяльність, керована аналітичною розвідкою, стала управлінською моделлю для рішень щодо обґрунтованого розподілу ресурсів, із урахуванням напрямів та сфер активності серійних злочинців, організованих злочинних угруповань та кримінального середовища. Іншими словами, «гарячі люди», «гарячі групи» та «гарячі місця».

Це також філософія, яка робить більший акцент на обміні інформацією та спільних стратегічних рішеннях щодо проблем злочинності.

ILP & Crime Analysis

Кримінальний аналіз відіграє життєво важливу роль в ILP, оскільки він допомагає передавати критично важливу інформацію для осіб, які приймають рішення, щоб зосередити їхні обмежені та цінні ресурси. Аналітики в середовищі ILP працюють з різноманітними джерелами даних і повинні вміти швидко і систематично синтезувати їх в дієву інформацію для своїх підрозділів.

У контексті ILP пошук інформації є першим проявом аналітичної розвідки, націлюючи на ініціативні та креативні алгоритми у роботі аналітиків підрозділів кримінального аналізу, а також розвідувальний сенс отримання достатніх за обсягом й достовірністю даних та необхідної за змістом інформації.

Водночас, на додаток до належної підготовки щодо доступу та отримання інформації з різних джерел даних, аналітики повинні забезпечити дотримання відповідних правил розповсюдження інформації.

Одним з найважливіших операційних аспектів для аналітиків, які працюють в середовищі ILP, є те, що їм дозволяється – і заохочується – бути проактивними, а не реактивними.

Реактивність у роботі аналітиків підрозділів кримінального аналізу не є недоліком, так як завжди мають місце завдання такого характеру. Але одним з ключових аспектів ILP саме у сенсі аналітичної розвідки і є випередження кривої зростання злочинності, збереження здатності до стримування злочинної діяльності і недопущення її потрапляння у зону високого ризику та надзвичайної загрози. У новому «суспільстві ризику» поліція розглядається як джерело даних з управління ризиками для низки зовнішніх установ.

Виявлення та управління ризиками є невід'ємною частиною сучасної поліцейської діяльності. Належний підхід ILP до збору й аналізу даних та інформації дозволяє ідентифікувати й оцінювати ризики, зокрема в частині основних подій, географічних регіонів, видів злочинів, соціальної шкоди, небезпечних злочинців та кримінальних мереж.

ILP модель виходить з того, що кримінальне середовище має постійну характерну складову в операційному середовищі правоохоронної роботи. Незважаючи на динамічність і плинність, постійну зміну за формою, складом та розміром, залишається реальністю те, що завжди буде існувати кримінальна обстановка, яку необхідно буде зрозуміти з метою здійснення ефективної операційної роботи.

Виходячи з розвідувальної аналітичної сутності, ILP модель передбачає можливість інтерпретації кримінального середовища на підставі інформації з внутрішніх та зовнішніх джерел. При цьому інтерпретація і передбачає професійну інтелектуальну роботу аналітика. На наступному етапі отримана інформація про кримінальне середовище (явище) передається у формі аналітичних матеріалів особам, які приймають рішення про вплив на дане кримінальне середовище. Цей етап передбачає відповідне управлінське мислення осіб, що приймають рішення на підставі знань про стратегії протидії злочинності, її скорочення або запобігання, а також здійснення впливу на злочинне середовище.

У контексті ILP ключовим оперативним аспектом також є те, що аналітики підрозділів кримінального аналізу НПУ розвивають і підтримують позитивні відносини з колегами в середовищі ILP, забезпечуючи відповідний рівень обміну даними та інформацією.

Для того, щоб інформація безперервно обмінювалася між суб'єктами кримінальної юстиції, необхідно побудувати певний рівень довіри; аналітики можуть і повинні бути основою для регіональної комунікації.

Аналітики підрозділів кримінального аналізу НПУ набувають особливої відповідальності у процесі безпосереднього забезпечення суспільної безпеки, оскільки при цьому їхня функція з суто допоміжної перетворюється на ключовий компонент етапу планування стратегій та прийняття рішень.

1.4. Філософія ILP

Поліцейська діяльність, керована аналітичною розвідкою (Intelligence-led Policing, ILP) – це сучасна модель, яка передбачає інкорпорування розвідувальної аналітичної функції в загальну місію правоохоронної системи.

Комплексне завдання – прогнозування ризиків та вплив на діяльність – передбачає комбінування аналізу й процесу прийняття рішень та створює додаткові виклики для фахівців.

Проактивна поліцейська діяльність, закладена в поняття ILP, вимагає від аналітиків, політиків, керівників правоохоронних органів та інших осіб, що відповідають за прийняття рішень, нових навичок і компетенцій. Це також означає необхідність обізнаності осіб, що приймають рішення, про можливості проведення аналізу та про те, як використовувати його результати.

Модель ILP включає в себе чіткі організаційні та управлінські структури, в тому числі механізми прийняття рішень і постановки завдань на місцевому, регіональному та національному рівнях, а також певні процеси співпраці і комунікації між правоохоронними органами на місцевому рівні і в рамках міжнародного співробітництва. Водночас, більш ефективне управління даними та інформацією є важливою перевагою ILP для сучасних правоохоронних органів.

Існують різні і навіть суперечливі трактування поняття ILP. Деякі вважають, що ILP відноситься до оцінювання загроз та ризиків, у той час як інші стверджують, що ця модель спрямована на збір даних та інформації. Хоча такі точки зору важливі для розуміння значущості та опису основних компонентів системи, їх недостатньо для викладу всеохоплюючої концепції ILP.

Але перш ніж перейти до розгляду ILP, необхідно прояснити кілька ключових понять. Етимологічна характеристика терміну intelligence у контексті сутності сучасної моделі безпекової діяльності (див. – підрозділ 2.1) потребує відходу від однозначного елементарного перекладу, і обґрунтовує позицію більш широкого тлумачення як АНАЛІТИЧНА РОЗВІДКА.

1.4.1. Дані, інформація, знання, аналітична розвідка

Мають місце певні суперечливі погляди та нечітке розуміння значень понять ДАНІ, ІНФОРМАЦІЯ ТА ЗНАННЯ (Рис. 1.6).

“Відсутність чіткості та загального розуміння термінології та процесів кримінальної розвідки перешкоджає обміну інформацією між поліцейськими агенціями.”

Після вивчення документів, опублікованих UNODC, ІНТЕРПОЛ та Європейським Союзом (ЄС), а також академічної літератури, у виданні «OSCE Guidebook Intelligence-Led Policing» зроблено акцент на наступному загальноприйнятому використанні визначень вищезгаданих концепцій:

ДАНІ – це необроблені і неінтерпретовані результати спостережень і вимірювань.

Це спостереження, які можемо зробити щодо злочинів або загроз. Приклади містять у собі особливості злочинної діяльності, що легко піддаються кількісній оцінці, наприклад, повідомлення про злочини та інші статистичні дані, бази даних про правопорушників, де інформація була попередньо запрограмована, класифікована та введена в систему. Дані – це прості спостереження, необмежені додатковими змінами, висновками чи думками. Дані можуть відноситись до місць злочину, характеристик способів вчинення злочину, зброї та підозрюваних.

ІНФОРМАЦІЯ – це дані, вміщені в контекст і осмислені, що надає їм більшу актуальність і значущість.

Це дані з більшою релевантністю. Інформація наділена сенсом і контекстом, і може бути неструктурована за своїм характером. Наприклад, інформація зі стенограми прослуховування може продемонструвати більш глибоке розуміння відносин між організатором злочину та співучасниками. Для введення в базу даних інформація має бути подана у контексті й оцінена фахівцем та розподілена відповідно до систем, запроваджених аналітичними підрозділами. Тому інформацію важче передати без певної загальної одиниці вимірювання, що має сенс для того, хто передає, та того, хто приймає.

ЗНАННЯ – це інформація після її тлумачення і засвоєння. Коли людина додає власний досвід до інформації, вона стає знанням.

У сучасних безпекових системах поняття «знання» увійшли до мови операційної діяльності. Ще донедавна це був більш екзотичний термін, що вживався ученими для обговорення концепцій управління інформацією, зараз є одним із останніх нововведень.

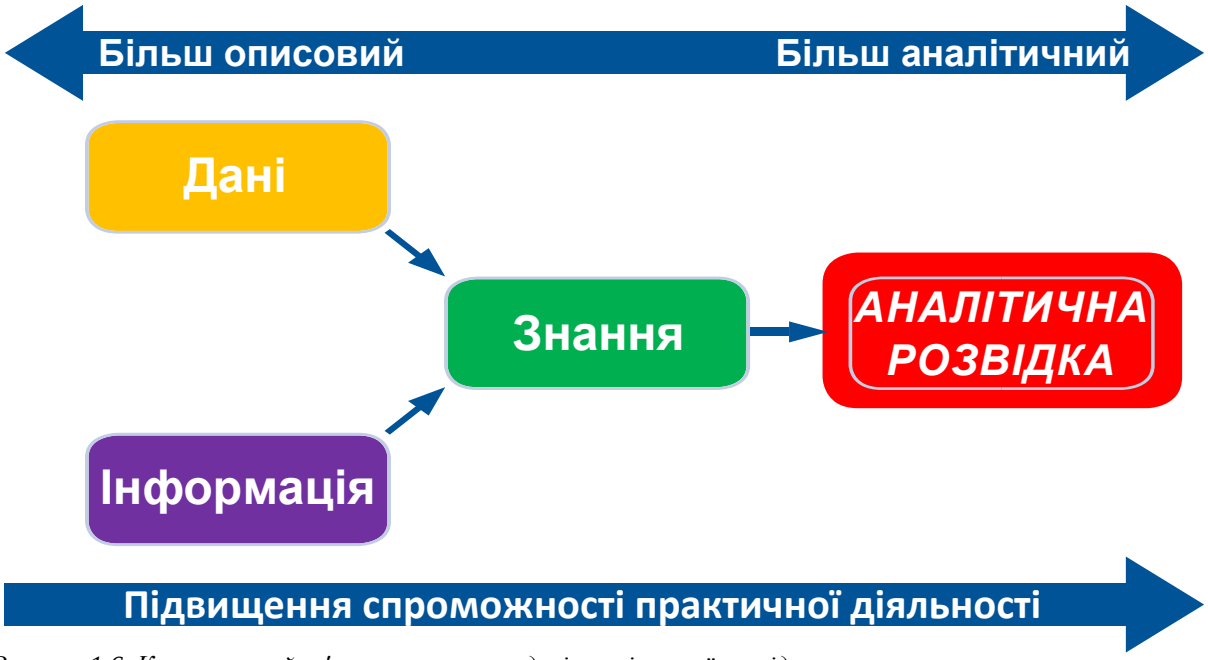

Рисунок 1.6. Контекстний зв'язок понять у моделі аналітичної розвідки

Національна розвідувальна модель Великої Британії (The National Intelligence Model (NIM)) використовує терміни «активи знань» та «продукти знань», а поліцейські Норвегії застосовують модель поліцейської діяльності на основі знань. Знання мають цінність саме тому, що фахівець дає інформаційний контекст, тобто певну конкретну інтерпретацію. Знання складно структурувати, зберігати або поширювати, вони також більш нематеріальні, ніж дані. Знання є надзвичайно вразливими щодо специфіки організаційного та культурного середовища, а за умови відсутності адекватних інформаційних систем іноді мають потенційно руйнівні наслідки при їх передачі.

Таким чином, важливість того чи іншого підрозділу в організаційній структурі визначається не репутацією, а «знаннями». У свою чергу в умовах ILP звичайним, але центральним функціональним напрямом поліції стає нарощування потенціалу від «знань» до аналітичної розвідки.

Продукти знань створюють умови щодо розуміння поведінки злочинця, але продукти аналітичної розвідки мають генерувати дії, конкретні управлінські дії у сфері державної безпеки. Тобто не завжди «знання» автоматично переходять у розряд управлінських рішень. Так само і управлінські рішення не завжди покладаються на аналітичну розвідку. Ця проблема не є унікальною.

Аналітична розвідка (intelligence) - це дані, інформація та знання, які були оцінені, проаналізовані та представлені у форматі прийняття рішень для діяльнісно-орієнтованих цілей.

Для багатьох аналітиків розрив між продукуванням знань та продукуванням результату аналітичної розвідки є суттєвим. Щоб розвинути глибоке розуміння проблеми безпеки та загроз, інформація має бути поміщена в контекст та організована таким чином, щоб посадові особи, які приймають рішення, мали уявлення та робили висновки з наявної колективної мудрості. Знання можуть поглиблювати уявлення та розуміння, але вони повинні бути структуровані таким чином, щоб допомогти особам, які приймають рішення, розробляти план дій.

ПРИКЛАД

До поліцейської бази даних місцевої поліцейської дільниці вносяться дані про квартирні крадіжки. Ці комп'ютерні записи є даними. Коли аналітик, обробляючи та класифікуючи дані, виявляє нову закономірність крадіжок у районі, це стає інформацією. По суті, необроблені дані були достатньо осмислені для виявлення закономірностей. Якщо згодом аналітик обговорить та поділиться цією інформацією зі слідчим, то розуміння та засвоєння зробить з цієї інформації знання. Збираючи та аналізуючи додаткові дані та інформацію, слідчий та аналітик можуть побудувати картину, яка, безперечно, не буде повною, але матиме достатньо матеріалу для підкріплення гіпотез та формулювання можливих наслідків. Аналітик та слідчий складають звіт про результати кримінального аналізу та викладають його старшій посадовій особі. Вона приймає рішення про початок розслідування та здійснення спецзаходів з орієнтацією на грабіжників на основі аналітичного продукту від аналітика та детектива.

Стратегічні переваги, засновані на даних, інформації, знаннях та аналітичній розвідці, підвищують рівень безпеки та ефективність правоохоронних органів у запобіганні правопорушенням, а також припиненні діяльності злочинних угруповань. Але мати дані, інформацію, знання та аналітичну розвідку недостатньо. Для управління

аналітичним розвідувальним процесом та його максимального використання необхідно сформувати відповідну структуру або модель, так само як і для збору, обробки та використання даних й аналітичної розвідки у суворій відповідності до національних законів та міжнародних стандартів у галузі прав людини.

1.4.2. Рівні аналітичної розвідки

Існують різні підходи до визначення рівнів аналітичної розвідки, але традиційний підхід полягає щодо визначення аналітичної розвідки у трьох площинах:

ТАКТИЧНИЙ РІВЕНЬ – підтримка безпосередньої діяльності слідчого та оперативного працівника, детектива, конкретного розслідування кримінального провадження, негласних слідчих розшукових дій, спеціальних операцій та оперативно-розшукових заходів тощо з метою забезпечення та досягнення визначеної мети.

Тактичний рівень є найпоширенішим застосуванням аналітичної розвідки у системі правоохоронної діяльності.

Поряд із цим, має місце хибне визначення пріоритету застосування тактичного рівня та вимоги керівників підрозділів щодо концентрації аналітиків на тактичних результатах і на підтримці розслідувань, а не на аналізі основних безпекових проблем.

ОПЕРАТИВНИЙ РІВЕНЬ – допомога управлінню для досягнення оперативних цілей; підтримка регіональних керівників, територіальних підрозділів у плануванні діяльності щодо зменшення масштабів злочинності та розгортання ресурсів для досягнення оперативних цілей.

Існують підрозділи та деякі аналітики, які не визнають арену оперативного рівня, однак це одна із найбільш швидкозростаючих сфер управління розвідувальною інформацією у межах безпекової діяльності. Позиціонуючи між сфокусованою на правопорушниках тактичною ареною та стратегічним рівне щодо формування стратегії, політики та довгострокових планів, оперативний INTELLIGENCE, який може сприяти зниженню масштабів загроз у регіонах та плануванню відповідних ресурсів, безсумнівно, є ключовим компонентом.

СТРАТЕГІЧНИЙ РІВЕНЬ – забезпечує прийняття рішень, розробку політики, планування та визначення пріоритетів; розподіл ресурсів поліції; та із врахуванням видів злочинності, визначає відповідний підхід діяльності поліції; спрямовується на забезпечення уявлення щодо загроз уразливості, ризиків та можливостей щодо діяльності (оцінка загроз та ризиків) у сфері безпеки, розуміння тенденцій та системи причинно-наслідкових зв’язків, а також є внеском у розроблення широких стратегій щодо безпекової політики та використання ресурсів.

Стратегічний рівень аналітичної розвідки завжди перебував у тіні щодо легітимності його застосування. Стратегічний рівень має справжні організаційні наслідки, є базисом і пронизує весь аналітичний процес. Він також має потенціал бути найважливішим аспектом у системі аналітичної розвідки через здатність стратегічних продуктів впливати на загальну безпекову стратегію та рішення щодо використання ресурсів.

Стратегічний рівень аналітичної розвідки не є терміном, пов’язаним з винятково загальнодержавним безпековим аспектом, він також застосовується до процесу планування та розподілу ресурсів на кожному структурному рівні у межах безпекової політики.

1.4.3. Проактивність моделі ILP

Намір передбачення конкретної загрози краще було б замінити метою визначення майбутніх поведінкових патернів (зразків, шаблонів, моделей, систем) для посилення на проактивному компоненті. Перехід до формату INTELLIGENCE був частково простимульований бажанням посилити проактивний підхід, який використовують для ефективного запобігання деструктивним явищам замість традиційного реагування на вчинені протиправні дії. Для того, щоб вжити власне запобіжні заходи, і потрібен проактивний підхід. Проактивність, натомість, вимагає наявності компонента передбачуваності, якщо характеризуємо загрозу. Якщо діяльність є унікальною за своєю природою, ми навряд чи матимемо можливість визначити певні майбутні події через те, що нам потрібна «історія», аналогічні інциденти, зв’язок між якими можливо простежити, встановивши певну залежність.

Послідовність: запобігання, проактивність, передбачуваність та залежність (рис. 1.7) визначає ідентифікацію залежності (відповідних патернів) як передумову ефективному запобіганню загрозі і є основним компонентом INTELLIGENCE. Незважаючи на можливість виникнення певних відхилень у короткостроковій перспективі, більшість тенденцій та проблем залишаються незмінними до моменту прийняття рішення про вжиття дієвих заходів.

Значення патернів є особливо важливим, вони є «ядром» так званого першого закону INTELLIGENCE: найбільш чітким індикатором потенційної злочинної діяльності є аналогічні дії, що вчиняються зараз.

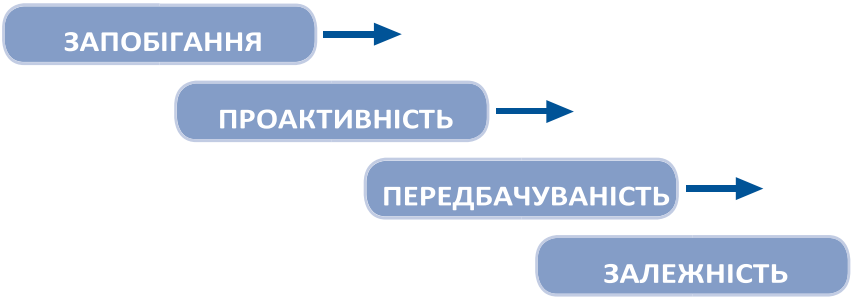

Рисунок 1.7. Ланцюг ключових патернів моделі ILP

Особи, які проявили певні можливості та скористалися ними, будуть продовжувати доти, поки їх не зупинять, і таким чином можливим стане визначення патерну конкретної повторюваної діяльності. Стратегічний менеджмент патернів (обставини інцидентів та поведінкова специфіка) буде оптимальним форматом, на відміну від індивідуальних розслідувань.

Суто з аналітичного погляду, ідентифікація патернів (обставини інцидентів та поведінкова специфіка) є першим кроком на шляху до запровадження проактивного підходу.

Навіть дескриптивний (описовий) аналіз патернів щодо вчинених у минулому злочинів може бути використаний для прогнозування майбутньої динаміки.

Також існує думка, що безперервність ланцюга подій, які характеризують досліджуваний патерн, може бути порушена лише вжиттям відповідних заходів.

Інша складова комбінованого процесу прогнозування в контексті INTELLIGENCE – вплив на тих, хто приймає рішення. Базовою при цьому є аксіома аналітичної розвідки: аналітична розвідка, що не впливає на мислення того, хто приймає рішення, не є справжньою аналітичною розвідкою.

При цьому ніяким чином не применшується цінність підтримки процесу розслідування, надання консультацій та іншої, не менш важливої роботи, яку виконують аналітики, але аналітична розвідка – це процес формування знань.

1.4.4. Зміст основних елементів, що характеризують аналітичну розвідку

Урахування помилок, або некоректного розуміння основних функцій та специфіки аналітичної розвідки, формує зміст основних елементів, що характеризують діяльність підрозділів кримінального аналізу:

Аналітична розвідка є спеціалізацією – її слід розглядати як окрему спеціальність; залучати до її виконання слід незаангажованих осіб, які забезпечать відсутність конфлікту інтересів та застосування результатів для підтримки відповідної проактивної політики, генеруючи підкріплений надійною інформацією продукт.

Аналітична розвідка є критично важливою – для забезпечення точності даних необхідно систематично ставити під сумнів традиційні переконання. Сприймати інформацію без перевірки відповідного бекграунду, надійності джерела чи висновків, які надаються, означає підривати саму основу процесу.

Аналітична розвідка має кількісний вимір – будь-яка правоохоронна діяльність, результати якої неможливо оцінити за кількісними показниками, є неефективною. Аналітична розвідка – не виняток; під час виконання завдань із запобігання чи мінімізації впливу організованої злочинності результати будь-якої програми повинні бути легко інтерпретованими та вимірюваними.

Аналітична розвідка не потребує публічності – основним завданням цих підрозділів є запобігання злочинам, але при цьому ніде не закріплено обов'язок щодо інформування громадськості про використання відповідних стратегій і технік. Метою утримання відповідної інформації від розголосу є уникнення певних конфліктів.

Аналітична розвідка часто спрямована на вирішення тих проблем, які ігноруються іншими – оскільки аналітичні підрозділи спрямовані на проактивний підхід, вони мають чіткий обов'язок ідентифікувати проблеми, які виникають; ці проблеми зазвичай ігноруються чи залишаються поза увагою інших.

Аналітична розвідка вимагає уваги до деталей – якщо йдеться про боротьбу з організованою злочинністю, деталі є надважливими, слід уникати узагальнень та оцінки діяльності злочинців на основі загальноприйнятих критеріїв. Інакше кажучи, увага до деталей, які обґрунтовують причини надання злочинній організації більш високої пріоритетності, підкреслює справжній характер аналітичної розвідки.

Аналітична розвідка є мистецтвом «фільтрування» необроблених потоків даних для отримання аналітичного продукту. Важливішим є, можливо, усвідомлення того, що пропорційна оцінка загроз є необхідною для забезпечення вжиття оптимальних заходів (без перебільшення загрози чи, навпаки, її применшування). Не на всі загрози слід реагувати однаково – важливо розмежовувати реальні від хибних; досягти цього можливо лише шляхом проведення ретельного аналізу та за умови наявності відповідного досвіду і знань.

1.4.5. Організаційна модель для ILP

Сутність взаємозв'язку між ключовими учасниками моделі ILP (безпековим середовищем, аналітиком і особою, відповідальною за прийняття рішень) розкриває модель «4-х і» (рис.1.8, 1.9).

i	intent	Намір
i	interpret	Інтерпретація
i	influence	Вплив
i	impact	Імпульс впливу

Рисунок 1.8. Модель «4-х і»

Для того щоб повністю реалізувати потенціал ILP, необхідно, щоб всі чотири компоненти «і» функціонували належним чином. Модель базується на взаємозв'язку між аналітичною розвідкою і особами, які приймають рішення:

по-перше, особи, відповідальні за прийняття рішень, визначають завдання, направляють, консультують і керують аналітиками і мають бути переконаними в тому, що їхні наміри роз'яснені і зрозумілі;

по-друге, аналітики інтерпретують безпекове середовище;

по-третє, аналітики впливають на осіб, які приймають рішення, за допомогою результатів аналізу;

по-четверте, на основі цих висновків особи, які приймають рішення, впливають на середовище за допомогою стратегічного управління, планів дій, розслідувань і операцій тощо.

За цією моделлю аналітик повинен не лише активно інтерпретувати специфіку безпекового середовища, а й впливати на прийняття рішень. Це вимагає не лише ідентифікації відповідної особи чи групи, які мають потенціал протидії визначеній проблематиці, але також врахування найбільш оптимальних способів впливу на їхню ментальність.

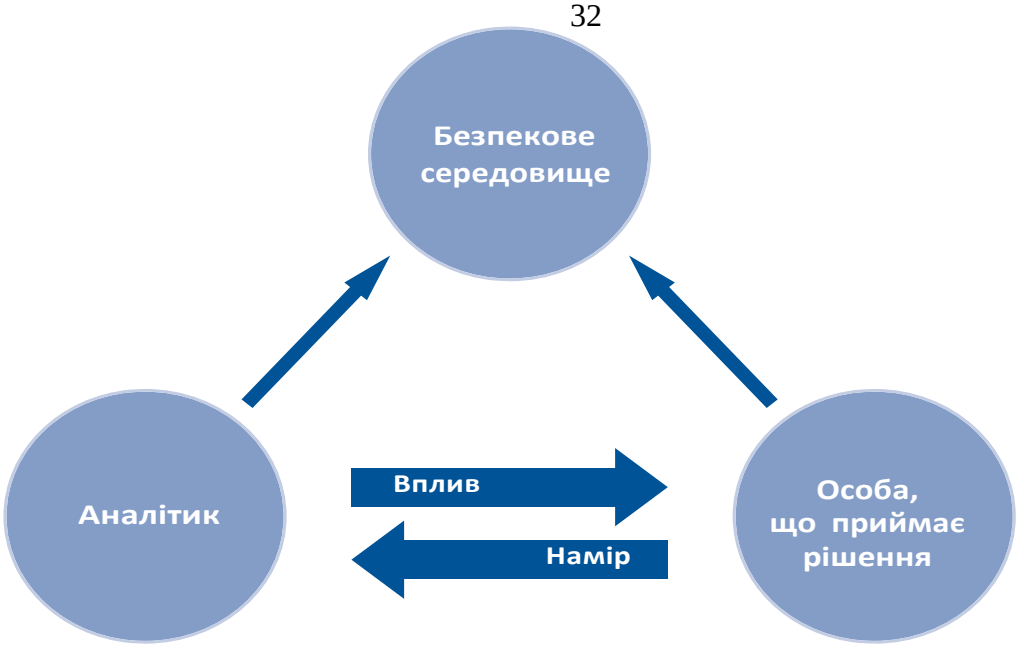

Рисунок 1.9. Організаційна модель на основі 4-і

Друге завдання завжди простіше виконати, якщо особа, відповідальна за прийняття рішень, «йде на контакт» і сприймає позитивно філософію ILP. Більше того, ця схема показує нам, що під час взаємодії з цими особами аналітики повинні усвідомлювати необхідність вироблення адекватних рекомендацій щодо того, як ефективно впливати на кримінальне середовище.

Необхідно зрозуміти, що формування політики з урахуванням аналітичної розвідки – це не просто конкретний метод чи засіб, а швидше певна зміна у культурі «виробництва», що відкриває шлях до змін загалом.

Маючи потенціал для здійснення такого широкого впливу, нова модель, безсумнівно, передусім, повинна органічно вписуватися в загальну систему та враховувати потреби усіх учасників процесу. Крім того, будь-яка політика чи модель має працювати у тандемі з іншими відповідними регулюючими законодавчими актами та методологіями.

Це означає, що хоча принципи формування політики ILP можуть залишатися в усьому світі тими самими, у підходах до конкретної діяльності все одно неминуче існуватимуть розбіжності за географічними, організаційними, культурними чи політичними ознаками. З одного боку, ці розбіжності обов'язково обмежуватимуть універсальність будь-якого підходу до формування політики ILP; але з іншого – достатньо корисною буде можливість вивчати різні підходи до формування політики ILP та оцінювати їх ефективність.

На думку багатьох аналітиків, одним із головних передвісників прийняття ILP певною установою є усвідомлення нею неадекватності наявних аналітичних, розвідувальних та організаційних методологій. Оскільки

формування політики з урахуванням аналітичної розвідки передбачає не просто створення нової політики, а зміну організаційної культури, потребує чіткої стратегії імплементації, яка спирається на практику та прагматизм.

1.4.6. Прийняття рішень та лідерство

Для того, щоб ILP модель запрацювала на повну силу, аналітична розвідка повинна бути інкорпорована у процес планування діяльності органу. Передумовою успішної імплементації є відповідний рівень структурування та «зрілості» середовища відповідальних за рішення осіб.

Практика показує, що проблем безліч – у багатьох підрозділах процес прийняття управлінських рішень нагадує лабіринт – начальники, заступники (управлінь, відділів), керівники середньої ланки та працівники, що мають певну свободу для прийняття важливих рішень без можливості звернутися до аналітиків за допомогою, щоб хоча б частково зрозуміти сутність проблеми.

Навіть коли визначені чіткі інструкції щодо здійснення комунікації та прийняття рішень, вони не гарантують, що рішення прийматимуться на відповідному стратегічному рівні та базуватимуться на оцінюванні їх ефективності.

Занадто часто керівники надміру покладаються на власні упередження замість того, щоб брати до уваги поточну оцінку проблем.

Сильні лідери можуть бути на 100% продуктивними в індивідуальному плані, але програвати, коли йдеться про стратегічне мислення.

1.4.7. Переваги поліцейської діяльності, керованої аналітичною розвідкою

У правоохоронній діяльності аналітична розвідувальна робота відіграє непересічну роль. Для того чи іншого правоохоронного підрозділу ефективне використання інформаційно-аналітичного процесу може означати успіх або поразку. У наш час, коли наявна багата інформація видається нерідко суперечливою та нечіткою, аналітична розвідка може вказати шлях до розробки ефективної політики.

Ефективна аналітична розвідка значним чином впливає на спроможність тієї чи іншої правоохоронної установи щодо протидії кримінальним угрупованням. Аналітична розвідка забезпечує правоохоронну установу інформацією та рекомендаціями, що дозволяють їй ефективно використовувати свої ресурси. Вона надає правоохоронним органам можливість виявляти та розуміти діяльність кримінальних угруповань, що діють на їхній території.

Після виявлення кримінальних угруповань та встановлення їхніх звичок правоохоронні органи можуть розпочинати оцінку поточних тенденцій щодо злочинності та прогнозувати й запобігати вчиненню правопорушень.

Аналітична розвідка надає інформацію, з урахуванням якої мають ухвалюватися рішення та визначатися відповідні об’єкти (окремі особи чи кримінальні угруповання) розслідувань. Хоча аналітична розвідка може використовуватися для допомоги досудовим розслідуванням, проведенню негласних слідчих розшукових дій та переслідуванню злочинців, вона також забезпечує правоохоронні органи можливістю ефективного використання своїх ресурсів, управління бюджетами.

Різні практики та коментатори намагалися прив’язати правоохоронну діяльність, керовану аналітичною розвідкою, до концептуальних рамок поліцейської діяльності, які існують на сьогодні. Проте, якщо правоохоронна діяльність, керована аналітичною розвідкою, є справді новою парадигмою правоохоронної діяльності, то її слід визнати суттєво відмінною від попередніх моделей правоохоронної діяльності.

Науковці присвячують цілі книги з’ясуванню конкретних стилів правоохоронної діяльності, і багато поліцейських департаментів оперують моделями, які є гібридами цих різних підходів. Серед них спостерігається значна невизначеність щодо поліцейської діяльності, керованої аналітичною розвідкою. Але необхідно розуміти, що є немало того прогресивного та інноваційного, що виділяє поліцейську діяльність, керовану аналітичною розвідкою, як більш ефективну, перспективну та раціональну щодо використання державних ресурсів.

Модель ILP містить чіткі організаційні та управлінські структури, у тому числі механізми прийняття рішень та постановки завдань на місцевому, регіональному та національному рівнях, а також певні процеси співробітництва та комунікації між правоохоронними органами на місцевому рівні та в рамках міжнародного співробітництва.

1.4.8. Помилки щодо сприйняття моделі ILP

Уся аналітична розвідка, враховуючи навіть опис злочинів, учинених у минулому, створює певну проєкцію безпекового середовища у майбутньому. Для підтвердження цього необхідним є вилучення одного з видів діяльності, який досить часто некоректно визначають як аналітична розвідка – підтримка розслідування (дії, що виконуються з метою збору достатньої кількості доказів для висунення обвинувачення), яка є цінною в контексті забезпечення ефективної діяльності поліції, але вона відіграє другорядну роль і не є власне розвідувальною діяльністю, незалежно від того, якими є функціональні обов’язки осіб, що її забезпечують.

По-перше, діяльність аналітиків переважно спрямована на застосування наявних знань для прогнозування потенційних ситуацій; цей процес не є вже сталим та поширеним, часто аналітики та їхні керівники задоволені результатами звітів про наявні тенденції та динаміку загроз, абсолютно без будь-яких прогнозів; однак прогнозування є дуже важливим для тих, хто приймає рішення, адже вони також виконують і функцію ризик-менеджерів, на яких покладено відповідальність за розподіл ресурсів.

По-друге, керівники дуже часто доручають підлеглим неможливі для виконання завдання. При цьому вони не в змозі адекватно сформулювати свої вимоги та наміри, за звичкою шукають «правильні відповіді», такі собі ситуативні проєкції конкретної дати, часу та місця вчинення потенційного правопорушення тощо. Якщо підлеглі дають менший за визначений обсяг інформацію – це вважається провалом.

1.4.9. Помилкові твердження щодо функцій ILP

Аналітична розвідка є унікальною діяльністю, до якої залучаються професіонали високого рівня, які можуть визначити, що саме може правоохоронний орган вирішувати самостійно у рамках своїх повноважень, а що – ні. Спроможність правильно формулювати і легітимізувати функції аналітичної розвідки є надзвичайно важливою. Однак, слід проаналізувати певні помилкові твердження:

Помилка 1 – будь-які підрозділи можуть бути залученими до аналітичної розвідувальної діяльності.

Для виконання таких завдань необхідною є відповідна спеціалізація – комплекс знань та навичок, що виходять за межі стандартної підготовки працівників. Не всі підрозділи мають відповідні ресурси для виконання таких функцій, у більшості структур їх критично бракує. Складність завдань вимагає залучення осіб з унікальними навичками та особистими якостями. Для розвідувальних аналітичних служб типовим є застосування проактивного підходу, проте без надмірного тиску та втручань.

Помилка 2 – аналітичні розвідувальні функції може виконувати будь-який працівник.

Не всі правоохоронні органи мають відповідний потенціал та можливості залучати до виконання розвідувальних функцій винятково кваліфікований та досвідчений персонал, який може забезпечити дотримання всіх методологічних, законодавчих та етичних вимог.

Помилка 3 – аналітичні розвідувальні системи є, по суті, інформаційними системами.

Дуже часто, коли необхідно в будь-який спосіб уникнути вживання терміну «розвідка», правоохоронні органи натомість застосовують визначення «інформаційної системи». АЛЕ: по-перше, розвідувальна аналітична робота спрямована на виконання низки функцій, які не є притаманними інформаційним системам. Наприклад, завданням підрозділу кримінального аналізу є своєчасне представлення певного «аналітичного продукту» для подальшого використання; інформаційні системи існують для виконання певних операцій з даними – при цьому дані не обов'язково є придатними для подальшого використання, своєчасно поданими або ретельно проаналізованими.

Ще одна відмінність: діяльність підрозділів кримінального аналізу є безперервним, динамічним процесом (трансформація інформації у знання), в той час як всі інформаційні системи є статичними за природою. Саме тому слід обережно вживати визначення «інформаційна система» у контексті аналітичної розвідки.

Помилка 4 – аналітична розвідувальна діяльність є лише правильною підготовкою.

Унікальна природа цієї діяльності дає змогу припустити, що прогнозування є передумовою для реалізації будь-якої життєздатної аналітичної розвідувальної програми. Підготовка потребує не лише наявності опрацьованої інформації.

1.5. ILP в рамках стандартів Європейського Союзу з прав людини

Дотримання прав людини має важливе значення як для короткострокової, так і для довгострокової ефективності поліцейської діяльності, включаючи ILP. Діяльність правоохоронних органів, яка не поважає та не захищає права людини, є контрпродуктивною у довгостроковій перспективі, оскільки вона підриває суспільну довіру до поліції, а також є неефективною. Наприклад, етнічне профілювання є дискримінаційним, і воно також виявилося неефективним, оскільки його можна легко обійти. Злочинні групи можуть уникнути розкриття шляхом вербування осіб, які не відповідають заздалегідь визначеним профілям. Альтернативні, законні методи профілювання, засновані на конкретних доказах злочинної поведінки та аналітиці, а не на дискримінаційних припущеннях, можуть бути використані як більш ефективний інструмент поліцейської діяльності.

Норми прав людини викладені в міжнародно-правових документах і стандартах, таких як обов'язкові договори, наприклад, Міжнародний пакт про громадянські та політичні права і Конвенція Ради Європи про захист прав людини та основних свобод. Для здійснення прав, закріплених у цих договорах, держави повинні створити правову та інституційну основу для реалізації прав людини на національному рівні. У цьому контексті, одним з основних обов'язків поліції є захист осіб від дій, які порушують їхні права людини, у тому числі внаслідок злочинів і тероризму та дотримання цих прав. У боротьбі та запобіганні злочинності поліція повинна діяти відповідно до національного законодавства та міжнародних стандартів. Будучи проактивною формою поліцейської діяльності, ILP також має міцно закріплятися на правозахисних нормах. ILP має підвищити рівень захисту прав і свобод людини та повинна здійснюватися таким чином, щоб повною мірою забезпечувати дотримання прав людини, що відповідає ключовим принципам демократичної поліцейської діяльності.

З метою забезпечення відповідності діяльності ILP міжнародним стандартам у галузі прав людини та попередження негативного впливу на реалізацію прав людини, при розробці та впровадженні ILP на національному рівні необхідно дотримуватися низки основних принципів:

Правова, адміністративна та інституційна основа для реалізації ILP

ILP має ґрунтуватися на чітких і точних правових та адміністративних положеннях, що визначають умови її здійснення; мають бути надані адекватні гарантії, що це не порушує права людини. Національна модель ILP повинна включати закони та нормативні акти, які чітко та точно визначають повноваження, надані відповідним установам, та вимоги, які необхідно дотримуватись під час збору, обробки, аналізу та обміну різними типами даних, інформації та аналітичних продуктів. Усі національні закони, нормативні акти, політика та практика щодо ILP мають повністю відповідати міжнародним стандартам прав людини та зобов'язанням ОБСЄ. Крім того, співробітники правоохоронних органів, залучені до ILP, повинні отримати належну підготовку щодо застосування цих законів та правил відповідно до міжнародних стандартів у галузі прав людини.

Законність, необхідність і пропорційність обмежень прав людини

Хоча низка прав людини, таких як заборона катувань і певні елементи права на справедливий судовий розгляд справи, є абсолютними і не можуть бути обмежені за жодних обставин, міжнародні угоди з прав людини допускають запровадження обмежень на певні права, але лише в межах суворо визначених параметрів. Права, які можуть бути обмежені, включають свободу пересування, право на особисту недоторканність, свободу думки, зібрань та об'єднань, а також свободу сповідувати свою релігію чи переконання. Відповідно, обмеження, застосоване у зв'язку з ILP, є допустимим, лише якщо воно передбачено законом, необхідні у демократичному суспільстві в інтересах законної мети, конкретно зазначеної у відповідних міжнародних стандартах прав людини та пропорційно цій меті: тобто право є правилом, обмеження мають залишатися винятком, а втручання завжди повинні бути найменшими інтрузивними засобами досягнення мети.

Рівність і недискримінація

Відповідно до своїх міжнародних зобов'язань у сфері прав людини, держави-учасниці ОБСЄ зобов'язалися забезпечити права людини та основні свободи кожному, хто перебуває під їхньою юрисдикцією, без будь-якої різниці, як-от раси, кольору шкіри, статі, мови, релігії, політичних чи інших переконань, національного чи соціального походження, майнового стану, народження чи іншого статусу. Захист рівності перед законом та заборона дискримінації є основними обов'язками поліції в демократичному суспільстві. Збираючи, обробляючи та аналізуючи інформацію та розвідувальні дані, правоохоронні органи повинні, наприклад, утримуватися від дискримінаційного профілювання. Подібним чином, в частині прийняття рішень на основі аналітики даних, органи влади повинні приділяти належну увагу, щоб уникнути надмірного контролю над певними громадами, з метою недопущення надмірно жорстких заходів, що може призвести до дискримінації. Особливу увагу слід також приділити різному впливу стратегічних рішень у сфері поліцейської діяльності на жінок та чоловіків. Тому підхід, який враховує різноманіття та гендерні аспекти, має бути включений у всі заходи ILP, які слід регулярно перевіряти на предмет будь-якого дискримінаційного впливу, який вони можуть мати на жінок і чоловіків або на окремі спільноти.

Ефективні засоби правового захисту; нагляд і підзвітність

Міжнародні стандарти у галузі прав людини передбачають право кожної людини, якщо права або свободи порушуються, на ефективні засоби правового захисту та надання таких засобів правового захисту компетентним судовим, адміністративним або законодавчим органом. Оскільки ILP може призвести до потенційно далекосяжних утручань у широкий спектр прав людини, важливими є ефективні та доступні засоби правового захисту у разі порушення прав людини внаслідок ILP. Крім того, для забезпечення підзвітності установ та окремих співробітників правоохоронних органів, залучених до ILP, необхідно запровадити надійні механізми внутрішнього та зовнішнього контролю. Такі механізми можуть включати контроль та нагляд за виконавчими органами, законодавчими наглядовими комітетами та незалежним зовнішнім наглядом і механізмами розгляду скарг, які надають особі можливість одержання захисту. Судовий контроль над такими діями, як, наприклад, таємний збір даних та їх аналіз, особливо важливий для забезпечення належних гарантій проти зловживань під час застосування ILP.

Збір даних та інформації, а також їх обробка, аналіз і обмін, які є невід'ємними елементами ILP, можуть мати серйозні наслідки для захисту прав людини, зокрема, але не тільки, для права на особисту недоторканність.

Стаття 17 «Міжнародного пакту про громадянські та політичні права» (ICCPR) передбачає, що ніхто не може зазнавати свавільного або незаконного втручання в його особисте життя, сім'ю, недоторканність житла чи кореспонденції, і що кожен має право на захист закону від такого втручання. Щоб втручання не було «свавільним» або «незаконним», необхідно дотримуватися зазначеного: втручання мають бути передбачені законом, який, у свою чергу, має відповідати положенням, цілям і завданням ICCPR; і вони повинні бути розумними за конкретних обставин. Держави-учасниці ОБСЄ підтвердили право на захист приватного та сімейного життя, місця проживання, листування та електронних комунікацій, а також необхідність уникати неправомірного чи свавільного втручання держави у сферу особи.

Різні явні та приховані методи збору інформації представляють різний ступінь втручання в право на особисту недоторканність. До цих методів відносяться: використання спеціальних методів розслідування та інших таємних слідчих заходів, включаючи спостереження за приватними об'єктами або місцем проживання, перехоплення повідомлень, використання агентів під прикриттям та інформаторів, а також доступ до банківських рахунків та іншої конфіденційної інформації, а також права людини в умовах розслідування тероризму. Ефективний контроль з боку судових чи інших незалежних органів за допомогою попереднього дозволу, нагляду або перевірки постфактум є найважливішим для забезпечення законності таких заходів. Крім того, їх слід використовувати лише у серйозних випадках і відповідно до серйозності справи, яка розслідується.

Значну увагу привертає питання наслідків для права на особисту недоторканність масового стеження за комунікаціями. Європейський суд з прав людини визнав відеоспостереження такими, що порушують право на особисту недоторканність, дозволяючи здійснювати моніторинг повідомлень і даних практично будь-якої людини в країні, навіть осіб, які не входять до початкових заходів, де розпорядження про такі заходи відбувається виключно у сфері виконавчої влади та без оцінки суворої необхідності. На відміну від адресного спостереження, яке зазвичай ґрунтується на попередній підозрі та за умови попереднього судового або виконавчого дозволу, програми масового спостереження не дозволяють окремо оцінювати пропорційність до застосування таких заходів у кожному випадку і, таким чином, підривають саму суть права на особисту недоторканність.

Захист даних

Захист даних є важливою частиною права на приватне життя, що має особливе значення для ILP. Комітет Організації Об'єднаних Націй з прав людини, орган, якому доручено стежити за виконанням ICCPR, підкреслив, що збір і зберігання персональної інформації на комп'ютерах, банках даних та інших пристроях має регулюватися законом. Крім того, необхідно вжити ефективних заходів для забезпечення того, щоб інформація про приватне життя особи не потрапила до будь-кого, хто не уповноважений законом отримувати, обробляти та використовувати її. Низка міжнародних та регіональних документів містить більш конкретні дані принципи захисту, які необхідно поважати з метою забезпечення повного дотримання права на особисту недоторканість.

Наприклад, Конвенція Ради Європи про захист осіб щодо автоматизованої обробки персональних даних вимагає від сторін Конвенції гарантувати, що персональні дані, які піддаються автоматизованій обробці:

отримані та оброблені чесно й законно;

зберігаються з визначеними та законними цілями і їхнє використання не є несумісним з цими цілями;

адекватні, відповідні та не надмірні щодо цілей, для яких вони зберігаються;

точні та, якщо необхідно, актуальні;

зберігаються у формі, яка дозволяє ідентифікувати суб'єктів даних не більше, ніж це потрібно для цілей, для яких ці дані зберігаються.

Крім того, Конвенція забороняє автоматичну обробку конфіденційних даних, як-от: дані, що розкривають расове походження, політичні погляди, релігійні чи інші переконання, а також дані про здоров'я, сексуальне життя або кримінальний досвід без відповідних гарантій у внутрішньому законодавстві. Вона також передбачає гарантії та засоби правового захисту, які мають бути доступні особам, які є суб'єктами збережених даних.

Конвенція встановлює суворі обмеження та застереження щодо застосування положень, подібних до зазначених вище. Будь-які обмеження мають бути передбачені законом і бути необхідними в демократичному суспільстві в інтересах законної мети, проголошеної в Конвенції, наприклад, такої як державна безпека, громадська безпека або припинення злочину. Поняття «необхідність», як це розуміється в міжнародних стандартах з прав людини, враховує пропорційність досягнутої мети.

Посібник ОБСЄ «Права людини в умовах розслідування тероризму» містить огляд передової міжнародної практики, заснованої на вищезазначених принципах та інших міжнародних стандартах у цій галузі. З метою забезпечення дотримання міжнародних стандартів у галузі прав людини, вказані практики повинні бути орієнтиром для політиків та працівників правоохоронних органів при розробці та здійсненні ILP.

ІНШІ ПОТЕНЦІЙНІ РИЗИКИ ДЛЯ ПРАВ ЛЮДИНИ, ПОВ'ЯЗАНІ З ILP

Права на особисту недоторканність, включаючи захист даних, є важливими для здійснення широкого спектру інших прав і основних свобод, таких як: право на свободу переконань і на вільне їх виявлення; свободу шукати, одержувати та поширювати інформацію; свободу мирних зібрань та асоціацій; свободу світогляду та віросповідання, серед іншого. Але збір і використання інформації та розвідданих може також безпосередньо впливати на здійснення інших прав, таких як право на справедливий суд, право на свободу та особисту недоторканність, а також заборона катувань та інших видів жорстокого поводження.

Наприклад, під час публічних акцій протесту використання стратегії управління натовпом, відомої як «утримання», з метою розвідувального пошуку шляхом примусу мирних маніфестантів і навіть випадкових перехожих розкривати свої імена та адреси при виході з «утримання», викликало критику за те, що це може перешкоджати здійсненню права на мирні збори. Арешт на підставі реєстрації відповідної особи у базі даних правоохоронних органів, яка не забезпечує належного захисту від свавільного втручання у право на особисту недоторканність і не базується на іншій інформації, яка підтверджує наявність обґрунтованих підозр, що заарештована особа вчинила або збиралася вчинити конкретне правопорушення, суперечить праву на свободу та недоторканність.

Що стосується збору, обробки, аналізу та обміну інформацією, у тому числі в рамках ILP, особливе значення має той факт, що використання в судовому розгляді інформації, отриманої внаслідок тортур, є абсолютно забороненим міжнародним правом. Її використання як доказ в суді порушує права на належний і справедливий судовий розгляд. Забороняється збір, передача та отримання інформації навіть якщо вона не призначена для використання у судових провадженнях.

Ці занепокоєння особливо актуальні, коли обмінюються інформацією та аналітичними висновками. Використання інформації, отриманої із застосуванням тортур, з третьої країни, навіть якщо інформацію отримано лише для оперативних цілей, може зробити приймаючу державу співучасником вчинення міжнародно-протиправних дій.

Таким чином, під час реалізації ILP повинні бути вжиті відповідні гарантії для забезпечення того, щоб інформація та аналітичні висновки, отримані незаконним шляхом, незалежно від того, чи то в країні, чи за її межами, не використовувалися всупереч міжнародному та національному праву.

2. ІНСТИТУЦІЙНА ХАРАКТЕРИСТИКА КРИМІНАЛЬНОГО АНАЛІЗУ

2.1. Історичні аспекти інституційного становлення кримінального аналізу

Кримінальний аналіз як інституційне забезпечення правоохоронної чи безпекової діяльності є порівняно новим явищем. Наразі формалізовані процеси діяльності спеціалізованих підрозділів щодо аналізу та встановлення злочинів є вже сучасною історією. Водночас багато дослідників вказують на глибокий історичний ракурс кримінального аналізу, апелюючи певними аналогіями щодо змісту, логіки й послідовності процесів.

Зокрема, у виданні Масачусетської асоціації аналітиків злочинності (Massachusetts Association of Crime Analysts (MACA)) зазначається, що як концепція, у своїй основній формі, кримінальний аналіз має бути лише трохи молодшим за сам злочин. Перший злочин не потребував аналізу, оскільки він ще не був частиною шаблону чи тенденції. Другий міг бути пов'язаним з першим, а третій – або з першим, або з другим, або з обома. Кожний наступний злочин мав більше шансів бути пов'язаним з попереднім, і, ймовірно, згодом і сформувалася перша модель злочину.

Розвиваючи цю ідею автори розмірковують та формулюють певну гіпотезу, що першим аналітиком за предметом аналізу злочинів, можливо, був ще кроманьйонець, який одного разу, збираючись на полювання зауважив перед своїм кланом: «Знаєте… кожного разу, коли ми спускаємось до водопою між тим, як сонце сходить над горизонтом, і впродовж часу поки воно над нами в небі, одному з нас розбиває голову якийсь бебік з племені Великої Скали».

Важливість такого порівняння полягає в тому, що автори визначають ключовим певний процес, який відтоді мало змінився. Кроманьйонець зіставив дані (звичайно, у своїй голові, але це робить і досвідчений аналітик двадцять першого сторіччя), знайшов схему нападу при обтяжуючих обставинах, проаналізував і описав її (включно з географічними, часовими та характерними обставинами), поширив її членам свого клану та прямо рекомендував рішення. Тобто за аналогією сучасного підходу до найважливіших функцій кримінального аналізу, це ні що інше як визначення «гарячих зон» для посиленого патрулювання.

При цьому не має значення наскільки ця гіпотеза є ймовірною та виправданою.

Важливою є ілюстрація наскільки це неймовірно просто, наскільки фундаментально, наскільки нерозривними з розвитком людства є взаємозв'язки, які і сприймаються у якості джерел кримінального аналізу.

Водночас, Стівен Готліб та Шел Аренберг (Steven Gottlieb and Shel Arenberg) зазначили, що кримінальний аналіз направлений на виявлення підозрюваних та/або моделей злочинності можна простежити до феодального періоду Англії. Населення географічних територій було невеликим, люди добре знали один одного, і селяни часто проводили все життя в одному селі чи місті. Місцевий констебль, знав, хто такі порушники спокою, де вони живуть, і добре знав, як вони вчиняли свої злочини.

Важливим є виділити, при цьому, що зазначаючи про зародження кримінального аналізу, автори вказують на характерні особливості цієї діяльності: виявлення підозрюваних та визначення моделей (патернів) вчинення злочинів.

Виділення характерних особливостей кримінального аналізу тих, які і визначають його зміст, навіть в умовах сьогодення є важливим елементом.

Саме використовуючи історичний аналіз виникнення та розвитку кримінального аналізу як окремої інституційної складової правоохоронної діяльності, формується достатньо обґрунтоване бачення щодо методологічної бази кримінального аналізу.

Важливим є продовження напряму історичного дослідження та з'ясування об'єктивних умов виділення кримінального аналізу в окремий професійний напрям правоохоронної діяльності. На фоні історичних періодів, які нами взяті у якості аналізу, без перебільшення можемо говорити про цивілізаційний розвиток, що пов'язаний і з науково-технічним прогресом, розвитком природничих, гуманітарних, соціальних наук, що значно сприяло і розвитку правоохоронної діяльності. Розвиток криміналістики дозволив поліцейським ідентифікувати підозрюваного, причетного до вчинення злочину, а психологія, пояснюючи природу людської особистості визначала моделі звичок правопорушників. Ці та інші результати наукових досягнень дозволили правоохоронним органам точно визначити природу злочинної діяльності, передбачити її майбутні події та ідентифікувати її виконавців.

Суспільство існує, щоб сприяти загальному добробуту своїх громадян, починаючи із забезпечення їх безпеки. Поліція є тим органом в суспільстві, основною функцією якого і є безпека громадян, а аналітики підрозділів кримінального аналізу є своєрідним головним мозком цих зусиль, що дозволяє суспільству запобігати більшості

злочинів з найменшими витратами ресурсів. Звичайно, практика вивчення злочинів передує професії. Безумовно, вартові Ассирії, вартові Вавилону та вартові Риму знали про закономірності, гарячі точки та «рецидивістів». Звичайно, вони знали, на чому зосередити свої ресурси: певних місцях, часі і конкретних особах, щоб максимізувати зусилля.

У центрі усіх цих подій виділяється також те, що є першоосновою кримінального аналізу, і вона настільки є базовою характеристикою феномену кримінального аналізу, що знадобилося десять тисяч років від початку цивілізації до 1960-х років, щоб ця діяльність отримала назву та професію. Те, що кримінальний аналіз виник в поліцейських установах, а не в громадах, університетах чи прес-центрах, наприклад, є результатом двох факторів: близькості до необхідної інформації та близькості до іншої поліцейського професії.

Водночас кримінальний аналіз як специфічна правоохоронна діяльність має найкращі шанси та спроможності вирішити проблеми щодо аналізу моделей та тенденцій злочинності.

Історія професійного використання кримінального аналізу на відміну від його історії формалізованої діяльності спеціальних підрозділів кримінального аналізу є дещо іншою. Початково кримінальний аналіз розвивався як певна діяльність поліцейського, незалежно від посади: патрульний, слідчий, сищик, детектив, оперативний працівник, - який в межах професійної діяльності використовував певні шаблони, алгоритми діяльності, з'ясовував в межах своєї обізнаності окремі моделі (патерни) злочинної поведінки. «Неформальний аналіз злочинності, у найпростішому сенсі, виконується всіма офіцерами під час розслідування злочинів».

Оскільки кримінальний аналіз можна інтерпретувати як якісний аналіз злочину та подальше порівняння його з аналогічними минулими подіями, кожен правоохоронець, пов'язаний з розслідуванням злочину, забезпеченням правопорядку та безпеки, функціонально здійснює певний вид кримінального аналізу, але результати його аналізу базуються переважно на власному досвіді і частково досвіді колег.

Однак власний досвід є все ж таки обмеженим і не може визначатися як певна система знань в межах території, регіону або країни. Обізнаність кожного правоохоронця щодо кожного злочину, навіть в межах діяльності одного правоохоронного органу ймовірно є не повною. Вони не мають можливості порівнювати способи вчинення злочинів щодо кожного повідомлення, порівнювати з минулими випадками. Їх особистий кримінальний аналіз проводився на несистематичній основі, тому багато моделей і тенденцій залишалися невиявленими. Тому об'єктивним є процес виділення серед правоохоронців окремого фахового напряму діяльності та її формалізації окремими спеціальними підрозділами – кримінального аналізу.

Інституційне становлення кримінального аналізу в правоохоронній діяльності є процесом еволюційного характеру. Об'єктивно на фоні зростання рівня фаховості правоохоронців, і в першу чергу практиків, мова ще не йде про певні наукові узагальнення та дослідження, висунення певних теоретичних гіпотез та визначення правоохоронних моделей. Доречно говорити про збільшення інформаційних потоків щодо злочинності, неспроможності узагальнення усієї інформації про злочини одним правоохоронцем, а відтак формування об'єктивної необхідності виділення в системі правоохоронної діяльності окремих спеціалізованих підрозділів, які і отримали назву у перспективі як підрозділи кримінального аналізу.

Посилаючись на джерело «A History of Crime Analysis», у створеній сером Робертом Пілом в 1829 році лондонській столичній поліції (London Metropolitan Police), у відділках працювало по два «детективи», і цілком імовірно, що ці перші розслідувачі використовували деякі методи сучасного кримінального аналізу, щоб зв'язати кримінальні інциденти певними закономірностями. Саме тому за результатом діяльності лондонської поліції було вперше розроблено концепцію modus operandi (спосіб вчинення) та класифікацію правопорушників і злочинів на її основі.

Modus operandi допоміг поліції точніше визначати моделі (патерни) та серійність злочинів, хоча він, на той час, застосовувався переважно до випадків вбивства.

Не дивлячись на те, що концепція modus operandi сформувала лише початкові засади упровадження професії аналітика за напрямом кримінального аналізу, подальший інституційний розвиток кримінального аналізу саме на основі цієї концепції набув інноваційного характеру в підрозділах американських поліцейських.

Період 1905-1932 рр. пов'язують з діяльністю міського маршала в Берклі (Каліфорнія) Августа Воллмера (August Vollmer) (з 1909 року цю посаду було перейменовано на «начальника поліції»). До його приходу в місті надзвичайно активними були банди мародерів і потяги, що прямували через Берклі відмовлялися там зупинятися. Але на момент, коли Воллмер залишив посаду, Берклі вважався одним із найбезпечніших міст Америки.

На той час Воллмер дійсно був новатором поліцейської роботи, запровадивши велосипедний та автомобільний патрулі, радіозв'язок, систему відбитків пальців. Він також сприяв розвитку наукових досліджень у цій сфері, становлення поліцейської академії та школи кримінології Каліфорнійського університету, а також визначив вимоги до вищої поліцейської освіти та професіоналізму.

Однак набагато важливішими є його новації в кримінальному аналізі. На початку 1900-х років запровадив англійську техніку систематичної класифікації відомих правопорушень modus operandi для Сполучених Штатів. У 1906 році він керував розробкою базової системи управління даними, яка допомогла організувати поліцейські звіти у спосіб, що сприяв їх аналізу. Він заохочував регулярний перегляд поліцейських звітів для проведення аналізу частоти подій та позначав місця вчинення злочинів кольоровими шпильками, що зіграло важливу роль у просуванні використання «шпилькових» або «точкових» карт для візуального визначення територій зосередження випадків вчинення злочинів та повідомлень про них. І найважливіше, він отриману інформацію про злочини використовував у подальшому плануванні маршрутів патрулювання поліцією. Коли в 1909 році Воллмер організовував роботу своїх патрульних на велосипедах, він визначав район патрулювання відповідно до очікуваної кількості викликів з конкретних районів міста.

Хоча термін «кримінальний аналіз» (crime analysis) ще не був винайдений, одна цитата з публікації Воллмера «Район поліцейського патрулювання» свідчить про те, що він був знайомий із його поняттями: «Припускаючи регулярність злочинів і подібних подій, можна звести ці випадки в таблицю за районами в межах міста і таким чином визначити місця, які мають найбільшу небезпеку вчинення таких злочинів, а які мають найменшу небезпеку.»

В історичному контексті, враховуючи початкові форми та засади кримінального аналізу, ключовим елементом розглядалася необхідність ретельного порівняння злочинів, вчинених у теперішній час та у минулому. Тобто аналітик зосереджує свою увагу на виявленні закономірностей та тенденцій. Звісно, що аналітик не буде витрачати час на порівняння вуличного пограбування, що має місце останнім часом, з викраденням автомобілів, що мало місце у минулому. Порівняння чи співставлення здійснюється саме однорідних злочинів, в першу чергу, хоча, враховуючи різноманітність способів вчинення злочинів, наявність самої широкої низки характерних ознак, виявлення однорідних характеристик та їх порівняння також може мати місце.

Таким чином, процес кримінального аналізу базується на системному використанні методів класифікації та категоризації.

Водночас на початку сторіччя ефективних методик класифікації злочинів було небагато. Не дивлячись на те, що в основі класифікації злочинів використовувалися чинні закони, все ж кримінальне законодавство в різних штатах США суттєво відрізнялося. Крадіжка зі зломом у Каліфорнії може бути визначена значно інакше, ніж крадіжка зі зломом у Меріленді.

Враховуючи саме таку особливість проблеми кримінального аналізу, розпочинаючи з 1922 року, Міжнародна асоціація начальників поліції (International Association of Chiefs of Police (IACP)) започаткувала, певним чином, стандартизацію національної системи звітності про злочини. І вже у 1930 році була розроблена, за активної і важливої участі Воллмера – «Єдина програма звітності про злочини» (Uniform Crime Reporting Program (UCR)).

Для українських реалій зазначена проблема не є актуальною, саме щодо класифікації злочинів. Усі злочини в Україні кодифіковані згідно Кримінального кодексу України і це зрозуміло, що в рамках однієї держави інакше не може бути. Водночас в Україні все ж залишаються питання щодо необхідності систематизації, єдиних стандартів та стандартизації безпосередньо кримінального аналізу.

Але доповнюючи зазначені процеси удосконалення та систематизації процесів класифікації злочинів за ініціативою керівників поліції в США, подальші процеси удосконалення цієї роботи та управління програмою UCR було покладено на Федеральне бюро розслідувань, але це ніяким чином не вплинуло на погіршення умов діяльності аналітиків і було надійною базою подальшого розвитку кримінального аналізу.

Розвиток кримінального аналізу у подальшому пов’язують з діяльністю Орландо В. Вілсона – одного із найвидатніших поліцейських реформаторів сторіччя і одночасно послідовника ідей та розробок Августа Воллмера. Вілсон розширив методику аналізу Воллмера, включивши формули небезпеки або призначення вагових коефіцієнтів для різних категорій злочинів і викликів служби, щоб забезпечити систематичний підхід до розподілу ресурсів патрулювання. Важливим є зазначити, що початково, маючи певний практичний досвід (губернатор військової поліції в післявоєнному Берліні, начальник поліції у Фуллертоні, Каліфорнія (1925); начальник поліції у Вічіті (1928-1939)), Вілсон реалізував свої думки в системних публікаціях академічного характеру: «Поліцейські протоколи» (1942), «Поліцейське управління» (1950), «Поліцейське планування» (1957)), перебуваючи в посаді декана Школи кримінології Каліфорнійського університету в Берклі (школи, заснованої Воллмером).

Потрібно зазначити, що Вілсон у своїх ранніх публікаціях («Поліцейське управління» (1950)) згадує про важливість виявлення моделей і тенденцій злочинності, але не пропонує формальної програми для цього, тобто не визначає відповідної інституційної форми кримінального аналізу. Але такий практичний досвід та відповідна академічна й наукова діяльність сформували цілісну систему знань Вілсона, що мало важливе значення подальшого інституційного розвитку кримінального аналізу у цілому та системного упровадження в практичній поліцейській діяльності, у період перебування у посаді суперінтенданта поліції в Чикаго (1960-1971).

Можна зазначити, що найдавніше відоме джерело терміну «кримінальний аналіз», пов'язується з наступним виданням Вілсона «Поліцейське управління» (1963). Саме у розділі «Спеціалізація в рамках великого відділу планування» («Specialization Within a Large Planning Division») ми знаходимо:

Підрозділ кримінального аналізу вивчає щоденні звіти про серйозні злочини з метою визначення місця, часу, особливостей, подібності з іншою кримінальною діяльністю та різноманітних важливих фактів, що можуть допомогти ідентифікувати злочинця або існування схеми злочинної діяльність. Така інформація є корисною для планування діяльності підрозділу чи регіону.

Це було вперше визначено поняття «Кримінальний аналіз». Його використання Вілсоном свідчить про формалізоване існування підрозділів кримінального аналізу на момент написання.

Тобто на практиці така специфічна діяльність інституційно вже була сформована у формі певного окремого підрозділу кримінального аналізу.

Наприкінці 1960-х років у великих поліцейських організаціях країни почали створювати підрозділи аналізу злочинів. Ці підрозділи в першу чергу відповідали за виявлення методів злочинної діяльності, виявлення моделей злочинності в межах географічних районів і визначення зв'язків між відомими правопорушниками.

А до опублікування у 1972 році наступного видання «Поліцейське управління», важливість кримінального аналізу настільки зросла, що Вілсон присвятив йому кілька сторінок щодо адміністративних питань та системних обов'язків підрозділу, визначаючи кримінальний аналіз функцією планування та рекомендуючи створити сектор кримінального аналізу у відділі планування великого агентства.

Хоча більш пізні тексти рекомендували відокремити кримінальний аналіз від планування та адміністрування.

Таким чином, «Поліцейське управління» Вілсона стало першим підручником для керівників поліції (і залишається ним сьогодні). «Crime analysis» (кримінальний аналіз) став модним словосполученням, як «community policing» стала в 1990-х роках. Без сумніву, книга Вілсона допомогла прокласти шлях до буму кримінального аналізу у 1970-х роках.

На фоні зростання рівня злочинності у цей період та, враховуючи важливий внесок у розвиток кримінального аналізу Воллмера та Вілсона, сформувалась достатня критична маса фахівців та розуміння необхідності використання кримінального аналізу в практиці поліцейської діяльності. А тому подальша генерація, підживлення ідей та системи кримінального аналізу відбувалася на основі колективної професійної спільноти, тобто сформованих спільних ініціатив як фахівців кримінального аналізу так і різного роду ініціатив держави.

Розвиток кримінального аналізу набуває нового поштовху на основі сприйняття суспільством його ефективності у протидії злочинності та

відповідним реагуванням законодавця: Закон про допомогу правоохоронним органам (Law Enforcement Assistance Act) (1965); Закон «Омнібус про безпечні вулиці та контроль злочинності» (Omnibus Safe Streets and Crime Control Act) (1968);

розвитком цілеспрямованої ініціативи у формі фондів, асоціацій та організацій: Law Enforcement Assistance Administration (LEAA) (1968); Integrated Criminal Apprehension Program (ICAP) (1970); International Association of Crime Analysts (1990); Bureau of Justice Assistance (1994); National Institute of Justice (1994); Massachusetts Association of Crime Analysts (1997);

з метою додаткового фінансування інновацій в правоохоронній діяльності, наукового освітнього та методичного забезпечення та узагальнення практики, зокрема і щодо інституційного закріплення та удосконалення форм і методів кримінального аналізу.

Перш за все, необхідно виділити Міжнародну асоціацію начальників поліції (International Association of Chiefs of Police (IACP)), агентство, яке займається наданням фінансової допомоги різним програмам боротьби зі злочинністю (Law Enforcement Assistance Administration (LEAA)) та Інтегровану програму затримання злочинців (Integrated Criminal Apprehension Program (ICAP)). Цей період характеризувався упровадженням великої кількості нових програм, спрямованих на зниження рівня злочинності.

Як зазначено в літературі: «Гроші хлинули з LEAA, як вода з пожежної станції, і багато агентств опинилося у фондах».

У Сполучених Штатах з'явилися сотні відділів кримінального аналізу, деякі з них – у великих агентства, яким вони були гостро потрібні, але й багато в менших агентствах, які інакше не змогли б собі їх дозволити.

Агентство, яке займалося наданням фінансової допомоги різним програмам боротьби зі злочинами фінансувало видання низки навчальних посібників та довідників для аналітиків, зокрема: Посібник відділу кримінального аналізу поліції (Національний інститут правоохоронних органів і кримінального правосуддя, 1973); Керівництво з кримінального аналізу (1977); Аналіз патрульних операцій (1977); Кримінальний аналіз на підтримку патрульних (1977) тощо. І як результат, Національна консультативна комісія зі стандартів і цілей кримінального

правосуддя (National Advisory Commission on Criminal Justice Standards and Goals) рекомендувала можливість створення відділу кримінального аналізу у кожному поліцейському відомстві.

На розширення кримінального аналізу та спеціальне його виділення також вплинула розробка Інтегрованої програми затримання злочинців (ICAP) Агентством, що надавало допомогу правоохоронним органам (LEAA) у 1970-х роках. Започаткована президентом Річардом М. Ніксоном, ця федеральна організація була створена на основі Закону «Омнібус про безпечні вулиці та контроль злочинності», і програма базувалася на концепції, що багато проблем зі злочинністю можна приписати особам, які вже є відомими злочинцями або, принаймні, рецидивістам.

Засновники програми ICAP визнали, що люди, які присвятили себе кримінальному способу життя (кар'єрні злочинці), часто будуть у полі зору представників правоохоронних органів. Іноді їх арештовували і складали протокол про арешт. В інших випадках вони можуть бути об'єктом профілактичного заходу, дільничного обходу, або попасти у запис дорожньо-транспортної пригоди. У кожному випадку поліцейські включали б у свої документи фізичний опис особи, її адресу, опис транспортного засобу (якщо необхідно) і запис про те, як був вчинений злочин (modus operandi). Однак до епохи комп'ютеризації ця інформація мала невелику цінність, оскільки все, що стосувалося особи, зазвичай було зорієнтовано на прізвище та ім'я суб'єкта.

Офіцери могли реагувати на місця злочину та отримувати описи підозрюваних, але, оскільки вони не мали імені та прізвища, то не могли отримати і доступу до відомчих записів на предмет можливих збігів. Вони могли виявити певні шаблони МО (modus operandi), але без імені підозрюваного не могли шукати у файлах, раніше заарештованих осіб, які використовували ті самі шаблони МО.

ICAP намагався переробити системи ведення записів поліцейських установ і краще використовувати величезні обсяги даних, зібраних бюро записів. Завдяки цим змінам поліцейські сьогодні можуть записувати фізичні описи підозрюваних і на їх підставі з'ясовувати імена підозрюваних за допомогою комп'ютера. Подібним чином можна вводити шаблони МО та порівнювати їх із тими, які використовували підозрювані, яких раніше заарештовували.

ICAP також зазначав, що рецидив часто є породженням звички. Такі особи часто вчиняють злочини в один і той же час, дні тижня, або тим же методом. Тому ICAP рекомендував створити відділи кримінального аналізу для моніторингу тенденцій і закономірностей та повідомляти про це патрульним підрозділам та персоналу слідства. Крім того, було рекомендовано розробляти цілеспрямовані планів патрулювання у якості тактичних дій щодо вирішення проблем, на які звертає увагу відділ кримінального аналізу.

Ці концепції, а також інші, виведені зі знаменитого дослідження департаменту поліції Канзас-Сіті 1970-х років, завдали смертельного удару освяченій часом традиції виставляти поліцейські підрозділи за теорією «випадкового патрулювання». Протягом багатьох років вважалося, що видима присутність поліцейських є суттєвим стримуючим фактором для злочинності, і найкращим способом вирішення проблеми злочинності є найняти більше поліцейських. Підтримувати цю віру було дорого; що більш важливо, це виявилося неправдою.

Дослідження в Канзас-Сіті показало, що найважливішим було не те, скільки співробітників має агентство, а те, що вони робили з цими співробітниками. Якби агенція розмістила своїх офіцерів у східній частині міста, а всі її шахраї – у західній, мало що можна було б досягти у зниженні злочинності. Таким чином, у дослідженні було зроблено висновок, що найкраще використання патрульної сили було досягнуто, коли поліцейські були розміщені в потрібних місцях у потрібний час. Згодом відділ кримінального аналізу став розглядатися як той компонент департаменту, який міг би надати значну допомогу патрульним поліцейським.

Оскільки все більше агентств почали приймати цю концепцію, накопичилися додаткові докази, що випадкове патрулювання дорівнює випадковим результатам. Замість зосередження на придбанні ресурсів концентрація була перенаправлена на правильний розподіл ресурсів. Офіцери більше не будуть сідати в патрульну машину, їздити тридцять років, а потім йти на пенсію. З цього моменту інспектори керуватимуться у своїй діяльності інформацією, наданою їм підрозділом кримінального аналізу.

Відповідно до програми ICAP ця концепція стала базовою щодо управління патрульними операціями («Management of Patrol Operations» (MCI)). Крім того, Програма підтримала інші зміни, які також призвели до кращого використання патрульних ресурсів. Офіцери мали змогу зосереджуватися на запобіганні злочинів і затриманні злочинців, використовувати системи пріоритетності повідомлень, системи повідомлень поштою тощо.

Крім того, в рамках ICAP MCI прагнуло покращити якість підготовки справ, подальший розвиток відносин між поліцією та прокуратурою, виявлення професійних злочинців, а також збільшення кількості та частки заарештованих. У той же час, MCI було розроблено для забезпечення ефективності розслідування злочинів за участю патрульних. ICAP рекомендував посилити процедури перевірки випадків і включення факторів розкриття в попередні звіти про злочини. Патрульних поліцейських заохочували повноцінно брати участь у початкових розслідуваннях, отримуючи максимум інформації, яку можна було отримати під час перших контактів поліцейських із потерпілими та/або свідками. Нарешті, Програма ICAP рекомендувала, щоб відділи кримінального аналізу надавали слідчим

інформацію про підозрюваних, аналіз моделей МО та інші подібні засоби, щоб допомогти агентству ідентифікувати злочинців і можливі майбутні місця злочинної діяльності.

Розвиток кримінального аналізу відбувався переважно внаслідок діджиталізації світової поліциїстики. Лише з 1980-х років значна частина поліцейських виявила спроможності щодо використання даних статистичних обліків не лише для щорічних підсумків частот злочинів. Навіть поряд з цим, відсутність відповідних комп'ютерних апаратних засобів та програмних продуктів неминуче гальмували зростання галузі кримінального аналізу. Лише за останні десятиріччя набуло широкого розповсюдження створення різноманітних продуктів для кримінального аналізу представниками бізнесу, які успішно конкурують з найнятими правоохоронними органами програмістами або контрактами з університетами. Це зростання сформувало професійну сферу кримінального аналізу.

Незважаючи на наступний період певного затухання розвитку кримінального аналізу, а 1980-ті роки характеризувалися зниженням фінансування та ліквідацією окремих підрозділів кримінального аналізу, 1990-ті роки вважаються періодом ренесансу кримінального аналізу. Цей період нового поштовху до розвитку кримінального аналізу пов’язують з виходом книги «Проблемно-орієнтована поліцейська діяльність» (ПОП) (Problem-Oriented Policing (POP)) професора Університету Вісконсіна Германа Гольдштейна (Herman Goldstein), який був свого часу помічником О. В. Вілсона в поліції Чикаго з 1960 по 1964 рік. Розвиваючи ідеї кримінального аналізу на принципах вирішення проблем та запобігання злочинам, в США з’являються сотні нових програм розвитку кримінального аналізу з новим фінансуванням. На той час ПОП була інноваційною моделлю поліцейської діяльності і тому дуже бурхливо розвивалася і тисячі агентств прийняли програми та принципи ПОП. Проблемно-орієнтована поліцейська діяльність описує набір процедур, спрямованих на підвищення ефективності поліцейських операцій шляхом зосередження уваги на проблемі злочинності загалом, а не на окремому злочині, і на способах усунення причин, що в основі прояву злочинності. Як пояснює сам Гольдштейн,

«розглядаючи інциденти, поліцейські зазвичай мають справу з найбільш очевидними, зовнішніми проявами глибшої проблеми, а не з самою проблемою. Вони можуть припинити бійку, але не брати участь у дослідженні факторів, які сприяли цьому... Вони можуть розслідувати злочин, але не досліджувати чинники, які могли сприяти його вчиненню, за винятком тих випадків, коли вони стосуються ідентифікації правопорушника...».

Саме з сутності ПОП і очевидними є завдання для кримінального аналізу: розв’язання проблеми злочинності базується на першочерговому виявленні та аналізі аналітиками підрозділів кримінального аналізу.

«Аналіз злочинів… є основою, на яку поліція може опиратися, щоб задовольнити набагато ширші та глибші вимоги щодо розслідування, пов’язаного з проблемно-орієнтованою поліцейською діяльністю.

У поліцейському відомстві, в якому окремі офіцери можуть не знати, що сталося за межами районів, де вони працюють, або в періоди, коли вони не перебувають на службі, кримінальний аналіз був основним засобом для об’єднання інформації, яка може допомогти розкрити злочини…

Орієнтована на проблему поліцейська діяльність фактично створює стимул для більш ефективного використання даних, які зазвичай збираються в процесі кримінального аналізу».

Нового поштовху до розвитку професія аналітика у сфері кримінального аналізу набула з 1990 року, з року заснування Міжнародної асоціації аналітиків злочинності (International Association of Crime Analysts (IACA)), заснованої з метою обміну інформацією та ідеями, відстоювання професійних стандартів та можливості фахового навчання. IACA організовує та проводить щорічні конференції для аналітиків, акцентуючи увагу на професійних тренінгах з кримінального аналізу. Але найбільшим досягненням таких конференцій є можливість спілкування сотень аналітиків, обмінюватися досвідом, ідеями щодо використання нових методів та засобів кримінального аналізу.

З цього часу почався новий тип фінансування поліцейської діяльності взагалі, і кримінального аналізу, зокрема, особливо у період президента Клінтона, який забезпечив введення 100 тисяч нових посад в поліції. Цей період також супроводжувався створенням низки недержавних професійних об’єднань аналітиків у сфері кримінального аналізу.

Крім того 1990-і роки характеризуються суттєвими технологічними досягненнями, що використовувалися у поліції. Відповідне федеральне фінансування сприяло залученню технологічно нового інструментарію для обробки текстів, обробки чисел, управління базами даних, картографування злочинності комунікації та презентацій тощо, що дозволило кримінальному аналізу стати набагато ефективнішим. У цей же період (1994 р.) з’являється нова модель поліцейської діяльності «Comstat», запроваджена Департаментом поліції Нью-Йорка та, яка базується на кримінальному аналізі, формуванні мапи злочинності та розробці відповідної стратегії. Цьому також сприяло те, що у першій половині 90-х років дві компанії – ESRI (Інститут дослідження систем навколишнього середовища) і MapInfo – представили перші програми для мапування злочинності, доступні для аналітика як з точки зору вартості, так і з точки зору технології. І з цього часу мапування злочинності більше не було наклеюванням кольорових наліпок на паперові карти.

У подальшому терористичні напади 11 вересня 2001 року в США і подальша війна з тероризмом охопили навіть агентства місцевого рівня, змістивши пріоритети і фокус з традиційного кримінального аналізу на розвиток аналітичної розвідки для забезпечення внутрішньої безпеки.

Кримінальний аналіз, з його традиційним акцентом на вуличних злочинах та інших питаннях, що є проблемою органів влади місцевого рівня, повернувся на шлях адаптації до нової парадигми – INTELLIGENCE.

Таким чином, інституційне становлення кримінального аналізу достатньо обґрунтовано характеризується відповідною історичною ретроспективою, яка розкриває його сутнісні характеристики та етапи еволюційного розвитку.

2.2. Термінологія та сутність кримінального аналізу

Сучасний етап розвитку правоохоронної практики, з-поміж іншого, характеризується активним упровадженням та розвитком кримінального аналізу, забезпечуючи повноту та ефективність його використання на фоні потреби інноваційного розвитку інформаційно-аналітичної функції. Водночас теоретичне осмислення кримінального аналізу як нового інституту правоохоронної діяльності з відповідною термінологією, сприйняттям його змісту, форм та видів, процесу та формування аналітичного продукту, потребує активного залучення вітчизняної наукової спільноти.

Наразі, кримінальний аналіз, з точки зору методології застосування, що базується на досягненнях світової науки та практики, є достатньо визначеним інститутом і у своїй основі не має принципових відмінностей інституціонального упровадження різними суб'єктами в межах однієї юрисдикції. Але вітчизняна практика все ж вказує на низку проблемних питань щодо узгодженості сприйняття змісту, видів, рівнів кримінального аналізу, і щодо комплексності та системності його упровадження різними правоохоронними органами.

Частково ця проблема пов'язується з відсутністю достатнього наукового аналізу цього сегменту новизни, що має коріння іншомовного походження та часто на практиці використовується без належного обґрунтування і нерідко хибного трактування.

Використання кримінального аналізу в практиці вітчизняної правоохоронної діяльності нерідко йде у розріз його сутності, яка формувалася десятиліттями відповідною зарубіжною практикою та наукою, і сьогодні потребує принципового теоретичного осмислення змісту, розпочинаючи з самого терміну «кримінальний аналіз».

Наразі, мають місце дві особливості, на які потрібно звернути увагу перш ніж продовжувати аналіз змісту терміну «кримінальний аналіз». Одна з них це те, що нормативне закріплення терміну «кримінальний аналіз» і саме на рівні закону в Україні реалізовано лише у 2021 році у зв'язку з прийняттям Закону України «Про бюро економічної безпеки України», але практичне його застосування сягає ще 2006-2008 років, з упровадженням його у діяльності Державної прикордонної служби України, і друге – сам термін запозичено з англомовного використання «crime analysis».

Враховуючи запозиченість зазначеного терміну з іншої мови зазначимо, що семантика запозичених слів досить часто не збігається із семантикою їх прототипів у мові-джерелі. Виділяють різні типи семантичних змін запозиченої лексеми, зокрема: спрощення семантичної структури (запозичення в одному чи кількох значеннях при його значно ширшій полісемії в мові-джерелі); ускладнення семантичної структури (поява нових значень на ґрунті мови-реципієнта, в тому числі й таких, яких запозичене слово не мало в мові-джерелі); звуження значення запозиченого слова внаслідок його спеціалізації; розширення, зумовлене генералізацією відповідного поняття; зміна значення (термін уживається в системі мови-реципієнта в значенні, якого немає відповідне слово в мові-джерелі). Тобто, обґрунтованим є зауваження того що, не завжди прямий переклад професійного терміну є достатнім та об'єктивним щодо змісту сприйняття чи контексту застосування. Термінологічне закріплення іншомовного виразу є процесом обґрунтованої інтерпретації із врахуванням мови, культури, традицій і звісно змістовного наповнення.

Водночас, використання англомовного терміну «crime analysis» в інтерпретації «кримінальний аналіз», певним чином пов'язується з тим, що 3 травня 2006 р. за ініціативою Представництва Міжнародної організації з міграції в Україні проведено переговори представників Посольства США в Україні, Міжнародної організації з міграції, Адміністрації Держприкордонслужби України та Головної комендатури Прикордонної варти Республіки Польща, результатом яких стали досягнуті домовленості про запровадження спільного проекту щодо надання допомоги Державній прикордонній службі України з опрацювання підходів до запровадження системи управління ризиками та кримінального аналізу. Тобто, «До правоохоронних органів України метод кримінального аналізу прийшов з Республіки Польща. Одним із перших прикордонних відомств, які успішно започаткували цю систему, є Прикордонна варта Республіки Польща.»

Таким чином, вивчаючи засади кримінального аналізу на базі польської правоохоронної системи, було запозичено інтерпретацію терміну саме з польської практики застосування – «analizy kryminalnej», «analiza kryminalna», який українською перекладається прямо – «кримінальний аналіз». Водночас, термін англійською «crime analysis», що використовується в англомовних країнах і, перш за все, у Великій Британії та США (де він виник і існує до сьогодні як окремий інститут) у прямому перекладі передбачає інтерпретацію – аналіз злочину (злочинності).

Саме на це вказує історичний аналіз виникнення й поширення кримінального аналізу в правоохоронному середовищі та сприйняття в інтерпретації українською мовою як якісний аналіз злочину та подальше порівняння його з аналогічними минулими подіями.

Водночас, елементарною номінативною одиницею професійно-орієнтованих підмов вважається термін (від лат. terminus - межа, кордон). У ракурсі сучасного лінгвокогнітивного підходу термін уособлює особливу когнітивно-інформаційну структуру, у якій акумулюється виражене в конкретній мовній формі професійно-наукове знання. У зв'язку з цим терміни та їхні сукупності – терміносистеми й термінополя, розглядаються в тісному зв'язку з концептами як результатами мовленнєво-мисленнєвої діяльності. Різниця між терміном і словом об'єктивно зумовлена тим, що вони відображають явища різних рівнів мисленнєвої діяльності – наукове мислення і побутове оперування уявленнями.

Таким чином, юридичний термін є словом або словосполученням, яке уніфіковано вживається у сфері правових відносин, позначає юридичне поняття з певним ступенем дефінітивності, заданою моносемічністю (тобто однозначністю, семантичною визначеністю) та функційною стійкістю.

Наразі, фактично, саме технічне перенесення з польської практики правоохоронної діяльності терміну «analizy kryminalnej», що дійсно використовувався у польських нормативних актах й правоохоронній практиці, та його інтерпретація українською як «кримінальний аналіз», а не «аналіз злочинності», і стало причиною застосування в українській правоохоронній практиці та нормативних актах терміну «кримінальний аналіз.

Таке перенесення характеризується окремим і відомим серед мовників типом спеціальних лексичних одиниць: професіоналізмом – ненормованою спеціальною лексикою, обмеженою вживанням в усному мовленні професіоналів.

Водночас, так як «crime analysis» є англомовним терміном, ключовим все ж залишається його переклад українською та подальше змістовне наповнення і, що важливо, суспільне сприйняття та професійне використання різноманітних похідних інтерпретацій, які сьогодні набувають все більш масового вживання і не тільки у професійній сфері, зокрема: «кримінальна аналітика», «центр кримінальної аналітики», «кримінальний аналітик» тощо.

Семантичне освоєння запозиченого слова насамперед передбачає становлення його лексичного значення на ґрунті мови-реципієнта. Аналізуючи семантику терміну-словосполуки «кримінальний аналіз» зазначимо, що у ньому використовується опорне слово «аналіз» та прикметникове означення «кримінальний».

Доречним є, перш за все, зупинитися на самому слові «аналіз», яке ми за звичай сприймаємо як розкладання певного складного явища на більш прості складові чи елементи. Зокрема, найдоступніші джерела (Вікіпедія) розкривають зміст терміну «аналіз» (від грец. Αναλυσις – «розклад») – розчленування предмету пізнання, абстрагування його окремих сторін чи аспектів. Водночас це метод дослідження, який вивчає предмет, уявно чи реально розчленовуючи його на складові елементи, як-от частини об'єкта, його ознаки, властивості, відношення, відтак розглядає кожен з виділених елементів окремо в межах єдиного цілого.

Наразі наукова література достатньо часто викладає думки вчених щодо терміну «аналіз». Зокрема звертає на себе увагу вислів відомого англійського філософа ще на початку XX сторіччя Бертрана Рассела у праці «Принципи математики»: у сфері інтерпретацій мови філософських теорій рішення - це аналітичний метод, який передбачає дроблення тексту до тієї межі, поки теорія не виявиться або як набір осмислених тверджень, або як повна нісенітниця. Рассел вважав, що при такому підході більшість філософських «проблем» взагалі перестають існувати. Його визначення змінили традиційні англійські підходи до філософії: «аналітичний підхід» став єдиним потужним методом.

Важливим для нашого дослідження є саме це визначення так як акцентує увагу на аналітиці, на аналітичному підході у визначенні змісту «аналізу», а відтак і «кримінального аналізу».

Відомості про першу згадку слова «кримінальний» (XVII ст.) та його фіксація в сучасних тлумачних словниках української мови засвідчують, що в семантичній структурі цього слова є етимологічно виявлені домінантні семи (елементарні ознаки змісту) «злочинний / злочин / злочинність / злочинець» і «карний / кара / покарання» та власне диференційні ознаки «судовий / осуд», «неприпустимий», «розслідування». Тобто, в українській мові слово кримінальний відноситься до синонімічного ряду «кримінальний – карний – злочинний» і саме у такій послідовності, що, власне, й спричиняє небажані для терміну «кримінальний» різночитання.

Наразі, прикметник «кримінальний» запозичено з латини багато сторічь тому: латинський прикметник criminalis походить від іменника crimen (criminis), що означає злочин. Відповідно в сучасній літературній мові він

набув таких значень: 1) Злочинний. 2) Той, що стосується вивчення злочинів і злочинності, боротьби і запобігання злочинам.

Таким чином, дійсно має місце різночитання терміну «кримінальний аналіз» і особливо похідних від нього родових виразів: «кримінальна аналітика», «центр кримінальної аналітики», «кримінальний аналітик» тощо. Водночас, враховуючи факт досить тривалого (з 2006 року) практичного термінологічного застосування у професійному середовищі українських правоохоронних органів, малоймовірним є сприйняття терміну «кримінальний аналіз» як «злочинний аналіз».

Водночас, залишається нав'язливою думка щодо неоднозначного семантичного сприйняття термінів:

«кримінальний аналітик» -

злочинець чи той хто протидіє злочинності?;

«кримінальна аналітика» -

злочинна аналітика, чи діяльність з аналізу злочинності?

Це дійсно є дискусійним, але з точки зору правозастосування та однозначності у визначеннях та сприйнятті як у професійному середовищі, так і назагал у суспільстві, важливим є обґрунтоване їх використання з прямим означенням змісту, уникаючи різночитань та семантичного сприйняття.

Право як і будь-яка інша галузь знань вербалізується мовними засобами, надбудованими над загальновживаною мовою. Термінологія права, яку також називають термінологією правозастосовної практики, є формалізованим утворенням для семіотичного забезпечення професійного спілкування, а вербальні продукти такого спілкування втілюють частину правової картини світу відповідної лінгвокультури.

Тобто термінологія правозастосовної практики має бути основою професійної культури та відображати узгоджене професійне використання й застосування з семантичним сприйняттям у суспільстві.

Прикладом узгодженого застосування є діяльність Міжнародної асоціації аналітиків злочинності (International Association of Crime Analysts – IACA). Не дивлячись на те, що у назві IACA використовується словосполучення «Crime Analysts», що українською теж має дискусійну інтерпретацію, все ж, активно займаючись сертифікованою підготовкою аналітиків, у назві тренінгових програм використовують словосполучення «Law Enforcement Analyst», яке не викликає неоднозначності семантичного сприйняття і прямо інтерпретується як «аналітик правоохоронного органу».

І такий підхід є чітким прикладом того як необхідно уникати різночитань у використанні юридичних термінів.

Таким чином, враховуючи певні особливості професійного використання терміну «кримінальний аналіз», можливим та достатньо обґрунтованим є сприйняття та узгоджене використання його в інтерпретації як «аналіз злочинності».

Водночас, некоректним все ж залишається професійне використання термінів «кримінальний аналітик», «кримінальна аналітика».

Уникаючи різночитань та неадекватного сприйняття їх змісту, порівняно з професійним осередком, більш широкою громадянською спільнотою, використання термінів:

«аналітик правоохоронного органу»,

«аналітик злочинності»,

«аналітична діяльність, що пов'язана з дослідженням злочинності»,

«аналітика злочинності»

відповідно, є більш коректним та менш дискусійним у визначенні відповідної правоохоронної діяльності.

З'ясувавши семантику терміну «кримінальний аналіз», важливим є подальше формулювання відповідної дефініції. У правоохоронній діяльності існує безліч визначень кримінального аналізу.

Відомий фахівець у зазначеній сфері професорка Редфордського університету Рейчел Боба Сантос (Rachel Boba Santos) зазначає, що кримінальний аналіз – це термін, який використовується для опису широкого кола дій та ідей. З потенційно більшої цінності це термін проблемного аналізу. Проблемний аналіз випливає з концепції Германа Гольдштейна щодо проблемно орієнтованої моделі поліцейської діяльності (problem-oriented policing) (1990 р.) і означає форму кримінального аналізу, що здійснюється в межах поліцейської агенції, на основі формальної теорія кримінального правосуддя, методів дослідження, а систематизація даних та процедури аналізу використовуються для проведення поглибленого вивчення проблем злочинності та їх оцінювання.

Інший вчений Майкл Скот (Michael S. Scott) також зазначає, що кримінальний аналіз тісно пов'язаний з організацією проблемно-орієнтованої поліцейської діяльності, процесу, який не лише зосереджується на виявленні та вирішенні проблем злочинності, але також є більш комплексною основою для покращення реагування поліції на всі аспекти її роботи.

Вирішення проблем – це процес мислення, за допомогою якого працівники, зокрема, аналітики досягають своїх цілей, і часто вирішується через процес SARA (Scanning, Analysis, Response and Assessment): сканування, аналіз, відповідь і оцінювання.

Наразі за останні десятиріччя багато вчених розробляли визначення кримінального аналізу.

Такі автори як Еміг (Emig), Хек (Heck), та Кравіц (Kravitz) зазначають, що кримінальний аналіз стосується набору систематичних аналітичних процесів, які надають своєчасну доречну інформацію про моделі злочинності та кореляції тенденцій злочинності.

Це насамперед тактичний інструмент. Звіти патрулів і записи злочинів містять дані про місця злочину, зброю, способи дії, викрадені транспортні засоби та підозрюваних. Аналіз та порівняння даних у досьє з поточними справами може дати патрульним поліцейським важливу інформацію про діяльність у їхніх районах. Це включає розробку моделей злочинів, опис викраденого майна та ідентифікацію підозрюваних. Використовуючи цю інформацію, патрулі можуть краще використовувати ресурси.

Водночас Готліб (Steven Gottlieb), Аренберг (Sheldon Arenberg) та Сінх (Raj Singh) у своїй книзі вказують на те, що кримінальний аналіз – це набір систематичних аналітичних процесів, спрямованих на надання своєчасної та відповідної інформації щодо моделей злочинності та кореляцій тенденцій для допомоги оперативному та адміністративному персоналу в плануванні використання ресурсів для запобігання та припинення злочинної діяльності, сприяння процесу розслідування, збільшення затримань і розкриття справ.

У цьому контексті кримінальний аналіз підтримує низку функцій: розгортання патрулів, спеціальні операції та тактичні підрозділи, розслідування, планування та дослідження, запобігання злочинності та адміністративні послуги (бюджетування та планування програм).

А Веллані (Vellani) та Нахун (Nahoun) взагалі максимально узагальнено підійшли до цього питання, зазначаючи, що кримінальний аналіз – це дисципліна, орієнтована на деталі, у якій аналітик намагається знайти правду щодо даної ситуації, використовуючи методи та правильну інформацію для підтвердження правди, щоб можна було сформулювати ефективний план.

Хоча ці визначення відрізняються за специфікою, у них є кілька спільних компонентів: усі погоджуються, що кримінальний аналіз підтримує місію поліцейського відомства, використовує систематичні методи й інформацію та надає інформацію широкому колу аудиторій.

Саме виходячи з такого узагальнення професорка Рейчел Боба Сантос (Rachel Boba Santos) резюмуючи подає ці елементи у більш простішій формі та зазначає, що кримінальний аналіз по суті є «систематичним вивченням проблем злочинності та правопорушень, а також інших питань, пов'язаних з правоохоронною діяльністю, включаючи соціально-демографічні, просторові та часові чинники, з метою допомоги у затриманні злочинців, об'єктивного сприйняття інформації про злочинне середовище, оцінювання та зниження рівня злочинності, запобігання окремим видам злочинів».

Розкриваючи більш широко дефініцію, професорка Рейчел Боба зазначає, що кримінальний аналіз не є випадковим чи анекдотичним, а передбачає застосування процедур збору даних з використанням соціальних наук, аналітичних і статистичних методів.

Кримінальний аналіз використовує як якісні, так і кількісні дані та методи, залежно від аналітичної та практичної потреби.

Аналітики використовують якісні методи, коли досліджують нечислові дані з метою виявлення основних значень і моделей взаємозв'язків. Якісні методи, характерні для кримінального аналізу, включають польові дослідження (наприклад, спостереження за характеристиками місцевості) і аналіз контенту (наприклад, вивчення викладеного в поліцейських звітах). Зокрема наративи звітів про злочини вважаються якісними даними, оскільки велику кількість наративів майже неможливо статистично проаналізувати, і вони в першу чергу досліджуються для визначення загальних тем і закономірностей. Аналітики використовують кількісні дані та методи, коли проводять статистичний аналіз числових або категорійних даних. Така інформація, як дата, час, місце та тип злочину, є кількісною, оскільки статистику можна використовувати для аналізу цих змінних. Хоча велика частина роботи з аналізу злочинності є кількісною, аналітики використовують прості статистичні методи, такі як частоти, відсотки, середні значення та показники.

Центральним фокусом кримінального аналізу є вивчення злочинності та правопорушень.

Вивчення (дослідження) – це систематичний спосіб перегляду інформації про злочини та правоохоронну діяльність. Таким чином, кримінальний аналіз полягає не у випадковому дослідженні інформації, а в застосуванні формальних аналітичних і статистичних методів, а також методології дослідження до інформації правоохоронних органів відповідно до правил соціальних наук.

Центром уваги правоохоронних органів є злочини, як ті, про які повідомлено, так і ті, про які не повідомлено. Таким чином, основним типом даних, які аналізуються, є злочини та інформація, що їх оточує, зокрема арешти, правопорушники, жертви, майно та докази.

Окрім протидії злочинності, правоохоронні органи займаються багатьма іншими проблемами і таким чином збирають багато інших типів даних.

Прикладами даних правоохоронних органів, які часто доступні для аналітиків, є звернення до органу (наприклад, скарги на шум, повідомлення про крадіжку, певні підозрілі дії), інформація, пов'язана з характером інцидентів, правопорушниками та жертвами чи об'єктами злочину (цілями є неживі предмети, наприклад, будівлі чи майно), про дорожній рух (наприклад, аварії та ситуації), сприйняття та відчуття громадянами (наприклад, страх перед злочинами, задоволеність діяльністю поліції), віктимізація, записи про пробацію та інформація про умовно-дострокове звільнення тощо. Аналітики також вивчають інші питання, пов'язані з діяльністю поліції, такі як потреби в персоналі та напрями службової діяльності тощо. Незважаючи на те, що ця дисципліна називається кримінальним аналізом, вона насправді включає набагато більше, ніж просто дослідження злочинів (злочинності).

Пов'язуючи правоохоронну діяльність з соціально-демографічними, просторовими та часовими чинниками, кримінальний аналіз не залишається осторонь щодо виявлення закономірностей і вивчення зв'язків даних про злочини.

Незважаючи на те, що багато різних характеристик злочинності та правопорушень є актуальними для аналізу злочинності, зазначені три види інформації є найважливішими у діяльності аналітиків, які досліджують злочинність.

Соціально-демографічна інформація стосується особистих характеристик окремих осіб і груп, таких як стать, раса, дохід, вік, освіта тощо.

На індивідуальному (мікро) рівні соціально-демографічна інформація використовується для розшуку та ідентифікації підозрюваних у вчиненні злочинів. На макрорівні соціально-демографічна інформація використовується для визначення характеристик груп і їхнього відношення до злочинності. Наприклад, інформація може бути використана для відповіді на запитання: «Чи є людина чоловічої статі, віком 30-35 років, з каштановим волоссям і карими очима, підозрюваним у причетності до конкретного пограбування?» або «Чи можуть демографічні характеристики пояснити, чому в одному районі рівень злочинності вищий, ніж в іншому?»

Просторова характеристика є центральною для розуміння природи проблеми.

Місце вчинення злочину чи діяльності, і зв'язок цих місць одне з одним та з іншою інформацією є важливим фактором аналізу злочинності. Важливим не з'ясування не лише місця вчинення злочину, але й характеристики тих місць і середовища, в яких відбувається злочин. Таким чином, дослідження просторових даних, таких як мережа вулиць, інформація про земельні ділянки, фотографії, розташування шкіл, зонування підприємств і житлових будинків, серед іншого, є обов'язковим для ефективного аналізу злочинності. Сучасні можливості на основі удосконалення комп'ютерних технологій і доступності електронних даних сприяли більшій ролі просторового аналізу в кримінальному аналізі. Візуальне відображення місць злочину та їхнього зв'язку з іншими подіями та географічними об'єктами має важливе значення для нашого розуміння природи злочину та правопорушення. Сучасні розробки в кримінологічній теорії спонукали аналітиків зосередитися на географічних моделях злочинності, досліджуючи ситуації, в яких жертви та правопорушники поєднуються в часі та простір.

Часові чинники злочинності, правопорушень та інших питань, пов'язаних з правоохоронною діяльністю, є також важливим компонентом кримінального аналізу.

Аналітики проводять кілька рівнів часового зрізу, включаючи вивчення довгострокових моделей й тенденцій злочинності протягом кількох років, сезонного характеру злочинності та моделей за місяцями; дослідження моделей середньої тривалості, таких як моделі за днями тижня та часом доби; та дослідження короткострокових закономірностей, таких як закономірності за днями тижня, часом доби або проміжком часу між інцидентами в рамках певної серії злочинів.

Заключна частина наведеного професоркою Рейчел Боба визначення – «допомога у затриманні злочинців, об'єктивному сприйнятті інформації про злочинне середовище, оцінюванні та зниженні рівня злочинності, запобігання окремим видам злочинів» – загалом вказує на 4 цілі кримінального аналізу:

1 ціль – основною функцією кримінального аналізу є підтримка діяльності правоохоронних органів.

Одним з першочергових завдань правоохоронних органів є затримання злочинців; отже, однією з основних цілей кримінального аналізу є допомога в затриманні злочинців. Наприклад, детектив може розслідувати інцидент пограбування, під час якого злочинець використав певний спосіб вчинення злочину. Аналітик може допомогти детективу, ідентифікуючи попередні пограбування за аналогічним способом. Крім того, аналітик може проводити аналіз інцидентів крадіжок за часом доби/дня тижня, що допоможе скоординувати поліцейські заходи з розшуку та затримання злочинця.

2 ціль – запобігання злочинності і саме у спосіб відмінний від затримання.

Реалізація цієї мети є саме специфічною функцією кримінального аналізу. Наприклад, працівники поліції проводять профілактичні заходи з метою запобігання квартирним крадіжкам, максимально ефективно спрямувавши свої можливості та ресурси. Аналітики надаючи просторовий аналіз квартирних крадіжок, аналіз того, як, коли та де сталися крадіжки, а також аналіз того, які речі були вкрадені, звужують коло поліцейських заходів, вказують на конкретні громади та території підвищених ризиків й необхідності посилення патрулювання.

3 ціль – злочинність є перш за все соціально-економічною проблемою.

Багато проблем, з якими має справу поліція або які потребують вирішення, не є кримінальними за своєю суттю; скоріше, вони більше пов'язані з якістю життя та порушенням громадського порядку, зокрема: скарги на гучний шум, контроль дорожнього руху та сусідські суперечки тощо. Таким чином, забезпечення громадського порядку є безпосередньою метою діяльності поліції, а відтак і метою діяльності підрозділів кримінального аналізу. Аналітики здійснюють дослідження та аналіз проблем у сфері громадського порядку, визначають та аналізують стан за певними індикаторами щодо порушень правил поведінки в громадських місцях, дорожньо-транспортних пригод, проведення профілактичних заходів тощо з метою забезпечення підрозділів поліції необхідною інформацією для впливу на правопорушення, вирішення проблем, що їх супроводжують, перш ніж вони стануть серйознішими кримінальними проблемами.

4 ціль – остаточною метою кримінального аналізу є допомога в оцінці зусиль поліції.

Таке оцінювання стосується двох основних сфер: рівня успіху програм та ініціатив, запроваджених для контролю та запобігання злочинності й правопорушенням громадського порядку, а також ефективності управління поліцейськими органами та підрозділами. Останніми роками місцеві поліцейські підрозділи все більше зацікавлені у визначенні ефективності різноманітних програм та ініціатив з контролю та запобігання злочинності. І аналітики допомагають поліцейським департаментам в оцінці внутрішніх організаційних процедур, таких як розподіл ресурсів, зміна географічних кордонів, прогнозування потреб у персоналі та розробка показників ефективності. Такого роду контроль потребує постійної уваги з метою забезпечення ефективності поліцейських заходів, діяльності як окремих працівників поліції, так і підрозділів загалом.

Важливі акценти зроблено у виданні 2017 року Міжнародної асоціації аналітиків злочинності (IACA) та зазначено, що для стороннього спостерігача «кримінальний аналіз» є досить загальним терміном, який може охоплювати багато процесів у поліцейській діяльності та кримінології, виділяючи при цьому особливості чим не є кримінальний аналіз.

І дійсно в Україні сьогодні мають місце непоодинокі думки різного рівня фахівців і напривеликий жаль вчених, які кримінальний аналіз відносять і до кримінології, і до криміналістики тощо, називаючи його кримінологічним аналізом та криміналістичним аналізом. Але ми зауважимо на наступному, базуючись на твердженнях та дослідженнях в авторитетних виданнях та знаних фахівців саме у цій сфері.

Кримінальний аналіз – це не розслідування на місці злочину чи криміналістика.

Кримінальний аналіз – це аналіз даних, включаючи розвідувальний аналіз, але не аналіз доказів. Аналітики підрозділів кримінального аналізу не реагують на місця злочину, не збирають відбитки пальців, не вивчають бризки крові та не аналізують ДНК. Цю важливу роботу виконують підрозділи, що розслідують злочини.

Кримінальний аналіз – це не психологічне профілювання.

Хоча і мають місце певні елементи психологічного профілювання за окремими видами кримінального аналізу, зокрема в тактичному кримінальному аналізі, але у більшості випадків кримінальний аналіз здійснюється на основі надійних даних, а не інтуїтивних висновків щодо мотивації та психологічного портрету злочинця.

Кримінальний аналіз не є кримінологічним дослідженням.

Аналітики підрозділів кримінального аналізу працюють у швидкоплинному середовищі зі складним набором даних, який змінюється щодня, створюючи інформацію, яка є прямою, терміновою для поліцейської діяльності. Незважаючи на те, що вони використовують, а іноді роблять свій внесок у офіційні кримінологічні дослідження, процеси та набори навичок не підлягають прямій кореляції.

Досліджуючи питання щодо сутності кримінального аналізу варто також розглянути підхід групи авторів у виданні під назвою «Настільна книга поліцейського підрозділу кримінального аналізу», не дивлячись на її вже історичну цінність, так як була видана в США у 1973 році.

У ній акцент зроблено на виділення так званих неформальної та формальної концепцій кримінального аналізу.

Неформальна концепція кримінального аналізу, в його найпростішому розумінні, виконується переважною більшістю детективів, слідчих чи оперативних працівників, а також їх керівництвом, тому що їх діяльність пов'язана із розслідуванням злочинів і вони постійно здійснюють якісне вивчення однієї події вчинення злочину і порівняння її з аналогічними минулими подіями. По суті, кожен детектив чи керівник підрозділу є маленьким підрозділом кримінального аналізу, оскільки він порівнює свої розслідування зі своїм минулим досвідом та досвідом інших.

Однак досвід однієї особи обмежений часом його практичної діяльності, і, по суті, його узагальнення не узгоджені з узагальненнями інших.

Формальна концепція кримінального аналізу – це та, в якій відповідальність за виявлення ознак злочинів покладена на одну конкретну особу, осіб або підрозділ. Але при цьому варто виділяти ступінь професійності спеціальних підрозділів кримінального аналізу. Наразі зазначають про два рівні – базовий та поглиблений. Кримінальний аналіз базового рівня характеризуються обмеженими можливостями. Тобто виконуються завдання, які покликані допомогти «вирішити» поточну проблему, а не запобігти її виникненню за допомогою прогнозів злочинності або запропонованих коригувальних програм.

Поглиблений рівень кримінального аналізу має більші можливості ніж базовий і, крім усього іншого, орієнтований на передбачення майбутніх проблем. Аналіз подій, що вже відбулися, здійснюється також і з метою виявлення майбутніх тенденцій і проблемних сегментів. Звісно комп'ютеризація процесу кримінального аналізу є важливим компонентом сучасної організації саме поглибленого рівня. У міру того, як кримінальний аналіз стає прийнятим, вдосконаленим і поглибленим, він стане все більш оперативним інструментом, незамінним у повсякденному розгортанні особового складу.

Таким чином, характеризуючи сутність кримінального аналізу, важливим є зазначити, що ще у 1973 році однією із основних функцій кримінального аналізу визначали орієнтованість на прогнозування майбутніх тенденцій.

У виданні Ради Європи, присвяченому аналізу кращих практик боротьби з організованою злочинність, також виділяється значення кримінального аналізу як інституційній складовій правоохоронної діяльності та зазначається зміст кримінального аналізу у площині практики та теорії:

- найкращі практики використовують такі визначення:

кримінальний аналіз є функцією правоохоронних органів, за допомогою якої дані, що стосуються злочинності, збираються, порівнюються, аналізуються та поширюються. Простіше кажучи,

кримінальний аналіз – це дослідження моделей злочинності та тенденцій у спробі розкрити злочини або запобігти їх повторенню.

- у площині теорії:

«Кримінальний аналіз ґрунтується на припущенні, що злочини не є абсолютно випадковими, ізольованими та унікальними подіями, а можуть бути об'єднані в набори, що мають спільні риси та демонструють чіткі закономірності».

Кримінальний аналіз є системою, яка використовує регулярно зібрану інформацію про кримінальні події та причетних осіб з метою запобігання та припинення злочинів та затримання злочинців.

Наразі сучасний підхід до тлумачення змісту кримінального аналізу є ще більш широким. У Білій книзі від 2014 року Міжнародної асоціації аналітиків злочинності (IACA) визначено узагальнений підхід, за яким кримінальний аналіз – це професія та процес, у яких використовується комплекс кількісних і якісних методів для аналізу даних, що мають цінність для правоохоронних структур та їхніх громад. Він охоплює аналіз злочинів і злочинців, жертв злочинів, порушень громадського порядку, проблем якості життя, проблем дорожнього руху та внутрішніх операцій поліції, а його результати підлягають використанню в кримінальних розслідуваннях і кримінальному переслідуванні, патрульній діяльності, стратегіях запобігання та скорочення злочинності, а також для розв'язання проблем та оцінювання ефективності діяльності поліції.

У визначенні уточнено, що:

весь аналіз даних, що здійснюється в правоохоронних органах (із врахуванням усіх правоохоронних функцій, зокрема: патрульної, слідчої, превентивної, сервісної та екстреного реагування тощо), підпадає під категорію «кримінальний аналіз»;

наголошено, що слово «кримінальний» у словосполученні «кримінальний аналіз» не потрібно сприймати буквально, тобто аналітики досліджують усі дані, важливі для поліції;

кримінальний аналіз забезпечує підтримку всіх основних функцій у правоохоронній діяльності.

Для того щоб краще розуміти зміст кримінального аналізу Джері Ретклiф у своїх публікаціях зазначає, що з огляду на мету дослідження як кримінальних подій, так і більш широких тенденцій в структурі злочинності, якісний кримінальний аналіз повинен базуватися на розумінні широкого спектру технічних та теоретичних аспектів.

Наприклад, досвідчений аналітик може мати розуміння та використовувати навички щодо кількісних досліджень за допомогою різноманітних програмних продуктів, зокрема, використовувати географічну інформаційну систему для просторово-часового аналізу злочинності, створювати аналітичні продукти та проводити брифінги для працівників поліції. Проте іноді загальне розуміння обмежується лише тим, що аналітики просто надають керівництву схеми та розбивки простих підрахунків кількості різних типів злочинів, що відбулися за останній тиждень. Ці завдання не є кримінальним аналізом, а просто представляють собою управлінську статистику. Такого роду специфіка

роботи аналітика, що не пов’язана з процесом вирішення проблем зниження рівня та запобігання злочинності, може значною мірою пом’якшувати ентузіазм деяких аналітиків.

Аналітики можуть використовувати нелінійні підходи до аналізу, синтезуючи інформацію, отриману за рахунок використання різноманітних методів, задля більш повного та цілісного бачення проблеми злочинності. Ці методи можуть включати мапування злочинів, статистичний аналіз, польові спостереження за регіонами з високим рівнем злочинності та низьким рівнем злочинності, аналіз звітів про злочини та розвідувальних даних, спілкування з офіцерами, підозрюваними та жертвами, пошук посилань на докази, а також збір інформації про відомих правопорушників тощо.

При цьому важливими є висновки Джері Ретклiфа як авторитетного та відомого фахівця, до яких варто прислухатися – хороший кримінальний аналіз є функцією управління змінами поліцейського менеджменту. Саме тому якісний кримінальний аналіз потребує інвестицій у навчання, апаратні засоби, програмне забезпечення та персонал, щоб функціонувати на більш високих рівнях далеко від базового статистичного менеджменту.

2.3. Види кримінального аналізу

2.3.1. Типології кримінального аналізу

З’ясування змісту кримінального аналізу доречно продовжити, розклавши його на певні види, які відрізняються, зокрема за метою, характером, обсягом та джерелом даних, застосованими методами аналізу, результатами, регулярністю і частотою аналізу, а також цільовою аудиторією тощо.

Наразі, серед фахівців та дослідників використовується досить різноплановий підхід щодо зазначеної типології за видами кримінального аналізу.

Жодна типологія ніколи не претендує на вичерпний набір визначень. Нерідко має місце частковий збіг у визначеннях змісту різних видів кримінального аналізу, залежно від обставин, а також появи нових ідей і технік.

Ще до початку 1980-х рр. багато різноманітних програм, спрямованих на зниження рівня злочинності, були об’єднані в Інтегровану програму затримання злочинців (ICAP). І саме у цій інтегрованій програмі кримінальний аналіз займав окреме місце. Водночас вперше саме у цій програмі було визначено чотири типи аналізу:

- кримінальний аналіз (crime analysis),
- розвідувальний аналіз (intelligence analysis),
- аналіз даних розслідувань (investigative analysis) та
- аналіз операцій (operations analysis).

В Україні вже тривалий час має місце дискусія щодо визначення видів (типів) кримінального аналізу, а тому, зазначаючи про типи кримінального аналізу, що були визначені Інтегрованою програмою у 1980-х роках в Сполучених Штатах, ми спеціально їх подали і мовою оригіналу.

Водночас, завдання щодо формування загального розуміння видів кримінального аналізу допомагає зосередити фокус на різних видах діяльності аналітиків, у підготовці аналітиків та їх навчанні, підтримці професійної діяльності на основі визначення посадових інструкцій, завдань та обов’язків.

Зокрема, мислення в категоріях видів кримінального аналізу допомагає професії аналітика кількома способами:

гарантування повного спектру аналітичних послуг;

визначення сфер, які потребують аналітичного розвитку та реагування аналітиків;

визначення сфер для розвитку професійних знань та навичок аналітиків, їх навчання та формування професійної літератури;

планування щоденних, тижневих, місячних та річних завдань;

класифікацією аналітичних продуктів та планування графіків їх розповсюдження;

визначення відповідних технік та інструментів щодо конкретних цілей аналізу.

Перш за все, звертає на себе увагу типологія, визначена IACA, яка розрізняє чотири основні види кримінального аналізу:

1) тактичний кримінальний аналіз (tactical crime analysis);

2) стратегічний кримінальний аналіз (strategic crime analysis);

3) кримінальний розвідувальний аналіз (crime intelligence analysis);

4) управлінський (адміністративний) аналіз злочинності (administrative crime analysis).

В інших джерелах, посилаючись на IACA, виділяється лише три види КА, хоча в різній послідовності:

1) тактичний кримінальний аналіз (tactical crime analysis);

2) стратегічний кримінальний аналіз (strategic crime analysis);

3) управлінський (адміністративний) аналіз злочинності (administrative crime analysis).

У свою чергу, відомий фахівець у цій сфері, професорка Редфордського університету Рейчел Боба Сантос (Rachel Boba Santos) у своїй книзі «Crime Analysis with Crime Mapping» 2006 року видання та інші джерела виділяють п’ять видів кримінального аналізу:

1) Intelligence Analysis
2) Criminal Investigative Analysis
3) Tactical Crime Analysis
4) Strategic Crime Analysis
5) Administrative Crime Analysis

А вже у 2022 році, у перевиданій книзі «Crime Analysis with Crime Mapping» Р. Боба виділяє лише чотири види кримінального аналізу, які повністю корелюються з підходом IACA, видаливши з переліку «Criminal Investigative Analysis».

Особливим є підхід до визначення та виділення видів кримінального аналізу в INTERPOL, де застосовується специфічний термін «Criminal intelligence analysis».

Термін «Criminal intelligence analysis» наповнює кримінальний аналіз додатковим змістом «Intelligence», що може інтерпретуватися як кримінальний розвідувальний аналіз та вказує на концептуальний зв’язок з Intelligence-Led Policing.

Розкриваючи історичну генезу розвитку кримінального аналізу (див.: підрозділ 3.1) було зазначено саме на цій особливості сучасного наповнення змісту діяльності підрозділів кримінального аналізу. Водночас, INTERPOL виділяє оперативний (або тактичний) та стратегічний аналіз.

Різноманітність підходів щодо типології кримінального аналізу є плинною та змінюється, розвиваючись у контексті нового змісту кримінального аналізу та особливо домінуючої моделі правоохоронної діяльності. Це стосується і сучасної моделі правоохоронної діяльності, керованої аналітичною розвідкою (Intelligence-Led Policing), яка передбачає інкорпорування аналітичної розвідувальної функції в загальну місію правоохоронної системи.

Комплексне завдання – прогнозування ризиків та вплив на дії – передбачає комбінування аналізу та процесу прийняття рішень, що створює додаткові виклики для спеціалістів розвідувальних аналітичних служб.

Із врахуванням сучасної моделі у посібнику ОБСЄ «Guidebook Intelligence-Led Policing» зазначається, «Як і у випадку з різними типами аналітики, існують різноманітні підходи щодо класифікації аналізу. Оперативний аналіз в одній установі називають тактичним аналізом в іншій, а аналіз мережі в одному поліцейському відділі називають аналізом зв’язків або схемою взаємозв'язків у сусідній країні. Найпоширенішою класифікацією аналізу є стратегічний аналіз, оперативний аналіз і тактичний аналіз.»

Такий підхід є ключовим і у публікаціях самого цитованого вченого з питань змісту, розуміння та імплементації Intelligence-Led Policing – доктора Джері Ретклiфа, який виділяє три рівні аналітичної розвідки (Intelligence): стратегічний, оперативний, тактичний і саме у такій послідовності.

Д-р Джері Ретклiф зазначає, що традиційний підхід полягає у визначенні двох або трьох площин аналітичної діяльності:

тактична - підтримка оперативних підрозділів, розслідувань та інших підрозділів у вжитті конкретних заходів для досягнення цілей правозастосування,

оперативна - підтримка керівників підрозділів і регіональних органів у плануванні заходів зі зниження рівня злочинності та розподілі ресурсів,

стратегічна - спрямований на забезпечення розуміння, а також внеску у широкі стратегії, політики та ресурси.

Більшість організацій використовують певні варіації цих описів, але іноді досить безсистемно: деякі з них не мають оперативного рівня тоді як інші описують свій тактичний рівень як оперативний, тощо.

Таким чином, подальший аналіз необхідно зосередити на змістовній характеристиці кожного із зазначених видів, з’ясувавши особливості, відмінності та сформувавши бачення щодо оптимальної на сьогодні типології, що найбільше відповідає потребам правоохоронних органів України.

2.3.2. Змістовна характеристика стратегічного, оперативного та тактичного кримінального аналізу

СТРАТЕГІЧНИЙ КРИМІНАЛЬНИЙ АНАЛІЗ

У різних джерелах містяться різні підходи до визначення та характеристики стратегічного кримінального аналізу. Перш за все, звертає на себе увагу обгрунтування змісту стратегічного кримінального аналізу, викладене у виданні IACA:

Стратегічний кримінальний аналіз фокусується на довгострокових тенденціях, проблемах та «гарячих точках» злочинності і порушень громадського порядку.

Стратегічний кримінальний аналіз є періодичним, а не щоденним обов'язком. Аналіз тенденцій, проблем та гарячих точок починається з наявних даних поліції. Однак загалом дані поліції є недостатніми для пояснення першопричин та основних факторів можливостей, пов'язаних із цими довгостроковими явищами. Для цього аналітики звертаються до збору якісних дані, які виходять за рамки поліцейського звіту. Ці якісні методи, включаючи інтерв'ю, опитування, фокус-групи, експертні оцінки та зовнішні дослідження.

Професорка Редфордського університету Рейчел Боба Сантос (Rachel Boba Santos) у виданні 2006 року зазначає, стратегічний кримінальний аналіз – це вивчення проблем злочинності та інших питань, пов’язаних із завданнями поліції, для визначення довгострокових моделей діяльності, а також для оцінки реагування поліції та організаційних процедур.

Двома основними цілями стратегічного кримінального аналізу є (а) допомога у виявленні та дослідженні довгострокових проблем злочинності та (б) оцінка реагування поліції на проблеми та організаційні процедури поліцейських установ.

Вивчення проблем може включати аналіз рівня злочинності, повторної віктимізації, гарячих точок і характеристик середовища, які впливають на можливості та випадки злочинів. Результати стратегічних досліджень аналітиків та оцінка реакції поліції на проблеми злочинності допомагають поліцейським службам оцінювати їхню ефективність.

А у виданні 2022 року Рейчел Боба вказує на те, що метою стратегічного кримінального аналізу є виявлення довгострокових проблем і зрозумння, чому вони виникають, для спрямування ресурсів поліції на розробку довгострокових рішень.

Подібно до тактичного кримінального аналізу, дані, що використовуються для стратегічного кримінального аналізу, надходять з поліцейських баз даних, однак стратегічний аналіз злочинності часто включає збір даних з різних інших джерел, таких як дані перепису населення, дані географічного районування та дані про міста, а також може включати первинні дані, зібрані як кількісними, так і якісними методами.

Крім того, стратегічний аналіз злочинності розглядає ті ж самі дані про злочинність, але в агрегованому вигляді та за більш тривалі періоди часу.

Наприклад, якщо тактичний кримінальний аналіз виявив, що чотири з п'яти автомобілів були відкриті в результаті крадіжок з транспортних засобів, що сталися в районі минулого тижня, то стратегічний кримінальний аналіз виявить, що 85% з 1000 автомобілів були відкриті в результаті крадіжок з транспортних засобів в цілому по місту минулого року.

Інші джерела також вказують на особливості, що характерні для стратегічного кримінального аналізу.

Стратегічний кримінальний аналіз передбачає довгострокове вивчення інформації про злочини та її класифікацію на демографічні та просторові групи. Це допомагає у створенні кількісних моделей і дослідженні інформації. Він агрегує дані за певними періодами, як-от дані за місяць, квартал або рік. Він також надає конкретну інформацію про зібрані дані, як-от характер правопорушень, стать жертв, категорію доходу, дату, час тощо, оскільки це допомагає створити чітку картину щодо перебігу злочинів. Основними цілями цього типу аналізу є виявлення довгострокових проблем і розробка процедури їх вирішення. Він включає оцінку різних програм, аналіз проблем та інші процедури. Можна зробити висновок, що в стратегічному аналізі використовуються статистичні механізми та методи дослідження, які потенційно можуть дати необхідні результати.

Важливим є підхід до обґрунтування стратегічного аналізу в INTERPOL: призначений для інформування осіб, які приймають рішення на вищому рівні, і переважно реалізується в довгостроковій перспективі.

Стратегічний аналіз включає визначення:

способів кримінальної діяльності;

тенденцій та моделей злочинності;

поширення загроз;

зовнішніх факторів, таких як технологія, демографія чи економіка, що можуть потенційно вплинути на злочинну діяльність.

Ключове завдання полягає в забезпеченні раннього попередження поширення загрози та підтримки вищого керівництва щодо визначення пріоритетів розвитку органу (підрозділу), спрямованих на вирішення нових проблем злочинності. Це може включати виділення цільових ресурсів щодо різних типів злочинів або посилення навчання певним методам протидії злочинності.

Стратегічний кримінальний аналіз переважно орієнтований не на затримання злочинців, а на запобігання злочинності, підвищення інституційної спроможності правоохоронних органів та зниження ризиків поширення кримінальних загроз, зокрема організованої злочинності, корупції, наркоторгівлі тощо.

Результатом стратегічного кримінального аналізу, перш за все, є відповідна стратегія у формі нормативного акту, яка має довгостроковий регулятивний вплив в системі прийняття управлінських рішень керівництвом правоохоронного органу.

Стратегічний кримінальний аналіз має потенціал стати найбільш значущим аспектом аналітичної розвідки через здатність стратегічних продуктів впливати на загальну безпекову стратегію і рішення щодо використання ресурсів.

Стратегічний рівень завжди страждав з точки зору досягнення легітимності, оскільки відмінність між тактичним і стратегічним «не є лише питанням визначення або семантики, а має реальні організаційні наслідки і пронизує аналітичний процес».

Крім того, аналітик стратегічного кримінального аналізу зацікавлений у виявленні системних прогалин та вразливостей у суспільстві та того, як організовані злочинні групи використовують ці можливості.

Загалом, стратегії спрямовують свій вплив не на затримання правопорушників, а на

- зниження привабливості об’єктів злочину та ризиків поширення кримінальних загроз,

- усунення причин та умов вчинення злочинів, а також на

- підвищення ефективності правоохоронної діяльності на основі розвитку інституційної спроможності та використання зовнішніх сприятливих факторів.

СТРАТЕГІЧНИЙ РІВЕНЬ – забезпечує прийняття рішень, розробку політики, планування та визначення пріоритетів; розподіл ресурсів поліції; та із врахуванням видів злочинності, визначає відповідний підхід діяльності поліції; спрямовується на забезпечення уявлення щодо загроз уразливості, ризиків та можливостей щодо діяльності (оцінка загроз та ризиків) у сфері безпеки, розуміння тенденцій та системи причинно-наслідкових зв’язків, а також є внеском у розроблення широких стратегій щодо безпекової політики та використання ресурсів.

Стратегічний рівень має справжні організаційні наслідки, є базисом і пронизує весь аналітичний процес.

Стратегічний рівень не є терміном, пов’язаним з винятково загальнодержавним безпековим аспектом, він також застосовується до процесу планування та розподілу ресурсів на кожному рівні (регіону) у межах безпекової політики.

Аналітики стратегічного кримінального аналізу у своїй діяльності використовують різноманітні процеси, моделі та методи. Зокрема:

Аналіз проблемних районів (тобто "гарячих точок") - це визначення районів у межах юрисдикції з непропорційно високим рівнем злочинності порівняно з іншими районами як у часовому, так і в просторовому вимірі.

Аналіз проблем щодо правопорушників і жертв - це використання даних для виявлення та визначення пріоритетів (тобто, ранжування) окремих правопорушників за кількістю, типом і тяжкістю вчинених ними злочинів, а також окремих жертв за кількістю, типом і тяжкістю їх віктимізації.

Хоча ці методи є методами аналізу оперативної інформації про злочинність, вони також застосовуються в рамках стратегічного аналізу та вирішення довгострокових проблем.

Аналіз проблем - це «підхід/метод/процес, що здійснюється в рамках поліцейського відомства, в якому офіційна теорія кримінального правосуддя, методи дослідження, а також комплексні процедури збору та аналізу даних використовуються в систематичний спосіб для проведення поглибленого вивчення, розробки обґрунтованих заходів реагування та оцінки проблем злочинності та порушення громадського порядку».

Він включає виявлення та визначення пріоритетності довгострокових проблем, які потребують вирішення поліцією; розуміння того, як, коли, де, хто і чому виникає проблема; управління заходами реагування на проблему; та оцінку ефективності заходів реагування.

Аналіз тенденцій включає агрегування даних про злочинність та інших поліцейських даних, як правило, за періодом часу (наприклад, місяць) та географічною територією (наприклад, район, область) з метою виявлення зростання або зниження рівня злочинності. Статистичні дані є відносно простими і зрозумілими, але методи спрямовані на об'єднання даних у категорії та використання різних статистичних даних для вивчення тенденцій (наприклад, рівень насильницьких злочинів за роками, середня кількість пограбувань на місяць; відсоткова зміна

кількості квартирних крадіжок у районі). Аналітики готують статистичні дані, які включають регулярні аналітичні звіти, що підтримують зустрічі та процеси підзвітності відомства у сфері зниження рівня злочинності. Продукти для підзвітності, як правило, дещо відрізняються від тих, що використовуються для виявлення, розуміння та оцінки окремих проблем.

У стратегічному кримінальному аналізі мапування злочинності використовується в довгострокових програмах, таких як:

(1) аналіз взаємозв'язку між злочинною діяльністю та індикаторами порушення громадського порядку (виклики поліції до місць порушення громадського порядку);

(2) вивчення активності в певних місцях або навколо них, таких як школи, бари або центри лікування наркозалежності;

(3) обчислення інформації про рівень злочинності в межах невеликих географічних районів (наприклад, кількість квартирних крадіжок до кількості домогосподарств);

(4) визначення конкретних районів з непропорційно високим рівнем злочинності (тобто, проблемних районів).

Процес SARA є найбільш відомим у практичному використанні в стратегічному кримінальному аналізі.

SARA передбачає (scanning, analysis, response, assessment):

- сканування (scanning): виявлення повторюваних проблем та наслідків впливу на безпеку громад;

- аналіз (analysis): збір та аналіз усіх відповідних даних про проблему з метою зясування шляхів впливу на причини виникнення проблеми;

- реагування (response): пошук відповідей, які могли б працювати в інших місцях, виявлення низки місцевих варіантів, а потім вибір і здійснення конкретних заходів, які дозволять вирішити проблему;

- оцінка (assessment): перевірка даних, зібраних до і після етапу реагування, з метою визначення, чи зменшило реагування проблему, а якщо ні, то визначити нові стратегії, які можуть спрацювати. нових стратегій, які можуть спрацювати.

Із врахуванням сучасної моделі у посібнику ОБСЄ «Guidebook Intelligence-Led Policing» зазначається, що потреба в аналітиці обумовлена процесом стратегічної оцінки.

Оцінка дає керівникам правоохоронних органів огляд проблем поліції, з якими стикається або може зіткнутися установа. Підготовлений аналітичним підрозділом цей широкий документ, відображає національні, регіональні та місцеві стратегічні пріоритети. Підготовка документа є першим етапом у процесі стратегічного планування.

Усі існуючі та нові загрози, виявлені під час процесу сканування стратегічної оцінки, мають бути розглянуті в документі. Не можна упускати жодної значної деталі. Далі документ розглядається на стратегічному форумі, у форматі якого виявлені загрози розглядаються в контексті наявних ресурсів. Пріоритети зіставляються із ресурсами. Кількість загроз, включених до будь-якої стратегії контролю, визначається ресурсами, доступними для їх вирішення; ті, яким стратегічний форум надає найвищий пріоритет, включаються до стратегії контролю. Це встановлює оперативний порядок денний, який, у свою чергу, контролюється керівниками середньої ланки, які несуть особисту відповідальність за кожний із виявлених пріоритетів і зобов’язуються сформулювати плани управління цими загрозами.

Стратегія контролю, містить поєднання національних, регіональних і місцевих пріоритетів, щоб вона могла включати явища, які інакше здавалися б не пов’язаними між собою, такі як міжнародний тероризм, вуличне пограбування та водіння в нетверезому стані. Стратегія має залишатися незмінною до підготовки наступної стратегічної оцінки або до виявлення більш суттєвих загроз та доведення до відома керівництва. Оперативні/тактичні оцінки, представлені на регулярних оперативних/тактичних нарадах, забезпечують залишення цих пріоритетів у центрі уваги установи. Оперативні/тактичні наради переглядають оперативні плани, розроблені менеджерами середньої ланки та створюють форум для обговорення нових загроз. Це є гарантією того, що менеджери зосереджуються на, визначених керівниками загрозах.

Інші загрози, визначені в стратегічній оцінці, не слід ігнорувати, навіть якщо немає достатніх ресурсів; вони додаються до стратегії контролю, і залишаються у полі зору аналітиків. Усі працівники правоохоронних органів зобов’язані визначати пріоритети своєї роботи відповідно до стратегії контролю.

ОПЕРАТИВНИЙ КРИМІНАЛЬНИЙ АНАЛІЗ

Багато поліцейських органів, підрозділів та й деякі аналітики не визнають оперативного рівня кримінального аналізу, однак це одна із найбільш швидкозростаючих сфер управління інформацією в поліції. Позиціонуючи між сфокусованою на правопорушниках тактичною ареною та стратегічним рівне щодо формування стратегії, політики та

довгострокових планів, оперативний кримінальний аналіз, який може сприяти зниженню масштабів загроз у регіонах та плануванню відповідних ресурсів, безсумнівно, є ключовим компонентом.

Д-р Джері Ретклiф зазначає, що на оперативному рівні кримінального аналізу аналітики переймаються структурою злочинності, кластеризацією діяльності, з метою визначення проблемних питань для діяльності правоохоронного підрозділу.

На оперативному рівні кримінальний аналіз вирішує питання прийняття рішень, що пов'язані з управлінням програмами, галузевими правоохоронними кампаніями, керівниками регіонального рівня і, як правило, цей процес обмежується роком. На цьому рівні аналітичний процес спрямовується на визначення та вивчення тенденцій та проблем, повязаних з однією чи кількома правоохоронними програмами (кампаніями). Програми оперативного рівня прийняття рішень, можуть бути в значній мірі згруповані за трьома основними потоками роботи:

- аналіз патернів
- оцінка загрози
- спеціалізовані програми збору даних.

Програми аналізу патернів можуть бути визначені за конкретною темою або наявною проблемою. Вони також можуть бути визначені за геопросторовим принципом (місцезнаходженням, регіональністю), або, можливо, цільовими групами, які представляють певний інтерес. Там, де аналітики об'єднуються в такі програми, важливою характеристикою є попередня визначеність її шляхом стратегічного кримінального аналізу.

Важливим акцентом у реалізації програми аналізу патернів є участь у ній аналітиків які обізнані з аналітичними методиками на рівні вищому від базового так як їхня увага зосереджується на активному використанні додаткових специфічних джерелах інформації, вони розглядають більш широкі тенденції ніж на тактичному рівні, не обмежуються аналізом окремих обєктів, а намагаються будувати більш складні моделі. Аналітики на оперативному рівні повинні на певному етапі бути занурені в зважування рівня загрози з боку різних груп або окремих осіб, а також їх фактичного або потенційного впливу.

Цільовим обєктом оперативного кримінального аналізу розглядаються групи високого ризику як для конкретної діяльності, так і, загалом, типи чи форми активності, що характеризуються наявністю чи потенційною загрозою. Зазвичай показники для них встановлюються за допомогою спільної моделі оцінки ризику.

Як пояснює Ван дер Бекен, оперативний кримінальний аналіз слід проводити на системній груповій основі, а не як аналіз кожного окремо аналітика. Система повинна зясувати як різноманітні складові елементи, пов'язані з моделями поведінки та діями, які формуються в умовах навколишнього середовища. Він стверджує, що увага повинна зосереджуватися на аналізі взаємозвязків, взаємозалежності, а не на сутностях.

Тенденції, які впливають на навколишнє середовище або організовану групу, і способи взаємодії цих елементів є головним завданням, оскільки прогнозні моделі залежать від їх здатності продемонструвати зв'язки між ідентифікованими незалежними змінними та залежною змінною.

Найважливішим досягненням в програмах аналізу оперативного рівня є підтримка можливостей збору даних зі здатністю штучного інтелекту. Програми штучного інтелекту є витонченими, їх можна використовувати на основі достатності досягнення статистичної значущості. Перевага полягає в тому, що ці програми постіно розвивають аналітичні можливості та поступово можуть виходити на рівень на аномальних профілів.

Мистецтво аналізу патернів потребує більше креативності, а не програмування шаблонів: за часом, по подіях або їх поєднаннями.

Програми оцінки загрози також базується на груповому аналізі і відправним моментом є поняття "загроза", яка часто переплітається з поняттям "шкода". Аналітичний процес розпочинається з розгляду рівня генерування шкоди та оцінки груп людей, які створюють шкоду. Певним чином поняття "загроза" можливо замінити терміном "профіль".

Програма оцінки загрози спрямована на створення надійної, динамічної системи для оцінки потенційних загроз та, порівнюючи їх, визначення пріоритетності цих загроз. Це дозволяє приймати обґрунтовані рішення щодо оперативних пріоритетів розподілу ресурсів та зусиль на всіх рівнях для контролю або усунення цих загроз. На оперативному рівні керівництво правоохоронного органу здатне визначити найбільш доцільне використання ресурсів і які пріоритети є найбільш актуальними. Діяльність, пов'язана з наркотиками та організованою злочинністю, може оцінюватися разом із питаннями контролю за дотриманням правил дорожнього руху та громадського порядку в середовищі, де розподіляються ресурси на основі більш широких потреб громади та повного знання можливостей відділу.

Із врахуванням сучасної моделі у посібнику ОБСЄ «Guidebook Intelligence-Led Policing» зазначається щодо мети кримінального аналізу на оперативному рівні: допомога управлінню для досягнення оперативних цілей; підтримка регіональних керівників, територіальних підрозділів у плануванні діяльності щодо зменшення масштабів злочинності та розгортання ресурсів для досягнення оперативних цілей.

ТАКТИЧНИЙ КРИМІНАЛЬНИЙ АНАЛІЗ

Тактичний кримінальний аналіз – передбачає аналіз даних, що спрямований на визначення короткострокових пріоритетів щодо патрулювання та досудового розслідування й розподілу ресурсів. Це процес, що здійснюється систематично та зорієнтований на конкретні заходи, які патрульні та слідчі підрозділи виконують щоденно для розв'язання поточних проблем, пов'язаних зі злочинністю та громадською безпекою. Особлива увага зосереджується на встановленні типової поведінки правопорушників, узагальненні способів та моделей (патернів) вчинення кримінальних правопорушень.

Цей вид аналізу потребує постійної актуалізації інформації за рахунок наповнення новими даними і на здійснення заходів з тактичного аналізу може припадати більшість робочого часу аналітиків.

У межах тактичного кримінального аналізу здійснюється узагальнення отриманих даних та поширюється відповідна інформація серед визначених працівників правоохоронного органу для подальшого прийняття оперативного рішення щодо вчинених кримінальних правопорушень, отриманих актуальних даних від інших правоохоронних органів, а також щодо рецидивних інцидентів (серії злочинів або викликів, пов'язаних з одними й тими ж місцями та причетними особами). Готуються звіти та мапи для підтримки тактичних операцій.

Але більшість тактичних прийомів і зусиль в межах тактичного кримінального аналізу зосереджуються на встановленні моделей (патернів) кримінальної діяльності.

IACA орієнтує на модель, в основі якої унікальність двох або більше кримінальних правопорушень ідентифікується через відповідність кожній з визначених умов:

- спільною для них є хоча б одна ознака щодо виду злочину; поведінки правопорушників або жертв; характеристики правопорушників, жертв або об'єктів; привласненого майна або місця, де їх було вчинено;
- не відомо про зв'язки між жертвою (жертвами) і правопорушником (правопорушниками);
- спільні риси чітко вирізняють сукупність кримінальних правопорушень серед інших, вчинених у межах одного й того самого часового проміжку;
- кримінальна активність переважно має обмежену тривалість – від кількох тижнів до кількох місяців;
- сукупність пов'язаних кримінальних правопорушень розглядається як один об'єкт кримінального аналізу та зосередження зусиль і тактичних дій поліції.

Найчастіше аналітики використовують метод щоденного аналізу даних й інформації про кримінальні правопорушення та їх подальше порівняння з минулими інцидентами. Порівнюючи, аналітик встановлює достатність спільних рис між минулим і поточним інцидентом, а також ймовірність певної закономірності вчинення кримінальних правопорушень. З цією метою використовуються бази даних й відповідні пошукові сервіси, мапування кримінальних правопорушень та статистичні методи (наприклад, аналіз порогових значень), які допоможуть ідентифікувати патерни.

Професорка Рейчел Боба Сантос тактичний кримінальний аналіз визначає таким чином: тактичний кримінальний аналіз – це вивчення нещодавніх кримінальних подій і потенційної злочинної діяльності шляхом вивчення таких характеристик, як те, як, коли і де відбулася дія, щоб допомогти у розробці моделей (патернів), слідчих дій і ідентифікації підозрюваних, а також розкритті справи.

Тактичний кримінальний аналіз зосереджується на недавніх злочинах і на конкретній інформації про методи злочинів, а також про залучених осіб і транспортні засоби. Проаналізовані дані отримані з офіційних звітів поліції, які включають інформацію про характеристики злочинів, такі як спосіб проникнення, місце входу, дії підозрюваного, тип жертви та тип використаної зброї, а також дата, час, місце, і тип розташування. Типи злочинів, які зазвичай розглядаються в тактичному кримінальному аналізі, це ті, у яких злочинець не знає жертви, і ті, щодо яких є адекватна інформація про злочин (спосіб злочину) для аналізу.

Р.Боба також вказує на три цілі які має тактичний кримінальний аналіз:

- зв'язати злочини та таким чином виявити моделі (патерни);
- виявити потенційних підозрюваних у злочинах або моделі (патерни) злочинів;
- зв'язати розкриті злочини з відкритими справами та таким чином допомогти розкрити чи закрити справи.

Професорка пояснює, що поліцейські та детективи витрачають більшу частину часу на розслідування окремих справ, вони часто не встигають зробити крок назад, щоб виявляти закономірності, моделі (патерни) злочинів. Тактичний кримінальний аналіз – це процес повернення цього кроку назад, «Досліджуючи багато злочинів разом, аналітики тактичного кримінального аналізу можуть ідентифікувати закономірності, а також допомогти зв'язати моделі з потенційними правопорушниками».

У виданні 2022 року «Crime Analysis with Crime Mapping» професорка Рейчел Боба Сантос метою тактичного кримінального аналізу визначає виявлення короткострокових моделей діяльності. Різні типи злочинів пов'язані між собою за типом діяльності, місцем, правопорушником, жертвою, майном і способом вчинення злочину.

Методи і процеси, які використовуються для тактичного аналізу злочинів, включають:

- аналіз повторюваних інцидентів,
- аналіз моделей (патернів) злочинності,
- аналіз кримінальних розслідувань,
- географічне профілювання.

Аналіз повторюваних інцидентів - це використання даних про виклики поліції для виявлення місць, де протягом короткого періоду часу відбувалися подібні виклики, щоб спрямувати поліцейські ресурси на місця "повторних викликів".

Аналіз моделей злочинності - це використання даних звітів про злочини для виявлення груп злочинів, які певним чином пов'язані між собою, щоб спрямувати ресурси поліції на запобігання майбутнім злочинам та/або затримання злочинця(ів). Зв'язок відомих злочинців з минулими злочинами пов'язаний з аналізом моделей і полягає у використанні даних про осіб, які були заарештовані та/або засуджені за певний злочин, для того, щоб пов'язати їх з окремими злочинами або моделями злочинів. Метою аналізу структури злочинів є спрямування ресурсів поліції, затримання особи та/або розкриття однієї чи кількох справ шляхом арешту.

Аналіз моделі, як правило, зосереджується на тих факторах (хто, що, коли, де або як), які є спільними для значної кількості інцидентів. Виявлення цих спільностей часто є ключем до вирішення шаблону.

Наприклад, у схемі вуличного пограбування, в якій кожен інцидент має однаковий опис злочинця (серія), аналітик може зосередитися на правопорушнику, шукаючи базу даних відомих правопорушників, які відповідають цьому опису. У схемі крадіжки зі зломом, в якій крадуть східні килими, рішення може полягати в пошуку торгових точок для вкрадених килимів. Схема вихоплення гаманця, локалізована в одній частині парку, може бути недопущена за допомогою певного перепроектування. Якщо інциденти в серії часових інтервалів або географічних спільних рис, аналітик може спробувати спрогнозувати, де і коли порушник завдасть наступного удару.

Аналіз кримінальних розслідувань передбачає процес побудови «профілів» злочинців, які вчинили тяжкі злочини, насамперед зґвалтування або вбивства. У 1970-х і 1980-х роках цей вид аналізу називався кримінальним профілюванням (criminal profiling), але зловживання ним у телевізійних шоу і фільмах змусило ФБР змінити термін. Використовуючи елементи серії злочинів, аналітик визначає характеристики невідомого злочинця, такі як наркотична залежність, соціальні звички та місце роботи, з метою ідентифікації та визначення пріоритетності підозрюваних, щоб підтримати та допомогти слідчим у розслідуванні.

Як зазначає IACA, «У тій мірі, в якій кримінальне «профілювання» або аналіз кримінальних розслідувань відбувається в місцевих органах поліції, ми (члени IACA) розглядаємо його як невід'ємну частину процесу тактичного аналізу, оскільки він майже завжди зосереджується на серії злочинів.».

Географічне профілювання є частиною аналізу кримінального розслідування, а отже, також підпадає під сферу тактичного кримінального аналізу. Аналітик використовує географічні місця вчинення злочинів злочинцем (наприклад, місця скидання тіл або місця зустрічей), щоб визначити та позначити пріоритетні райони, де, ймовірно, проживає злочинець. Знову ж таки, мета полягає в тому, щоб ідентифікувати та затримати невідомого серійного злочинця.

У тактичному кримінальному аналізі мапування злочинів використовується для виявлення закономірностей, пов'язаних з близькістю інцидентів. Мапування злочинності особливо корисне для виявлення моделей майнових злочинів та вуличних пограбувань. Наприклад, просторовий аналіз випадків викрадення автомобілів може виявити кластери активності в певних місцях, які можуть вказувати на схему злочину.

У географічному профілюванні мапування злочинності та просторовий аналіз місць вчинення злочинів є центральними.

2.4. Процес кримінального аналізу

Процес кримінального аналізу, який традиційно називають аналітичним циклом, описує і виділяє шість загальновизнаних, стандартних етапів, які використовуються для перетворення необроблених даних та інформації в аналітичні продукти, що передбачають конкретні дії. Такий підхід відповідає сучасним вимогам розвитку кримінального аналізу, який базується на засадах аналітичної розвідки, - ключового компоненту Intelligence-Led Policing

Процес починається з прийняття рішення або постановки завдання, за яким йде етап планування, після чого аналітики беруть участь у зборі інформації й даних, що підлягають оцінюванню відповідно до офіційно визнаної системи оцінювання (в НПУ оцінка даних та інформації на практиці не використовується).

Наступним кроком є фактичний етап обробки, який починається із зіставлення і структурування доступних даних та інформації й внесення їх у базу даних.

Потім дані й інформація аналізуються, що призводить до отримання аналітичних продуктів для одержувача (керівника, слідчого або інших осіб, які формують завдання для аналітика щодо їх аналізу) та інших відповідних зацікавлених сторін.

Передані аналітичні продукти оцінюються одержувачем з урахуванням потреб і вимог. Зворотний зв'язок використовується для підвищення якості аналітичних продуктів або як методологічна інформація для майбутніх аналогічних аналітичних продуктів.

Аналітичний цикл це не статична послідовність з шести етапів, а динамічний процес, де різні фази тісно взаємозв'язані та переходять одна в одну, що змушує аналітиків рухатися як уперед, так і назад у межах аналітичного циклу. Цикл забезпечує структуру та процес, які є впорядкованими та легкими для розуміння, і можуть використовуватися як базовий процес як для стратегічного, оперативного, так і для тактичного аналізу.

Цикл аналітичної діяльності розпочинається чітким завданням для розробки конкретних аналітичних продуктів. Однак аналітичний процес здійснюється на кількох різних рівнях і часто не обмежується циклом аналітичної діяльності. Цей процес вимагає добре функціонуючої та структурованої організації роботи з аналітикою на основі визначених стандартів. У країнах ЄС використовуються стандартні операційні процедури (Standard Operating Procedures - SOPs), які дозволяють наповнювати цикл аналітичної діяльності інформацією та визначають очікуваний результат циклу та подальші дії.

Далі пояснюються основні компоненти та мета кожного кроку в рамках циклу аналітичної діяльності.

ПОСТАНОВКА ЗАВДАНЬ І ПЛАНУВАННЯ

Цикл аналітичної діяльності ініціюється рішенням керівництва, яке визначає аналітикам завдання щодо певної проблеми або напряму. На основі цього завдання керівництво та аналітик обговорюють та узгоджують технічне завдання (ТЗ) – документ, що визначає обсяг, основні цілі, зміст та часові рамки продукту аналітичної діяльності. ТЗ є офіційною відправною точкою циклу аналітичної діяльності.

Важливість чіткого визначення завдань і узгодження цілей продукту аналітичної діяльності часто недооцінюється. Щоб чітко поставити завдання аналітикам, керівники правоохоронних органів і особи, які приймають рішення, повинні знати потенціал і обмеження аналітичного аналізу даних. Подібним чином аналітики повинні знати, як допомогти дослідникам, менеджерам і особам, які приймають рішення (клієнтам), створюючи індивідуальні продукти та цільові рекомендації.

Фаза постановки завдань, яку іноді називають «фазою прийняття рішення», вимагає тісної співпраці між аналітиками та замовниками. Вони повинні узгодити предмет аналітичної розвідки, цілі, мету, масштаби, часові рамки та форму звітності, включаючи розповсюдження та одержувача аналітичного продукту.

Аналітик повинен чітко розуміти очікування та наміри замовника.

Важливо ставитися до таких завдань як до проектів і ретельно планувати різні етапи. Складні проекти можуть вимагати значної кількості часу та ресурсів. Ґрунтуючись на ТЗ і відповідно до обсягу проекту, аналітик повинен розробити детальний план проекту, який містить узгоджені цілі, обсяг і часові рамки, а також послідовність дій і перелік ресурсів, необхідних для успішного виконання завдання. Цей етап є незамінним, оскільки він слугуватиме керівництвом для збору та подальшого аналізу інформації. План проекту також повинен враховувати можливі юридичні проблеми та проблеми захисту даних, які можуть виникнути під час реалізації проекту аналітичної діяльності. Зокрема, якщо йдеться про використання персональних даних або таємних методів збору даних та інформації, правові вимоги та можливі обмеження слід враховувати на ранній стадії процесу планування для забезпечення збору, обміну та використання даних та інформації здійснюється у суворій відповідності до національного законодавства та міжнародних стандартів.

Чітке планування економить час у довгостроковій перспективі та забезпечує ефективне використання ресурсів, що призводить до підвищення якості результату. Це також зменшує ризик того, що збір, зберігання, обмін та обробка даних й інформації не відповідатимуть національним та міжнародним правовим стандартам, що ставить під загрозу успіх усього проекту. За наявності відповідних завдань і планування аналітичні продукти можуть допомогти у розробці стратегічних планів для вирішення поточних проблем і підготовки до очікуваних.

ЗБІР ТА ОЦІНКА

Збір інформації для забезпечення аналітичного процесу та виконання визначеного завдання є складним процесом. Завдання у цій сфері не є випадковою справою, а випливають з ролі і значення інформації для всієї

службової діяльності. Тому також існує постійна потреба в інформації, без якої неможливо вести ефективну службову діяльність.

Інформація – це елемент знання, що повідомляється, передається комусь за допомогою мови або іншого коду; також це те, що у цій ситуації може надати певне знання (новина, повідомлення, підказка). Можемо розуміти інформацію також як будь-які дані про зовнішній світ, які одержуємо як безпосереднім шляхом, через органи відчуття, так і посереднім шляхом, завдяки опису певного стану речей, який наводиться людиною. Особливого значення у реалізації майбутніх службових дій набирає корисна інформація, тобто:

відповідна – спрямована на виконання завдань правоохоронної діяльності, які передбачені законодавством та інтересів, що випливають з цих завдань;

точна – яка достовірно відображає дійсність;

повна – що надає всі необхідні дані;

своєчасна – доступна у той час, який уможливлює її належне використання.

Виділяють наступні способи збору інформації:

Спостереження – спосіб дослідження, який полягає в навмисному, систематичному і цілеспрямованому сприйнятті об’єктів, явищ із метою вивчення їх специфічних змін у певних умовах і відшукуванні смислу цих явищ.

Опитування як спосіб збору інформації передбачає її збирання шляхом реєстрації показників від осіб, що опитуються.

Експертне опитування, як різновид, є важливим елементом збору інформації для забезпечення прогностичних аналітичних завдань, оцінки ризиків тощо.

Фотофіксація застосовуєть в процесах, що відбувається у практичній сфері. Їх поділяють на такі різновиди: фотографія підозрілих осіб, фотографія часу та місця події, маршрутна фотографія, самофотографія.

Опис – спосіб дослідження, який полягає в зазначенні ознак об’єкта. Це може бути усне або письмове визначення кількісних чи якісних ознак, властивостей в певній послідовності.

Хоча аналітики повинні забезпечити активний пошук достатньої кількості даних, щоб охопити всі аспекти, що підлягають аналізу, вони повинні уникати перевантаження даними та збору непотрібної або неадекватної інформації.

Ключовим питанням щодо обігу і службового використання інформації є уміння правильно її оцінити.

Для досягнення цієї мети необхідним є знання сутності інформації, видів джерел інформації, а також знання специфіки її передачі та принципи управління інформацією.

Джерела даних

Ключовим етапу збору даних та інформації є знання щодо існування, актуальності, доступності та надійності усіх джерел, обраних для виконання конкретного завдання збору, а також вимог щодо повноважень використання даних та інформації з різних типів джерел інформації.

Знання та доступ до внутрішніх і зовнішніх даних та джерел інформації, а також поінформованість про потенційні обмеження та вимоги є передумовами для ефективного збору, забезпечуючи його розвідувальний характер, та подальшого успішного аналізу.

План збору

Розробка плану збору є наступним кроком після узгодження ТЗ і плану проекту, як описано вище. План збору є обов’язковим для забезпечення впорядкованого та точного збору відповідних даних та інформації для забезпечення запитуваних/визначених вимог. Це слід розглядати як безперервний процес із можливістю адаптації та реагування на зміни вимог. План збору базується на визначенні поняття, об’єкту, обсягу й термінів виконання завдання та описує:

яка інформація повинна бути зібрана або є у розпорядженні, включаючи мету та цінність зібраних даних;

які джерела слід використовувати;

де можна отримати інформацію;

як можна отримати інформацію

хто повинен її збирати;

скільки даних можна обробити;

коли потрібно збирати кожен фрагмент даних.

У деяких випадках може виникнути потреба включити пояснення, чому необхідно збирати певні дані та інформацію. Як загальний план проекту, план збору також повинен враховувати різні законодавчі вимоги, які застосовуватимуться до завдань збору залежно від типу інформації, яку потрібно зібрати, а також джерел і засобів, які використовуються для її отримання.

Розробка детального плану збору, який включає оцінку потреб і необхідні юридичні дозволи, а також вимоги щодо нагляду, які можуть застосовуватися, має важливе значення для успіху проекту. Таким чином, план забезпечить дотримання всіма залученими сторонами узгоджених цілей і відповідних стандартів.

СИСТЕМИ ОЦІНЮВАННЯ ДАНИХ

Одночасно або відразу після збору інформації, отримані дані потрібно оцінити у контексті, в якому вони були отримані.

Оцінювання даних має ґрунтуватися на об’єктивному професійному судженні, оскільки якість даних визначає достовірність розробленої аналітики. При оцінці враховується достовірність і надійність інформації та її корисність для виконання завдання. Загальним першим кроком є визначення того, що є важливим, а що несуттєвим, а також оцінювання нагальності подальших дій на основі отриманої інформації.

Надійність джерела, достовірність та точність інформації повинні оцінюватися окремо співробітником/аналітиком, який отримав і зареєстрував цю конкретну інформацію.

Усі джерела та всю інформацію слід оцінювати відповідно до офіційно визнаної системи оцінювання. І хоча в Україні, зокрема і в Національній поліції, сьогодні не унормовано процес оцінювання інформації, розглядаючи його як обов’язковий атрибут сучасної правоохоронної системи та об’єктивність упровадження у майбутньому, важливо розуміти змістовні особливості процесу, ключові аспекти та вимоги.

Метою оцінки інформації є:

уніфікація інтерпретації інформації всіма її користувачами;

зменшення ризику при прийнятті рішень;

точніше прогнозування розвитку ситуації;

підготовка вичерпних версій в оперативно-слідчій діяльності;

прийняття адекватних та оптимальних рішень;

мінімізація витрат на заходи, що проводяться.

Результатом оцінки інформації повинен стати висновок щодо її релевантності для досліджуваного предмету.

Релевантність інформації – наявність зв'язку з проблемою (відповідність нашим інтересам) і здатність інформації внести вклад в процес розуміння проблеми.

Для того щоб в подальшому досить ефективно працювати з інформацією (використовувати її), потрібно на початковому етапі зрозуміти:

• корисна для вас викладена інформація чи ні,

• чи можна їй довіряти,

• чи потрібна додаткова інформація тощо.

Головною метою оцінки інформації є використання загальноприйнятих знаків (індексів) надійності джерела і достовірності змісту інформації, що має критично важливе значення для аналітичного процесу та формування висновку.

З погляду оцінки важливості інформації, важливим питанням є поняття «джерела». Джерелом інформації є об'єкт (особа, річ тощо), що спроможний зберігати набуту інформацію безпосередньо або опосередковано, і який можна використати для її прийому. Джерело - це початок чогось, причина певних подій, це матеріали, які надають дані, що становлять основу для подальших досліджень.

Кожне джерело інформації є різним і має розглядатися індивідуально. Оцінюючи характеристики джерела, особа, що його оцінює, завжди зобов'язана дати собі відповідь на кілька запитань, зокрема:

До якої групи належить дане джерело?

Яку воно має мету, передаючи інформацію?

Чому співпрацює (свідомо чи несвідомо, добровільно чи, наприклад, під правовим примусом)?

Це, безумовно, найважливіший елемент верифікації (перевірки) особливо власних джерел, оскільки вони найчастіше можуть створювати загрозу свідомих дій, спрямованих на дезінформацію.

Крім того, оцінка характеристики особистого джерела охоплює також визначення і безперервну модифікацію знання посадової особи про можливості джерела, його інтелектуальний рівень, індивідуальні риси тощо. Дуже часто, наприклад, різноманітні бази даних – також по причині умисних (або випадкових) дій осіб – можуть бути «підозрілими», і внаслідок цього отримати різну оцінку.

Таким чином, належна оцінка вимагає, передусім: оцінки надійності джерела інформації та оцінки достовірності її змісту.

Надійність джерела інформації оцінюється за такими критеріями:

A (абсолютно надійне) - немає сумнівів щодо автентичності, достовірності та обізнаності джерела, або якщо інформація походить із джерела, яке в минулому завжди виявлялося достовірним;

B (надійне в більшості випадків) - незначні сумніви про автентичність, надійність або компетентність джерела, з якого отримувана інформація переважно виявлялася достовірною;

C (у більшості випадків не надійне) - джерело, з якого отримувана інформація у більшості випадків, виявлялась недостовірною, у минулому частина інформації була надійною;

D - визначити надійність немає можливості.

Кожен критерій має відповідні ознаки.

За критерієм надійності «A» (абсолютно надійне) джерелами інформації є:

- технічні засоби, за допомогою яких проводилася безпосередньо фіксація відео-, аудіо- або іншої інформації, що може бути перевірено та підтверджено уповноваженою особою, що проводить оцінку надійності джерела;

- об'єкти та їх сліди, отримані в результаті використання спеціальних знань, виявлення, фіксація, вилучення та дослідження яких було здійснено відповідно діючому законодавству;

- банки та бази даних державних та міжнародних установ та організацій;

- фахівець – особа, яка володіє науковими, технічними або іншими спеціальними знаннями та має документи відповідного державного або міжнародного зразка;

- державні установи, підприємства та організації, які надають інформацію за встановленою формою державного зразка;

- офіційні державні засоби масової інформації України та інших країн.

За критерієм надійності «B» (надійне в більшості випадків) джерелами інформації є:

- будь-які технічні засоби (мобільні телефони, комп'ютери, системи відеоспостереження, ігрові консолі, обладнання для зв'язку, обладнання для запису інформації тощо);

- недержавні, комерційні установи, підприємства та організації, до сфери діяльності яких належить інформація, що надається, та які в минулому в більшості випадків виявилися надійними джерелами (3 та більше разів та були оцінені за рівнем надійності не нижче «B»);

- громадяни України, іноземні особи та особи без громадянства, особистості яких встановлені та які в минулому в більшості випадків виявилися надійними джерелами (3 та більше разів та були оцінені за рівнем надійності не нижче «B»).

За критерієм надійності «C» (у більшості випадків не надійне) джерелами інформації є:

- громадяни України, іноземні особи та особи без громадянства, особистості яких встановлені, які в минулому були як надійними (менше 3-х разів та були оцінені за рівнем надійності не нижче «B) так і ненадійними джерелами (достатньо 1-го разу);

- громадяни України, іноземні особи та особи без громадянства, особистості яких встановлені, які мають особисту зацікавленість в наданні інформації;

- недержавні, комерційні установи, підприємства та організації, до сфери діяльності яких належить інформація, що надається, та які в минулому були як надійними (менше 3-х разів та були оцінені за рівнем надійності не нижче «B) так і ненадійними джерелами (достатньо 1-го разу).

За критерієм надійності «D» (визначити надійність немає можливості) джерелами інформації є:

- будь-які невстановлені особи;

- недержавні засоби масової інформації;

- будь-яка особа, установа, підприємство чи організація, яка не може бути оцінена за рівнем надійності «A», «B», «C».

Оцінка достовірності змісту інформації здійснюється за такими критеріями:

1 (інформація повністю достовірна) - інформація, точність якої не підлягає сумніву, підтверджена іншими незалежними джерелами; логічна за своєю суттю; відповідає іншій інформації з цього питання;

2 (інформація відома джерелу особисто) - інформація, відома особисто джерелу, але не відома особисто співробітнику, який її приймає і передає далі, не підтверджена, логічна за своєю суттю, відповідає іншій інформації з цього питання;

3 (інформація джерелу особисто невідома, але підтверджується іншою інформацією) - інформація, невідома особисто джерелу, однак підтверджена іншою, вже зібраною інформацією, достатньо логічна за своєю суттю;

4 (інформація джерелу невідома, і підтвердити її немає можливості) - інформація, невідома особисто джерелу і яку неможливо підтвердити, можлива, але нелогічна, не є достовірною на момент отримання, але вірогідність не виключається.

Кожен критерій має відповідні ознаки.

За критерієм достовірності інформації «1» (інформація повністю достовірна) відноситься інформація, яка:

- підтверджена та взаємопов'язана з іншою інформацією (кількість інформаційних даних повинна бути 3 та більше, при цьому інформаційні дані повинні бути за рівнем достовірностіне нижче «2», а джерела цих інформаційних даних незалежні один від одного – не нижче рівня надійності «B»);

- крім свого джерела має ще не менше 3-х незалежних джерел з рівнем надійності не нижче «B»;

- перевірена та підтверджена особою, яка проводить оцінювання достовірності інформації.

За критерієм достовірності інформації «2» (інформація відома джерелу особисто) відноситься інформація, яка:

- підтверджена та взаємопов'язана з іншою інформацією (кількість інформаційних даних повинна бути 2, при цьому інформаційні дані повинні бути за рівнем достовірностіне нижче «2», а джерела цих інформаційних даних незалежні один від одного – не нижче рівня надійності «B»);

- крім свого джерела має ще не менше 2-х незалежних джерел з рівнем надійності не нижче «B»;

- відома джерелу особисто, хоча особа, яка оцінює вказану інформацію особисто її не сприймала.

За критерієм достовірності інформації «3» (інформація джерелу особисто невідома, але підтверджується іншою інформацією) відноситься інформація, яка:

- підтверджена та взаємопов'язана з іншою інформацією (кількість інформаційних даних повинна бути 1, при цьому інформаційні дані повинні бути за рівнем достовірностіне нижче «2», а джерела цих інформаційних даних незалежними один від одного та не нижче рівня «B») або підтверджена та взаємопов'язана з іншою інформацією (кількість інформаційних даних повинна бути 2, при цьому рівень достовірності цих інформаційних даних повинен бути не нижче «3», а джерела цих інформаційних даних незалежні один від одного – не нижче рівня надійності «C»);

- крім свого джерела має ще не менше 1-го незалежного джерела з рівнем надійності не нижче «B» або крім свого джерела має ще не менше 2-х незалежних джерел з рівнем надійності не нижче «C»;

- може бути отримана джерелом від третьої сторони, в тому числі і з засобів масової інформації.

За критерієм достовірності інформації «4» (інформація джерелу невідома, і підтвердити її немає можливості) відноситься інформація, яка:

- не підтверджена іншою інформацією;

- не має незалежних джерел, які підтверджують зазначену інформацію;

- має в своєму змісті суперечливі судження або нелогічна.

Розглядаючи співвідношення джерела і інформації, як основний критерій оцінки, потрібно обов'язково врахувати обставини, за яких джерело отримало передану потім інформацію: чи воно було наочним свідком події, чи також передане знання отримано опосередковано (а якщо так, то в який спосіб, від кого, за яких обставин), чи є вичерпною інформація, що передається, чи, наприклад, вона є частковою і чому так сталося, чи існує ймовірність того, що це джерело взагалі могло отримати таку інформацію.

Присвоєння коду достовірності інформації – це встановлення співвідношення джерела і інформації – визначення того, яким чином джерело стало власником інформації, яку воно передає. Виконання цієї оцінки неможливе без попередньої оцінки самого джерела (як його характеристики, так і його достовірності).

Визначаючи коди достовірності змісту інформації, службова особа суб'єктивно оцінює ДОСТОВІРНІСТЬ, А НЕ ПРАВДИВІСТЬ змісту отриманої інформації.

У посібнику ОБСЄ «Guidebook Intelligence-Led Policing» наводяться приклади визначення кодів оцінки за системою 4x4 та 5x5x5 (Табл. 3.1., 3.2)

Таблиця 2.1 Коди оцінювання за системою оцінювання 4x4

ОЦІНКА ДЖЕРЕЛА		ОЦІНКА ІНФОРМАЦІЇ	
A	Повністю надійне у всіх випадках	**1**	Точність не викликає сумнівів
B	Зазвичай надійне	**2**	Особисто відома джерелу, але не відома особисто офіційній особі, яка її передає
C	Зазвичай ненадійне	**3**	Особисто невідома джерелу, але підтверджується іншою доступною інформацією
D	Надійність неможливо оцінити	**4**	Точність неможливо оцінити або підтвердити будь-яким способом (наразі)

Таблиця 2.2 Коди оцінювання за системою оцінювання 5x5x5

ОЦІНКА ДЖЕРЕЛА		ОЦІНКА ІНФОРМАЦІЇ	
A	Завжди надійне	1	Відомо, що беззастережно вірна
B	Переважно надійне	2	Відома особисто джерелу, але не особі, яка повідомляє
C	Іноді надійне	3	Невідома особисто джерелу, але підтверджена
D	Ненадійне	4	Неможливо оцінити
E	Неперевірене джерело	5	Підозра на неправдивість

Заключним етапом є прийняття обґрунтованого рішення щодо достовірності інформації, яке випливає з аналізу джерела та інформації.

На данному етапі уповноваженою особою проводиться певний підсумок, який ґрунтується на оцінці надійності джерела та достовірності інформації.

Кодування достовірності інформації у відповідності до критеріїв оцінки надійності джерела інформації («A», «B», «C», «D») та достовірності самої інформації («1», «2», «3», «4»).

Присвоєння коду достовірності інформації – це ніщо інше, як встановлення співвідношення джерела і інформації – визначення того, яким чином джерело стало власником (особою, що володіє) інформації, яку воно передає. Проте, виконання цієї оцінки неможливе, про що вже згадувалося раніше, без попередньої оцінки самого джерела (як його характеристики, так і його достовірності) і з цією оцінкою воно тісно пов'язане.

Найбільш часто застосовуваними системами оцінки є: 4x4, 5x5, 5x5x5, 6x6.

Таким чином, загальний процес оцінки є дослідженням ступенів надійності джерела та достовірності змісту інформації. Наприклад, у системі оцінки 4x4 використовуються чотири ступені оцінки надійності джерела інформації та чотири ступені оцінки достовірності змісту самої інформації, у системах 5x5 та 6x6 таких критеріїв відповідно п’ять та шість. В окремих випадках у бланки оцінки потрібно вносити інформацію про ступінь поширення (доступу) відповідної інформації, так звані «коди обробки» (5x5x5).

За потреби інформація може бути з легкістю конвертована з однієї системи в іншу. Але найбільш розповсюдженою системою оцінки інформації є 4x4, яка дає змогу отримання 16 різних оцінок у діапазоні від A1 до D4.

Аналізуючи інформацію на тлі оцінки її достовірності, прийнято твердження, що інформація, достовірність якої оцінено на рівні A1, A2, B1 або B2, є достовірною інформацією – і у зв'язку з цим немає необхідності її підтвердження (хоча вибірково це робити потрібно) рис. 2.4.

Рис. 2.4 Матриця оцінки достовірності інформації

Але інші класифікації – від B3 до D4 інтерпретуються як недостовірна інформація, яка, особливо під час аналітичної діяльності, і не тільки, потребує додаткового підтвердження і перевірки.

Оцінка актуальності, надійності та точності інформації, а також визначення коду обробки для її подальшого використання є важливими для точності остаточного аналітичного продукту та умов їх поширення.

Таким чином, узагальнюючи викладене, важливо враховувати загальний алгоритм оцінки інформації та проводити її за наступними етапами:

1) складання характеристики джерела інформації;
2) оцінка надійності джерела інформації;
3) аналіз інформації;
4) оцінка достовірності змісту інформації;
5) оцінка співвідношення джерела та інформації;
6) прийняття обґрунтованого рішення щодо достовірності інформації;
7) кодування достовірності інформації;
8) фільтрація змісту інформації;
9) формалізація оцінки достовірності інформації.

Але оцінка також важлива з точки зору прав людини та захисту даних. Як зазначено у Розділі 2, стандарти захисту даних вимагають, серед іншого, щоб збережена особиста інформація була точною, адекватною, актуальною та не була надмірною щодо мети, для якої вона зберігається. Таким чином, оцінка має ключове значення для доказу того, що реєстрація інформації, яка є втручанням у право на недоторканість особистих даних/суб'єкта інформації, є обґрунтованою, необхідною та пропорційною, і отже, допустимою, відповідно до чинних стандартів прав людини та захисту даних.

Ті хто здійснюють оцінку також повинні усвідомлювати інші можливі проблеми з правами людини, які можуть мати відношення до того, як певна інформація може використовуватися. Це особливо важливо під час оцінки інформації з третіх країн, якщо є підстави вважати, що інформація могла бути отримана незаконним шляхом. Використання доказів, отриманих шляхом тортур та інших жорстоких дій, в судовому процесі, наприклад, абсолютно заборонено міжнародним правом. Але, навіть якщо інформація або дані отримані, таким чином, не призначалися для використання у судових процесах, вони не вважаються прийнятними у будь-якому випадку.

Загальним підсумком є дотримання наступних правил здійснення оцінки інформації:

1. Особа, яка буде проводити діяльність з оцінки надійності джерела і достовірності змісту інформації повинна опанувати значення шкали надійності джерела та шкали достовірності інформації.

2. При оцінці надійності джерела аналізу піддається: характеристика джерела, надійність джерела та відношення змісту даних до джерела.

3. При оцінці надійності та достовірності змісту інформації аналізу піддається: достовірність даних, та те, чи підтверджується інформація іншими даними.

4. Особа, яка проводить оцінку даних використовує засоби оцінки джерела та змісту інформації, використовуючи знаки надійності.

ЗВЕДЕННЯ ТА ОБРОБКА

Етап обробки та зведення вимагає наявності адекватної та узгодженої системи. Ця фаза передбачає сортування, визначення пріоритетів та посилання на зібрану інформацію. На етапі зведення аналітик упорядковує та структурує зібрану інформацію, перетворюючи її в індексований формат із перехресними посиланнями та поміщає її до системи зберігання (тобто базу даних). Перевірка актуальності, точності та корисності інформації є важливим кроком перед тим, як додати її у систему зберігання. Наявність доступної системи, з якої можна отримати та проаналізувати інформацію є важливою особливістю.

Обробка інформації може бути настільки тісно пов'язана з аналітичною фазою, що складно провести між ними чітке розділення.

Наприклад, загальною методологічною вимогою Data Sience є обов'язковість проведення очищення даних перед початком їх аналізу, особливо коли мова йде про Big Data. Водночас правоохоронні методології все частіше звертаються до джерел інформації, які продукують великі дані: OSINT, опитування експертів, соціологічне дослідження тощо.

АНАЛІЗ

Надійність та масштаби аналізу значною мірою залежать від якості та точності попередньо зібраних даних, з

одного боку, а також кваліфікації аналітиків, з іншого боку. Під час аналізу інформації, а також на всіх інших етапах аналітичного циклу, тісна співпраця між аналітиками та замовниками (детективами, слідчими, керівництвом), включаючи організацію регулярних оглядових зустрічей, є абсолютно необхідною для забезпечення того, щоб аналіз здійснювався відповідно до розвідувальних потреб та/або вимог замовника.

Етап **аналізу** є центральним в аналітичному процесі, оскільки це стосується ідентифікації та з'ясування сутності, контексту й істотних ознак наявної інформації.

Аналіз даних дозволяє звернути увагу на недостатність інформації, сильні і слабкі сторони даних і визначає напрям наступних кроків. Основною метою на етапі аналізу є отримання сенсу з первинної інформації та можливості подальшого використання аналітичного продукту на практиці.

Аналітичний процес під час аналізу даних складається з двох етапів: *інтеграції даних* та *інтерпретації даних*.

Перший етап **(інтеграція даних)** об'єднує оцінену та зібрану інформацію з різних джерел з метою розробки початкових гіпотез та прогнозів, виявлення патернів та формування узагальнень.

Другий етап **(інтерпретація даних)** передбачає вихід за межі наявних даних та їх інтерпретацію. На цьому етапі початкові гіпотези перевіряються, в результаті чого підтверджуються, змінюються або спростовуються раніше розроблені гіпотези.

Гіпотеза – це попередня робоча теорія, яка базується на раніше розроблених індикаторах і припущеннях, що випливає з наявних даних і яка потребує додаткової інформації, з метою підтвердження або спростування попередніх припущень аналітики та сформованих узагальнень.

Гіпотези допомагають виявити прогалини в аналітиці, сфокусувати подальший збір даних і дійти до точних узагальнень, висновків, прогнозів та оцінок.

Розробка та перевірка гіпотез набуває все більшого значення в рамках аналітичної розвідки. Гіпотези містять багато припущень і тому потребують перевірки (підтвердження, зміни або відхилення) аналітиками. Перевірка гіпотез повинна включати: аргументи «за» і «проти» гіпотези, її наслідки, огляд процесу мислення, а також збір і перегляд необхідних даних. Гіпотеза або будь-яке узагальнення мають містити відповіді на такі ключові запитання:

- ✓ *Хто?* Ключова особа/особи
- ✓ *Що?* Кримінальна діяльність
- ✓ *Як?* Використовувані методи
- ✓ *Де?* Географічна інформація та сфера застосування
- ✓ *Чому?* Мотив
- ✓ *Коли?* Часовий проміжок

Використання гіпотез для перевірки та дослідження кримінального явища або проблеми безпеки є важливим кроком у стратегічному мисленні, *переході від «скажи мені все, що ти знаєш» до конкретного діяльнісно-орієнтованого процесу. Цей технічний прийом та інші підкреслюють, що підготовка, рівень навичок і досвід як осіб, які приймають рішення, так і аналітиків є життєво важливими для успішного застосування ILP.*

Управління ООН з наркотиків і злочинності (UNODC) акцентує увагу на 9-ти ключових аналітичних методах, що забезпечують проактивний аналіз даних та інформації на усіх рівнях (стратегічному, оперативному та тактичному), а також обґрунтоване прийняття рішень й розвиток професійних знань. Зокрема:

Аналіз патернів злочинності *є узагальненим виразом, що включає низку типів аналізу, зокрема виявлення тренду та аналіз «гарячих точок».*

Аналіз демографічних/соціальних тенденцій *оцінює вплив соціально-економічних і демографічних змін на злочинність, а також демографічні зміни населення та безпритульність.*

Аналіз мережі *оцінює напрям, частоту та силу зв'язків між спільниками злочинної мережі.*

Профілі ринку *оцінюють певні кримінальні ринки, зокрема наркотиків або проституції тощо.*

Профіль кримінального бізнесу *визначає бізнес-модель і методи, які використовують правопорушники або організовані злочинні групи.*

Аналіз ризиків *оцінює масштаби ризиків або загроз, які є наслідком діяльності окремих злочинців або угруповань, для окремих потенційних жертв, поліції та громадськості.*

Аналіз цільового профілю *описує злочинця, його сильні та слабкі сторони, спосіб життя, зв'язки, злочинну діяльність та потенційні точки перетину в житті цільового правопорушника.*

Оцінка оперативної аналітики *визначає, чи відповідає збір інформації попередньо узгодженим цілям, а також виявляє прогалини в здійсненні оперативної аналітики (застосовується у масштабних проектах та операціях).*

Аналіз результатів *оцінює ефективність правоохоронної діяльності та відстежує хід виконання планів.*

У додаток до вищезгаданого, крім методів аналізу, аналітики використовують низку інших методів якісного аналізу, що мають спільну мету: вони є інструментами для поділу складних проблем на більш керовані аналітичні

частини.

ЗВІТУВАННЯ ТА ПОШИРЕННЯ АНАЛІТИЧНИХ ПРОДУКТІВ

Аналітичні продукти

Аналітичні продукти є результатом процесу аналітичної розвідки та, як правило, поширюються у формі чітко структурованих і лаконічних звітів. Розвідувальні аналітичні звіти спрямовані на відображення об'єктивної та точної інформації, а також виявлення та надання рекомендацій щодо ефективних стратегічних, оперативних чи тактичних рішень. Для забезпечення практичної цінності аналітичних продуктів, вони завжди мають бути чіткими та лаконічними. Як підкреслювалося раніше, тісна співпраця між аналітиком і замовником, включаючи організацію регулярних оглядових сесій, є невід'ємною складовою забезпечення цільового аналітичного продукту та представлення його результатів.

Хорошим загальним підходом до розробки будь-яких аналітичних продуктів є метод перевернутої піраміди – метод подання інформації, у якому спочатку викладаються найважливіші для замовника повідомлення, переходячи до більш загальних питань.

Залежно від потреб замовників ці продукти можна розділити на різні види. Зокрема, на підтримку підрозділів Інтерполу та правоохоронних органів у країнах-членах Інтерпол можуть формуватися:

аналітичні звіти;

оцінка загрози для регіонів або конкретних злочинів;

оцінка ризику для конкретної події;

розвідувальні аналітичні публікації (бюлетені, щомісячні звіти).

Серед інших підходів мають місце і інші види аналітичних продуктів, які за змістом характеризуються наступним:

аналітичний звіт – це документ, що містить обґрунтовані відповіді на запитання, поставлені замовником аналізу, які стали предметом аналітичного дослідження, та/або результати оцінки ризиків та загроз безпеки та свободи громадян, пропозиції щодо їх мінімізації та усунення;

досьє на фізичну або юридичну особу, об'єкт (предмет), організовану групу чи злочинну організацію, подію – це документ інформаційного характеру відносно об'єкту дослідження у відповідності до запиту замовника, що містить систематизовану інформацію, сформовану у вигляді, що дозволяє її подальше використання уповноваженими особами, у тому числі для проведення аналітичного дослідження;

витяг інформації – документ, який був отриманий аналітичним підрозділом шляхом вибірки інформації з баз даних за умовами (критеріями) пошуку, які було зазначено ініціатором;

аналітичне інформування – документ, який містить відомості про вчинене правопорушення, яке було виявлено в процесі проведення аналітичного дослідження інформаційних ресурсів, наданих замовником або ініціативно.

Загалом, види аналітичних продуктів, що використовуються в правоохоронних органах регламентуються, як правило, внутрішінми нормативними документами.

Аналітичні продукти можуть супроводжуватись додатковими матеріалами у вигляді схем, таблиць, діаграм, ілюстрацій, графіків, карт, фотографій тощо.

Аналітичний продукт містить докладний опис проведених досліджень, зроблених за їх результатами висновків, рекомендацій щодо подальшої роботи, обґрунтованих відповідей на запитання, поставлені замовником аналізу, або запитання поставлені за власною ініціативою під час аналізу наявної інформації.

Висновки, що містяться в аналітичних продуктах повинні ґрунтуватися на всебічному, повному й неупередженому дослідженні всіх обставин криміногенних процесів, проведеному за методологією кримінального аналізу, аналізу ризиків та їх оцінки, визначеною відповідними нормативними документами.

Основними вимогами, які висуваються до аналітичного матеріалу підготовленого в процесі обробки такої інформації, слід вважати вимоги, які висуваються до доказів у кримінальному провадженні (статті 84, 85 Кримінального процесуального кодексу України), так як кінцевою метою роботи аналітика підрозділу кримінального аналізу повинно бути спрямування на практичне використання результатів його діяльності, а саме:

належність отриманої інформації – тобто відношення відомостей до об'єкту аналітичного дослідженні;

допустимість отриманої інформації – тобто використання для аналітичного дослідження відомостей отриманих виключно в порядку, що не суперечить законодавству, а в окремих випадках – лише тієї інформації, яка була отримана у відповідності до процесуальних вимог та правил;

достовірність отриманої інформації – тобто використання для аналітичного дослідження відомостей, істинність та точність яких не викликає сумнівів;

достатність отриманої інформації – тобто використання для аналітичного дослідження такої сукупності відомостей, на основі яких може бути зроблений певний висновок (ймовірний чи достовірний) та прийнято відповідне рішення (проміжне або кінцеве);

оперативність обробки отриманої інформації – це мінімально необхідний час для всебічного вивчення необхідного обсягу матеріалу, та підготовки кінцевого аналітичного продукту.

З точки зору розгляду продуктів інформаційно-аналітичної діяльності як інформаційного базису для прийняття управлінських рішень можливо використати наступну класифікацію:

Документи інформаційного характеру.

Відрізняються наступними загальними особливостями: інформує щодо предмету, тобто за характером є первинними (без поглибленого аналізу) та масовими документами, тому повинні складатися максимально лаконічно та точно. Документи інформаційного характеру дозволяють швидко отримати адекватну інформацію, що надає можливість прийняти попереднє рішення. Про інформуванні щодо типового, в загальному плані відомого предмету спочатку надається загальна характеристика, а потім в порядку спадання важливості – найбільш суттєві параметри. Якщо предмет викладення нетиповий, новий, то інформування краще здійснювати від часткового до загального. Такі документи зазвичай надані у вигляді довідок, зведень.

Документи аналітичного характеру.

Їх особливістю є дослідноproблемний характер. Від інформаційних повідомлень їх відрізняє комплексна мета: описати, роз'яснити, відпрацювати рішення, обґрунтувати. Такі документи зазвичай виконуються у вигляді довідок, статей, оглядів, звітів.

Довідка – це документ, який вміщує в себе аналіз значень показників інформаційного поля (тобто масиву інформації, який складається навколо об'єкту моніторингу) з точки зору визначеної проблеми.

За змістом та метою довідки можна класифікувати наступним чином:

1. *Інформаційні довідки*: про факти, пригоди, події (мета – ідентифікація предмету повідомлення; повідомлення вузько спрямовані та тематично однорідні); про ситуації, обстановку (ідентифікують ситуацію; до викладення умов, результатів та наслідків додається опис тенденції розвитку); про явища, процес (важливо викладення просторово-часового аспекту, типізація явища, виявлення тенденцій, результатів та наслідків його розвитку); про дії, заходи, роботу (змістовні характеристики діяльності, учасників, результати та наслідки); про організацію або особу (змістовний та багатоаспектний предмет інформування.

2. *Аналітичні довідки*: аналітична довідка щодо управлінських проблем (присвячена висвітленню, аналізу та пропозиціям щодо вирішення управлінських проблем); висновки (довідка) за результатами перевірки, обстеження (складається за результатами контрольно-перевірочних заходів).

Інформаційно-аналітична записка – стислий та чіткий опис проблеми або виконаної роботи.

Аналітичний огляд призначений для швидкого ознайомлення та комплексного вивчення складних предметів. Складання оглядів вимагає високої предметної та інформаційно-методичної кваліфікації працівників інформаційно-аналітичних підрозділів. Крім «оглядовості» та «стислості», дані документи мають ще й аналітичний аспект, що пов'язаний з аналізом, порівнянням різних точок зору та формуванням обґрунтованих оцінок. Таким чином, аналітичні огляди (на відміну від довідок та статей) мають комплексний та місткий характер.

Доповідь – це документ, якій містить викладення певних питань, висновків, пропозицій та призначений для усного читання. Доповідь передбачає не тільки перерахування параметрів проблеми та формулювання висновків, але й внесення пропозицій щодо вирішення питання.

Інформаційне зведення про події, пригоди, обстановку являє собою зведену воєдино за визначений часовий період у відношенні визначеного об'єкту (території, структури, галузі) інформацію про події, що відбулися, особливості обстановки, стан справ.

Аналітична стаття – це стаття, яка містить аналіз діяльності об'єкту моніторингу. Вона повинна містити у собі велику кількість фактів, що аналізуються та визначати їх взаємозв'язок. Стаття, з одного боку має бути доступна для розуміння широкому загалу читачів, а з іншого боку – цікава для фахівця в галузі, що досліджується.

Аналітичний звіт – це аналітичний продукт, в якому описано сукупність показників за якими оцінюється інформаційне поле об'єкту моніторингу. Він складається з діаграм, графіків та таблиць, що супроводжуються стислими або розгорнутими аналітичними довідками. Заключна частина звіту зазвичай відображається у вигляді основних висновків та рекомендацій.

Результати своєї роботи аналітик представляє найчастіше у формі письмового аналітичного звіту. Спосіб представлення результатів аналізу залежить від багатьох чинників, однак найважливішими є час і необхідність динамічного реагування на ситуацію, що змінюється, у провадженні справи.

Переважно там, де аналітична діяльність буде здійснюватися постійно, на основі «гарячих» матеріалів і інформації, результати окремих етапів аналізу будуть передаватися усно. У подібних ситуаціях виникає необхідність

багаторазового доповнення або взагалі зміни результату аналізу. Це, природно, буде наслідком надання особою, яка веде справу, наступних партій інформації, а також інформації, отримуваної аналітиком.

У всій аналітичній діяльності, яка реалізовується на основі вже зібраних матеріалів або

у тих випадках, коли непотрібно швидко приймати рішення, перевага надається підготовці письмового аналітичного звіту про результати аналізу.

Ключові висновки мають бути перераховані на початку, що дозволить читачеві швидко зрозуміти основну інформацію та вирішити, як розставити пріоритети щодо отриманої інформації.

Аналітичні продукти потім повинні надати додаткові деталі, починаючи з короткого опису оперативної обстановки, а потім викладу цілей та завдань.

Основна частина інформаційних матеріалів має містити докладну інформацію у справі, пояснювати процес аналізу, що призводить до гіпотези, та уточнювати результати.

Матеріали повинні закінчуватися аналітичним завданням та рекомендаціями щодо наступних дій.

Окремо важливо зазначити, що метою звітів стратегічного аналізу є підтримка прийняття обґрунтованих рішень та планування заходів. Залежно від вимог і цілей можна підготувати різні типи документів:

Повідомлення раннього виявлення/розвідувальні аналітичні повідомлення висвітлюють нові або нещодавні зміни, тенденції та події у середовищі, які можуть бути тематичними чи географічними. Основна мета полягає в тому, щоб описати зміни та оцінити можливий вплив на кримінальні ринки, ситуацію з безпекою та суспільство або більш широку географічну територію. Такі сповіщення є короткими та конкретними, спрямованими на проактивне та швидке інформування одержувача про нову зміну чи тенденцію, а також коротко вказують на очікувані наслідки цієї зміни чи тенденції.

Оцінюванням загрози аналізується та визначається рівень загрози кримінального явища. Вони можуть зосереджуватися на організованих злочинних групах, конкретних злочинних зонах або регіонах. Оцінки зазвичай мають середньо- та довгостроковий характер і орієнтовані на майбутнє. Вони надають особам, які приймають рішення, стратегічну інформацію та рекомендації.

Звіти з оцінки ризиків описують визначений рівень потенційних ризиків, де оцінка ймовірності, впливу та відповідних вразливостей додається до оцінки загрози.

Ситуаційні звіти мають переважно описовий характер. Їх мета — надати детальний огляд певної теми. На відміну від оцінки загроз, вони, як правило, не містять рекомендацій щодо дій і обмежуються фактичними висновками. Вони можуть зосереджуватися на різноманітних темах, від певної кримінальної сфери чи способу вчинення до певної злочинної групи чи географічного регіону.

ЗВОРОТНІЙ ЗВ'ЯЗОК І ПОДАЛЬШІ ДІЇ

На цьому етапі аналітичного процесу ще раз необхідно підкреслити важливість активної співпраці між замовником та органом, який приймає рішення, а також аналітиком. Це також стосується оцінки аналітичного продукту та відгуків від замовника, який приймає рішення, або інших користувачів аналітичним продуктом.

Аналітики та їхні менеджери повинні знати, чи відповідав продукт вимогам і чи сприяли рекомендації рішенням або подальшим діям.

Аналітики також повинні отримувати відгуки про можливі покращення якості роботи. Корисною практикою є надсилання одержувачу форми зворотного зв’язку відразу після подання відповідного аналітичного звіту та інформаційних матеріалів.

Доречним є проведення організаційних заходів, зустрічей, нарад, під час яких обговорюватимуться аналітичні продуктии, відгуки, співпраця та подальші рішення, дії чи операції. Такі заходи не тільки підвищують якість поставленого завдання, але й є необхідними для професійного розвитку.

3. РИЗИК-ОРІЄНТОВАНИЙ ПІДХІД В ДІЯЛЬНОСТІ ОРГАНІВ ПРАВОПОРЯДКУ

3.1. Методологічні засади застосування РОП

КОНЦЕПТУАЛІЗАЦІЯ УПРОВАДЖЕННЯ РИЗИК-ОРІЄНТОВАНОГО ПІДХОДУ

Процес формування сучасного правоохоронця (детектива (слідчого, оперативного працівника, аналітика) вимагає глибоких знань методології аналізу ризиків та управління ними, складної системи «правоохоронець – кримінальне явище», як сучасного інструментарію управління безпекою, в якій враховуються впливи людського чинника, надійності системи, зовнішніх факторів небезпек на інтегральний рівень безпеки. В основі управління безпекою лежить системний підхід до виявлення джерел небезпеки і контролю чинників ризику на користь зведення до мінімуму людських жертв, матеріального збитку, а також фінансових, екологічних і соціальних втрат.

Ключовим моментом впровадження ризик-орієнтованого підходу (- далі РОП) в Україні в питаннях протидії злочинності стало прийняття Закону України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення» (п.53 ч.1 ст.1, п.3 ч.1 ст.3, ст.7), а також включення в Закон України «Про Бюро економічної безпеки України» 2021 р. (п.7 ч.1 ст.1, ст.12), положень такого характеру, а видання Указу Президента України «Про запровадження національної системи стійкості» , лише посилило актуальність реалізації у правоохоронній практиці такого підходу.

Хоча в широку практику протидії злочинності принципи РОП ще не увійшли, вони одержали визнання в розвинених країнах при вирішенні проблем безпеки в суспільстві. Широке впровадження цієї практики в діяльність усіх правоохоронних органів це прояв здатності держави вирішувати проблеми, що мають системний характер. Розглядати злочинність саме як кримінальну загрозу, а діяльність правоохоронних органів ті інших суб'єктів контролю через призму спроможності державних інститутів щодо відвернення її проявів, допомагає сформувати принципово інші підходи до системи організації роботи правоохоронного сектору, зокрема в питаннях досудового розслідування, оперативно-розшукової діяльності, аналітичної діяльноті та використання штучного інтелекту в правоохоронній практиці. У такому випадку реалізація превентивної функції в діяльності правоохоронних органів, що спрямована на мінімізацію кримінальних ризиків, стає цілком реалістичним проектом. Чому саме РОП є наріжним каменем на якому треба будувати сучасну правоохоронну систему?:

По-перше, ризик є однією з системоутворюючих складових національної, економічної, публічної безпеки, відповідно аналіз ризиків є інструментом вивчення складних соціально-економічних систем в умовах невизначеності. Ризик – це ймовірність виникнення негативного наслідку конкретної діяльності, загроза понесення певних збитків, результат впливу невизначеності на досягнення поставленої мети;

По-друге, складовими ризику є загроза як потенційна, можлива небезпека, що має намір та можливості заподіяти шкоду національній, економічній, публічній безпеці, котрі характеризуються масштабом (впливом) та ймовірністю її реалізації. Тобто йдеться про сили, явища та чинники, а такими є протиправні прояви, ОГ та ЗО, сама наявність яких вже передбачає застосування до них заходів з боку правоохоронних органів, а також інших суб'єктів контролю ще під час формування наміру та визначення можливостей. При цьому ідентифікація уразливостей (проблеми, вади, недоліки) систем національної, економічної, публічної безпеки, які породжують або посилюють піддатливість негативним впливам загроз надає можливість визначити шляхи підвищення спроможності системи;

По третє, в РОП ми завжди маємо справу з ймовірнісними категоріями, розрахунками можливого впливу та працюємо над тим, щоб не допустити реалізацію загрози, мінімізувати її вплив або мінімізувати наслідки;

По-четверте, виходячи з принципу контрінтуїтивної поведінки Дж. Форрестера (1974, 1978), базуючись на принципах роботи складних систем, якими є національна, економічна, публічна безпеки, дати задовільний прогноз поведінки складної системи на досить великому проміжку часу, спираючись тільки на власний досвід та інтуїцію, практично неможливо. Це пов'язане з тим, що наша інтуїція «вихована» на спілкуванні з простими системами, де зв'язки елементів практично завжди вдається простежити. Контрінтуїтивна поведінка складної системи полягає в тому, що вона реагує на вплив зовсім іншим чином, ніж це нами інтуїтивно очікувалося . Тому інструментарій аналізу ризику яким повинні оперувати працівники правоохоронного органу побудовані на обробці великих масивів інформації саме штучним інтелектом (машиною) із застосуванням спеціальних методик та алгоритмів роботи.

По-п'яте, РОП також оперує інструментами, які надають можливість визначити зону компетенцій кожного суб'єкта контролю у забезпеченні національної, економічної, публічної безпеки, розкриваючи її через наявність або

відсутність достатніх оперативних можливостей (людських, технічних ресурсів тощо), юридичних повноважень, компетентностей тощо.

Таким чином, метою розроблення методології із застосування РОП є опис системних підходів до оцінки ризиків національної, економічної, публічної безпеки, які базуються на поєднанні об'єктивних кількісних статистичних даних і суб'єктивних якісних експертних оцінок, аналізу агентурно-оперативної інформації правоохоронних органів (співбесіди, опитувальники), результатів розгляду кримінальних проваджень, оперативно-розшукових справ, заходів, які вживаються суб'єктами контролю у сфері забезпечення національної, економічної, публічної безпеки, приватним сектором та інших прикладів міжнародного співробітництва між правоохоронними органами з протидії кримінальним загрозам, а також іншої інформації з відкритих джерел. РОП призначений для структуризації аналізу доступної інформації про загрози, вразливості і можливі наслідки прояву ризиків, пов'язаних із забезпеченням національної, економічної, публічної безпеки, з метою покращення управлінської діяльності, обґрунтованого застосування заходів реагування на ризики та для впровадження основних результатів міжнародних практичних і методологічних досліджень, а також для врахування національних особливостей застосування РОП у правоохоронній практиці.

Враховуючи вищезазначене, запровадження РОП саме у правоохоронній діяльності матиме значний економічний ефект, сприятиме вирішенню системних проблем, здатне постійно утримувати рівень компетентностей в актуальному стані.

ЗАГАЛЬНІ ПІДХОДИ ТА ПРИНЦИПИ ЗАСТОСУВАННЯ РОП

РОП – це визначення (виявлення), оцінка (переоцінка) та розуміння ризиків, а також вжиття відповідних заходів щодо управління виявленими ризиками у спосіб та в обсязі, що забезпечують мінімізацію таких ризиків залежно від їх рівня.

Застосування РОП правоохоронними органами, які опікується питаннями забезпечення національної, економічної, публічної безпеки тощо, здійснюється у порядку, визначеному їх внутрішніми документами, з урахуванням підходів окреслених для центральних органів виконавчої влади, діяльність яких спрямовується і координується Кабінетом Міністрів України. Внутрішні документи повинні, містити програму управління ризиками національної, економічної, публічної безпеки, що враховує визначення ризиковості окремих осіб, груп, юридичних осіб та об'єктів, ризики процесів та діяльності, використання існуючих організаційних форм підприємництва у злочинних цілях, включаючи ризик використання технологічних досягнень, ризик-рішення та ризик-послуги розпорядників бюджетних коштів тощо.

Кінцевою метою застосування РОП є виявлення (актуалізація) кримінальних ризиків (загроз, вразливостей, наслідків) в системі забезпечення національної, економічної, публічної безпеки, визначення елементів управління ними та сприяння у розробці стратегії розвитку системи національної, економічної, публічної безпеки.

Ризик ймовірність виникнення негативного наслідку конкретної діяльності, загроза понесення певних збитків, результат впливу невизначеності на досягнення поставленої мети. Ризик складається з імовірності реалізації загрози та вразливості об'єкта, якому загрожує загроза та результатів впливу.

Загроза – наявність сили, явищ та чинників, що мають намір та можливості заподіяти шкоду національній, економічній, публічній безпеці, котрі характеризуються масштабом та ймовірністю її реалізації.

Уразливість наявність проблем, вад, недоліків системи, які породжують або посилюють схильність до порушення функціональності та/або піддатливість негативним впливам загроз національній, економічній, публічній безпеці. При їх оцінці одним із компонентів є негативний вплив, а іншим механізм контролю.

Вплив ймовірні (прогнозовані) наслідки реалізації загрози або виникнення інших явищ і чинників, які не становлять загрозу, але можуть вплинути на національну, економічну, публічну безпеки. Це відображає рівень економічної, емоційної, фізичної, інтелектуальної та політичної шкоди, яка може статися у разі реалізації загрози. Рівень впливу залежить від рівня самої загрози, а також від вразливості об'єкта, що перебуває під загрозою, та його здатності відвернути загрозу.

Ймовірність показник, який характеризує можливість реалізації певних подій, інцидентів, загроз або їх наслідків.

Компетентність здатність, аналітика, детектива, керівника ефективно застосувати здобуті ними знання, уміння, навички для реагування на кримінальні загрози економічній безпеці на будь-якому етапі.

Механізм контролю – наявні знання та ресурси, що можуть бути використані для реагування на загрозу, підвищення стійкості та зменшення уразливості.

Можливість це володіння знаннями та ресурсами, необхідними для реалізації наміру.

Намір – задум, бажання щось зробити або здійснити, передбачаючи та приймаючи наслідки.

Фактор ризику це змінна, що підсилює виникнення, реалізацію та наслідки кримінальної загрози.

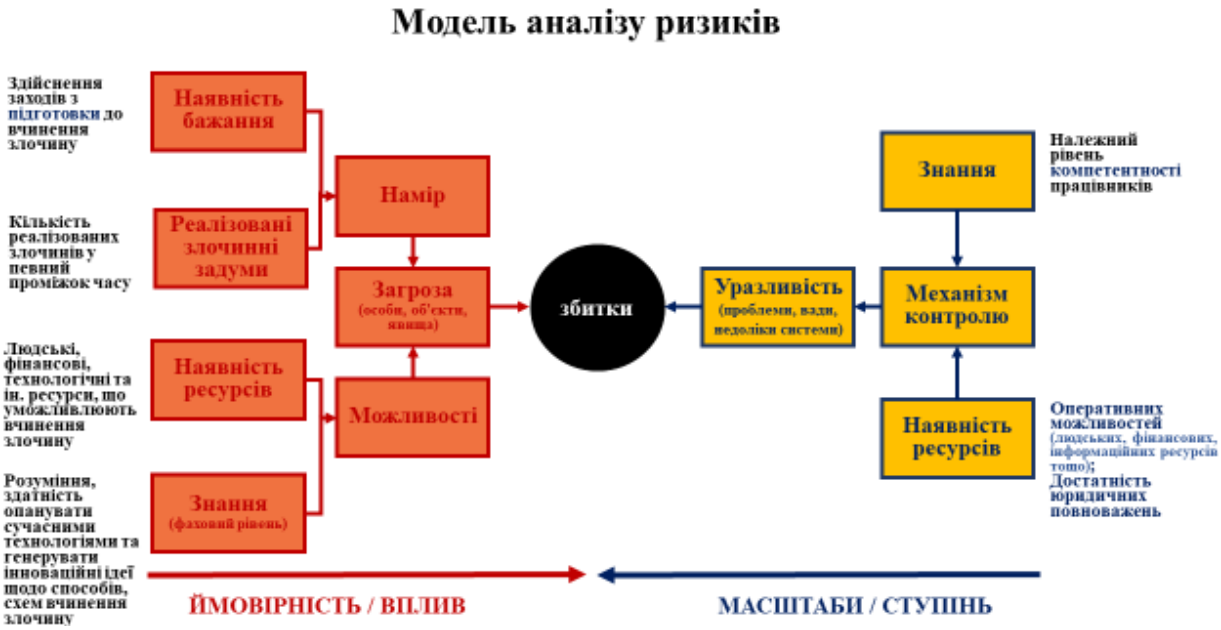

РОП спрямований на:

сприяння виробленню проактивної стратегії і тактики стримування щодо застосування в економіці, суспільстві та в сфері управління публічними фінансами кримінальних бізнес-моделей (схем, способів вчинення злочинів), шляхом впливу на кримінальний попит та кримінальні пропозиції, які домінують в цих сферах (на тіньовому ринку), а також осіб, які генерують такі ідеї, усунення інших факторів, які сприяють криміналізації суспільних відносин;

запобігання вчиненню кримінальних правопорушень, шляхом руйнування кримінальних схем та кримінальних бізнес-моделей або кримінального переслідування причетних до цього осіб, нейтралізації ОГ та ЗО, своєчасного виявлення та ефективного блокування джерел їхнього фінансування;

аналіз наслідків впливу кримінальних загроз на суспільство, суспільні відносини та фінансово-економічну систему, з метою визначення заходів реагування на ризики, а також відвернення актуальних загроз та усунення вразливостей систем національної, економічної, публічної безпеки.

Принципами, які повинні бути покладені в основу такого підходу є:

принцип безумовного пріоритету безпеки і збереження життя, здоров'я над будь-якими іншими елементами умов і якості життя членів суспільства;

принцип прийнятного ризику (небезпеки), відповідно до якого встановлюються нижній (допустимий) і верхній (бажаний) рівні безпеки і в цьому інтервалі прийнятний рівень ризику і безпеки з урахуванням соціально-економічних чинників;

принцип мінімальної небезпеки, відповідно до якого рівень ризику встановлюється настільки низьким, наскільки він є реально досяжним;

принцип послідовного наближення до абсолютної безпеки.

У правоохоронних органах щодо застосування підходу на основі аналізу та оцінки ризиків принципи високого рівня і процедури, формуються на п'яти базових вимогах РОП:

1) розуміння загроз і вразливих місць, оцінка кримінальних ризиків;

2) наявність правової основи і правового регулювання для реалізації підходу;

3) розроблення базових механізмів нагляду за застосуванням РОП, що базується на оцінці ризиків суб'єктами контролю, а також реагуванням на ризики іншими власниками ризику;

4) ефективний розподіл обов'язків між суб'єктами контролю (іншими власниками ризику) і забезпечення взаємодії між ними;

5) обмін інформацією між державним і приватним сектором в частині оцінки ризиків національної, економічної, публічної безпеки, типологій та оцінки способів протиправного використання інструментів державного регулювання, фінансових інструментів та ін., особами, причетними до вчинення злочинів.

Набір інструментів окреслених РОП правоохоронних органів передбачає встановлення рівня ймовірності вчинення злочинів підслідних ним з огляду на існуючі кримінальні загрози (особа (група осіб), об'єкт або діяльність, що здатні завдати шкоди національній, економічній, публічній безпеці, суспільству) та вразливості (фактори, що створюють умови для виникнення кримінальних загроз) системи протидії злочинам у різних сферах, а саме шляхом:

а) раннього виявлення кримінальних загроз;

б) достовірної оцінки можливості їх реалізації;

в) встановлення вразливостей систем національної, економічної, публічної безпеки до кримінальних загроз;

г) оцінки наслідків та масштабів реалізації кримінальних загроз у співвідношенні із ідентифікованими вразливостями системи національної, економічної, публічної безпеки;

ґ) своєчасного усунення вразливостей системи національної, економічної, публічної безпеки;

д) запобігання негативним наслідкам прояву кримінальних ризиків;

е) визначення пріоритетних напрямів діяльності правоохоронних органів та інших інституцій забезпечення національної, економічної, публічної безпеки;

є) прийняття рішень про найбільш ефективне використання оперативних можливостей (ресурсів) правоохоронних органів.

РОП є одним з найважливіших інструментів для побудови ефективної програми протидії злочинності. Розуміння цих ризиків і пов'язаних з ними факторів надає змогу вживати більш ефективних і дієвих заходів з метою унеможливлення криміналізації системи суспільних відносин. Ризики мають динамічний характер, тому управління ризиками має здійснюватися безперервно. Необхідно, щоб присвоєні рівні ризику відповідали дійсно наявним ризикам, відображали реальну картину, і представляли ефективний метод оцінки.

Застосування показника ризику дозволяє порівнювати дію шкідливих та небезпечних чинників національної, економічної, публічної безпеки різної природи і різного виду, визначати з урахуванням внеску кожного окремого чинника інтегральний ступінь небезпеки будь-якого об'єкту, системи, технології, проекту, діяльності, процесу тощо. Проводячи порівняння ризиків, наприклад, пов'язаних з зайняттям підприємницькою діяльністю у неконкурентних умовах, з повсякденними кримінальними та корупційними ризиками, слід брати до уваги, що одні небезпеки приймаються суспільством добровільно (наприклад, оптимізація оподаткування), а інші - ні. Вельми важливо, що питання про сприйняття ризику істотно залежить від тих реальних вигод, які надає та або інша діяльність.

В контексті РОП слід виокремити наступні положення методик аналізу, оцінки та управління ризиками, застосування комплексу заходів з оцінки ризиків (далі КЗОР):

Блок «оперативні можливості»

Оцінка ризиків

1.1. Правоохоронні органи повинні здійснити оцінку загроз організованої злочинності та тяжких злочинів (SOCTA), аналіз ризиків, а також разом з іншими суб'єктами контролю провести КЗОР відповідно до вимог діючого законодавства, особливо у разі якщо відповідно до вимог діючого законодавства вони визначені «національними координаторами». Наприклад, Національне антикорупційне бюро України може виступати «національним координатором» реалізації антикорупційної стратегії, Бюро економічної безпеки України у забезпеченні економічної безпеки держави, Служба безпеки України у забезпеченні національної безпеки, відповідно Національна поліція України публічної безпеки тощо.

1.2. КМУ відповідно до діючого законодавства повинен призначити такі органи відповідальним за проведення КЗОР, з визначенням механізму координації такого заходу.

1.3. Національні координатори (визначені правоохоронні органи) за напрямом та інші суб'єкти контролю повинні регулярно здійснювати КЗОР з метою оновлення їх результатів.

1.4. Національні координатори повинні мати механізми комунікації за результатами проведення КЗОР з усіма суб'єктами контролю, зокрема правоохоронними органами та іншими суб'єктами державного регулювання.

Усунення ризиків

1.5. Ґрунтуючись на власному розумінні своїх ризиків, суб'єкти контролю повинні застосовувати підхід, що ґрунтується на оцінці ризиків, при розподілі ресурсів та впровадженні заходів, спрямованих на запобігання та усунення ризиків національної, економічної, публічної безпеки.

1.6. Суб'єкти контролю, які приймають рішення не застосовувати деякі рекомендації КЗОР, у разі визначення їх власниками ризику, повинні продемонструвати, що:

(а) доведено низький рівень ризику національної, економічної, публічної безпеки; виняток має місце у суворо обмежених та обґрунтованих обставинах; та він стосується тільки певної категорії юридичних осіб, суб'єктів господарювання, розпорядників бюджетних коштів, отримувачів міжнародної технічної допомоги або діяльності, або

(б) фінансова (господарська) діяльність (окрім взаємовідносин з ОГ та ЗО) здійснюється фізичною або юридичною особою не регулярно або обмежено, процедури прийняття рішень та надання послуг суб'єктами контролю

та суб'єктами державного регулювання транспарентні (беручи до уваги кількісний та абсолютний критерії), наприклад коли низький рівень ризику розкрадання бюджетних коштів та міжнародної технічної допомоги тощо.

1.7. Якщо національні координатори (визначені правоохоронні органи) за напрямом та інші суб'єкти контролю виявляють високі ризики, вони повинні забезпечити, щоб їхній режим забезпечення національної, економічної, публічної безпеки усував такі ризики, включаючи:

(а) встановлення вимоги до власників ризику вживати посилених заходів з управління та усунення ризиків, або

(б) встановлення вимоги до власників ризику забезпечувати, щоб ця інформація була включена в їхню власну систему оцінки ризиків.

1.8. Національні координатори (визначені правоохоронні органи) за напрямом та інші суб'єкти контролю можуть дозволити застосовувати спрощені заходи щодо деяких рекомендацій КЗОР, що встановлюють вимогу до власників ризику вживати певних заходів, за умови, що було визначено низький рівень, і це відповідає оцінці національного координатора у сфері відповідальності та іншими суб'єктами контролю своїх ризиків національної, економічної, публічної безпеки.

1.9. КМУ, РНБО та інші суб'єкти контролю повинні забезпечити, щоб усі суб'єкти державного регулювання, а також власне суб'єкти контролю виконували свої обов'язки відповідно до рекомендацій КЗОР, оцінки загроз організованої злочинності та тяжких злочинів (SOCTA), результатів аналізу ризиків, кримінального аналізу.

Блок «спроможність»

Ознаки спроможності системи: правоохоронні органи та інші суб'єкти контролю належним чином визначають, оцінюють та розуміють свої ризики національної, економічної, публічної безпеки, а також здійснюють координацію заходів на національному рівні, спрямованих на мінімізацію або уникнення ризиків, а у разі неможливості, пом'якшення наслідків або забезпечення відшкодування збитків у разі реалізації загрози. Це включає залучення компетентних органів та інших відповідних органів; використання широкого спектру надійних джерел інформації; застосування оцінки ризиків як основи для розвитку та встановлення пріоритету стратегії та заходів з протидії злочинам; та впровадження цієї стратегії і заходів координованим шляхом через відповідні канали. Відповідні компетентні органи також співпрацюють та координують політику і заходи, спрямовані на діджитлізацію, зокрема системи надання публічних послуг, дозвільної та фіскальної систем тощо. З часом результатом цього стає значне пом'якшення ризиків національної, економічної, публічної безпеки.

Основні питання до розгляду при визначенні, чи досягнуто результат:

1.1. Наскільки вдало національні координатори та інші суб'єкти контролю усвідомлюють свої ризики національної, економічної, публічної безпеки?

1.2. Наскільки вдало ідентифікуються ризики національної, економічної, публічної безпеки, що усуваються загальною стратегією забезпечення національної, економічної, публічної безпеки та заходами з протидії кримінальним загрозам?

1.3. В якій мірі та чи належним чином використовуються результати аналізу та оцінки ризиків, факторів, що впливають на ризик, для обґрунтування винятків та підтримки застосування посилених заходів для випадків високого ризику або спрощених заходів для випадків низького ризику?

1.4. В якій мірі цілі та заходи системи національної, економічної, публічної безпеки відповідають стратегіям забезпечення національної, економічної, публічної безпеки та протидії кримінальним загрозам, що розробляються, а також виявленим ризикам національної, економічної, публічної безпеки?

1.5. В якій мірі національні координатори, інші суб'єкти контролю, громадські організації та суб'єкти підприємництва співпрацюють та координують розробку та впровадження стратегії і заходів, спрямованих на забезпечення прозорості фінансування виборчого процесу та політичних партій, оптимізації системи держуправління, а також спрощення процедур надання публічних послуг, детінізацію відносин в економіці та сфері управління публічними фінансами тощо?

1.6. В якій мірі національні координатори та інші суб'єкти контролю забезпечують, щоб відповідні суб'єкти підприємництва, суб'єкти державного регулювання та надання публічних послуг, окремі юридичні та фізичні особи, а також інші учасники сектору забезпечення національної, економічної, публічної безпеки, були обізнані про відповідні результати КЗОР?

Приклади корисної інформації для самооцінки роботи правоохоронного органу та інших суб'єктів контролю:

1. Оцінка правоохоронними органами та іншими суб'єктами контролю своїх ризиків національної, економічної, публічної безпеки (наприклад, види здійсненої оцінки; види опублікованої/розповсюдженої оцінки);

2. Концепції забезпечення національної, економічної, публічної безпеки та стратегії протидії кримінальним загрозам (наприклад, розповсюджені/опубліковані політики, стратегії та заяви з протидії кримінальним загрозам; залучення та зобов'язання вищих посадовців та політиків);

3. Інформаційно-роз'яснювальна робота для приватного сектору та суб'єктів державного регулювання, органів влади (наприклад, брифінги та інструкції щодо відповідних висновків оцінки ризиків; частота та відповідність надання консультацій щодо усунення кримінальних та корупційних ризиків у законодавчих актах, внесок у розвиток аналізу, оцінки ризиків й управління ними, та інших політичних (управлінських) рішень).

Питання щодо факторів, які забезпечують досягнення результату національним координатором:

4. Які методи, інструменти, джерела та інформація використовується правоохоронним органом та іншими суб'єктами контролю з метою розробки, огляду та оцінювання результатів проведення КЗОР? Наскільки повною є інформація та дані, що використовуються?

5. Наскільки релевантною є інформація до якої має доступ правоохоронний орган, а також цінними сам аналіз, а також методики, типології та підходи щодо прийняття управлінських рішень?

6. Які суб'єкти контролю, інші компетентні органи та відповідні зацікавлені сторони (включаючи громадські організації, суб'єкти підприємництва, бізнес-асоціації тощо) залучені до аналізу, оцінки ризиків та управління ризиками? Який вони роблять внесок в КЗОР, і на якій стадії?

7. Чи оновлюється оцінка ризиків та заходи реагування на ризики, чи регулярно вони переглядаються і чи відповідають вони значним подіям або змінам (включаючи нові загрози, інциденти, фактори впливу та тенденції)?

8. В якій мірі аналіз й оцінка ризиків та управління ризиками є обґрунтованими та відповідають загрозам національної, економічної, публічної безпеки, слабким сторонам та можливостям суб'єктів забезпечення національної, економічної, публічної безпеки? За необхідності, чи враховують вони ризики, визначені іншими надійними джерелами?

9. Чи відповідає політика правоохоронного органу та інших суб'єктів контролю на зміни ризиків національної, економічної, публічної безпеки?

10. Який механізм(ми) використовуються правоохоронним органом для забезпечення належного та постійного співробітництва та координації системи забезпечення національної, економічної, публічної безпеки, а також для розробки та впровадження стратегії протидії кримінальним загрозам, як на рівні прийняття стратегічних управлінських рішень, так і на операційному рівні? Чи має правоохоронний орган, а також інші суб'єкти контролю оперативні можливості та необхідні повноваження для реагування на ризики?

11. Чи дозволяє існуючий механізм, від аналізу, оцінки ризиків до прийняття управлінських рішень щодо реагування на ризики, бути актуальним в питаннях забезпечення національної, економічної, публічної безпеки, вчасно здійснюється міжвідомчий обмін інформацією на двосторонній та багатосторонній основі?

12. Чи існують відповідні ресурси та досвід для виявлення, аналізу, оцінки ризиків та управління ними, а також для співробітництва і координації між суб'єктами забезпечення національної, економічної, публічної безпеки?

Основними джерелами первинної інформації правоохоронного органу є бази даних державних органів, зокрема контролюючих та інших правоохоронних органів, результати власної кримінальної розвідки та розслідувань кримінальних проваджень, Європол, OLAF, CARIN тощо. Елементами системи національної, економічної, публічної безпеки, які сприймають перероблену і надану правоохоронним органом інформацію у формі аналітичного продукту як стимул для виконання певної дії, є сукупність суб'єктів контролю (власників ризику), а також західні правоохоронні органи.

Мікрорівнева модель є фрактальною до макрорівневої, з урахуванням того, що функцію центрального фільтру в ній відіграють аналітичні підрозділи правоохоронного органу, а джерелами первинної інформації (у т.ч. генераторами ймовірних загроз) виступають (1) ОГ та ЗО, фактори, які сприяють криміналізації суспільних відносин (2) схеми та способи вчинення злочинів, а також способи відмивання злочинних доходів; (3) рішення, публічні процедури та послуги розпорядників бюджетних коштів тощо.

Таким чином, метою функціонування системи національної, економічної, публічної безпеки є подолання ситуації асиметричної поінформованості та інших вразливостей, які є генераторами загроз та ризиків, а також фасилітаторами використання кримінальних бізнес-моделей для вчинення злочинів.

Сутність ситуації з асиметричною поінформованістю полягає в тому, що нерідко суб'єкти контролю (учасники системи забезпечення національної, економічної, публічної безпеки) володіють нееквівалентною кількістю інформації про загрози, вразливості, наслідки, котрі є об'єктом інтеракцій (тобто безпосередня міжвідомча взаємодія, найважливішою особливістю котрої визнається здатність однієї структури «приймати на себе роль іншої»). Це означає, що окремі суб'єкти контролю, що задіяні в системі забезпечення національної, економічної, публічної безпеки мають інформаційну перевагу над іншими, що об'єктивно і неминуче ускладнює прийняття учасниками системи оптимального управлінського рішення.

Порядок пріоритетів при розробці будь-яких Стратегій розвитку вимагає, щоб вже на перших стадіях їх розробки або побудови системи національної, економічної, публічної безпеки, наскільки це можливо, були включені елементи, що мінімізують ризики вчинення кримінальних, зокрема корупційних, правопорушень. На жаль, це не

завжди можливо. Якщо ідентифіковану загрозу неможливо відвернути повністю, необхідно знизити ймовірність ризику до прийнятного рівня шляхом вибору відповідного рішення. Досягти цієї мети, як правило, в будь-якій системі чи ситуації можна кількома шляхами:

усунути джерело ризику, наприклад нейтралізувати вплив організованих груп та злочинних організацій;

використовувати штучний інтелект з метою моніторингу загроз, прогнозування ризику та превентивного впливу на загрози;

підвищити спроможність державних інституцій з мінімізації ризиків, розробити концепцію (структури) ризик-менеджменту, процесу управління ризиками, проводити моніторинг виконання необхідних дій, постійно вдосконалювати ризик-менеджмент;

застосовувати заходи організаційно-управлінського характеру, інтегрувати політику ризик-менеджменту в загальну політику правоохоронного органу, встановити відповідальності та повноваження «власників ризиків» в системі ризик-менеджменту, запровадити протоколи ідентифікації ризику, формувати в такому ключі кадрову політику тощо.

Як правило, для підвищення рівня національної, економічної, публічної безпеки завжди використовується комплекс цих заходів та засобів.

Для того щоб надати перевагу конкретним заходам та засобам або певному їх комплексу, порівнюють витрати на ці заходи та засоби і рівень зменшення шкоди, який очікується в результаті їх запровадження.

Такий підхід до зменшення ризику зветься управління ризиком це розроблення, на основі оцінювання ризиків, та реалізація управлінських рішень, спрямованих на мінімізацію таких ризиків, а також на підвищення спроможності державних інституцій щодо нейтралізації загроз національної, економічної, публічної безпеки. З метою підвищення рівня безпеки, інституціональної спроможності суб'єктів контролю зусилля треба спрямовувати за трьома напрямами:

а) надання достатніх юридичних повноважень та людських ресурсів, удосконалювання технічних систем та оперативних можливостей;

б) підвищення рівня компетентностей (підготовка кадрів);

в) ліквідація наслідків у разі неможливості відвернути загрозу.

Враховуючи вищезазначене можна сформувати правила ризик-менеджменту національної, економічної, публічної безпеки, що забезпечується в межах компетенції правоохоронним органом:

реагувати на ризики в межах інституціональних можливостей правоохоронного органу, а також інших суб'єктів контролю;

враховувати наслідки ризику будь-якого втручання в систему публічних або суспільних відносин;

втрати у разі реалізації загрози національної, економічної, публічної безпеки повинні співвідноситись з витратами на її долання або мінімізацію. Модель індексу витрат, що очікуються базується на вартості витрат у системі порівняно з вірогідністю втрат. Індекс втрат, що очікуються, у разі свідомого не реагування на ризик або відсутності можливості такого реагування;

мати декілька варіантів впливу на ризики національної, економічної, публічної безпеки: або використовувати інструменти превентивного впливу або кримінального переслідування;

приймати рішення щодо впливу на ризик лише у разі відсутності сумніву.

Іншим аспектом того, як встановлюється співвідношення витрат з розміром прийнятного ризику, є можливість контролю чи мінімізації ризику.

Деякі загрози, що мають відносно низький рівень ризику, вважаються неприпустимими, тому що їх досить легко контролювати та відвернути.

Навпаки, існують інші загрози, які вважаються допустимими, хоча мають значний потенціал ризику, через те що їх важко або практично неможливо відвернути.

Отже, вартість не є єдиним та головним критерієм встановлення прийнятного ризику. Важливу роль відіграє оцінка процесу, вона пов'язана з виявленням та оцінкою ризику.

Заходи, що вживаються правоохоронним органом на основі РОП, наприклад, стосовно ОГ та ЗО симулякру , що зорієнтовано на суто кримінальну економічну діяльність або надання кримінальних послуг суб'єктам реального сектору економіки становлять високий ризик, повинні бути пропорційними виявленим ризикам та спрямовані на їх мінімізацію, у тому числі шляхом збільшення частоти та обсягу дій з моніторингу фінансово-господарської діяльності та діяльності суб'єктів контролю та збору додаткової інформації, у тому числі оперативним шляхом.

3.2. Комплекс заходів з оцінювання ризиків

ЦІЛІ ПРОВЕДЕННЯ КОМПЛЕКСУ ЗАХОДІВ З ОЦІНЮВАННЯ РИЗИКІВ

З метою побудови ефективної системи стратегічного менеджменту в забезпеченні національної, економічної, публічної безпеки на середньострокову перспективу, визначенні місця ОГ та ЗО і способів кримінальних проявів у загальному переліку ідентифікованих загроз, вразливостей / спроможностей системи національної, економічної, публічної безпеки, РОП також супроводжується проведенням КЗОР. Організовує такий захід національний координатор у сфері (уповноважений правоохоронний орган) із залученням державних органів, громадських організацій, бізнесу та інших, що опікуються питаннями національної, економічної, публічної безпеки та інших експертів (у разі потреби). КЗОР повинен проводитись систематично, але не рідше одного разу на три роки. Такий комплекс заходів сприяє визначенню місця кожного суб'єкта контролю, в системі забезпечення національної, економічної, публічної безпеки. У такому випадку уповноважений правоохоронний орган виступає своєрідним «Національним координатором» систем забезпечення національної, економічної, публічної безпеки.

Виходячи із зазначеного вище, та з урахуванням результатів опрацювання перелічених вище методологічних джерел, цілі проведення КЗОР можна конкретизувати через сукупність наступних завдань:

зниження ймовірності виникнення ризику національної, економічної, публічної безпеки та ризику вчинення кримінальних правопорушень;

оцінка ступеня загрози реалізації ризику національної, економічної, публічної безпеки та ризику вчинення кримінальних правопорушень;

оцінка ступеня вразливості системи національної, економічної, публічної безпеки відносно актуальних загроз та ризику вчинення кримінальних правопорушень;

співвіднесення ступеня кримінальної загрози реалізації ризику та потенційних наслідків його прояву із обсягом ресурсів, які спрямовуються на зниження відповідного ризику;

мінімізація наслідків за умови реалізації ризику національної, економічної, публічної безпеки та ризику вчинення кримінальних правопорушень.

Звіт, який формується за результатами проведення КЗОР, є необхідною передумовою для уповноважених суб'єктів забезпечення національної, економічної, публічної безпеки в контексті розробки і запровадження ефективної Стратегії, тобто визначення пріоритетів у політиці забезпечення національної, економічної, публічної безпеки та ризик-орієнтовану пріоритезацію щодо розподілу ресурсів.

Система оцінювання ризиків представляє інформацію для національного координатора та інших суб'єктів контролю (власників ризику), яка дозволяє зрозуміти, чи відповідає чинне законодавство цілям реалізації превентивного впливу на нові загрози національної, економічної, публічної безпеки і чи достатніми є оперативні можливості, юридичні повноваження та компетентності зазначених органів.

ПРИНЦИПИ ЗАСТОСУВАННЯ КОМПЛЕКСУ ЗАХОДІВ З ОЦІНЮВАННЯ РИЗИКІВ У СФЕРІ ЕКОНОМІКИ

Методологія РОП щодо аналізу, оцінки ризиків та управління ними в питаннях протидії кримінальним загрозам та забезпечення національної, економічної, публічної безпеки базується на п'яти принципах, а саме:

1) розуміння загроз і вразливих місць системи національної, економічної, публічної безпеки, а також оцінки кримінальних ризиків;

2) визначення законодавчої процедури для реалізації підходу;

3) розроблення базових механізмів роботи національного координатора системи забезпечення національної, економічної, публічної безпеки щодо нагляду за способами реагування на ризики суб'єктами контролю, що базується на оцінці ризиків;

4) ефективний розподіл ризиків між власниками ризику (суб'єктами контролю) і забезпечення координації дій між ними в питаннях уніфікації підходів щодо оцінки ризиків та способів (інструментів) реагування на ризики;

5) обмін інформацією між державним сектором, бізнесом та суспільством в частині оцінки ризиків, типологій та оцінки способів протиправного використання різних форм підприємництва та фінансової системи особами, причетними до протиправної діяльності.

Ранжування принципів КЗОР здійснюється наступним чином:

1) Узгодження цілей і масштабів КЗОР

У якості цілей оцінки ризиків можуть виступати:

оцінка характеру і масштабів криміналізації суспільних відносин, виявлення факторів, які сприяють такій криміналізації, оцінка спроможностей правоохоронної інституції у протидії конкретним кримінальним загрозам,

причини виникнення попиту на кримінальні послуги на тіньовому ринку, оцінка життєвого циклу кримінальних схем та діяльності ОГ та ЗО, як загрози тощо. Вказана оцінка полягає у виявленні відсотка учасників суспільних відносин певної сфери та ресурсів, задіяних у кримінальних оборудках, а також в ідентифікації способів, схем вчинення кримінальних правопорушень, з урахуванням результативності роботи уповноваженого правоохоронного органу, як національного координатора, інших правоохоронних та контролюючих органів, а також з урахуванням притягнення до відповідальності правопорушників і винесення судових вироків;

визначення конкретних продуктів, послуг, управлінських рішень, видів діяльності, сфер, галузей, які є найбільш вразливими до ризиків національної, економічної, публічної безпеки;

виявлення слабких сторін (вразливостей) системи національної, економічної, публічної безпеки, а також інших особливостей щодо функціоналу, обмеженістю юридичних повноважень чи компетенцій, які роблять її привабливою для правопорушників;

розробка Стратегій забезпечення національної, економічної, публічної безпеки та заходів щодо їх реалізації;

розподіл ресурсів між суб'єктами контролю (власниками ризику) тобто уповноваженими учасниками системи національної, економічної, публічної безпеки, наприклад між правоохоронними органами, державними регуляторами, зокрема контролюючими органами.

Цілі та масштаби КЗОР можуть відрізнятися і залежати від багатьох вхідних управлінських рішень. На масштаби оцінки, зокрема, може вплинути рішення про те, чи проводиться КЗОР диференційовано для протидії конкретним правопорушенням у сфері економіки або управління публічними фінансами чи в комплексі, наприклад, для забезпечення економічної (фінансової, інвестиційної, фіскальної тощо) безпеки держави. З іншого боку, цілі і масштаби КЗОР залежать від потреб користувачів (виконавчої, законодавчої влади, регулюючих і правоохоронних органів, бізнес-спільноти, громадськості, науково-експертних установ тощо) і тому мають бути узгодженими із зацікавленими сторонами, виконавцями і користувачами результатів КЗОР.

2) Комплексність КЗОР

Оцінка ризиків на національному рівні нерозривно зв'язана з їхньою оцінкою на рівні конкретних сфер життєдіяльності, секторів економіки, управління публічними фінансами, галузей, видів економічної діяльності, продуктів, алгоритмів роботи окремих державних інституцій та бізнесу, специфіки регіонів країни. Вказане обумовлює реалізацію принципу комплексності оцінки. Таку комплексність можна визначити як можливість зведення (узагальнення) результатів всіх окремих оцінок і формування цілісної картини ризиків.

Комплексність передбачає наявність єдиного підходу до застосування РОП та КЗОР, використання єдиної інформаційної бази (єдиної бази статистичних показників), системний підхід до збору кількісних даних щодо протидії кримінальним правопорушення.

Оцінки, одержані щодо різних сфер життєдіяльності, видів економічної діяльності, секторів економіки, управління публічними фінансами та надання публічних послуг, галузями, продуктами, способами та характером ведення господарської діяльності, у сумі повинні давати загальну оцінку ризиків національної, економічної та публічної безпеки. Оцінки уповноваженого правоохоронного органу та інших суб'єктів контролю у сфері протидії кримінальним правопорушенням мають бути співставними. У той же час, при здійсненні КЗОР, основні зусилля слід зосередити на оцінці тих ризиків, які впливають на всі системи національної, економічної, публічної безпеки.

3) Політична воля, зобов'язання виконавчої та законодавчої влади щодо РОП та КЗОР

Політична воля в такому контексті визначається як зобов'язання вищих виконавчої влади щодо проведення КЗОР, а також розуміння такими особами наявності відповідних ризиків національної, економічної, публічної безпеки. РОП та КЗОР не повинні залежати від конкретного політичного курсу і законодавчих реформ, а також від лобіювання з боку зацікавлених осіб.

4) Організація взаємодії органів, залучених до проведення КЗОР у сфері протидії кримінальним правопорушенням

Учасниками КЗОР є:

органи виконавчої влади;

Уповноважений правоохоронний орган та інші правоохоронні органи;

спецслужби;

контролюючі органи та органи регулювання і нагляду;

громадські організації та бізнес асоціації;

представники бізнес-середовища;

представники науково-експертного дослідницького середовища.

Важливу роль в оцінці ризиків відіграють контролюючі органи, державні регулятори, органи державного фінансового контролю, підрозділи фінансового моніторингу, які мають справу із контролем, адмініструванням, моніторингом фінансових операцій та бізнес-процесів, контролем за використанням і збереженням державних

фінансових ресурсів. Такі структури виявляють осіб, процеси, об'єкти та події, які відносяться до групи підвищеного ризику, а також з'ясовують характер зв'язків (зокрема ділових), управлінських рішень та послуг з відповідними ризиками. уповноважений правоохоронний орган та інші правоохоронні органи розробляють систему статистичних показників – критерії для оцінювання ризиків. Крім того уповноважений правоохоронний орган забезпечує координацію дій із реагування на ризики у процесі забезпечення національної, економічної, публічної безпеки.

У виявленні і оцінці ризиків надзвичайно важливою є міжнародна взаємодія в контексті обміну інформацією і використання набутого досвіду.

Уповноважений правоохоронний орган здійснює співробітництво з компетентними органами інших держав, міжнародними, міжурядовими організаціями в межах своєї компетенції відповідно до законодавства України та міжнародних договорів України.

Працівники правоохоронного органу можуть направлятися до міжнародних організацій, іноземних держав як компетентні представники з метою забезпечення координації співробітництва з питань, що належать до повноважень правоохоронного органу, та залучаються до участі в міжнародних заходах, пов'язаних із забезпеченням національної, економічної, публічної безпеки, а також міжнародних заходах з обміну досвідом.

Правоохоронний орган здійснює міжнародне співробітництво, спираючись як на двосторонню, так і з багатосторонню взаємодію.

Двостороння взаємодія реалізується виходячи із міжвідомчих, міжурядових та міждержавних угод.

Багатостороння взаємодія спрямована на:

розроблення та удосконалення стандартів РОП, у т.ч. підходів щодо протидії кримінальним правопорушенням;

на імплементацію цих стандартів у правоохоронну практику та законодавчого регулювання системи досудового розслідування та кримінальної розвідки, а також превентивної діяльності.

Багатостороння взаємодія реалізується в рамках рекомендацій та документів Організації економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР), Оцінки загроз з боку особливо небезпечних форм організованої злочинності (SOCTA (оцінка загроз організованої та серйозної злочинності), IOCTA (кіберзагрози), TE-SAT (терористичні загрози), інших міжнародних аналітичних оглядів, звітів та рекомендацій з питань, пов'язаних з проведенням КЗОР.

5) Наявність координуючого органу з питань проведення КЗОР.

Значна кількість учасників, які залучаються до проведення КЗОР, передбачає наявність координуючого органу для управління збором, обробкою і аналізом інформації з метою виявлення (актуалізації) кримінальних ризиків (загроз, вразливостей, наслідків) в системі забезпечення національної, економічної, публічної безпеки, визначення елементів управління ними та сприяння у розробці стратегії розвитку систем національної, економічної, публічної безпеки, а також для підготовки кінцевого документу про оцінку ризиків.

Відповідальним за проведення КЗОР повинен бути уповноважений правоохоронний орган.

6) Гнучкість (актуалізація, розвиток) системи РОП та КЗОР

Гнучкість системи передбачає можливість її коригування і розвитку з урахуванням нових загроз та вразливостей, які виникають. Розвиток пов'язаний насамперед із постійним удосконаленням методики оцінки ризиків, а також підходів, способів та заходів реагування на ризики, із включенням у вхідну інформаційну базу нових джерел статистичних даних, всебічним аналізом результатів КЗОР в динаміці, виявленням тенденцій, які виникають а також множинних регресійних взаємозв'язків між сукупністю статистичних даних на яких базуються емпіричні висновки КЗОР.

КЗОР проводиться систематично, але не рідше одного разу на три роки. Останній рік звітного періоду є роком проведення КЗОР.

7) Поєднання кількісної і якісної вхідної інформації, її достатність і різнобічність

Якість КЗОР в значній мірі залежить від виду і якості наявної статистики, різноманітних даних (ретроспективних і перспективних, кількісних і якісних, а також комбінованих), якості процедур збору даних в рамках систем національної, економічної, публічної безпеки. Кількісні оцінки, які базуються на статистичних даних є більш надійними. Часові ретроспективні ряди динаміки дозволяють прогнозувати тенденції і майбутні проблеми.

Показники, що розраховані на основі кількісних даних, дозволяють не тільки підтвердити ідентифіковану експертами якісну оцінку загроз і вразливостей, але й глибше розглянути компоненти систем забезпечення національної, економічної, публічної безпеки, виміряти їх, порівняти і розставити пріоритети.

Серед інших даних, до кількісних оцінок системи протидії кримінальним правопорушенням відноситься статистика по кримінальному судочинству і суми відшкодованих збитків або упереджених втрат бюджету за рахунок застосування превентивних заходів впливу, а також дані по оперативним можливостям (ресурсах), компетентностям, юридичним повноваженням, які задіяні уповноваженим правоохоронним органом та іншими суб'єктами контролю в системі протидії злочинам, про наявність кримінального попиту та пропозицій на тіньовому ринку на кримінальні

бізнес-моделі та рівень втягуваності суб'єктів підприємництва у тіньові процеси, суми коштів, задіяних у тіньовому обігу, рівень загрози життю та здоров'ю населення тощо.

Інструментарієм збору кількісних даних можуть виступати матриці (шаблони), приклади яких, наведені у Методологіях проведення аналізу ризиків та управління ризиками, методиках проведення кримінального аналізу, а також додаткові критерії, які використовуються у процесі проведення КЗОР і SOCTA та оцінки стійкості систем національної, економічної, публічної безпеки.

Важливість врахування вищевказаних критеріїв з Методології проведення аналізу ризиків полягає у тому, що вона є основним робочим документом, який використовується уповноваженим правоохоронним органом та іншими суб'єктами контролю при проведенні взаємних оцінок. У свою чергу, мета взаємних оцінок полягає у формуванні ефективних систем національної, економічної, публічної безпеки.

Звіти уповноваженого правоохоронного органу повинні містити докладні рекомендації з питань зміцнення стійкості систем національної, економічної, публічної безпеки, підвищення ефективності протидії кримінальним правопорушенням, а також використання спроможностей суб'єктів контролю реагувати на ризики.

8) Документальне оформлення інструментарію і результатів КЗОР Документальне оформлення методики, алгоритмів, процедур КЗОР, а також інформації, яка містить результати аналізу ризиків та висновки, необхідне для інформування всіх учасників КЗОР, як власників ризику про зони компетенцій з оцінки ризиків та реагування на ризики, для забезпечення транспарентності процедур, виявлення динаміки і тенденцій в оцінці ризиків. Аналітичний продукт є базою для прийняття рішень експертами з аналізу ризиків національної, економічної та публічної безпеки та протидії кримінальним правопорушенням.

3.3. Цикл РОП щодо забезпечення публічної безпеки і порядку, протидії злочинності

Побудова концептуальної моделі забезпечення національної, економічної та публічної безпеки можлива лише на основі вибору науково обґрунтованого переліку кількісних показників, які є індикаторами ризиків і сигналізують про посилення вірогідності (наближення часу) виходу криміногенної ситуації за межі контрольованої. При цьому мають значення не самі показники, а їх відхилення від порогових рівнів. Порогові значення індикаторів ризиків – це такі граничні величини, наближення до яких сигналізує про зниження рівня національної, економічної та публічної безпеки, збільшення кількості вчинення кримінальних правопорушень, а перевищення граничних, або порогових, значень – про настання неконтрольованої ситуації. Вибір показників залежить від тривалості періоду, протягом якого потрібно оцінити ризики та виявити загрози національної, економічної та публічної безпеки. В контексті зазначеного потребує зміни підходів до вивчення явищ, зокрема шляхом його оцифровування у спосіб, що забезпечує можливість його аналізу за допомогою штучного інтелекту.

З тим щоб досягти мети з мінімізації ризику правоохоронний орган розробляє шкалу ризиків, яка містить відповідні фактори ризику. Отже, самі ризики, їх аналіз та оцінка, заходи з реагування на ризики повинні переглядатися та оновлюватися правоохоронним органом у випадках зміни факторів ризику.

Цикл РОП щодо забезпечення національної, економічної та публічної безпеки включає наступні дії:

1) виявлення джерел ризику та факторів впливу за яких виникає ризик, ідентифікація всіх можливих ризиків національної, економічної та публічної безпеки;

2) оцінка рівня окремих ризиків національної, економічної та публічної безпеки та втрат (шкоди), що очікуються, у разі не реагування на ризик або відсутності можливості такого реагування;

3) визначення прийнятного рівня ризику;

4) розробка та вжиття заходів з мінімізації ризику;

5) оцінка підходів та заходів з мінімізації ризику.

Крок 1: виявлення джерел ризику та факторів впливу за яких виникає ризик, ідентифікація всіх можливих ризиків національної, економічної та публічної безпеки.

Для ефективної оцінки кримінальних ризиків їх можливо поділити на дві частини:

1. Оцінка ризиків, притаманних певним сферам життєдіяльності, а також певним процесам, публічним послугам (ризик-профіль правопорушника або правопорушення): за ризиковістю самого суб'єкта, ризиковістю діяльності, ризиковістю зв'язків та іншими відповідними факторами.

2. Оцінка вразливостей суб'єктів контролю, тобто учасників системи забезпечення національної, економічної та публічної безпеки (ризик-профіль «недобросовісного контролера»): інструменти, повноваження, послуги, які

використовуються для сприяння криміналізації суспільних відносин, бездіяльність суб'єктів контролю в усунення вразливостей або впливі на загрозу, географічні місця або ієрархічний рівень прийняття рішень, компентентності працівників, наявність оперативних можливостей, а також статус інституції та характер її повноважень в системі забезпечення національної, економічної та публічної безпеки тощо.

Визначення ризиків, притаманних національній, економічній та публічній безпеці, вимагатиме від правоохоронного органу розглядати вразливості таких систем. Правоохоронний орган розпочинає оцінку ризику із загального огляду системи суспільних відносин, галузей економіки, процесів з державного регулювання або надання публічних послуг тощо. Це дозволяє визначити, де виникають ризики, пов'язані з різними напрямами жттєдіяльності, адміністрування податків, державного регулювання, надання публічних послуг, управління публічними фінансами, інструментами або конкретними продуктами.

Сфери, віднесені до категорії високого ризику, повинні мати документовані стратегії з мінімізації ризиків. Для того, щоб встановити вразливість системи національної, економічної та публічної безпеки до впливу криміногенних факторів на неї та ефективне управління цим ризиком, правоохоронному органу необхідно ідентифікувати кожен сегмент соціальних та бізнес процесів (операцій), системи адміністрування податків, надання публічних послуг та/або управління публічними фінансами тощо де може виникнути кримінальна загроза, і оцінити вразливість системи до цієї загрози.

Кримінальні ризики національної, економічної та публічної безпеки повинні постійно виявлятися правоохоронним органом на всіх рівнях управління і включати всі структурні одиниці задіяні в цій системі. Розмір і складність бізнес-процесів, процедур публічних послуг та транспарентність управлінських рішень, відіграють важливу роль у тому, наскільки вони привабливі або сприйнятливі до криміналізації. Після визначення кримінальних ризиків правоохоронний орган повинен адекватно оцінити схильність до ризику певної сфери життєдіяльності, зокрема економічної та/або бюджетної сфери, що дозволить йому оцінити ймовірність несприятливих наслідків, пов'язаних з цим ризиком, і потенційний вплив цього ризику на суспільство, здоров'я людини, реалізацію нею своїх прав, а також на підприємництво або втрати бюджету.

Ідентифікація та аналіз ризиків повинні проводитися для всіх наявних і нових продуктів, нових видів діяльності, публічних процедур і процесів, визначення нових суб'єктів контролю або зміни їх повноважень. Ефективний процес виявлення та аналізу кримінальних ризиків є основою для створення адекватної системи управління ризиками та контролю за ними і, отже, для досягнення кінцевої мети мінімізації можливих несприятливих наслідків, що виникають у результаті цього ризику.

Метою оцінки ризику є застосування заходів контролю, пропорційних виявленому ризику. Це дозволяє правоохоронному органу зосередитися на фігурантах, країнах, публічних процедурах, видах діяльності, продуктах і послугах та способах їх надання, попиті та пропозиціях на схеми на тіньовому ринку, які представляють собою найбільший потенційний ризик.

Одним з найважливіших факторів при розробці шкали ризиків є географічний ризик, який відображає взаємозалежність місця вчинення кримінального правопорушення, місця побудови кримінальної інфраструктури та місце розташування «недобросовісного контролера» або його ієрархічний рівень.

Оцінюючи таку географічну локацію правоохоронний орган повинен враховувати, чи представляє така взаємозалежність потенційно високий ризик національної, економічної та публічної безпеки.

При визначенні ризик-профілю правопорушника та/або «недобросовісного контролера» доцільно враховувати й інші фактори ризику, зокрема:

елементи ризиків, маркери та індикатори вчинення кримінального правопорушення (червоні прапорці);

операційна структура суб'єктів забезпечення національної, економічної та публічної безпеки їх оперативні можливості та юридичні повноваження, компетентність, кількість відділень, філіалів та співробітників;

здійснення практичної діяльності з високою плинністю кадрів суб'єктів контролю, тощо.

Після того, як правоохоронний орган визначив та задокументував усі притаманні ризики, їм потрібно присвоїти рівень для кожного ризику. Необхідно встановити шкалу ризику з урахуванням розміру та типу діяльності.

Аналітики та детективи повинні знати і розуміти наявні ризики національної, економічної та публічної безпеки на національному, регіональному та секторальному рівнях. При оцінці ризиків повинні враховуватися результати КЗОР, Оцінювання загроз організованої злочинності у сфері економіки (SOCTA), рекомендацій ОЕСР, а також Типологічні дослідження правоохоронних органів відповідно до визначеної компетенції та інших доступних джерел.

Оцінка ризиків розробляється на основі характеристик, притаманних сфері життєдіяльності, виду публічних послуг, публічним процедурам, суб'єкту господарювання, виду підприємництва, способу та формам фінансово-економічної діяльності, членів ОГ та ЗО, функціоналу та повноваженням суб'єктів контролю.

Індикатори високого ризику

Рішення про присвоєння рівня ризику суб'єкта/публічних послуг, рішень/ділових відносин (події, інциденту) має прийматися на підставі мотивованого аналітичного судження, сформованого у процесі аналізу наявної інформації про суб'єкта (члена ОГ та ЗО, розпорядника бюджетних коштів, суб'єкта надання публічних послуг, власника бізнесу, вигодонабувача, кінцевого бенефіціарного власника, недобросовісного контролера тоощо), подій (ділових відносин, інцидентів), а також оперативних відомостей, отриманих за результатами проведення агентурних операцій, інших НСРД (оперативно-розшукових заходів), відповідно до внутрівідомчих нормативних актів, та інших внутрішніх документів з питань проведення аналізу ризиків, матеріалів кримінальних проваджень, у тому числі інформації щодо:

криміногенних процесів, господарських/виробничих, бюджетних, фіскальних процесів, інструментів вчинення злочинів, часових інтервалів (частоти застосування) та визначення причинно-наслідкових зв'язків, втягуваності.

еволюції загальної кількості інцидентів, зафіксованих за певний проміжок часу, порівняно з аналогічними періодами попередніх років;

динаміки спричинених збитків, втрат бюджету (податкових надходжень та/або освоювання бюджетних коштів), кількості жертв / інцидентів за аналізований період;

сфери, географічного розташування, місця виникнення інцидентів та / або жертв, секторів та місць втрат бюджету;

середнього значення інцидентів та / або жертв, сум втрат бюджету у визначений проміжок, а також за сферою та місцем виникнення;

часових інтервалів, в яких відбуваються інциденти;

існування та впливу зовнішніх економічних, соціальних та географічних факторів;

фінансового профілю суб'єкта, який перевіряється;

результатів виявлення серед суб'єктів, які перевіряються політично-значущих осіб та пов'язаних з ними осіб. Рекомендується також проводити перевірку кінцевого бенефіціарного власника суб'єкта, що перевіряється, з метою виявлення вищезгаданих осіб;

встановлення взаємозв'язку між інцидентами, що аналізуються, та діями осіб (фізичних, юридичних), які знаходяться на оперативному обліку або відносно яких є інформація про причетність до протиправної діяльності;

інших відомостей, які самостійно визначаються правоохоронним органом.

«Недобросовісні контролери» потенційно представляють підвищений ризик, тому що мають можливості зловживати впливом на прийняття рішень, що стосуються способів реагування на ризики публічної безпеки, фінансово-господарської діяльності приватного сектора або мають доступ до прийняття рішень у економічній, публічно фінансовій, зокрема фіскальній сферах.

Правоохоронний орган може використовувати матрицю ризику як метод оцінки ризику для визначення типів або категорій суб'єктів, процесів, явищ, які знаходяться в зоні низького ризику, тих, які становлять дещо вищий, але все ще прийнятний ризик, і тих, які становлять високий або неприйнятний ризик вчинення кримінального правопорушення. При класифікації ризику суб'єкти контролю, враховуючи свої особливості, можуть також визначити додаткові рівні ризику. Розробка матриці ризиків може включати розгляд широкого спектру категорій ризиків, таких як продукти, публічні процедури, сформований попит та пропозиції на кримінальні бізнес-моделі, споживачі, яким пропонуються продукти і кримінальні послуги, компетенція та юридичні повноваження та організаційна структура суб'єктів контролю тощо. Матриця ризику не є статичною: вона змінюється в залежності від зміни обставин у сфері життєдіяльності.

Крок 2: оцінка рівня окремих ризиків національної, економічної та публічної безпеки та втрат, що очікуються, у разі не реагування на ризик або відсутності можливості такого реагування.

Визначення і оцінка ризиків, тобто визначення ймовірності виникнення ризику і наслідків у разі прояву ризику та реалізації загрози національній, економічній та публічній безпеці. При оцінці ризику, необхідно визначити найбільш вразливі місця систем національної, економічної та публічної безпеки, які впливають на спроможність суб'єктів контролю відвернути кримінальну загрозу. Виявлені ризики можуть змінюватися або розвиватися з часом, коли нові продукти або нові загрози з'являються у системі суспільних відносин та потраплять у поле зору правоохоронного органу.

Критерії ризиків визначаються правоохоронним органом самостійно з можливим урахуванням критеріїв ризиків контролюючих органів.

Правоохоронний орган в межах повноважень повинен отримати право вживати відповідні превентивні заходи для мінімізації ризиків, на усунення причин, умов, чинників, які сприяють вчиненню кримінальних правопорушень, а також мінімізації ризиків, що сприяють криміналізації процесів у сфері суспільних відносин, зокрема економіці та управління публічними фінансами. Правоохоронний орган зобов'язаний встановити високий ризик ділових відносин стосовно ОГ та ЗО, зокрема якщо така група:

має більш ніж 9 членів;

ієрархічно структурована із внутрішніми системами розподілу ролей, контролю та порядку;

«професійне», яке мімікрує під різні бізнесутворення або види господарської діяльності або надає кримінальні послуги представникам реального сектору економіки;

цілеспрямовано діє в інтересах країни-агресора;

діє на тимчасово непідконтрольних (анексованих) територіях;

здійснює свою діяльність на транснаціональному рівні;

володіє значними фінансовими ресурсами для своєї злочинної діяльності або може легко знайти такі ресурси;

вчинює злочин як кримінальну послугу для інших учасників кримінального ринку та/або використовує досвідчених/висококваліфікованих фахівців або складні технічні інструменти на постійній основі;

стратегічно здійснює свою діяльність на різних кримінальних ринках, які не взаємопов'язані між собою;

є повністю незалежним або співпрацює з іншими ОГ та ЗО та є домінуючим у спільній діяльності;

є «новатором» і довело, що активно шукає нові можливості на легальних та нелегальних ринках. ОГ та ЗО є гнучким, швидко та креативно пристосовується до змін зовнішнього середовища;

часто відмиває велику кількість доходів від протиправної діяльності із використанням складних та інноваційних схем або основним видом діяльності якої є надання послуг з відмивання доходів для інших ОЗУ;

має спеціалізацію, для реалізації якої необхідно створення розгалуженої кримінальної інфраструктури;

створює власні СГ або проникає в існуючі СГ на високому рівні або може вступити у змову з керівниками високого рівня цих суб'єктів;

має добре розуміння методів діяльності правоохоронних органів і стратегічно використовує інноваційні заходи протидії;

використовує насильство та/або залякування в агресивний, спланований, обміркований спосіб та/або насильство є непропорційним загрозі його діяльності;

часто й активно користується корумпованими зв'язками з державними службовцями категорії "А";

володіє значним арсеналом зброї;

під час вчинення тяжких злочинів систематично використовуються транснаціональні зв'язки з мешканцями (злочинцями), юридичними особами з трьох і більше країн тощо.

Тобто при присвоєнні високого рівня ризику оцінюється: рівень можливостей ОГ та ЗО отримувати та використовувати фінансові ресурси; полікримінальна діяльність (індикатор діяльності ОГ та ЗО у різних злочинних сферах для збільшення незаконних доходів та зменшення ризиків); використання ОГ та ЗО осіб із спеціальними навичками й знаннями та/або специфічних засобів і технологій для полегшення протиправної діяльності; індикатори спроможності ОГ та ЗО використовувати легальні бізнес-структури, СГ – суб'єкти господарювання; адаптивність та гнучкість (можливість ОГ та ЗО пристосовувати свою злочинну діяльність до змін у зовнішньому середовищі для використання легальних та нелегальних ринків); здатність ОГ та ЗО відмивати доходи від протиправної діяльності і рівень складності методів їх діяльності, починаючи від високопродуктивних механізмів; кримінальна інфраструктура (індикатор спроможності ОГ та ЗО забезпечити довготривале функціонування технологій, схем та способів вчинення злочинів); фактори, які впливають на сферу злочинної діяльності; співвідношення між попитом і пропозицією на незаконні товари/послуги у цій сфері злочинної діяльності; вплив сфери злочинної діяльності на зовнішнє середовище тощо.

Крок 3. визначення прийнятного рівня ризику. Концепцією аналізу ризиків в питаннях управління безпекою є порівняння поточного ризику з припустимим (прийнятним), зроблені на підставі цього відповідні висновки та прийняті до виконання рішення, а методологією РОП служить аналіз ризиків, управління ризиками та кримінальний аналіз як інструмент встановлення взаємозв'язків між даними про злочинну діяльність та іншими даними, потенційно з ними пов'язаними, їх оцінювання та інтерпретацію, прогнозування розвитку досліджуваних подій.

Існує два шляхи встановлення гранично прийнятного ризику – декларативний та обґрунтований. У разі декларативного підходу значення прийнятного ризику встановлюється відповідно до нормативно-правових актів – законів, стандартів, правил, норм, якими визначені гранично допустимі (максимальні чи мінімальні) параметри певних чинників. Застосування РОП правоохоронним органом повинно здійснюватися в порядку, визначеному внутрівідомчими наказами. Правоохоронний орган зобов'язаний у своїй діяльності застосовувати РОП, враховуючи відповідні критерії ризику, зокрема, пов'язані з правопорушником, характером та видом протиправної дії, галузевими та секторальними особливостями системних кримінальних явищ, фінансовими втратами тощо. РОП має бути пропорційний характеру та масштабу діяльності правоохоронного органу. Наслідком не застосування РОП в системі протидії кримінальним загрозам є високі ризики зменшення надходжень до бюджету, проблеми з життєзабезпеченням населення та безробіттям тощо.

У разі обґрунтованого підходу значення прийнятного ризику визначається шляхом співставлення окремих видів ризику з рівнями «природного» ризику. Кінцеве значення оптимального гранично прийнятного ризику встановлюється балансовими розрахунками між витратами, які необхідно нести на підтримання зазначеного рівня безпеки і величинами можливих збитків.

В наш час існують як математичні методи, так і методи обчислень для створення імовірнісних схем моделювання. Необхідне тільки наукове обґрунтування їхнього вибору і надійні експериментальні дані для того, щоб уводити відповідні параметри в ці моделі. РОП в діяльності правоохоронного органу є основою забезпечення національної, економічної та публічної безпеки, моніторингу процесів, що відбуваються у кримінальному середовищі та запобігання виникненню неконтрольованих криміногенних ситуацій.

Після оцінки ризику, правоохоронний орган повинен застосовувати свій РОП на постійній основі. Ефективність оцінки ризику повинна бути задокументована та відповідати положенням законодавства з питань забезпечення національної, економічної та публічної безпеки. Важливо, щоб детективи та аналітики, були навчені і дотримувалися правил, протоколів і процедур щодо аналізу та управління ризиками й протидії конкретним правопорушенням підслідних правоохоронному органу. Аналітики, які здійснюють ідентифікацію загроз, а також аналіз публічних процедур та послуг, фінансово-господарських операцій, а також аналізують ефективність реалізації заходів реагування на ризики надають рекомендації щодо коректності застосування заходів з мінімізації або усунення ризику та усунення вразливостей системи забезпечення національної, економічної та публічної безпеки.

Процедури правоохоронного органу повинні, як мінімум, містити вимоги щодо:

звітності;

збору, структурування та зберігання даних;

ризиковості особи (групи осіб)/об’єкта (підприємства, установи, організації)/події, явища;

оцінки ризику;

спеціальних заходів для високих ризиків.

Політика та процедури правоохоронного органу також повинні:

Пояснювати, алгоритм дій щодо виявлення підозрілих операцій (діяльності) та логіку застосування заходів реагування на ризики національної, економічної та публічної безпеки;

Визначати та пояснювати, який тип превентивного впливу (оперативні можливості, компетенції та юридичні інструменти окреслені повноваженнями суб’єктів контролю) застосовується для конкретних ситуацій (наприклад, ризиковості суб’єкта/ ризиковості управлінських рішень або послуг/ характеру ділових відносин, зв’язкам суб’єкта із низьким та високим ризиками);

Описувати усі процеси оперативного моніторингу окремих сфер життєдіяльності, зокрема економічної та/або бюджетної сфер: коли він проводиться (його частота), як він проводиться, як він переглядається.

Ресурсне забезпечення впровадження практики управління ризиками та оцінювання стану відповідних спроможностей правоохоронного органу як елементів стратегічного планування у сфері забезпечення національної, економічної та публічної безпеки;

Удосконалювати процедури кризового менеджменту, зокрема, впровадження універсальних алгоритмів узгоджених дій щодо реагування на кримінальні загрози національної, економічної та публічної безпеки на різних етапах їх розвитку;

Впроваджувати механізми забезпечення базових елементів і критеріїв оцінювання їх стійкості;

Забезпечувати впровадження спеціальних навчальних програм і курсів підвищення кваліфікації для працівників правоохоронного органу з питань забезпечення стійкості;

Сприяти набуттю працівниками правоохоронного органу необхідних знань і формування навичок щодо реагування на кримінальні загрози національної, економічної та публічної безпеки.

Визначати порядок формування та впровадження планів узгоджених дій з метою запобігання, реагування та подолання наслідків виникнення кримінальних загроз національної, економічної та публічної безпеки, щодо реагування на кримінальні загрози на різних етапах їх розвитку;

Визначати порядок, канали та формат обміну інформацією між правоохоронними органами про поточні та прогнозовані загрози, стан відповідних спроможностей, виявлені вразливості, а також план, механізми і процедури запобігання і реагування на них та відновлення у посткризовий період.

Правоохоронному органу необхідно підтримувати в актуальному стані інформацію щодо системи державного регулювання, публічних процедур та послуг, фінансово-господарських відносин, що становлять високий ризик вчинення правопорушень, а також застосовувати спеціальні заходи для суб’єктів/ управлінських рішень та послуг/ділових відносин з високим ризиком. Важливо також пам’ятати, щодо управління та мінімізації ризиків необхідне залучення вищого керівництва правоохоронного органу та інших суб’єктів контролю. Вище керівництво,

зрештою, відповідає за прийняття управлінських рішень, пов'язаних з процедурами та процесами, що мінімізують та контролюють ризики вчинення правопорушень.

Крок 4: розробка та вжиття заходів з мінімізації ризику. Мінімізація ризиків полягає у реалізації управлінських рішень шляхом проведення заходів на основі РОП з нейтралізації загроз та усунення вразливостей систем національної, економічної та публічної безпеки. Джерелом загроз, що становлять високий ризик, виступають діяльність ОГ та ЗО, які задовольняють попит на кримінальні бізнес-моделі на ринку, фактори, що впливають на формування або посилення такого попиту, а також самі схеми та способи вчинення правопорушень, згенеровані кримінальні пропозиції для учасників ринку власниками ризику, зокрема «недобросовісними контролерами».

Коли відповідно до оцінки ризиків, проведеної правоохоронним органом буде визначено високий ризик: надання публічних послуг або прийняття управлінських рішень щодо розпорядження державними ресурсами; реєстраційних відомостей суб'єкта господарювання; фінансово-господарської діяльності; зв'язків необхідно розробити стратегії з мінімізації ризику (політики та процедури, призначені для зменшення високих ризиків) та застосувати їх до ситуацій із високим ризиком. Правоохоронний орган повинен напряму або опосередковано застосовувати засоби оперативного моніторингу і процедури, які дозволяють йому ефективно управляти ризиками, які були ним ідентифіковані. Він повинен слідкувати за ефективністю таких методів контролю, сприяти їх поліпшенню і покращувати їх. Засоби контролю і процедури повинні бути схвалені керівництвом правоохоронного органу, а заходи, вжиті для управління та мінімізації ризиків (незалежно від того, чи є вони високими або низькими), повинні відповідати стандартам системи національної стійкості.

До заходів і методів контролю можуть належати:

загальне навчання щодо існуючих способів вчинення злочинів підслідних правоохоронному органу та ризиків, які мають відношення до підтримання правопорядку, економічної або бюджетної сфер;

цільове навчання для підвищення обізнаності правоохоронного органу або інших суб'єктів контролю щодо методів кримінального аналізу, аналізу ризиків, способів превентивного реагування на сили, явища та чинники, що мають більш високий ризик або проблеми, вади, недоліки системи, які породжують або посилюють схильність до порушення функціональності та/або піддатливість негативним впливам загроз національної, економічної та публічної безпеки, які також мають високий ризик, методик розслідування окремих видів злочинів на основі РОП;

посилені або більш доцільні цільові заходи контролю або достатні оперативні можливості, компетенції та юридичні повноваження щодо перевірки суб'єктів / інцидентів з більш високим ризиком, які спрямовані на сприяння кращого розуміння про потенційне джерело ризику і отримання необхідної інформації для прийняття обґрунтованих управлінських рішень про дії (якщо публічні послуги, процедури, рішення/фінансово-господарські операції/ділові відносини можуть бути продовжені);

періодичний огляд криміногенних процесів, бізнес-процесів, кримінальних циклів, послуг, дій контролюючих органів, за яких виникає ризик і періодична оцінка законодавства, інструментів можливого реагування на ризик правоохоронним органом та інших суб'єктів контролю, і власних процедур щодо превентивного впливу або кримінального переслідування з метою визначення зміни рівня ризику національної, економічної та публічної безпеки;

періодичне здійснення перевірки відносин між представниками бізнесу та суб'єктами системи забезпечення національної, економічної та публічної безпеки, а також правоохоронним органом, задля визначення того, чи збільшився ризик національної, економічної та публічної безпеки.

При присвоєнні високого рівня ризику правоохоронним органом застосовуються спеціальні заходи, які обираються в залежності від його інституціональних можливостей, а саме:

1. Превентивні заходи впливу (оголошення офіційного застереження про ризиковість операцій, постановка на оперативно-превентивний облік, перевірка фінансового та майнового стану (складання фінансового профілю), покладання судом обов'язків;

2. Застосовуватися спеціальних економічних та інших обмежувальних заходів (наприклад: види санкцій зазначені у ст.4 Закону України «Про санкції»);

3. Заходи оперативно-розшукового впливу з руйнування кримінальних бізнес-моделей та нейтралізації впливу ОГ та ЗО на зовнішнє середовище (шляхом проведення агентурних операцій (операцій під прикриттям), використовуючи конфіденційну допомогу громадян та інших оперативно-розшукових заходів обумовлених задумом превентивної тактики);

4. Зобов'язання інших суб'єктів контролю зреагувати на ризики, в межах їх повноважень (наприклад: Державна служба фінансового моніторингу України виявлення та блокування фінансових операцій, Державна податкова служба України блокування податкових накладних тощо), правоохоронних органів (притягнення до відповідальності за інше незначне правопорушення) тощо;

5. Кримінально-правовий вплив в межах досудового розслідування на осіб/групи, об'єкти, які є джерелом небезпеки для держави та суспільства (притягнення до кримінальної відповідальності правопорушника).

Для правопорушників або сфери злочинної діяльності з низьким рівнем ризику застосовуються спрощені заходи превентивного або адміністративно-правового впливу.

Крок 5: оцінка підходів та заходів з мінімізації ризику. Частина оцінки ризику, яку здійснює правоохоронний орган, також повинна передбачати періодичний перегляд для перевірки ефективності існуючих протоколів та внутрішніх процедур, який включає:

політики та процедури правоохоронного органу;

методики оцінки ризику щодо вчинення правопорушень у різних сферах;

програму навчання (для працівників та вищого керівництва).

Це означає, якщо на ринку пропонуються нові кримінальні послуги, виникають нові способи вчинення злочинів, до системи державного контролю долучаються інші суб'єкти контролю або змінюються їх повноваження, оцінку ризику слід оновити разом із процедурами щодо мінімізації ризиків. Перегляд або оцінка ризиків, пов'язаних з вчиненням правопорушень, має охоплювати всі компоненти, включаючи процедури щодо оцінки ризиків, мінімізації ризику та посиленого оперативного моніторингу. Це допоможе оцінити необхідність зміни наявних внутрішніх процедур або впровадження нових. Правоохоронний орган зобов'язаний здійснювати оцінку/переоцінку ризиків, у тому числі притаманних його діяльності, документувати їх результати, а також підтримувати в актуальному стані інформацію щодо оцінки ризиків, притаманних його діяльності (ризик-профіль правопорушника), ризику протиправної діяльності, ризик-рішень та ризик послуг таким чином, щоб бути здатним продемонструвати своє розуміння ризиків, що становлять загрозу життю та здоров'ю населення, втрат бюджету або зниження активності підприємницької діяльності тощо. Щодо ризикових суб'єктів, а також кримінальних подій та інцидентів з високим рівнем ризику правоохоронному органу потрібно буде вжити таких передбачених спеціальних заходів:

здійснювати переоцінку ризиків;

підтримувати в актуальному стані інформацію щодо оцінки ризиковості суб'єктів.

Що стосується критеріїв ризику вони повинні враховувати:

Наслідки (вплив загрози) заподіяння шкоди (збитків) охоронюваним законом цінностям (така оцінка проводиться на основі відомостей про ступінь тяжкості фактичного заподіяння шкоди, збитку в подібних випадках, потенційний масштаб поширення ймовірних негативних наслідків, що тягнуть за собою його заподіяння, з урахуванням складності подолання таких наслідків);

Ймовірність настання негативних подій, які можуть призвести до порушень прав і свобод громадян, втрат бюджету, зловживань, пов'язаних з отриманням та використанням міжнародної технічної допомоги, завдання шкоди (збитків) охоронюваним законом цінностям (враховуються попередні дані про фактичне заподіяння шкоди (збитків) внаслідок настання подій, викликаних певними загрозами та інцидентами, що характеризуються схожою або різною частотою випадків фактичного заподіяння шкоди (збитків);

Характеристика діяльності суб'єктів контролю сумлінність суб'єктів контролю (оцінюється з урахуванням відомостей про: реалізації суб'єктом контролю окреслених його компетенцією, юридичними повноваженнями та оперативними можливостями заходів щодо зниження ризику публічної безпеки, втрат бюджету, перешкоджанню зловживанням, пов'язаних з отриманням та використанням міжнародної технічної допомоги, заподіяння іншої шкоди й її запобігання; наявності впроваджених сертифікованих систем аналізу ризиків та кримінального аналізу, критеріїв оцінки ефективності роботи; надання суб'єктам контролю доступу до інформаційних ресурсів, достатніх в межах їх компетенції проводити аналіз ризиків; незалежну оцінку процедур кризового менеджменту, зокрема, впровадження універсальних алгоритмів узгоджених дій за результатами КЗОР; впровадження механізмів забезпечення і критеріїв оцінювання інституціональної стійкості базових елементів).

Концепція використання РОП у правоохоронній практиці є прогресивною, тому що вона є розвитком формули Ч. Беккаріа: «злочину краще запобігти, ніж потім карати за нього». Цю формулу можна модернізувати так – для протидії, наприклад, економічній злочинності кризового типу потрібні реформи дозвільної системи, системи ліцензування, процедур входження та виходу з бізнесу, сфери державного нагляду та контролю, освіти та забезпечення доступу бізнесу до дешевих кредитів та ін., які б мали антикримінальний ефект, зокрема: 1) створювали умови для розвитку підприємництва. Забезпечували б здатність держави і суспільства своєчасно ідентифікувати загрози, виявляти вразливості та оцінювати ризики національної, економічної та публічної безпеки, запобігати або мінімізувати їх негативні впливи, ефективно реагувати та швидко і повномасштабно відновлюватися після реалізації загроз; 2) забезпечували б адекватне застосування засобів превентивного впливу та кримінально-правового захисту суспільних відносин, які охороняються спеціальними законами та/або законом про кримінальну відповідальність.

З огляду на зазначене, опис загроз та вразливостей, а також цілей, на вирішення яких необхідно спрямовувати зусилля правоохоронного органу та інших суб'єктів контролю для забезпечення національної, економічної та

публічної безпеки з метою нівелювання негативних наслідків прояву відповідних ризиків, можна викласти у такій послідовності:

1) аналіз зовнішніх та внутрішніх загроз і вразливостей для системи суспільних відносин, фінансово-економічної та суспільно-політичної сфери України;

2) аналіз інтенсивних (великих одноразових і непередбачуваних) та екстенсивних (менш масштабних, але регулярних) ризиків національної, економічної та публічної безпеки;

3) виявлення і типологізація ключових сфер криміналізації суспільних відносин, економіки (схеми, способи, інструменти, предмети та об'єкти посягання), а також механізмів та факторів, які обумовлюють формування кримінального попиту та кримінальної пропозиції на тіньовому ринку, джерел, що формують або генерують такий попит та пропозиції (ОЗУ, суб'єкти контролю, бізнес тощо);

4) інтеграція інформаційних потоків і систематизація статистичних зведень (комплексної адміністративної звітності) у сфері управління ризиками національної, економічної та публічної безпеки, з метою моніторингу внеску уповноваженого правоохоронного органу, інших суб'єктів контролю, а також регуляторних та інших правоохоронних органів, судової системи у дієвість та результативність функціонування системи національної, економічної та публічної безпеки;

5) аналіз секторальних ризиків національної, економічної та публічної безпеки та створення ефективних механізмів ризик-орієнтованого моніторингу потенційних джерел генерування кримінальних пропозицій на тіньовому ринку та факторів, що посилюють вразливість систем національної, економічної та публічної безпеки за результатами обробки правоохоронним органом зведених даних у розрізі окреслених компетенцій;

6) гармонізація регуляторної та антикорупційної державної політики шляхом відпрацювання ефективної ризик-орієнтованої системи виявлення та своєчасного реагування на джерело загрози, моніторингу ризик-рішень та ризик-послуг розпорядників бюджетних коштів та/або суб'єктів надання публічних послуг, а також тих фінансових операцій та/або протиправної діяльності, кінцевими вигодоодержувачами за якими є національні публічні діячі та/або пов'язані з ними чи близькі до них особи.

Мінімізація окреслених вище загальних загроз і вразливостей може стати вагомим підґрунтям підвищення дієвості, результативності та ефективності системи забезпечення національної, економічної та публічної безпеки, а також запорукою розробки, впровадження й подальшого поширення цілісного комплексу заходів аналітичного, оперативно-розшукового, кримінально-процесуального, кримінологічного характеру, який сприятиме переходу від традиційної протидії й боротьби з наслідками (симптомами) суспільно-небезпечних протиправних діянь до стратегії проактивного запобігання і системної нейтралізації факторів (причин) криміналізації суспільних відносин, національної економіки та сфери управління публічними фінансами.

3.4. Управління аналізом ризиків

ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ

Запровадження ризик-орієнтованого підходу (далі РОП), з ключовою його складовою аналізом ризиків, у правоохоронну практику для уможливлення превентивного впливу на процеси криміналізації суспільних відносин, з метою забезпечення національної, економічної та публічної безпеки, є більш ефективним способом захисту суспільства від шкоди, аніж кримінальні переслідування осіб причетних до протиправних дій після їх вчинення. Діяльність уповноважених суб'єктів контролю відіграє важливу роль в системі захисту суспільства від процесів його криміналізації, зокрема шляхом: (1) підвищення рівня поінформованості суб'єктів регулювання та їхнього розуміння ризиків національної, економічної та публічної безпеки; встановлення регулятивних зобов'язань та підтримки й сприяння сучасним практикам реагування на ризики; (2) усунення загрози, забезпечення виконання та моніторингу дотримання обов'язків із забезпечення правопорядку, а також (3) вжиття відповідних заходів у разі виявлення недоліків системи. Правоохоронні органи повинні імплементувати ризик-орієнтований підхід, щоб виконувати ці функції ефективно та результативно. Широке впровадження цієї практики в діяльність усіх правоохоронних органів це прояв здатності держави вирішувати проблеми, що мають системний характер. Розглядати злочинність саме як кримінальну загрозу, а діяльність правоохоронних органів через призму спроможності державних інститутів щодо відвернення її проявів, допомагає сформувати принципово інші підходи до системи організації роботи правоохоронного сектору, зокрема в питаннях досудового розслідування та оперативно-розшукової діяльності.

Ризик-орієнтований підхід передбачає узгодження заходів уповноваженими суб'єктами контролю з реагування на ризики. Він надає суб'єктам контролю змогу розподіляти обмежені ресурси для мінімізації ризиків криміналізації суспільних відносин, що гармонізовано з національними пріоритетами. Формування правоохоронної

діяльності, скерованої на ризики наприклад криміналізації бізнес процесів, освоювання бюджетних коштів та міжнародної технічної допомоги, зменшить шанси злочинців використовувати вади системи щоб вчинювати протиправні дії. Окрім того, цей підхід покращить якість інформації, до якої правоохоронні органи мають доступ. Це також надасть змогу уникати непотрібного навантаження на сферу надання публічних послуг, сектори економіки, учасників бізнес-процесів та види діяльності з низьким рівнем ризику під час виконання правоохоронної чи контрольної функції. Така умова надважлива для розвитку держави, суспільства, економіки, що зможе загалом знизити кримінальні ризики через транспарентність процесів у наданні публічних послуг та в економіці, також у забезпеченні правопорядку вцілому. Надійний ризик-орієнтований підхід охоплює належні стратегії для мінімізації усього спектра ризиків, як від сфер суспільних відносин, галузей економіки, видів діяльності та суб'єктів із підвищеним рівнем ризику, так і до сфер, галузей економіки, видів діяльності та суб'єктів із пониженим рівнем ризику. Ризик-орієнтований підхід, упроваджений у належний спосіб, забезпечить краще реагування, зменшить навантаження, а також надасть змогу скеровувати більшу кількість рішень щодо цього питання до компетенції тих осіб, які щонайкраще розуміються на їх прийнятті.

Взаємні оцінки продемонстрували, що перехід до ризик-орієнтованого підходу зумовлює появу чималих труднощів. Суб'єкти контролю повинні добре розуміти ризики, спиратися на надійну правову базу (стосовно зобов'язань та повноважень), відчувати політичну й організаційну підтримку, а також мати відповідні можливості, ресурси та компетентності, щоб забезпечувати успішне використання ризик-орієнтованого підходу у правоохоронній та регулятивній діяльності. Перехід від нормативно-орієнтованого підходу до ризик-орієнтованого займає певний час. На додачу до вироблення та впровадження комплексного набору інструментів для здійснення аналізу та оцінки ризиків необхідно також змінювати правоохоронну культуру та інвестувати в розвиток спроможностей та навчання працівників. РОП слід використовувати спільно з (1) Методологією SOCTA (Оцінкою загроз організованої та серйозної злочинності). Для відома SOCTA є повним комплексним дослідженням організованої злочинності в ЄС, завдяки якому: визначаються реальні та потенційні чинники, фактори та загрози організованої злочинності, розробляються прогнози та можливі сценарії реагування з метою їх нівелювання та попередження; визначаються поточні та перспективні тенденції організованої злочинності, уточнюються особливості діяльності ключових злочинних угруповань і окремих злочинців на території країни та більш масштабно характеризуються фактори навколишнього середовища, які впливають на стан організованої злочинності в державі; відслідковується динаміка та взаємозв'язок між організованою злочинністю та прогресивними технологіями, які використовуються злочинцями; (2) методиками кримінального аналізу; (3) комплексом заходів з оцінювання ризиків та ін.

Аналіз ризиків це сукупність процедур і методів обробки інформації щодо оцінки загроз національної, економічної та публічної безпеки, діяльності окремих осіб чи груп, підприємств, установ, організацій, причетними до злочинної діяльності, видів злочинів у певній сфері або їх наслідками, рівня негативного впливу на суспільство, підприємницьку діяльність, оцінки ступеню вразливості органів влади, зокрема судової системи, правоохоронних та контролюючих органів.

Аналіз ризиків використовується на інституційному рівні, на трьох основних компонентах аналізу інформації, відповідно стратегічному, оперативному та тактичному. Цей тип аналітичного продукту має використовуватись в активній фазі діяльності правоохоронного органу в тому сенсі, що він орієнтує діяльність на виявлення, оцінювання та визначення ризиків вчинення кримінальних правопорушень, а також вжиття відповідних заходів щодо управління ризиками у спосіб та в обсязі, що забезпечують мінімізацію таких ризиків залежно від їх рівня, а також документування фактів протиправної діяльності до реєстрації інциденту / події / правопорушення на інституційному рівні. Це не виключає проведення аналізу ризиків у реактивному сегменті, у такому випадку, як правило, визначається поведінка, якої слід дотримуватись детективам у конкретних ситуаціях.

Аналіз ризиків як процес прийняття та реалізації управлінських рішень передбачає запобігання та мінімізацію кримінальних ризиків національної, економічної та публічної безпеки, припиненні, розкритті та розслідуванні злочинів підслідних правоохоронному органу, а також відверненні кримінальних загроз та удосконалення механізмів контролю з усунення недоліків системи, які породжують або посилюють схильність до порушення функціональності та/або піддатливість негативним впливам.

Система аналізу ризиків представлена трьома основними компонентами аналізу інформації:

Стратегічний;

Оперативний;

Тактичний.

У правоохоронному органі ризики повинні виділятися залежно від потреби визначення необхідного рівня точності або виходячи з наявного об'єму даних, а саме від трьох або п'яти рівнів ризику (щоб забезпечити замовнику вищу точність щодо рівня ризику) :

3 рівні ризику:	5 рівнів ризику:
– низький – середній – високий	– дуже низький – помірний – допустимий високий – катастрофічний

Залежно від результатів проведення аналізу ризиків встановлюються такі три рівні ризиків:

низький за незначних рівнях загрози або коли рівень загрози переважає рівень уразливості, за незначного або помірного рівня впливу,

середній за низького або помірного рівня впливу, коли рівень уразливості відповідає рівню загрози

високий за помірного або високого рівня впливу, коли рівень уразливості переважає рівень загрози.

Залежно від результатів проведення аналізу ризиків встановлюються такі п’ять рівнів ризиків:

низький – за незначних рівнях загрози, уразливості та впливу;

помірний – за незначного або помірного рівня впливу, коли рівень загрози переважає рівень уразливості;

допустимий – за низького або помірного рівня впливу, коли рівень уразливості відповідає рівню загрози;

високий – за помірного або високого рівня впливу, коли рівень уразливості переважає рівень загрози;

катастрофічний – за високих рівнів загрози, уразливості та впливу.

СКЛАДОВІ АНАЛІЗУ РИЗИКУ

А. Стратегічний рівень. Аналіз ризику стратегічного рівня включає оцінку кримінального явища, діяльності організованих груп та злочинних організацій, криміногенної ситуації чи типу інцидентів, пов’язаних із зонами їх походження, часовими інтервалами та частотою, на середній та довгостроковій перспективі, на основі заздалегідь визначених критеріїв (показників).

Метою аналізу ризиків на стратегічному рівні, як першочергового кроку діяльності правоохоронного органу, повинно бути вивчення кримінального/криміногенного явища з метою оцінки його впливу на національної, економічної та публічної безпеки та управління ризиками з метою мінімізації ризиків та кращого забезпечення управління інституційними ресурсами. При цьому зосереджуються зусилля на господарських/виробничих, бюджетних, фіскальних процесах, інструментах вчинення злочинів, часових інтервалах (частоти застосування) та визначенні причинно-наслідкових зв’язків, втягуваності.

Аналіз ризиків стратегічного компоненту забезпечується на центральному рівні шляхом визначення ризиків, пов’язаних із кримінальними злочинами підслідними правоохоронному органу, криміногенними явищами чи деякими типами інцидентів, для обґрунтування управлінських рішень щодо певних напрямків та інструментів реагування. У такому випадку звіт щодо такого аналізу з визначенням прогнозованих наслідків охоплює проміжок часу, що перевищує один рік. Зазвичай сфери його поширення це національний або регіональний рівень (принаймні рівень області), при цьому обсяг аналізованих даних може встановити ризики на основі заздалегідь встановлених критеріїв.

Замовниками стратегічного аналізу ризиків можуть бути:

а) керівництво правоохоронного органу;

б) керівники територіальних управлінь правоохоронного органу;

в) центральні органи виконавчої влади чи інші державні, зокрема інші правоохоронні органи, в межах інституціональної компетенції із забезпечення національної, економічної та публічної безпеки, а також профільні комітети Верховної Ради України.

Користувачами аналізу ризику стратегічного рівня можуть бути:

керівники середньої ланки правоохоронного органу або окремі працівники відповідно до функціональних обов’язків;

установи, організації з якими правоохоронним органом підписані відповідні угоди;

інші установи, організації відповідно до їх запиту у разі згоди на це керівництва правоохоронного органу.

У разі, якщо звіт містить відомості з обмеженим доступом, керівництвом правоохоронного органу на свій розсуд можуть бути прийняте одне із наступних рішень:

направити звіт замовнику (користувачу) відповідно до правил секретного діловодства;

відмовити у наданні матеріалів звіту;

надати усічений звіт.

Звіт про аналіз ризиків готується уповноваженими аналітиками відповідно до посадових обов’язків або на підставі запиту/розпорядження керівника, який вказує на явище, часовий проміжок, а також інші показники, що становлять інтерес для аналізу.

Б. Оперативний рівень. Аналіз ризику оперативного рівня представляється як продукт, який готується аналітиком, відповідно до запиту уповноваженої особи щодо ризиків вчинення певного виду злочинів у різних сферах суспільних відносин та галузях економіки, або пов'язаних з розпорядженням бюджетними коштами, а також з отриманням та використанням міжнародної технічної допомоги. Він може складатися у разі прийняття рішень щодо: превентивного оперативно-розшукового втручання в процеси, що відбуваються у кримінальному середовищі; руйнування кримінальної інфраструктури; розслідування кримінальних проваджень; нейтралізації впливу організованих груп та злочинних організацій тощо. Замовниками та користувачами такого аналізу можуть бути детективи правоохоронного органу, незалежно від їх рівня.

Звіт за результатами аналізу ризиків є аналітичною підтримкою роботи детективів та переслідує мету виявлення потенційних ризиків, про які раніше не було відомо, але які становлять ризик вчинення злочинів або створюють підґрунтя для останнього.

Цілі звіту за результатами аналізу ризиків щодо превентивного втручання у криміногенні процеси, визначаються на основі показників ризику, попередньо встановлених аналітиком, залежно від кримінального злочину, що розглядається.

Для ідентифікації окремих джерел ризику вчинення злочинів або обґрунтованої підозри щодо цього, використовуються всі бази даних, зокрема автоматизована система аналізу та управління ризиками, а також відкриті джерела. За необхідності, за результатами аналізу ризиків, цей великий обсяг даних відображається у змісті звіту у структурованій, пояснювальній формі на основі виявлених або заздалегідь визначених показників ризику.

Виявлені ризики, висновки та рекомендації, що знайшли відображення у змісті звіту про результати аналізу ризиків, надаються детективам кримінальної розвідки для оцінки можливості превентивного втручання у криміногенні процеси. Матеріали, що мають достатню кількість даних, інформації, версій, гіпотез та висновків та підтверджуються результатами проведених спеціальних операцій, зокрема із застосуванням оперативно-технічних заходів, а також контрольно-перевірочною діяльністю, з метою одержання доказової бази, можуть бути підставою для відкриття кримінального провадження.

В. Тактичний рівень. Аналіз ризику тактичного рівня включає оцінку видів злочинів або серії інцидентів у районах їх виникнення, за часовими інтервалами та частотою, за короткий та середньостроковий проміжок часу (до одного року), відповідно до сфери аналізу ризиків та рівню латентності злочинів.

Аналіз ризику тактичного рівня може бути складений на місцевому рівні для обмежених територій, наприклад, на рівні населеного пункту, області або регіону, залежно від компетенції територіальних підрозділів правоохоронного органу, шляхом аналізу інформації, даних та відомостей, доступних протягом 24-годин. У такому разі типи звіту розрізняють РТ24 (24-годинний тактичний ризик), РТ30 (30-денний тактичний ризик) та за запитом в ТАРЗ (тактичний аналіз ризиків за запитом).

Звіти про результати аналізу ризиків тактичного рівня можуть готуватися на вимогу керівників територіальних управлінь правоохоронного органу в регіоні, області, місті або за запитом уповноваженої особи та лише типу РТ24 та РТ30.

Аналіз ризиків тактичного рівня є способом виявлення латентних злочинів, віднесених до компетенції правоохоронного органу, тобто тих, які не стали предметом реагування з боку останнього, шляхом моніторингу інших, пов'язаних з ними правопорушень, інцидентів.

Тип звіту обирається залежно від наявних даних або часового інтервалу, що підлягає аналізу.

Звіти про результати аналізу ризиків тактичного рівня надаються замовнику/користувачу для забезпечення об'єктивного уявлення про реальний стан злочинності.

ЕТАПИ ВИКОНАННЯ АНАЛІЗУ РИЗИКУ

Етапи виконання аналізу ризиків:

1. Визначення мети та кола завдань, які потребують вирішення. Передбачає: визначення виконавця та оформлення запиту на проведення аналізу, при цьому орієнтовний план визначає вид необхідних даних, їхнє джерело, аналітичні техніки, методи аналізу, термін реалізації та форми розповсюдження.

2. Визначення об'єкту аналізу (особи, групи, явища) та теми аналізу. Передбачає: збирання даних та інформації, дії відповідно до плану.

3. Оцінка інформації. Передбачає: оцінку надійності джерел інформації та її достовірності, що робить подальшу інтерпретацію інформації більш обґрунтованою.

4. Впорядкування. Передбачає: відсіювання неправдивих, несуттєвих даних, впорядкування решти інформації з метою встановлення взаємозв'язків між її складовими.

5. Аналіз. Передбачає: ґрунтовну інтерпретацію інформації; опрацювання максимально точних висновків та прогнозів, трендів і закономірностей; надання рекомендацій; інформування про факти щодо діяльності окремих ОГ та ЗО, їхній потенціал та слабкі сторони.

6. Представлення результатів. Передбачає: підсумовування результатів процесу накопичення та аналізу інформації, а також представлення результатів оперативного процесу; визначення виразних зв'язків між фактами та оцінками, висновками та прогнозами; часто вимагає додаткового навчання у сфері написання текстів або використання програмного забезпечення для візуалізації матеріалу.

7. Розповсюдження. Передбачає: постачання звіту зовнішнім та внутрішнім замовникам/користувачам та, у разі потреби, особам, які надали дані та інформацію у якості допомоги та власного внеску в побудову якісної системи національної, економічної та публічної безпеки.

8. Оцінювання результатів (здійснюється після завершення аналізу). Передбачає дві форми: одна спрямовується на вивчення рівня виконаної роботи аналітичним підрозділом (аналітиками), а також з'ясування, що саме вплинуло на якість їхньої роботи (знання, досвід); друга концентрується на результативності, тобто оцінці, чи був продукт аналізу корисним у роботі замовника, який рівень підтримки він забезпечив та чи був він, на думку замовника, достовірним і своєчасним.

Вимоги, що висуваються до кожного етапу проведення аналізу ризиків:

1. Визначення мети, кола завдань та теми аналізу може бути встановлена як на прохання замовника, так і аналітиком самостійно відповідно до функціональних обов'язків. Якщо це відбувається за бажанням замовника, запит повинен бути сформульований ним письмово у довільній формі за формою визначеною відомчим нормативним актом, як це передбачено в угоді про співпрацю.

На цьому етапі аналітик повинен враховувати наступні критерії:

а) тема та мета повинні бути чітко визначені;

б) забезпечити доступ до даних та інформації, що є предметом аналізу;

в) вимоги клієнта не перевищуватиме матеріально-технічні та інші ресурсні можливості;

г) розумні умови, залежно від наявних даних та інформації;

Технічне завдання щодо проведення аналізу ризиків стратегічного, тактичного та операційного рівнів, що окреслене у цій методології, повинне співвідноситись з іншими затвердженими методиками або процедурами аналізу інформації, а також наказами та положеннями, що врегульовують питання збору інформації.

У разі виникнення обставин, зазначених у нормативних документах як таких що унеможливлюють проведення аналізу ризиків, аналітик має право відмовити замовнику в проведенні аналізу ризиків про що письмово доповідає керівникові, який доручив останньому проведення такого аналізу, про що також інформується замовник.

2. Збір інформації з метою проведення аналізу ризиків здійснюється з усіх доступних джерел (закритих та відкритих).

Збір інформації для аналізу ризиків повинен виконуватись відповідно до існуючих процедур / методик для кожного компоненту аналізу інформації.

3. Оцінка інформації. На цьому етапі аналітик використовуватиме наступні методики:

а) Фільтрування інформації відмова від інформації, яка не є релевантною, щоб зосередитись на важливому;

б) Категоризація інформації це відбір / класифікація даних за категоріями та логічними критеріями;

в) Пріоритетність сортування зібраної інформації та упорядкування її за важливістю та актуальністю;

г) Оцінка інформації це процес перевірки надійності джерела та достовірності інформації, отриманої з різних джерел;

д) Агрегація інформації передбачає підрахунок даних, їх комбінування та обчислення середнього показника, зосередження уваги на найважливішому;

е) Порівняння це зіставлення окремих елементів / інцидентів, щоб з'ясувати наявність чи відсутність взаємозв'язку між ними;

є) Кореляція статистичний прийом, який допомагає встановити взаємозв'язок між одним набором даних та іншим;

ж) Причинність та пояснення продовжує техніку кореляції, яка визначає причинно-наслідковий зв'язок між окремими факторами.

Аналіз та інтерпретація дозволять виявити існуючі умови, які впливають на досліджувану проблему та отримання відповіді на поставлені питання. Він описує та аналізує контекст, в якому знаходиться проблема, та забезпечує основу для порівняння джерел загрози та рівнів їх наслідків, одночасно надаючи можливість виявити інформаційні прогалини.

Аналіз ризиків та їх інтерпретація для кожного компонента (стратегічного, оперативного та тактичного) проводитимуться у відповідності з діючими методологіями, методиками чи процедурами.

Ідентифікація ризику проводиться на етапі його аналізу, враховуючи результати кримінального аналізу, шляхом виділення генеруючих елементів ризику та загрози.

Методи ідентифікації ризиків:

Карта перевірки (чек-лист) використання певного сформованого переліку питань, для перевірки стану виконання процесу;

Аналіз блок-схем послідовний аналіз виконуваного процесу, послідовність виконання якого відображено у графічний спосіб;

Порівняння з еталонними критеріями (бенчмаркінг) систематичний пошук і впровадження найкращих практик роботи правоохоронних органів або структурно-функціональної та правозастосовної моделі протидії економічним злочинам для порівняння із власною системою організації роботи та переймання найбільш вдалих методів роботи;

Сценарне планування дослідження зовнішнього середовища, що впливає на діяльність правоохоронного органу, стосовно наявності визначених елементів (predetermined elements) і ключових невизначеностей (key uncertainties) та їх комбінування для формулювання альтернативних сценаріїв майбутнього.

Кожен із зазначених методів можна використовувати на практиці, що допоможе керівництву правоохоронного органу ідентифікувати ризики, зокрема під час: опитувань; мозкових штурмів; засідань робочих груп (з управління ризиками) / робочих (оперативних) нарад.

В залежності від конкретної ситуації, виявлення ризику здійснюється шляхом аналізу загальних або конкретних заздалегідь визначених показників об'єкту, що підлягає аналізу.

Показники ризику визначаються шляхом аналізу даних із офіційних джерел (власні бази даних правоохоронного органу або тих, до яких останній має доступ, статистичні матеріали тощо), які підтверджені іншими даними з відкритих джерел.

Далі ризик повинен оцінюватися на основі деяких загальних показників:

еволюція загальної кількості інцидентів, що підлягають аналізу, зафіксованих за певний проміжок часу, порівняно з аналогічними періодами попередніх років;

динаміка спричинених збитків, втрат бюджету (податкових надходжень та/або освоювання бюджетних коштів), кількості жертв / інцидентів за аналізований період;

сфери, географічне розташування, місце виникнення інцидентів та / або жертв, секторів та місць втрат бюджету;

середнє значення інцидентів та / або жертв, сум втрат бюджету у визначений проміжок, а також за сферою та місцем виникнення;

часові інтервали, в яких відбуваються інциденти;

існування та вплив зовнішніх економічних, соціальних та географічних факторів;

встановлення взаємозв'язку між інцидентами, що аналізуються, та діями осіб (фізичних, юридичних), які знаходяться на оперативному обліку або відносно яких є інформація про причетність до протиправної діяльності.

Під час аналізу, на стадії саме оцінки загрози, аналітик повинен визначити, що саме спричиняє загрозу, в якій формі вона може бути реалізована, у разі якщо буде втілена, які наслідки матиме для держави, суспільства, економіки, бюджету, на які сфери суспільних відносин, сектори економіки або роботи державних органів вплине. При оцінці загрози може бути зроблений висновок про її відсутність або зменшення її рівня. Такий висновок є також важливим, його треба розглядати рівнозначним, як і у випадках оцінки загрози з високим рівнем впливу.

Аналітик під час аналізу ризиків повинен враховувати наступне:

що загроза, як сила, яка має намір та можливості заподіяти шкоду, не вважається ризиком, якщо у нас відсутні вразливості, тобто слабкі місця системи, які може використати потенційний правопорушник;

загроза завжди повинна сприйматися як ймовірнісна категорія, тому у разі її реалізації вона вже виступатиме як ситуація або стан речей;

у зв'язку з тим, що рисою, яка притаманна загрозі є негативний вплив (шкідливі наслідки), у разі його відсутності, треба говорити не про загрозу, а швидше за все про фактор впливу.

Під час ідентифікації, опису та оцінки загрози необхідно враховувати дві загальні характеристики, що її визначають це ймовірність та вплив.

Рівень загрози розраховується на основі матриць 3×3 або 5×5, при цьому імпліцитно (неявний, прихований, такий, що (на відміну від експліцитного) може бути виявлений тільки через свої зв'язки з іншими об'єктами чи процесами) присвоюється значення як для впливу, так і для ймовірності за шкалою від 1 до 3 (ймовірність/вплив):

1 низька/низький;

2 середня/помірний;

3 висока/високий;

або шкалою від 1 до 5 (ймовірність/вплив):

1 дуже низька/дуже низький;

2 низька/помірний;

3 помірна/допустимий;

4 висока/високий;

5 дуже висока / катастрофічний.

Результат, отриманий на перетині між двома осями, представляє рівень загрози (у матриці 3×3 максимальний рівень досягає значення 9, а в типі 5×5 максимальне значення становить 25, тобто значення рівня загрози обчислюється шляхом множення значень ймовірності та впливу).

Залежно від отриманого результату, аналітик встановлює такі рівні загрози:

1-3	низька загроза	1	дуже низький рівень загрози
3-6	середня загроза	2, 3	помірний рівень загрози
6-9	висока загроза	4, 5, 6	допустимий рівень загрози
		8, 9, 10, 12	високий рівень загрози
		15, 16, 20, 25	катастрофічний рівень загрози

Для кращого графічного відображення рівнів загрози / ризику рекомендується включати кольорову схему до змісту звіту про результати аналізу, наступним чином:

А. Оцінка за матрицею 3×3

а. Високий рівень червоний колір;

б. Середній рівень жовтий колір;

в. Низький рівень зелений колір.

В. Оцінка за матрицею 5×5

а. Дуже низький рівень темно-зелений колір;

б. Помірний рівень світло-зелений колір;

в. Допустимий рівень жовтий колір;

г. Високий рівень червоний колір;

е. Катастрофічний рівень темно-червоний колір.

Якісна оцінка рівня загрози

	ІМОВІРНІСТЬ	**ВПЛИВ**
	опис	
низька / низький	➢ Виходячи з аналізу попередніх періодів, спостерігається стійка позитивна динаміка на зменшення випадків/масштабів негативних явищ, ресурсів на їх реалізацію, не відбувається інтелектуалізація протиправної діяльності, незмінність способів досягнення кримінальних цілей; ➢ Існують несприятливі внутрішні та зовнішні фактори для реалізації загрози; ➢ П/о володіє інформацією (А1, В2) з інших закритих та відкритих джерел, яка підтверджує протилежне.	➢ Наслідки: буде завдана незначна шкода або, як правило, не буде заподіяно шкоди національній, економічній та публічній безпеці (регіональній безпеці), а також системі функціонування державних інституцій, веденню господарської діяльності та соціальній сфері; ➢ Вони впливатимуть на невеликі території / сектори економіки /явища і жодним чином не впливатимуть на сфери життєдіяльності/економіку.
середня / помірний	➢ Присутня динаміка коливань щодо кількості/масштабів розповсюдження негативних явищ, задіяння ресурсів на їх реалізацію, кількості суб'єктів кримінальних пропозицій у попередні періоди, відбувається незначна інтелектуалізація протиправної діяльності, частково змінюються	➢ Наслідки: буде завдана помірна шкода національній, економічній та публічній безпеці (регіональній безпеці), та соціальній сфері; ➢ Вона впливатимуть на конкретні обмежені території / сфери (наприклад, на регіональному, місцевому рівні, певних галузях, секторах економіки), окремі напрями освоєння бюджетних

	способи досягнення кримінальних цілей; ➢ Відсутність відповідних внутрішніх та зовнішніх каталітичних факторів; ➢ Часткове підтвердження або відсутність інформації.	коштів, а також міжнародної технічної допомоги або на частини деяких областей / явищ
висока/високий	➢ Виходячи з аналізу попередніх періодів, спостерігається динаміка на збільшення кількості/масштабів розповсюдження негативних явищ, ресурсів на їх реалізацію, кількості суб'єктів кримінальних пропозицій, відбувається значна інтелектуалізація протиправної діяльності, суттєво змінюються способи досягнення кримінальних цілей; ➢ Існують внутрішні та зовнішні каталітичні фактори; ➢ Достовірність інформації підтверджується з інших закритих та відкритих джерел	➢ Наслідки: буде заподіяно значної шкоди національній, економічній та публічній безпеці (регіональній безпеці), а також соціальній сфері; ➢ Вони впливатимуть на значні території (наприклад, на національному або регіональному рівні) або на області вцілому / явища

Оцінка вразливості передбачає оцінку здатності системи реагувати на загрозу. У цьому сенсі аналітик враховуватиме такі компоненти: 1. оперативні можливості та компетентність працівників; 2. компетенцію та юридичні повноваження органу.

Рівень вразливості	Оперативні можливості та компетентності працівників	Компетенції та юридичні повноваження
Високий	Недостатньо технічних, людських та інституційних ресурсів	Відсутні повноваження, компетенції та інструменти впливу (правові, методичні) або відсутність можливості реагувати на загрози
Середній	Помірні технічні, людські (кількість, знання, уміння та навички) та інституційні ресурси	Помірний об'єм юридичних повноважень та / або компетенцій, що дозволяють певною мірою реагувати на загрози
Низький	Достатньо технічних, людських та інституційних ресурсів	Достатній рівень компетенцій та об'єм юридичних повноважень для реагування на загрозу

Послідовність оцінки ризику:

1) виявлення джерел і причин ризику, етапів і характеру дій, при проходженні та виконанні яких виникає ризик;

2) ідентифікація всіх можливих ризиків, властивих даній галузі, сфері економіки, розподілу бюджетних коштів;

3) оцінка рівня окремих секторальних ризиків і ризиків в цілому у різних сферах життєдіяльності, а також бюджетній, податковій, митній, грошово-кредитній та інвестиційній сферах, що визначає механізми та інструменти їх мінімізації;

4) визначення допустимого рівня ризику;

5) розробка заходів щодо зниження ризику, виходячи з інституціональної спроможності.

Оцінка ризику:

має на меті виявити та дослідити вразливі сфер національної, економічної та публічної безпек вцілому, а також вразливі місця до кримінальних загроз бюджетної, податкової, митної, грошово-кредитної та інвестиційної сфер, які використовуються або якими можуть скористатися, щоб надати рекомендації із зазначенням інструментів та механізмів їх усунення;

при цьому враховується не тільки характер вразливого сектору, але й характер потенційних джерел (суб'єктів) загрози (наприклад ОГ та ЗО, корумпованих можновладців тощо), та рівень складності режиму їх роботи;

комбінація з поєднання передбачуваного рівня ймовірності та передбачуваного рівня впливу загрози є ризиком, на основі якого складається профіль ризику;

оцінка ризику проводиться за трирівневою шкалою, а саме:

1. Оцінка ймовірності матеріалізації виявленого ризику;

2. Оцінка впливу на національну, економічну та публічну безпеки (об'єкт) у випадку матеріалізації ризиків;

3. Оцінка впливу ризику (у разі поєднання ймовірності та впливу).

1. Оцінка ймовірності матеріалізації виявленого ризику полягає у визначенні вірогідності настання конкретного результату і здійснюється шляхом:

а) спостереження за матеріалізацією подібних ризиків у минулому;

б) аналізу обставин (причин), які сприяли/сприяють виникненню ризиків;

в) використання шкал для оцінки ймовірності матеріалізації ризику, відповідно трьох або п'яти рівнів ймовірності, як зазначено у таблицях нижче:

3 рівні ймовірності

	Рівень ймовірності	Пояснення
.	**Низька (0% - 19%) (можливо)**	навряд чи це станеться у довгостроковій перспективі; цього ще не траплялося.
.	**Середня (20% - 79%) (Ймовірно)**	ймовірно, це станеться у середньостроковій перспективі; це траплялося періодично кілька разів за останній рік / роки.
.	**Висока (80% - 100%) (Майже впевнений)**	дуже ймовірно, що це станеться найближчим часом; це траплялося системно багато разів за останній рік.

5 рівнів ймовірності

	Рівень ймовірності	Пояснення
.	**Дуже низька (0% - 10%) (Незначна)**	це виключено, щоб це відбувалося у довгостроковій перспективі; цього ще не траплялося.
.	**Низька (10% - 19%) (можливо)**	це може статися у довгостроковій перспективі; цього ще не траплялося.
.	**Середня (20% - 39%) (Ймовірно)**	ймовірно, це станеться у середньостроковій перспективі; це траплялося періодично кілька разів за останній рік / роки.
.	**Висока (40% - 79%) (Майже впевнений)**	це майже напевно станеться протягом у середньостроковій перспективі або найближчим часом; це траплялося кілька разів за останній рік / роки.
.	**Дуже висока (80% - 100%) (Неминуче)**	Немає сумнівів, що це відбудеться найближчим часом; це регулярно траплялося багато разів за останній рік.

2. Оцінка впливу на економічну безпеку (об'єкт) у випадку матеріалізації ризиків являє собою наслідки для об'єкту впливу, які можуть бути, залежно від характеру ризику, негативними чи позитивними і проводяться згідно з таблицею:

	Рівень впливу / наслідки	Пояснення
.	**низький**	З дуже низьким впливом на сфери або діяльність структури та досягнення цілей.
.	**середній**	З середнім впливом на сфери або діяльність структури та досягнення цілей.
.	**високий**	Зі значним впливом на сфери або діяльність структури та досягнення цілей.

3. Оцінка впливу ризику – це наслідки, поєднання ймовірності та впливу, які може відчувати система національної, економічної та публічної безпеки (об'єкт впливу) у випадку матеріалізації ризику. Рівень ризику обчислюється на основі матриці 3x3 або 5x5, представленої вище, у разі чого кожному типу аналізованого факту надається оцінка, як для впливу, так і для ймовірності за шкалами від 1 до 3 або від 1 до 5, наступним чином:

а) через матрицю 3×3: 1 – низький, 2 – середній, 3 – високий;

б) через матрицю 5×5: 1 – низький; 2 – помірний, 3 – допустимий, 4 – високий і 5 – катастрофічний.

Оцінка впливу ризику визначається наступним чином: ймовірність × вплив (X × Y):

а) Шкала оцінки ризику за допомогою матриці “3×3” представлена графічно наступним чином:

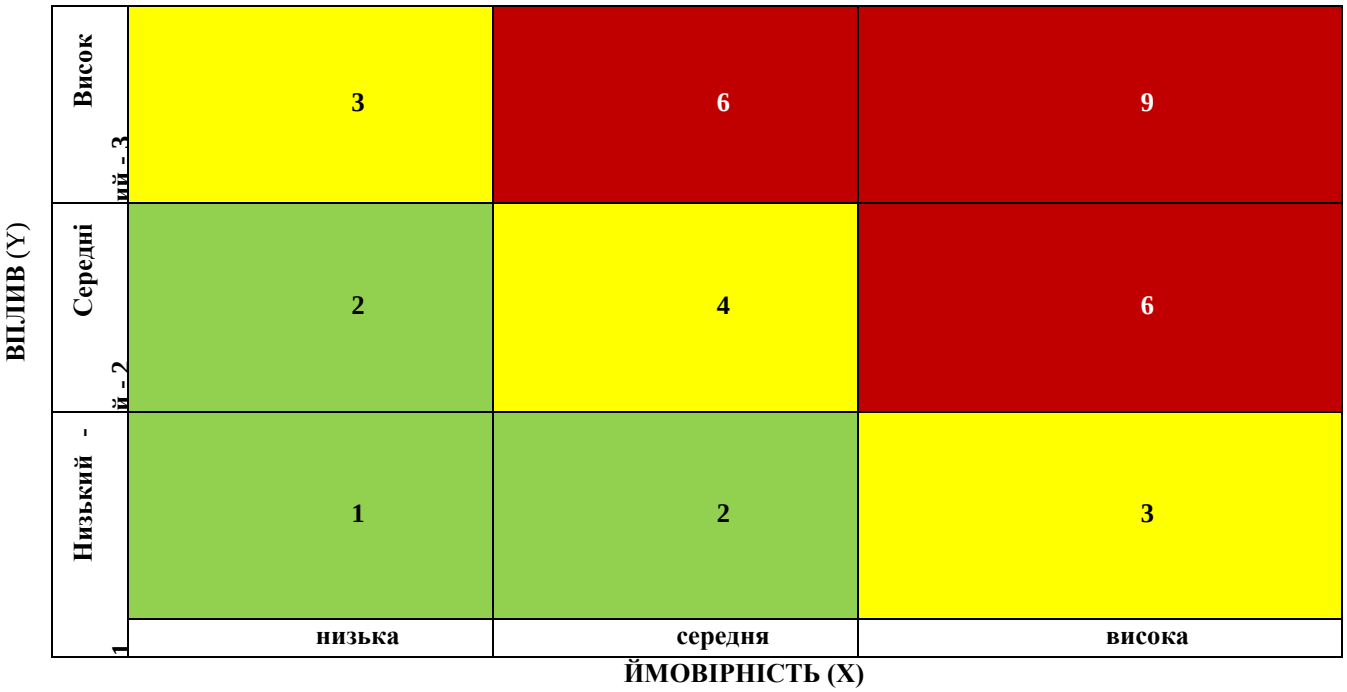

ПРИМІТКА: Рядки матриці описують варіацію ймовірності, а стовпці - варіацію впливу. Схильність до ризику відбувається при перетині рядків із стовпцями.

Приклад вирішення матриці оцінки ризику типу 3×3.

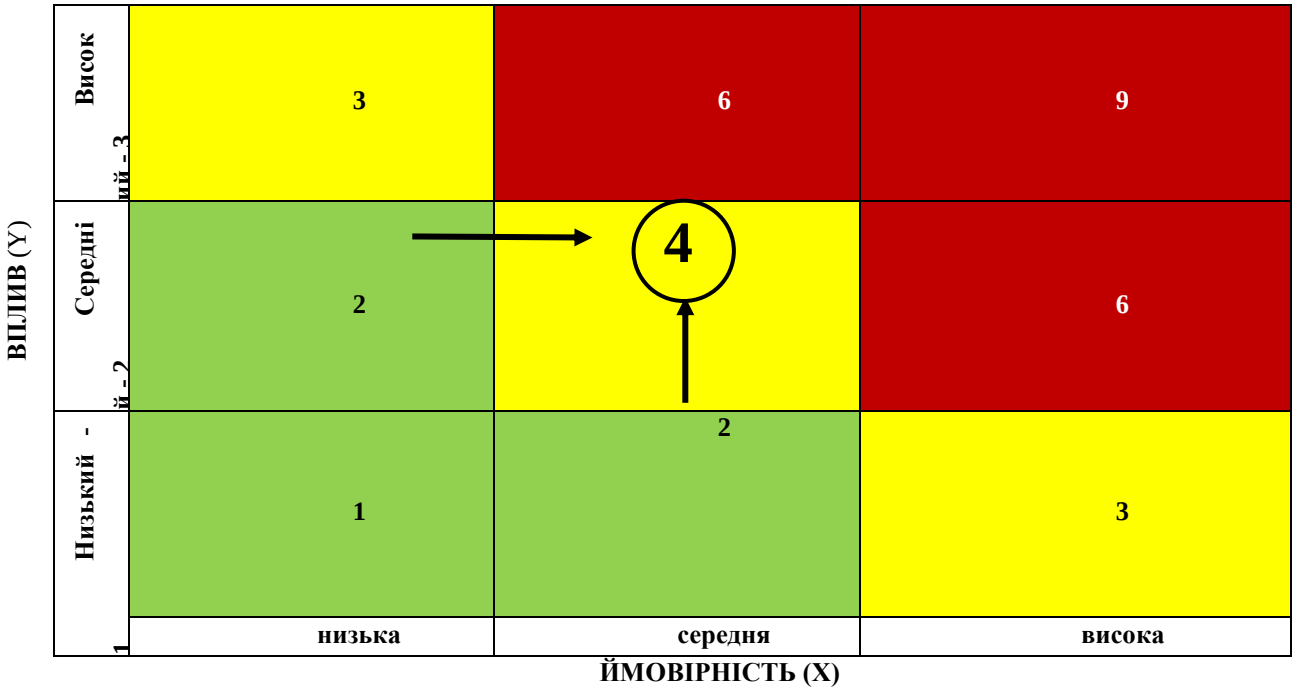

Якщо ми реєструємо значення удару 2, а значення ймовірності 2, результат оцінки ризику дорівнює 4, що означає, що ми маємо середній рівень ризику (жовтий колір).

б) Шкала оцінки ризику через матрицю “5×5” представлена графічно наступним чином:

ВПЛИВ (Y)						
	катастрофічний-5	5	10	15	20	25
	високий-4	4	8	12	16	20
	допустимий-3	3	6	9	12	15
	помірний-2	2	4	6	8	10
	низький -1	1	2	3	4	5
		дуже низька -1	низька-2	середня-3	висока-4	дуже висока-5

ЙМОВІРНІСТЬ (X)

Приклад вирішення матриці оцінки ризику типу 5×5.

ВПЛИВ (Y)						
	катастрофічний-5	5	10	15	20	25
	високий-4	4	8	12	16	20
	допустимий-3	3	6	9	12	15
	помірний-2	2	4	6	8	10
	низький -1	1	2	3	4	5
		дуже низька -1	низька-2	середня-3	висока-4	дуже висока-5

ЙМОВІРНІСТЬ (X)

Якщо ми реєструємо значення впливу 5 і значення ймовірності 5, результат оцінки ризику становить 25, що означає, що ми маємо дуже високий рівень ризику (червоний).

Залежно від отриманого результату, аналітик у звіті визначить такі рівні ризику:

-3	низький ризик	1	Низький ризик
-4	середній ризик	2, 3	помірний ризик
-9	високий ризик	4, 5, 6	допустимий ризик
		8, 9, 10, 12	високий ризик
		15, 16, 20, 25	катастрофічний ризик

Встановлення відповідності й співвідношення між оцінкою загрози та оцінкою ризику і є метою оцінки. На першій фазі ціллю є загроза, а на другій фазі увага зосереджується на сфері життєдіяльності або об'єкті можливого впливу, які/який є вразлив(і)-им і може стати ціллю загрози. Сфера життєдіяльності (об'єкт впливу) може бути вразливим, навіть якщо відсутні загрози.

Якщо неможливо визначити ризики кількісно або їм не можуть бути присвоєні певні значення, вони оцінюються відповідно до: кількості попереджень; частоти, масштабів (географії) прояву; сум збитків та кількості вразливостей або у співвідношенні з іншими факторами ризику. Вони також класифікуються за 3 або 5 рівневою шкалою ризику, залежно від наявних даних та інформації.

3.4. Управління ризиками

ЗАГАЛЬНІ ЗАСАДИ ПРЕВЕНТИВНОЇ ТАКТИКИ

Природа ризику така, що, якщо його не обмежувати і не проводити превентивні заходи, він подібно газу може заповнити собою весь вільний від перешкод простір. Тоді вірогідність реалізації ризиків і об'єм їхнього кумулятивного негативного економічного (фінансового) ефекту з часом зростатиме.

За допомогою сучасних методів AI (штучного інтелекту) та ML (машинного навчання), а також сил, засобів і методів кримінальної розвідки (далі КР) можна з достатньою повнотою простежити, як виникає злочинний задум, у яких конкретних діяннях він реалізується на різних етапах підготовки та скоєння злочинів, які фактори зумовили його виникнення в конкретних умовах місця та часу, які простежуються тенденції та прояви злочинності, сфери її найінтенсивнішого поширення тощо.

Базова модель управління ризиками національної, економічної та публічної безпеки правоохоронного органу включає трирівневу систему реагування на ризики та фактори, що їх обумовлюють:

Перший рівень, належить детективам, що проводять досудове розслідування, уповноваженим особам, які застосовують заходи превентивного впливу та проводять аналітичні дослідження, тобто організаторам будь-яких процедур та процесів в правоохоронному органі керівникам середньої ланки, детективам та аналітикам, які стикаються з факторами ризику щодня і мають всіляко попереджати поточні інциденти, а у разі потреби інформувати про виникнення загроз або виявлення інциденту керівництво правоохоронного органу або інших суб'єктів контролю.

Другий рівень, належить спеціально уповноваженим підрозділам внутрішнього контролю (власної безпеки), кібербезпеки правоохоронного органу, а також аналітиками, які спеціалізуються на проведенні аналізу ризиків в їхніх різних варіантах і формах. Сюди належать усі підрозділи, основною сферою діяльності яких є процедури внутрішнього контролю. І які спільно з керівниками середньої ланки, детективами/аналітиками беруть участь в розробці та подальшому впровадженні в практику методик кримінального аналізу, аналізу ризиків та розслідування злочинів, схем, регламентів і внутрішніх нормативів як виключно організаційно-розпорядчого, так і операційно-технічного характеру. Цей рівень починає формуватися при переході від стадії повторюваності до стадії регламентованості й формує ланцюг зворотного зв'язку, з якого керівники правоохоронного органу та інших суб'єктів контролю починають отримувати перші відомості про неочевидні для них ризики, а також інциденти в системі забезпечення національної, економічної та публічної безпеки вцілому та про інституціональні уразливості суб'єктів контролю зокрема. На такому етапі керівництву правоохоронного органу необхідно усвідомлювати дві базові істини: кожен впроваджуваний регламент не є остаточним, його варто періодично переглядати на предмет відповідності вимогам сьогодення; належною реакцією на кожен новий виявлений ризик є оцінка його можливих наслідків. І тільки після цього (при необхідності) — розробка заходів з його усунення і мінімізації.

Третій рівень передбачає застосування групи внутрішнього аудиту (ГВА), яка може складатися з власних постійних співробітників або залучених зовні фахівців, представників Ради громадського контролю та ін., ключовою

характеристикою яких є незалежність в оцінці процесів і систем правоохоронного органу, а основне завдання — оцінка адекватності й ефективності системи внутрішнього контролю й управління ризиками. Внутрішній аудит — це незалежна діяльність з перевірки і оцінки роботи правоохоронного органу в його ж інтересах. Внутрішній аудит допомагає правоохоронному органу досягти поставлених цілей, використовуючи систематизований і послідовний підхід до оцінки і підвищення ефективності процесів управління ризиками, контролю і корпоративного управління. У діяльність ГВА, що, як правило, здійснюється на плановій основі, входить оцінка стану внутрішнього середовища правоохоронного органу, методик розслідування окремих видів злочинів, адекватності застосування та ефективності превентивних заходів впливу, наявність сертифікації у використовуваних аналітичних платформ для кримінального аналізу та аналізу ризиків, відповідність існуючих внутрішніх процедур ILP-моделі правоохоронного органу, й впроваджених в них засобів внутрішнього контролю, окремих фактів і аспектів оцінки ефективності роботи органу, систем управління ризиками. Одним з ключових завдань ГВА є оцінка корупційних ризиків, оскільки виключна монополія на боротьбу з окремими видами злочину породжує формування різних форм підкупу з боку учасників кримінального середовища, тіньового ринку. Репутаційний ризик від функціонування корупційних схем можна порівняти з наслідками реалізації критичного ризику, він здатний значно похитнути легітимність правоохоронного органу та довіру до нього з боку суспільства, бізнесу, донорів та інших зарубіжних правоохоронних інституцій.

Виходячи з інституціональних можливостей правоохоронного органу одним із інструментів мінімізації ризиків є застосування глибоких, спеціальних, тривалих (в ідеалі постійних) агентурних операцій, а саме виконання спеціального завдання, агентурне спостереження (стратегічні агентурні операції) та контроль за вчиненням злочину, зокрема контрольоване постачання. Але це зовсім не означає, що інші заходи кримінальної розвідки не мають жодного потенціалу до системи управління ризиками.

По-перше, навіть при проведенні разового заходу можна отримати інформацію, по заздалегідь визначеному профілю ризиків, для проведення аналізу ризиків або кримінального аналізу.

По-друге, під час проведення суто заходів кримінальної розвідки працівники правоохоронного органу отримують значний обсяг так званої попутної інформації. Причому далеко не вся інформація виявляється оперативним шляхом, оскільки на її отримання порівняно рідко орієнтувалися оперативні джерела інформації. Тим часом, можливості оперативних джерел інформації, зокрема детективів, які працюють під прикриттям у зборі такої інформації досить значні.

По-третє, сконцентрована, систематизована та збагачена оперативна інформація, яка отримана та внесена до баз правоохоронного органу для аналітичного дослідження, за результатами проведення всіх заходів КР (незалежно від їх поділу за ступенем значимості), є якісно іншим змістом (порівняно з розрізненими даними) і при грамотному використанні штучного інтелекту може стати незамінним джерелом емпіричних даних, необхідних для цілей кримінального аналізу (аналізу ризиків).

КР, що скеровується аналітикою сама є джерелом інформації для кримінального аналізу та аналізу ризиків. Для вивчення злочинності та протидії її проявам виникає потреба в оцінюванні способів впливу різних загроз на систему суспільних відносин, наприклад:

SOCTA Методологія «Оцінка загрози з боку особливо небезпечних форм організованої злочинності», є продуктом системного аналізу інформації правоохоронців про кримінальну діяльність і групи, що становлять загрозу для ЄС, щоб допомогти керівникам у визначенні пріоритетів серед загроз організованої злочинності;

IOCTA “Оцінка загроз від організованої злочинності в Інтернеті”, є усталеною практикою країн-членів ЄС та залишається важливим інструментом управління та ухвалення політичних рішень, що використовуються фахівцями з протидії кіберзлочинності, у тому числі й транснаціональній, для розробки державних програм на стратегічному рівні, визначення пріоритетів та розподілу ресурсів на операційному рівні;

TE-SAT щорічний звіт Європолу про ситуацію з тероризмом і тенденції в ЄС, містить огляд явища тероризму в ЄС за певний рік. Він пропонує співробітникам правоохоронних органів, політикам і широкій громадськості факти та цифри про тероризм в ЄС, а також визначає тенденції розвитку злочинності терористичного спрямування, на основі інформації, яку країни-члени надають Європолу.

Відповідно до діючого законодавства переважна кількість завдань правоохоронних органів, пов’язана з реалізацією превентивної функції у забезпеченні національної, економічної та публічної безпеки. Суттєвою ознакою поняття «превенція» є наявність певної низки дій чи подій (правопорушення, інциденти), одні з яких передують іншим і випереджають очікувані наслідки від попередніх. Мова йде про випередження в чому-небудь, дій чи подій котрі передують настанню певних подій чи явищ. На відміну від попередження, запобігання та припинення результат превенції є кращим, оскільки він не обтяжений наслідками дій і не потребує інших заходів. Поняття «превенція» в аспекті кримінальної розвідки та в контексті забезпечення національної, економічної та публічної безпеки, а також використання її за логікою РОП, розглядається як врегульований нормами оперативно-розшукового та кримінального процесуального законодавства випереджувальний вплив на джерела загроз та фактори, що сприяють криміналізації

суспільних відносин. Чому саме ми говоримо про поєднання ризик-орієнтованого підходу, а не проблемно-орієнтованого з кримінальною розвідкою?

За своєю суттю під час такої стадії управління ризиками, як ідентифікація ризиків, відбувається визначення ймовірних подій, які впливатимуть на здатність правоохоронного органу (або іншого суб'єкта контролю) виконувати завдання і функції для досягнення встановлених мети (місії) та цілей.

У чому полягає різниця між «ризиком» та «проблемою/проблемним питанням»? Ризик – це ймовірна подія, яка може виникнути в майбутньому, якщо зазначена подія все ж таки відбудеться це може стати проблемою. Тобто ризик виникає в майбутньому, несе певну невизначеність та може відбутися/або не відбутися в якийсь час.

Водночас проблема/проблемне питання – це відома, існуюча або встановлена обставина, яка є або спричинила виникнення певних питань чи обмежень, що потребують вирішення. Іншими словами проблема – це обставина, що вимагає активних дій для усунення негативних наслідків, запобігання їх виникненню та потребує вивчення, дослідження і розв'язання.

Виходячи з цього, тактика кримінальної розвідки за логікою РОП, визначає спосіб реагування на кримінальну загрозу, зокрема яких заходів КР доцільно вжити, зумовлюючи їх зміст, послідовність, місце, час та інтенсивність проведення. Вона також передбачає вміння визначати напрям і характер дій у певній ситуації та раціонально здійснювати їх з огляду на їх особливості і поставлені завдання.

Через певні особливості деяких елементів тактики: оперативній комбінації, тактичним прийомам, утаємниченості самої діяльності, набором особливих прихованих інструментів впливу на фігурантів та процеси, що відбуваються у кримінальному середовищі, зашифрованого спостереження за ризиковими фігурантами та процесами тощо, може бути досягнуто реалізація одного із видів реагування на ризики це його мінімізація. Завдяки поєднанню тактики КР, системи аналізу ризиків, кримінального аналізу досягається синергія в управлінні ризиками, що значно підвищує результативність реалізації превентивної функції правоохоронного органу, а також сприяє підвищенню ефективності протидії кримінальним загрозам в економіці.

Превентивна тактика в контексті застосування РОП або управління ризиками по суті є інституціональним фрагментом, який характеризує логіку використання сил, засобів та методів ОРД з метою мінімізації ризиків.

До основних принципів, необхідних при розробці та реалізації загальної стратегії управління кримінальними ризиками, відносять: системність, безперервність, баланс відповідальності та ініціативи, поєднання аналітики і ризикової евристики, багатоваріантність, проактивність.

Характеризуючи в цілому весь арсенал методів управління ризиками національної, економічної та публічної безпеки, необхідно підкреслити їх конкретну практичну спрямованість, що дозволяє не тільки відібрати і проранжувати фактори ризику, але й змоделювати їх розвиток у майбутньому, оцінити з певною ймовірністю наслідки виникнення інцидентів, визначити зміни у характері кримінальних правопорушень, інших несприятливих ситуацій, а також підібрати методи мінімізації їхнього впливу, визначити власника ризику або запропонувати заходи, що

компенсують ризики, простежити за динамікою криміногенних процесів і, нарешті, прискорити їхню зміну в бік декриміналізації суспільних відносин, зокрема детінізації економіки, транспарентності системи управління публічними фінансами. Метою управління ризиками національної, економічної та публічної безпеки є не тільки сприяння поглибленому аналізу факторів, що впливають на процес криміналізації суспільних відносин, але й підвищення ефективності управлінських рішень.

Методи управління ризиками національної, економічної та публічної безпеки можуть і повинні стати засобом ефективної реалізації концепції її забезпечення на всіх рівнях управління – національному та регіональному. Якісне управління ризиком підвищує шанси системи управління безпекою домогтися успіху в довгостроковій перспективі, значно зменшує небезпеку неефективної реалізації самої концепції.

Важливо не тільки виявити потенційні ризики національної, економічної та публічної безпеки, але й оцінити їхній вплив на різні сфери життєдіяльності, вчасно ухвалити рішення щодо зниження ризиків, причому здійснювати управління ризиками на всіх стадіях кримінального циклу, а також реалізації концепції й адекватно задокументувати процеси управління ризиками для наступного використання цих знань у подальшій практиці управління аналогічними процесами.

Основними цілями превентивного впливу на процес криміналізації суспільних відносин в результаті застосування РОП є:

1. Зниження рівня криміналізації суспільних відносин, зокрема тінізації економіки;

2. Зниження кількості кримінальних правопорушень в певній сфері;

3. Зниження масштабів втягуваності законослухняних громадян у сферу відносин з високими кримінальними ризиками (географічний фактор (охоплення регіонів), кількісний фактор (кількість суб'єктів, що використовують типові способи вчинення злочину в галузі чи виді діяльності тощо);

4. Зниження збитків, шкоди, зокрема сум втрат бюджету та об'єму розкрадань міжнародної технічної допомоги;

5. Розподіл зон компетенцій між суб'єктами контролю (власниками ризику) в процесі детінізації економіки;

6. Удосконалення механізмів і алгоритмів аналізу ризиків, а також форм, способів та інструментів реагування на ризик;

7. Забезпечення зростання індексу якості оперативного контролю за криміногенною ситуацією.

Як нами вже зазначалося раніше, процес управління ризиками припускає проведення певних кроків, у тому числі:

виявлення передбачуваних кримінальних ризиків у певній галузі, видах діяльності, діяльності державних установ тощо;

аналіз і оцінка галузевих та об'єктових ризиків, ризик-послуг та ризик-рішень розпорядників бюджетних коштів, а також ризик-рішень суб'єктів контролю;

вибір способів реагування на ризик та методів управління ризиками;

застосування обраних методів;

оцінку результатів управління ризиками.

Управління ризиком здійснюється на всіх стадіях кримінального циклу протиправної діяльності за допомогою моніторингу, контролю та необхідних коригуючих дій. Здійснює це відповідний аналітичний підрозділ правоохоронного органу у тісній взаємодії з його іншими підрозділами, а також з іншими суб'єктами контролю (власниками ризику), що мають оперативні можливості, юридичні повноваження та компетентності щодо реагування на ризики.

ВИЗНАЧЕННЯ «РИЗИКОВОГО АПЕТИТУ»

Важливою стадією управління ризиком є визначення «ризикового апетиту» тобто значення ризику, яке суб'єкти контролю готові прийняти під час досягнення мети, виконання завдань, покладених на них функцій, перш ніж виникне питання щодо реагування на нього. З урахуванням зазначеного приймається рішення про реагування на ризики.

Передумовою для «ризикового апетиту» у суб'єктів контролю є суб'єктивне відношення до невід'ємного ризику (тобто ризику, щодо якого керівництво не прийматиме жодних управлінських рішень) та залишкового/остаточного ризику (тобто ймовірна подія, яка може впливати на систему забезпечення національної, економічної та публічної безпеки або мати негативні наслідки після застосування заходів реагування на ризик, тобто це ризик, який залишається після прийняття керівництвом управлінських рішень).

В окремих випадках залишковий/остаточний ризик може дорівнювати невід'ємному (як приклад, коли у правоохоронного органу який реформує свої підходи новоствореного правоохоронного органу відсутня інформація про ефективність заходів контролю).

«Ризиковий апетит» суб'єктів контролю змінюється в залежності від очікуваної пріоритетності ризиків (зокрема прийнятний рівень збитків або іншої шкоди державі або населенню, може змінюватися в залежності від низки чинників, зокрема від обсягу відповідного бюджету, розміру міжнародної технічної допомоги, джерела втрат або від інших супутніх ризиків (наприклад, недовіра до правоохоронних та контролюючих органів або інших органів влади).

Визначення «ризикового апетиту» правоохоронного органу (або інших суб'єктом контролю) є питанням суб'єктивним, проте є важливою стадією процесу формулювання загальної стратегії управління ризиками національної, економічної та публічної безпеки. Застосування ефективних заходів контролю дозволяє знижувати рівень ризику до допустимого (прийнятного) рівня.

Рівень «ризик-апетиту» може залежати як від зовнішніх (наприклад, стан певної сфери життєдіяльності), так і від внутрішніх факторів (наприклад, оперативні можливості (ресурси), юридичні повноваження, компетентність працівників правоохоронного органу або інших суб'єктів контролю).

Ставлення до рівня «ризикового апетиту» є індивідуальним для кожної суб'єкта контролю. У міжнародній практиці застосовуються такі методи:

Метод, що враховує вартість заходів критерієм оцінки «ризик-апетиту» є співвідношення між вартістю заходів з управління ризиком та його значенням в певний період часу; рівень «ризик-апетиту» відповідає вартості заходів з управління ризиком (ризик приймається правоохоронним органом (або іншим суб'єктом контролю) у будь-якому випадку, якщо потенційні збитки від його настання не перевищують затрат на реагування);

Метод поточного рівня ризику загальний «ризик-апетит» складається в певний період часу з окремих складових з урахуванням можливих збитків або іншої шкоди державі, суспільству за кожним видом ризику; для цього визначають критерії, за допомогою яких встановлюються максимально допустимі (прийнятні) втрати у разі їх настання за кожним видом ризику;

Метод історичного рівня ризику загальний «ризик-апетит» складається з окремих складових з урахуванням можливих збитків або іншої шкоди для держави, населення за кожним видом ризику; відмінність цього методу від попереднього полягає в тому, що в даному випадку розглядається історична динаміка значення ризику національної, економічної та публічної безпеки. За кожним видом ризику обирається період, в якому правоохоронного органу (або інші суб'єкти контролю) брали на себе високе значення такого ризику;

Метод врахування показників діяльності аналогічних установ «ризик-апетит» визначається ставленням до рівня допустимості (прийнятності) ризиків, що не призводить до погіршення ключових показників систем національної, економічної та публічної безпеки порівняно із показниками діяльності аналогічних систем;

Метод стрес-тестування обираються зовнішні та внутрішні фактори, що істотно впливають на системи національної, економічної та публічної безпеки, на підставі яких визначаються допустимий (прийнятний) рівень найгіршого прийнятного стану для національної, економічної та публічної безпеки;

Метод експертної думки фахівців «ризик-апетит» встановлюється на підставі думок вищого керівництва, керівників структурних підрозділів правоохоронного органу (або інших суб'єктів контролю) та експертів;

Комбінований метод поєднання різних методів визначення «ризик-апетиту», як приклад, загальний рівень «ризик-апетиту» систем національної, економічної та публічної безпеки визначається за методом врахування показників роботи аналогічних систем, а розподіл за кожним ризиком здійснюється за методом історичного рівня ризику

В правоохоронному органі (або в іншому суб'єкті контролю) має враховуватись, наскільки допустимим (прийнятним) є рівень «ризикового апетиту» у поточному періоді, та наскільки він буде допустимим (прийнятний) в майбутньому, враховуючи встановлені мету (місію), цілі, завдання та їх бюджет.

В правоохоронному органі (або іншого суб'єкта контролю) може існувати «ризиковий апетит» щодо деяких видів/категорій ризиків. Визначення порядків реалізації основних процесів систем національної, економічної та публічної безпеки забезпечить простоту встановлення поточного стану управління ризиками у будь-який момент діяльності правоохоронного органу (або іншого суб'єкта контролю). Керівництво суб'єктів контролю має володіти своєчасною та достатньою інформацією про характер прийнятних ризиків.

ЗАДАЧІ УПРАВЛІННЯ РИЗИКАМИ НА РІЗНИХ ЕТАПАХ РИЗИК-МЕНЕДЖМЕНТУ

Задачами управління ризиками на різних етапах ризик-менеджменту є наступні:

1. На етапі вивчення кримінального/криміногенного явища з метою оцінки його впливу на національну, економічну та публічну безпеку, а також ідентифікації окремих джерел ризику вчинення злочинів або обґрунтованої підозри щодо цього:

ідентифікація факторів ризику та невизначеності, тобто визначення негативних чинників, що провокують або збільшують кримінальні ризики в суспільстві, економіці, у сферах надання публічних послуг або публічних фінансів. Окреслюється особливість стану, що склався у певній сфері життєдіяльності, галузі економіки, виді економічної діяльності або під час виконання розпорядниками бюджетних коштів своїх функцій, окремі елементи якого самі по собі не є причиною криміналізації окремих сфер життєдіяльності, але окремо чи в комбінації один з одним збільшують ймовірність таких втрат або сприяють вчиненню кримінальних правопорушень чи виникненню інших інцидентів;

визначення важливості факторів ризиків та невизначеності експертними методами, тобто проведення оцінки ризиків у випадку, якщо у суб'єкта контролю відсутні необхідні інформативні або статистичні дані для розрахунків вищезазначених показників або якщо кримінальне явище не має аналогів або ОГ та ЗО використовують інноваційні підходи для вчинення злочину, при цьому у правоохоронного органу відсутня практика протидії таким проявам. Цей метод базується на опитуванні кваліфікованих спеціалістів (експертів) (криміналістів, кримінологів, фінансистів, податківців, митників, спеціалістів ІТ-сфери тощо) і відповідній математичній обробці результатів цього опитування, з метою одержання більш розгорнутої характеристики рівня ризику досліджуваного кримінального явища. Опитування варто орієнтувати на окремі види ризиків, характерні для окремої галузі, виду діяльності, ступеня підпорядкованості та обсягу наданих прав розпорядників бюджетних коштів або виду кримінального правопорушення;

аналіз чутливості, тобто аналіз криміногенних процесів у спосіб, який дає змогу зрозуміти, як незалежні фактори можуть впливати на залежний фактор. Він використовується для прогнозування результату, коли аналіз проводиться за певних умов. Зазвичай використовується суб'єктами контролю, які враховують умови, що впливають на результативність обраного способу реагування на ризик та вибір заходів його мінімізації, для тестування, прогнозування та оцінки результату. Аналіз чутливості передбачає дослідження залежності результативного показника (латентність, рівень криміналізації, рівень тінізації економіки, індекс сприйняття корупції, рейтинг простоти ведення підприємницької діяльності (Doing Business), суми податкових надходжень до бюджету, кількість кримінальних правопорушень тощо) від варіації значень показників, що беруть участь у його визначенні (ключових перемінних). Він дає змогу визначити силу реакції результативного фактору (наслідків) на зміну факторних (причинних) ознак і відповісти на запитання, що буде з результативним показником, якщо зміниться значення деякої вихідної величини;

ранжування ризиків. Для визначення пріоритету при реагуванні на ризики та подальшої розробки плану реагування всі ризики мають бути проранжовані. При ранжуванні ризиків, залежно від використовуваної методики, можуть застосовуватися такі критерії визначення критичності, як збитки від реалізації ризиків, ймовірність реалізації, державні активи та критична інфраструктура, бізнес-процеси, міжнародна технічна допомога, що зачіпаються ризиком, громадський резонанс та ін.

2. На етапі визначення оперативних можливостей, юридичних повноважень та компетентностей органу, обрання підходів до вирішення проблеми:

дерево рішень, це один з методів автоматичного аналізу величезних масивів даних, який полягає у графічному зображенні послідовності рішень і станів середовища з указівкою відповідних ймовірностей і виграшів для будь-яких комбінацій альтернатив і станів середовища;

перевірка стійкості, це фінансовий та організаційний аспект реалізації стратегій національної, економічної та публічної безпеки або окремих її стадій, за визначеними пріоритетами та за певний період. Реалізація цього методу передбачає розробку сценаріїв у разі застосування різних заходів з мінімізації кримінальних ризиків у базовому та найбільш небезпечних варіантах для держави, державних органів, суб'єктів господарювання та населення. За кожним сценарієм досліджується, як повинен діяти суб'єкт контролю на різних стадіях кримінального циклу, на які результати можна сподіватися, очікувані витрати та показники ефективності у окремих власників ризику (спосіб підвищення спроможностей правоохоронного органу або іншого суб'єкта контролю, отримання ресурсів, яких не вистачає, отримання додаткових юридичних повноважень, підвищення професійної компетентності працівників тощо);

визначення точки початку позитивної динаміки, тобто визначення моменту зміни криміногенної ситуації, який призведе до зменшення шкоди для населення, зменшення втрат бюджету, об'ємів розкрадання міжнародної технічної допомоги, кількості кримінальних правопорушень та збільшення обсягів наповнення бюджету тощо;

формалізований опис невизначеності та ризиків, тобто опрацювання досвідченими експертами сценаріїв розвитку криміногенних процесів в межах обраної стратегії і відповідних їм значень реагування на загрози, очікувані результати, витрати на заходи з мінімізації ризиків, визначення проміжку часу, який повинен бути витрачений на

підвищення спроможностей уповноважених інституцій, усунення вразливостей системи та інших показників, які характеризують ефективність обраних способів реагування на ризики;

аналіз сценаріїв, тобто оцінка впливу на системи національної, економічної та публічної безпеки або окремих їх елементів у разі можливої одночасної зміни декількох змінних через вірогідність кожного сценарію. Цей вид аналізу може виконуватися як за допомогою електронних таблиць, так і з застосуванням спеціальних комп'ютерних програм (аналітичних платформ), які дозволяють використовувати методи імітаційного моделювання. Для аналізу сценаріїв вартість обраного способу реагування на ризик повинна бути розрахована за різних обставин. Тобто очікувані результати прогнозуються шляхом присвоєння різних можливих значень еталонним змінним. Це можуть бути, зміни в об'ємах коштів виділених на заходи з мінімізації ризику; зміна у визначеній кількості ресурсів необхідних для впливу на ризик; видання нових нормативних положень, що змінюють умови існування досліджуваного кримінального явища; час реагування на ризик припадає на проміжок часу де відбуваються трансформації у способах вчинення злочину; структурно-функціональні зміни, які відбуваються в діяльності суб'єктів контролю тощо;

метод моделювання, тобто використання імітаційних моделей, які дозволяють створити певну кількість сценаріїв на базі розподілу імовірностей, що узгоджуються із заданими обмеженнями по конкретному способу реагування на ризики або обраним заходам з мінімізації ризику. На практиці цей метод базується на експертних рішеннях. Він припускає незалежність оцінки імовірностей деяких параметрів. Його можливо застосовувати лише з використанням комп'ютерних програм (аналітичних платформ), які дозволяють описати прогнозні моделі і розрахувати велику кількість можливих сценаріїв.

3. На етапі розробки робочих планів з реагування на ризики:

коректування дерева рішень;

попередній розподіл ризиків між власниками ризику. План з реагування на ризики може містити, залежно від методики, що використовується, таку інформацію, необхідну для реагування на ризики: відповідальний за реагування; опис заходів реагування; оцінка необхідних інвестицій у заходи реагування; строки реалізації цих заходів. Для реалізації заходів реагування на ризики відповідальні особи організують виконання описаного у плані реагування на ризик дії у необхідні терміни;

визначення орієнтовних термінів в межах яких власники ризику здатні вирішити процедурні питання щодо реагування на ризик;

визначення структури та обсягу резервування засобів на покриття непередбачених втрат;

урахування ризиків у фінансовому плані з реагування на ризик у разі: затягування процесу прийняття рішень суб'єктами контролю; недотримання строків запровадження законодавчих змін, які впливають на фактори ризику; затягування процедури з усунення або нейтралізації джерела загрози; залучення нових суб'єктів контролю у якості власників ризику тощо.

4. На етапі затвердження планів з реагування на ризики:

коректування обраних способів та масштабів застосування заходів з мінімізації ризиків за результатами аналізу ризиків.

розробка кошторису із використання заходів з мінімізації ризику з урахуванням непередбачених витрат. Щодо конкретних ризиків уся інформація повинна бути введена в так звану картку ризику. Вона складається на початку процесу аналізу ризиків, ведеться протягом усього процесу із застосування заходів з мінімізації ризиків й зберігається після вирішення завдань обумовлених стратегією та тактикою протидії кримінальним загрозам. Картки ризиків окремих сфер життєдіяльності, галузей економіки, видів діяльності, ризик-рішень та ризик-послуг розпорядників бюджетних коштів, видів кримінального правопорушення або об'єктів, зводяться до єдиного реєстру карток ризику уповноваженого правоохоронного органу (суб'єкта контролю), а тих, що спрямовані на вирішення окремо визначеної проблеми формують план управління ризиками.

5. На етапі розподілу між власниками ризику способів реагування на ризики та визначення заходів з їх мінімізації:

видання нормативного документу з визначенням ідентифікованих загроз та спроможностей систем національної, економічної та публічної безпеки, джерел ризику та розподілу між власниками ризику способів реагування на ризики та заходів з їх мінімізації;

формування у суб'єктів контролю робочого бюджету щодо застосування заходів з мінімізації ризиків;

страхування ризиків реалізується як мінімум у двох напрямах: страхування професійної відповідальності, страхова статистика тощо;

метод ізольованих ризиків. Ізольовані ризики пов'язані з реалізацією окремих елементів Стратегій забезпечення національної/ економічної/ та публічної безпеки, існуючої системи протидії кримінальним загрозам або тактики протидії окремим видам кримінальних правопорушень, проте прямо не впливають системи забезпечення

національної, економічної та публічної безпеки в цілому. Нейтралізація ізольованих ризиків ґрунтується на проведенні експертної оцінки ризиків на основі докладної інформації щодо стану захищеності держави, суспільства, економіки від внутрішніх та зовнішніх загроз.

6. На етапі застосування заходів з мінімізації ризику:

контроль ходу виконання управлінських рішень та застосування заходів з мінімізації ризиків, у разі бездіяльності власників ризику застосування заходів впливу;

коректування методів та прийомів впливу на ризик, а також бюджету, виділеного на заходи мінімізації ризику.

контроль за використанням засобів на непередбачені витрати;

7. На етапі проміжної оцінки ефективності обраного способу реагування на ризики та заходів з їх мінімізації:

моніторинг ходу реалізації заходів з мінімізації ризиків, попередня оцінка відповідності цього процесу прогнозованим розрахункам, аналіз використання засобів на непередбачені витрати.

8. На етапі оцінки результативності вжитих заходів:

аналіз та узагальнення фактичних проявів ризиків та невизначеності, оцінка результативності, відповідності та адекватності застосованих власниками ризику способів реагування на ризики та заходів з їх мінімізації.

СПОСОБИ РЕАГУВАННЯ НА РИЗИКИ

ЗАГАЛЬНІ ВИМОГИ ЩОДО РЕАГУВАННЯ НА РИЗИКИ

У частині реалізації структурно-функціональних аспектів системи управління ризиками національної, економічної та публічної безпеки нормативні документи правоохоронного органу повинні визначати та описувати вимоги до наступних компонентів:

необхідні процедури, методики та алгоритми;

інформаційні потоки (об’єкти, події, явища);

організаційна структура, ресурси, повноваження;

люди та компетенції.

При деталізації способів реагування на ризики з адаптацією їх до описаної проблематики можна виділити наступну систему дій щодо їх усунення або зниження:

1) диверсифікація способів реагування на ризики та джерел їх фінансування на різних етапах реалізації стратегії забезпечення національної, економічної та публічної безпеки, а також на різних стадіях кримінального циклу (використання різних інструментів превентивного впливу без відкриття кримінального провадження або навпаки застосування кримінально-правового впливу на джерело загрози (наприклад, ОГ, ЗО);

2) поділ ризику з іншими власниками ризику (суб’єктами контролю) та економічними суб’єктами;

3) страхування професійної відповідальності, а також страхова статистика;

4) відхід від ризику (встановлення багатоваріантності законних способів реалізації власних прав, економічно обґрунтованих способів ведення фінансово-господарської діяльності; запровадження політично невмотивованої системи управління публічними фінансами) тощо.

Подальше управління ризиками здійснюється шляхом аналізу залишкового рівня ризиків та прийняття рішення щодо необхідності реалізації додаткових заходів мінімізації ризиків. Така розробка повинна містити рекомендації щодо впровадження заходів зниження ризиків для кожного власника ризику.

Ухилення від ризику (уникнення ризику) здійснюється шляхом припинення/призупинення діяльності (функції, процесу, операції), яка призводить до підвищення значення ризику. При цьому, такий спосіб реагування на ризики не завжди підходить правоохоронному органу або іншим суб’єктам контролю, оскільки вони діють в межах встановлених завдань і функцій та не здатні відмовитись чи ухилитись від реалізації останніх (реагування на подію шляхом відкриття кримінального провадження, або різного виду перевірок тощо, дії в межах встановлених тендерних процедур, блокування податкових накладних, призупинення фінансових трансакцій відповідно до вимог законодавства тощо). Проте уникнення ризику може бути ефективним способом реагування, якщо необхідно прийняти рішення про прийнятність нового порядку/механізму надання публічних послуг або доцільності продовження реалізації певного правила, події, виду діяльності.

Рішення про обрані способи реагування приймається з урахуванням допустимого (прийнятного) рівня ризику, який суб’єкти контролю можуть прийняти не вживаючи жодних заходів державного контролю.

Визначення допустимого (прийнятного) рівня ризику є суб’єктивним процесом та здійснюється керівниками суб’єктів контролю, керуючись результатами Комплексу заходів з оцінювання ризиків у сфері економіки, SOCTA, застосування Методології проведення ризиків, а також власним досвідом, обраними та впровадженими відповідними механізмами, застосованими інструментами та методами управління.

Під час прийняття рішення щодо способу реагування на ризик враховуються:

результати оцінки ймовірності його виникнення та впливу, тобто його значення (3х3, 5х5);

витрати, пов'язані із заходами реагуванням, порівняно з отриманою вигодою від його зменшення;

можливість спричинити виникнення додаткових ризиків, у разі застосування такого способу реагування.

У разі наявності залишкових/остаточних ризиків, в правоохоронному органі (іншому суб'єкті контролю) здійснюється оцінка їх можливого впливу порівняно з допустимим (прийнятним) рівнем ризику й обираються шляхи управління ними, тобто вжиття інших заходів для зменшення рівня їх впливу на здатність правоохоронного органу (іншого суб'єкта контролю) виконувати функції, процеси та операції, для досягнення встановлених мети (місії), цілей та завдань або прийняття таких ризиків.

У ході діяльності з управління ризиками увага приділяється не лише виявленню ризиків, що призводять до негативних наслідків, а й виявленню позитивних можливостей для діяльності правоохоронного органу (іншого суб'єкта контролю), тобто:

можливість скористатися позитивними наслідками при усуненні ризиків;

виникнення обставин, які одночасно не створюють жодної загрози та надають позитивні можливості.

Для цього, необхідно оцінити наслідки різних способів реагування на ризики та прийняти рішення щодо обрання найкращого способу. Спосіб реагування не обов'язково призводить до виникнення залишкового/остаточного ризику, проте якщо обраний спосіб призведе до перевищення допустимого (прийнятного) рівня ризику, необхідно переглянути або спосіб реагування або такий рівень допустимості (прийнятності).

Наступним кроком після обрання способів реагування на ризики є розробка відповідних заходів контролю для впливу на них з метою досягнення правоохоронним органом (іншим суб'єктом контролю) встановлених мети (місії), цілей, завдань, виконання функцій, процесів, операцій та якісному моніторингу дій щодо реагування на ризики.

Також одним із способів уникнення ризику буде інформаційне повідомлення/ попередження конкретних представників бізнесу, що їх діяльність здійснюється у спосіб та в зонах з високим ризиком, або попередженні суб'єктів контролю, що останні, як власники ризику, не використовують інструменти з мінімізації ризику, окреслених їх компетенцією та не працюють над підвищенням власних спроможностей. Даний спосіб полягає в розробці схем та способів надання публічних послуг, ведення фінансово-господарської діяльності тощо, що повністю виключають конкретний вид ризику або розробці заходів з підвищення інституціональної спроможності суб'єктів контролю. Ухилення розраховане на відмову від ризикових зв'язків, ризикових способів ведення діяльності, зміну процедур та процесів, а також застосування інших способів підвищення стійкості систем національної, економічної та публічної безпеки.

Мінімізація ризику – дана форма реагування на ризики є найбільш /поширеною та здійснюється через вжиття певних заходів, які сприяють зменшенню або повному усуненню ймовірності їх виникнення та/або впливу (зокрема шляхом прийняття щоденних управлінських рішень під час повсякденної діяльності правоохоронного органу (іншого суб'єкта контролю).

У разі прийняття рішення щодо мінімізації ризиків, обираються наступні групи методів зниження ризиків:

технічні методи, засновані на впровадженні різних технічних систем, наприклад, Автоматизованої системи аналізу та управління ризиками та ін.

правові методи, такі, як: арешт або конфіскація активів; анулювання, відкликання ліцензій, дозволів; позбавлення спеціального права, припинення певних повноважень, що надаються державними органами від імені держави; заборона участі у певних правовідносинах, зокрема участі в управлінні державними чи комунальними компаніями, участі в конкурсах на посади державної служби категорії А, позбавлення права займатися певними видами діяльності, визнання правочинів недійсними, скасування реєстрації, обмеження пересування (взяття під варту, затримання, застава тощо).

організаційно-економічні методи включають комплекс заходів, направлених на попередження втрат від ризику у випадках виникнення несприятливих обставин, а також на їх компенсацію у випадках виникнення втрат.

Аналіз ризиків національної, економічної та публічної безпеки припускає підхід до ризику не як до статичного, незмінного, а як до керованого параметра, на рівень якого можливо й потрібно впливати. Звідси випливає висновок щодо необхідності впливу на виявлені ризики з метою їхньої мінімізації або компенсації. На вивчення цих можливостей і пов'язаної із цим методології спрямована концепція прийнятного ризику.

В основі концепції прийнятного ризику лежить твердження про неможливість повного усунення потенційних причин, які впливають на криміналізацію процесів в державі, суспільстві, економіці та можуть привести до небажаних інцидентів і в результаті – до шкоди здоров'ю населення, порушенню прав і свобод, втрат бюджету або розкрадань міжнародної технічної допомоги тощо. Однак процес досягнення стратегічних завдань національної, економічної та публічної безпеки може відбуватися на базі прийняття таких рішень, які забезпечують деякий компромісний рівень ризику, названий прийнятним. Цей рівень відповідає певному балансу між очікуваним результатом наповнення

бюджету, реалізацією мети міжнародної технічної допомоги, зайнятістю населення й загрозою втрат бюджету, витрат на заходи з реагування на ризик, забезпечення життєдіяльності населення тощо.

Такий спосіб реагування використовується у випадках, якщо:

за результатами оцінки ризику встановлено, що його вплив на національної, економічної та публічної безпеки буде мінімальним і суттєво не позначиться на досягненні встановленої мети (місії), цілей та завдань правоохоронного органу та інших суб'єктів контролю, ризик знаходиться в межах допустимого (прийнятного) його рівня;

обсяг витрат на заходи контролю будуть перевищувати вигоди від вжиття певних заходів, спрямованих на зменшення ризику, чи які спричинять виникненню нових інцидентів, негативних наслідків;

застосування способів реагування створить додаткові ризики з високим/середнім значенням;

правоохоронний орган, інший суб'єкт контролю не може вплинути на ризик, у зв'язку з відсутністю оперативних можливостей (ресурсів), недостатністю юридичних повноважень, компетентностей щодо запобігання настанню відповідної негативної події.

Такий підхід заснований на серйозній аналітичній роботі, включаючи й спеціальні розрахунки.

Передача (розділення, розподіл) ризику передбачає зменшення ймовірності виникнення або впливу ризику шляхом його перенесення або розподілу (поділу) частини цього ризику до інших суб'єктів контролю, або з іншими зацікавленими сторонами/учасниками (наприклад, страхування професійної відповідальності відповідальність за шкоду, заподіяну третім особам внаслідок неналежного виконання професійних обов'язків працівниками правоохоронного органу або іншим суб'єктом контролю (недбалих дій, помилок, упущень); страхова статистика являє собою систематизоване вивчення й узагальнення наймасовіших і найтиповіших способів реагування на ризики (страхових операцій) на основі вироблених статистичною наукою методів опрацювання узагальнених підсумкових натуральних і вартісних показників, виходячи зі стану та рівня злочинності, ціни та динаміки злочинності, а також фактів реалізації кримінальної загрози. Статистика за допомогою масового спостереження, що здійснювалося за фактами й обставинами, які мали місце під час реалізації кримінальної загрози (настання тих або інших страхових випадків) у минулому, одержує дані для встановлення статистичної імовірності ризику. Аналіз отриманого масиву інформації показує закономірність реалізації кримінальної загрози і служить меті наукового передбачення майбутнього розміру шкоди. Зазначений варіант є особливо корисним при скороченні фінансових ризиків, ризиків для майна.

4. СТАТИСТИЧНІ МЕТОДИ В КРИМІНАЛЬНОМУ АНАЛІЗІ

4.1. Описова статистика

Багатьох людей лякає математика і статистика. Однак роль статистики дуже важлива для звітів, публікацій, політики та загального розуміння інформації, яку ми обробляємо щодня. Знання статистики стає необхідним для успішної діяльності у будь-якій емпіричній сфері.

Фундаментальне розуміння статистики має важливе значення для кримінального аналізу.

Аналітикам підрозділів кримінального аналізу необхідно знати базові основи статистичного аналізу та досліджень, щоб здійснювати глибокий аналіз даних та інформації, доступних правоохоронним органам. Аналітики повинні вміти використовувати, на перший погляд, відносно не складні, але потужні, саме з точки зору аналітики, методи статистичного аналізу, для опису даних і робити висновки на їх основі.

Статистичні методи допомагають описувати та інтерпретувати дані, робити висновки на основі великих масивів даних та вивчати причинно-наслідкові зв’язки.

Описова статистика узагальнює великі обсяги даних в ефективний і зрозумілий спосіб. Ці дані можуть бути або кількісними, як, наприклад, вимірювання зросту та ваги, або якісними, як, наприклад, стать та тип особи. Величезні масиви даних, як правило, повинні бути узагальненими перш ніж вони будуть інтерпретовані людиною. Тобто, описова статистика є інструментом, що описує, узагальнює або зводить до бажаного вигляду властивості масивів даних.

ВИМІРЮВАННЯ, ШКАЛИ І СТАТИСТИКА

Одне з понять, яке застосовується як до досліджень, так і до статистики, - це «шкали вимірювання». Дійсно, вимірювання - це процес присвоєння чисел або позначень одиницям аналізу або досліджуваним об'єктам. Числа присвоюються для того, щоб зробити дані придатними для статистичного аналізу. Існує чотири шкали вимірювання: номінальна, порядкова, інтервальна та відношення. Ці відмінності важливі, оскільки спосіб аналізу даних залежить від того, як вони були зібрані. Кожен рівень передає різну кількість інформації.

Номінальна шкала

Номінальна шкала вимірювання - це процес класифікації даних за категоріями. Тобто це процес групування предметів в класи, коли об’єкти, що належать до одного класу, ідентичні відносно певної ознаки або властивості. Для розрізнення спостережень класам присвоюють назви або ярлики, але класам для ідентифікації також можуть присвоювати і числові коди.

Наприклад, ми можемо класифікувати респондентів опитування за сімейним станом або статтю. Сімейний стан кожного респондента може бути закодований як "одружений" або "неодружений". За статтю кожен респондент кодується як "чоловік" або "жінка". Кожен респондент підпадає лише під одну класифікацію, і для кожного респондента існує відповідна категорія відповідно до його раси та статі. Хоча ми могли б присвоїти числовий код кожній категорії (наприклад, "1" для чоловіків і "2" для жінок), цей код все одно сприймається як номінальні дані - не існує логічного способу впорядкувати їх або виконати з ними обчислення.

Порядкова шкала

Порядкове вимірювання застосовується тоді, коли є можливим застосувати до предмету вимірювання ступінь різниці між категоріями на шкалі. Цей ступінь різниці вказує на порядок або ранжування між категоріями. Категорії певним чином впорядковані, але фактична відстань між цими порядками не має значення.

Прикладами можуть бути: думка про поліцію, серйозність злочинів або рівень страху. Шкали відповідей, такі як "добре, краще, найкраще", "згоден, нейтрально, не згоден" або "дуже малоймовірно, малоймовірно, не визначився, ймовірно, дуже ймовірно", є поширеними показниками порядкової шкали.

Інтервальна шкала

Інтервальне вимірювання складається з усіх характеристик номінального та порядкового вимірювання. Крім того, інтервальний рівень передбачає, що всі елементи шкали мають рівні одиниці або інтервали вимірювання між собою. На відміну від порядкових шкал, відстань між категоріями має значення.

Прикладами інтервального вимірювання є показники температури та IQ.

Шкала відношення

На додаток до всіх характеристик попередніх трьох шкал вимірювання, шкала відношення містить істинну нульову точку. Істинна нульова точка дозволяє виміряти повну відсутність поняття, що вимірюється. Дохід, вага, час і вік є прикладами вимірювань на цій шкалі.

Багато понять можна виміряти різними шкалами вимірювання. Наприклад, поняття "вік" можна виміряти за допомогою відповідних наборів відповідей для кожної шкали вимірювання:

Номінальна шкала: "Молодий" або "Старий"

Порядкова шкала: "0-6," "7-13," "14-20," "30+"

Інтервальна шкала: "1-20," "21-40," "41-60," "61-80"

Шкала відношення: 0,1,2,3,4,5,6,7,8,9,10,11,12,13, тощо.

МІРИ ЦЕНТРАЛЬНОЇ ТЕНДЕНЦІЇ

Міри центральної тенденції є найпоширенішими формами описової статистики. Вони використовуються для опису властивостей сукупності даних, наприклад, «значення» може бути описане показником «середнє значення». Ці описові індекси використовуються для відповіді на запитання, як-то «Який вік типового квартирного крадія у місті за минулий рік?». Якщо передбачити, що множина результатів розміщені на числовій прямій, то властивість описуваної сукупності відображається в орієнтації результатів відносно цієї прямої. Групуються вони біля значення 28 чи центром є 31. Різні міри центральної тенденції сукупності даних передбачають різні визначення «центрального розміщення». Існує порівняно невелика кількість таких мір центральної тенденції, але основними є: мода, медіана та середнє значення.

Мода

Мода - це таке значення у множині спостережень, яке зустрічається найбільш часто. Мода визначається шляхом безпосереднього спостереження за розподілом частот. Водночас, не будь-яка сукупність має єдину моду, тому остаточне розуміння моди має особливості, зокрема:

- у випадку, коли усі значення в групі зустрічаються з однаковою частотою, то прийнято вважати, що група оцінок не має моди, тобто в групі (0,5; 0,5; 1,6; 1,6; 3,9; 3,9) моди немає;

- коли два сусідніх значення мають однакову частоту і вона є більшою частоти будь-якого іншого значення, мода є середнім цих двох значень, тобто в групі (0, 1, 1, 2, 2, 2, 3, 3, 3, 4) мода 2,5;

- якщо два несуміжних значення у групі мають рівні частоти і вони більші від частот будь-якого значення, то існує дві моди, тобто в групі (10, 11, 11, 11, 12, 13, 14, 14, 14, 17) модами є і 11, і 14; в такому випадку кажуть, що група оцінок є бімодальною.

Аналогічно, якщо є більше двох однакових оцінок, розподіл є мультимодальним.

Мода вказує на бал, який найбільш часто зустрічається у розподілі частот, або інтервал у згрупованому розподілі частот. Він надає обмежену інформацію і не підлягає подальшому статистичному аналізу. Хоча мода застосовується до всіх чотирьох шкал вимірювання, оскільки вона використовує дуже мало інформації і є найбільш придатною для даних номінальної шкали.

Медіана

Медіана (Md) - це середина або середній бал розподілу. Це значення, яке ділить упорядковану множину даних пополам, так що одна половина значень виявляється більше медіани, а інша – меншою, тобто, точка на лінії, в якій 50% оцінок лежать вище, а 50% нижче. Однією з сильних сторін медіани є стабільність. На відміну від середнього значення, медіана не зазнає значного впливу екстремальних значень. Екстремальні значення або відхилення можуть траплятися на обох кінцях розподілу, але вони мало впливають на медіану.

Мають місце також особливості визначення медіани:

- якщо дані містять непарну кількість різних значень, наприклад 11, 13, 18, 19, 20, то медіана є середнім значенням для випадку, коли вони упорядковані, тобто Md = 18;

- якщо дані містять парну кількість значень, наприклад 4, 9, 13, 14, то медіана є точкою, що лежить посередині між двома центральними значеннями, якщо вони упорядковані, тобто Md = (9+13)/2 = 11.

Процедура знаходження медіани в таблиці частот подібна до процедури знаходження медіани в масиві. Визначається положення медіани, використовуючи кумулятивну частоту. Потім визначається значення або інтервал пов'язаного з нею класу або інтервального групування.

Середнє

Середнє значення - це середнє арифметичне. Середнє обчислюється шляхом ділення суми значень на кількість цих значень. Розподіл даних може мати лише одне середнє значення.

Середнє корисне для даних на рівні інтервалів або співвідношень. Обчислення середнього для номінальної змінної не має сенсу. Наприклад, припустимо, що набір даних містить номінальну змінну, таку як стать, і кодується

"1" для чоловіків і "2" для жінок. Якщо набір даних містить десять чоловіків і три жінки, середній бал можна теоретично обчислити за наведеною вище формулою, отримавши в результаті середній бал 1,23. Однак 1,23 не має сенсу, оскільки цифри "1" і "2" використовуються як мітки, а не як арифметичні числа.

Кожна міра центральної тенденції наділена характеристиками, які роблять її цінною за певних умов.

Мода найбільш просто вираховується – її можливо визначити «на око». Крім того, для надто великих груп даних це достатньо стабільна міра центру розподілу. У багатьох розподілах значної кількості вимірювань, мода є близькою і до медіани, і до середнього.

Медіана займає проміжне положення між модою та середнім з точки зору її обрахування, якщо останнє виконується вручну. У великих масивах дані спочатку групуються, а потім визначається медіана.

Середнє множини даних передбачає переважно арифметичні операції. На величину середнього впливають значення усіх результатів. Медіана і мода не потребують для визначення усіх значень.

Наприклад, що відбудеться з середнім, медіаною та модою, якщо подвоїться максимальне значення у наступній множині:

Множина	Середнє	Медіана	Мода
1:1, 3, 3, 5, 6, 7, 8	33/7	5	3
2:1, 3, 3, 5, 6, 7, 16	41/7	5	3

На величину середнього особливо впливають результати, які називають «викидами», тобто дані, які розміщуються далеко від групи оцінок. Перевага це чин і – залежить від конкретних питань, що вирішуються.

МІРИ РОЗСІЮВАННЯ

Міри центральної тенденції дають нам уявлення про концентрацію групи значень на числовій шкалі, або про «типовий» випадок у великому наборі даних. Кожна міра дає таке значення, яке «представляє» певним чином усі оцінки групи. У цьому випадку нехтують відмінностями, що мають місце між окремими значеннями. Але варіація є основою статистики. Для вимірювання варіації оцінок всередині групи необхідно використовувати інші описові статистики, зокрема, окремі статистичні характеристики, які по-різному виконують роль міри розсіювання (розмах, дисперсія, стандартне відхилення) в групі даних.

Розмах

Розмах вимірює на числовій шкалі відстань, в межах якої змінюються оцінки. Подібно цьому, діапазон використовується для створення групувань даних за інтервалами класів, і він також є простою мірою варіації. Діапазон показує відстань між найвищим і найнижчим значеннями в розподілі. Оскільки він використовує крайні значення, він мало що говорить про інші значення в розподілі. Ця статистика може бути нестабільною, оскільки спирається лише на два крайні значення. Між оцінками на крайніх кінцях розподілу може бути велика відстань, але невелика варіація всередині крайніх значень. Наприклад, розглянемо два набори даних:

Набір даних №1: 1,7, 7, 7, 7, 8, 8, 8, 10

Набір даних №2: 1,3,4, 6,9,9, 9, 10

У наведених вище наборах даних обидва мають діапазон 9, але очевидно, що набір даних №2 має набагато більшу варіацію значень, ніж набір даних №1.

Дисперсія

Дисперсія (s2) це сума квадратів відхилень кожного балу від середнього, поділена на загальну кількість випадків. Інакше кажучи, це середнє значення суми всіх квадратів відхилень від середнього значення будь-якого розподілу. По суті, вона підсумовує розсіювання оцінок навколо середнього значення.

Стандартне відхилення

Мірою розсіювання, тісно пов’язаною з дисперсією, є стандартне відхилення, яке визначається як позитивне значення квадратного кореня від дисперсії. Стандартне відхилення вимірює середню відстань, на яку кожен елемент даних віддалений від середнього значення всіх елементів даних у розподілі. Таким чином, воно вказує на середню величину варіації щодо середнього значення. Стандартне відхилення є важливим, оскільки воно дає уявлення про те, як бали в розподілі порівнюються між собою. Воно також дозволяє порівнювати два розподіли.

Через потенційний вплив викидів середнє значення може вводити в оману. Таким чином, оцінка середніх значень разом зі стандартними відхиленнями дає краще розуміння всіх оцінок разом. Іншими словами, якщо середнє значення - це середнє значення всіх спостережень у групі, то стандартне відхилення відображає середню величину відхилення кожного окремого спостереження від середнього значення. Використовуються всі бали в розподілі.

Оскільки вони базуються на середньому значенні, дисперсія та стандартне відхилення потребують даних про інтервали або рівні відношення.

Наприклад, визначимо дисперсію та стандартне відхилення для невеликого набору даних з шести значень: 1,6,12,17,18,24 (Табл. 4.1):

Таблиця 4.1. Визначення дисперсії та стандартного відхилення

Значення	**Середнє**	**Відхилення**	**Відхилення в квадраті**	**Дисперсія**	**Стандартне відхилення**
1	13	-12	144	71,2	8.438009
6		-7	49		
12		-1	1		
17		4	16		
18		5	25		
24		11	121		

Почнемо з обчислення середнього значення (13), потім віднімаємо кожне значення від середнього. Це дає нам відхилення кожного значення. Зводимо кожне відхилення в квадрат і підсумовуємо квадрати (356). Потім ділимо суму квадратичних відхилень на кількість значень мінус один (у нашому випадку 6 - 1 = 5) і беремо квадратний корінь з результату. Таким чином, 71,2 є дисперсією для цього набору даних, а 8.438009 - стандартним відхиленням.

Існує три міркування щодо інтерпретації стандартного відхилення:

будь-яке конкретне значення стандартного відхилення не має реального інтуїтивного значення;

воно є найбільш корисним у порівняльному сенсі;

порівняння відносних значень стандартного відхилення та середнього значення показує, наскільки велика варіація в групі випадків відносно середнього значення.

Сучасні комп'ютерні програми, такі як Excel, SPSS, або програмне середовище R чи Python досить швидко обчислюють як дисперсію, так і стандартне відхилення, і значною усувають необхідність проходити всі ці кроки і значно спрощують процес розрахунку, залишаючи аналітику можливість та необхідність інтерпретації отриманих результатів.

4.2. Статистичний висновок

У той час як описова статистика описує характеристики конкретного набору даних, статистичний висновок використовуються для того, щоб зробити узагальнення про більшу сукупність на основі вибірки з цієї сукупності.

За допомогою описової статистики узагальнюються дані та описуються характеристики, такі як міри центральної тенденції та дисперсії. Ці методи використовуються, щоб допомогти зрозуміти конкретні характеристики певного набору даних. На відміну від них, процедури статистичного висновку використовуються для узагальнення характеристик генеральної сукупності на основі вибірки, взятої з цієї генеральної сукупності.

Щоб краще зрозуміти цю концепцію, корисно визначити деякі терміни, що при цьому використовуються, зокрема:

- Популяція - це загальний можливий набір елементів (наприклад, спостережень, людей, адрес) у групі. Розмір сукупності може варіюватися залежно від групи, що вивчається.

Прикладом генеральної сукупності, яка часто використовується аналітиками кримінального аналізу, може бути група автомобільних крадіжок. Сукупність таких крадіжок може включати всі зареєстровані випадки у певній юрисдикції, районі чи групі, або може зосереджуватися на сукупності викликів поліції в межах однієї конкретної території.

- Вибірка означає підмножину спостережень, взятих з генеральної сукупності.

- Статистичний висновок - це здатність підмножини (вибірки) даних, взятих з генеральної сукупності, правильно ідентифікувати набір характеристик цієї сукупності.

Метою статистичного висновку є визначення характеристик генеральної сукупності, коли все, що ми маємо, - це вибірка з цієї сукупності. У наведеному вище прикладі аналітика можуть попросити визначити певну характеристику автомобільних крадіжок, яку неможливо отримати з бази даних масово (наприклад, змінну, яка не може бути надійно зафіксована під час процесу звітності).

Наприклад, може виникнути потреба у визначенні відсотка крадіжок, в яких не було насильницьких дій. Якщо ця змінна не фіксується в базі даних, аналітик може зробити вибірку зі спеціальних звітів, щоб визначити, як часто відбуваються крадіжки без ознак насильницьких дій. Список, з якого формується вибірка, називається основою вибірки.

Хоча вибірка може розповісти нам щось про генеральну сукупність, не всі вибірки створені однаково. Найпотужніший метод формування вибірки (і метод, на якому ґрунтується більшість статистичних процедур) називається випадковим відбором. Як випливає з назви, вибірка є випадковою, коли кожен елемент генеральної сукупності має однакову ймовірність потрапити до вибірки. Вибірку, зібрану таким методом, часто називають простою випадковою вибіркою.

За умови достатнього розміру вибірки, випадковий відбір є достатньо потужним. Хоча аналітики кримінального аналізу часто вивчають цілі групи населення, можливість використовувати підгрупу населення для визначення характеристик всієї популяції може заощадити час і дозволити дослідити ті сфери, які інакше були б неможливими.

Випадковий відбір, однак, не гарантує, що ваша вибірка та генеральна сукупність матимуть ідентичні характеристики. Насправді, випадковість може призвести до того, що вибірка не збігатиметься з генеральною сукупністю. На ймовірність того, що статистика вашої вибірки буде схожою на параметри генеральної сукупності, впливають як розмір вибірки, так і варіативність досліджуваного об'єкта.

Розмір вибірки в цьому контексті означає кількість елементів, взятих з генеральної сукупності. Чим більша вибірка, тим більша ймовірність того, що за інших рівних умов вона буде схожою на генеральну сукупність.

Варіативність - це кількість відмінностей між змінними у вибірці та ступінь, до якого вони розподілені в розподілі або згруповані в одному місці. За інших рівних умов, більша варіативність вимагає більшого розміру вибірки.

Багато з найпоширеніших статистичних процедур розроблені для даних, за нормальним розподілом.

Нормальний розподіл - це розподіл ймовірностей, який графічно зображується класичною дзвоновидною кривою.

Нормальний розподіл визначається кількома характеристиками.

По-перше, нормальний розподіл є унімодальним (лише один пік), при цьому середнє, медіана та мода є рівними і падають точно в центрі розподілу.

По-друге, нормальний розподіл є симетричним (тобто кожна половина, поділена центральною лінією, є дзеркальним відображенням іншої половини) і не має асиметрії.

Загальна площа нормального розподілу дорівнює одиниці або 100%. Однією з переваг нормального розподілу є те, що певні відсотки значень потрапляють у встановлену кількість стандартних відхилень від середньої лінії. Приблизно 68% значень у розподілі знаходяться в межах одного стандартного відхилення від середнього значення (позитивного і негативного) і приблизно 95% значень знаходяться в межах двох стандартних відхилень від середнього значення. Хоча форма нормальної кривої завжди однакова, висота і ширина кривої визначаються середнім значенням і стандартним відхиленням досліджуваних даних.

Нормальний розподіл часто використовується у вибірках, оскільки великі вибірки (зазвичай 100 або більше випадків) часто мають нормальний розподіл. Ця концепція демонструється в центральній граничній теоремі:

центральна гранична теорема стверджує, що розподіл середніх значень незалежної і випадково отриманої вибірки буде наближатися до нормального розподілу незалежно від основного розподілу генеральної сукупності.

Це важливо, оскільки багато статистичних тестів працюють належним чином лише тоді, коли дані мають приблизно нормальний розподіл. Одним з наслідків цієї теореми є те, що аналітик може припустити, що розподіл вибіркових середніх є нормальним, якщо вибірка є достатньо великою.

Аналітик може використовувати статистичні висновки, щоб отримати цінну інформацію про популяцію або популяції. Наприклад, використовуючи приклад з автомобільними крадіжками, аналітик може розробити точкову оцінку відсотка автомобільних крадіжок зі зломом.

Точкова оцінка - це значення з вибірки, яке найкраще оцінює або наближається до істинного значення в генеральній сукупності.

У цьому випадку ми використовуємо вибірку автомобільних крадіжок для оцінки загального відсотка автомобільних крадіжок з насильницькими діями.

Статистичний висновок реалізується шляхом перевірки гіпотез.

Перевірка гіпотез - це покроковий процес визначення дослідницького питання, визначення статистичних методів, які можуть бути використані для відповіді на нього, проведення тестів, а потім прийняття рішення щодо даних на основі результатів, отриманих на основі вибірки.

Існує низка показників, які можна використовувати для опису набору даних. Часто ми не маємо доступу до всієї сукупності даних, що ускладнює обчислення описових статистик, таких як міри центральної тенденції (наприклад, середнє, медіана і мода), міри дисперсії (наприклад, розмах, дисперсія, стандартне відхилення) та інших статистичних показників, що представляють інтерес. При використанні для опису всієї сукупності будь-яка з цих статистик називається параметром. І навпаки, будь-який показник, розрахований на основі вибірки безвідносно до генеральної сукупності, називається статистикою. Прикладом статистики може бути середнє значення випадково відібраної вибірки (тобто вибіркове середнє).

Правильно зібрані вибірки дозволяють аналітику оцінити параметри генеральної сукупності та обчислити інші статистичні тести. Однак важливо пам'ятати, що ця оцінка може бути неправильною. Основним обмеженням вибірки (і узагальнюючої статистики загалом) є те, що ми не повністю виміряли генеральну сукупність, що призводить до можливості того, що наша вибірка не буде репрезентативною для генеральної сукупності.

Імовірнісні та неімовірнісні вибірки

Стратегії вибірки можна умовно поділити на дві великі категорії: імовірнісні та неімовірнісні вибірки. Випадкова вибірка, про яку ми говорили на початку цього розділу, належить до категорії імовірнісних вибірок. Імовірнісні вибірки повинні використовувати певну форму випадкового відбору. Це означає, що всі елементи генеральної сукупності або основи вибірки повинні мати рівні шанси бути представленими у вибірці. Неімовірнісні вибірки не використовують випадковий відбір при формуванні вибірки. Хоча неімовірнісні вибірки можуть бути репрезентативними для генеральної сукупності, з якої вони отримані, до них не застосовуються інструменти статистичного висновку.

Найпоширеніші методи збору імовірнісних вибірок включають:

- проста випадкова вибірка,
- систематична випадкова вибірка,
- стратифікована випадкова вибірка,
- кластерна вибірка.

Проста випадкова вибірка

Проста випадкова вибірка формується шляхом надання рівних шансів бути відібраним кожному елементу генеральної сукупності або вибіркової сукупності. Елементи, відібрані за допомогою цієї процедури, становлять вибірку. Випадкова вибірка може бути із заміщенням або без. При вибірці із заміщенням кожен елемент повертається до основи вибірки, з якої він був відібраний, після того, як він був використаний у вибірці. Це створює ситуацію, коли один і той самий елемент може бути використаний кілька разів в одній і тій самій вибірці.

Часто вибірка відбирається без заміщення. Таким чином, кожен елемент спочатку має однакові шанси бути відібраним. Однак, у міру того, як процес формування вибірки продовжується, шанси на те, що будь-який елемент (ще не відібраний) буде відібраний, зростають.

Наприклад, припустимо, що аналітик хоче визначити характеристики, не зафіксовані в базі даних свого відомства, у вибірці зі 100 випадків викрадення автомобілів, що сталися в певному регіоні. Замість того, щоб переглянути всі 100 випадків, аналітик вирішує випадковим чином відібрати 30 крадіжок без заміщення. Спочатку будь-який автомобіль, що потрапив до вибірки, мав би шанс 1/100 бути відібраним. Після відбору цей автомобіль буде вилучено з вибірки, що дасть наступному автомобілю шанс потрапити до вибірки з ймовірністю 1/99. Цей процес продовжиться, коли третій об'єкт матиме шанс 1/98 і так далі.

Чому це важливо? Основна відмінність між вибіркою із заміщенням та без заміщення полягає в тому, що елементи у вибірці із заміщенням не є незалежними. Зазвичай це не має особливого значення для великих груп населення. Однак для невеликих груп населення вибірка із заміщенням може створити проблеми, пов'язані з коваріацією. У цьому контексті коваріація просто означає ступінь, до якого дві величини змінюються разом. На практиці проблеми коваріації значно зменшуються у великих вибірках .

Систематична випадкова вибірка

Систематична випадкова вибірка - це різновид простої випадкової вибірки, яка може бути корисною в ситуаціях, коли аналітик не має основи для вибірки.

Прикладом цього можуть бути паперові звіти, які зберігаються в шафі і не доступні в електронному вигляді. У такому випадку аналітик може вирішити взяти перший елемент (у даному випадку - звіт), а потім відібрати кожен n-й звіт після першого. Число n зазвичай обирається шляхом ділення загальної кількості випадків на бажану кількість

для вибірки. Добуток цього рівняння називається інтервалом вибірки. Наприклад, якщо аналітик хоче відібрати 50 звітів про крадіжки автомобілів з файлів, що містять 1000 звітів, він ділить 1000 на 50. Це дасть інтервал вибірки, що дорівнює 20.

Наступним кроком у цьому процесі буде випадковий вибір числа з інтервалу вибірки (у цьому випадку від 1 до 20) і початок вибірки з цього випадково вибраного значення. Якщо наш аналітик випадково вибере 15, то він зарахує 15 справ до файлу для першого елемента вибірки. Потім аналітик продовжить, відбираючи кожен 20-й звіт у картотеці.

У деяких випадках інтервал вибірки не дорівнює цілому числу. У такому випадку аналітик буде чергувати цілі числа при відборі кейсів. Наприклад, якщо інтервал вибірки становитиме 20,5 замість 20, аналітик буде чергувати 20-й і 21-й звіти.

Стратифікована випадкова вибірка

Стратифікована випадкова вибірка може бути використана для більш ефективного отримання ймовірнісної вибірки. Це досягається шляхом використання інформації, відомої про населення до формування вибірки, для створення страт, з яких випадковим чином відбираються елементи вибірки. Страти створюються шляхом поділу частини населення на групи відповідно до характеристик, що становлять інтерес. Потім з кожної страти випадковим чином відбирається вибірка заздалегідь визначеного розміру.

Існує низка причин для використання цього методу. Наприклад, якщо аналітику потрібна імовірнісна вибірка частини першої злочинів і він хоче переконатися, що кожен тип злочину має достатню кількість зразків, проста випадкова вибірка повинна бути надзвичайно великою, щоб охопити злочини, які рідко трапляються, такі як вбивства, зґвалтування і пограбування. Аналітик не може бути впевненим, що всі злочини частини 1 будуть представлені у вибірці. Більш ефективною стратегією може бути стратифікація генеральної сукупності (усіх злочинів за частиною 1) за типом злочину, а потім відбір достатньої кількості елементів з кожної страти для вивчення явищ, що цікавлять дослідника. Такий тип стратифікованої випадкової вибірки називається непропорційною стратифікованою вибіркою. Цей метод використовується для того, щоб забезпечити достатню репрезентативність випадків з менших страт, і має потенціал для підвищення точності вибірки при використанні фіксованих вхідних даних.

Інша форма стратифікованої вибірки називається пропорційною стратифікованою вибіркою. У пропорційній стратифікованій вибірці обсяг вибірки кожної страти визначається її часткою в генеральній сукупності. Хоча це може виглядати складно, розрахунок є дуже простим.

Розрахунок полягає в тому, що кількість випадків у стратах (тобто кількість крадіжок) ділиться на загальну кількість випадків (тобто загальну кількість злочинів за ч. 1), помножену на загальний обсяг вибірки. Потім аналітик повинен повторити цей розрахунок для кожного типу злочинів частини 1.

Пропорційна стратифікована вибірка допомагає зменшити упередженість відбору і знизити похибку, пов'язану з рандомізацією. Однак, як пропорційна, так і непропорційна стратифікована вибірка вимагає, щоб населення було поділене на страти і щоб кожен елемент сукупності перебував в одній і тільки в одній страті (тобто, елементи є взаємовиключними). Жоден елемент сукупності не може належати до двох страт. При стратифікації за кількома характеристиками (наприклад, за статтю, расою та етнічною приналежністю) кількість необхідних страт може швидко стати некерованою.

Кластерна вибірка

Тоді як стратифікована вибірка вимагає більше інформації про досліджувану сукупність, кластерна вибірка може бути використана для подолання обмежень при спробі відібрати великі групи населення. Зокрема, вона корисна, коли відсутня основа вибірки. Це може статися при вивченні груп населення, розподілених на великих географічних територіях або розпорошених між багатьма різними організаціями.

Кластерна вибірка - це стратегія вибірки, яка використовується, коли необхідно відібрати природні групи з високим ступенем однорідності, і аналітик хоче використати ці групи для більш ефективного проведення аналізу.

Процес починається з визначення кластерів, що підлягають вивченню, а потім випадкового відбору елементів для вибірки. Кластери визначаються як природні об'єднання елементів сукупності. Кожен елемент може з'явитися лише в одному кластері.

Прикладом кластера, що має відношення до аналізу злочинності, може бути вибірка поліцейських через кластери поліцейських відомств або вибірка ув'язнених у групах в'язниць. Якщо аналітик опитує всі елементи (поліцейських та ув'язнених відповідно), він проводить одноступінчасту кластерну вибірку. Як варіант, аналітик може спочатку випадковим чином відібрати управління поліції або в'язниці, а потім випадковим чином відібрати працівників поліції або ув'язнених для вибірки. Це приклад багатоступеневої кластерної вибірки. Багатоступеневі кластерні вибірки можуть включати ще більше ступенів. Наприклад, дослідник або аналітик може спочатку

випадковим чином відібрати кластери регіонів, потім з цих регіонів випадковим чином відібрати кластери поліцейських управлінь, а з цих управлінь випадковим чином відібрати окремих поліцейських.

Хоча кластерна вибірка є ефективним методом опитування великих груп, які існують і природно об'єднані в кластери, вона може збільшити похибку вибірки через складність процесу.

Похибка вибірки - це ймовірна розбіжність вибіркової статистики з параметрами генеральної сукупності.

Оскільки вибірки не включають усіх членів генеральної сукупності, існує ймовірність того, що між статистикою та параметром буде існувати певна різниця. Ця різниця і є похибкою вибірки.

Перевірка гіпотез

Часто дані опитувань збираються з метою проведення цільового аналізу. Завданням, яке визначило керівництво для аналітика, є зясування взаємозвязку ефективності розслідування кримінальних проваджень із співвідношенням аналітиків і детективів у підрозділі чи органі.

Для відповіді на це питання аналітик має визначити: покращує чи ні співвідношення між аналітиками та детективами якість розслідувань?

Відповідь на це запитання потребує перевірки відповідних гіпотез. Технічно, перевірка гіпотези - це форма статистичного висновку, коли аналітик використовує набори даних для перевірки гіпотези. Хороша гіпотеза є дуже конкретною щодо того, що станеться або не станеться.

Допустимо, що аналітик, який взяв початкову вибірку, вважає, що більша кількість і співвідношення аналітиків підрозділів кримінального аналізу з детективами покращує якість розслідування. Однак це дуже широка гіпотеза, і її важко перевірити. Щоб допомогти звузити питання, аналітик може розглянути, підходи вимірювання «покращання розслідувань». Відповідь на це друге питання може полягати в тому, що детективи, які отримують більше допомоги в аналізі злочинів, з більшою ймовірністю розкривають справи. Цю концепцію можна перетворити на конкретне твердження, яке можна перевірити, та сформулювати гіпотезу наступним чином:

Збільшення співвідношення аналітиків до детективів покращує розслідування (за рахунок покращення показників розкриття злочинів).

У цьому випадку залежна змінна - це показники розкриття справ, а незалежна змінна - співвідношення кількості аналітиків і детективів у відомстві. А це вже можливо перевірити так як маємо залежну змінну, тобто змінну, на яку впливають, і незалежну змінну, тобто змінну, яка впливає на залежну змінну.

Водночас, це також спрямоване твердження, яким стверджується, що вищий відсоток аналітиків до детективів покращить результати розслідувань, на відміну від неспрямованого твердження, яке лише вказує на різницю, але не визначає напрям впливу.

Спрямовані твердження називають односпрямованими тестами, тоді як неспрямовані - двоспрямованими.

Перевіряючи гіпотезу, аналітик не «доводить» її. Це неможливо. Замість цього аналітик перевіряє нульову гіпотезу, тобто твердження, яке передбачає відсутність різниці між змінними, на відміну від дослідницької гіпотези, яка стверджує, що деяка різниця існує.

Наразі нульова гіпотеза буде такою: співвідношення аналітиків та детективів не впливає на розслідування (через покращення показників розкриття злочинів).

Якщо дані демонструють хибність нульової гіпотези з достатньо високим рівнем достовірності, аналітик може відкинути нульову гіпотезу і прийняти гіпотезу як можливу.

Перевірка нульової гіпотези базується на тому, що можливим є доведення за допомогою спостереження, аналізу або логічного аргументу, що вона є некоректною (тобто неправильною або неправдивою).

Правило: ми не можемо явно довести дослідницьку гіпотезу. Все, на що ми можемо сподіватися, - це виявити інші можливі пояснення і виключити їх.

Багато аналітиків використовують цитату сера Артура Конан Дойля (1890) в якості девізу:

“Після того, як ви відкинете неможливе, те, що залишиться, незалежно від того, наскільки воно неймовірне, має бути правдою.”

Це те, чого намагається досягти перевірка гіпотези. Перевірка гіпотези - це аргумент зведення до абсурду, який намагається продемонструвати правдивість дослідницької гіпотези шляхом висунення нульової гіпотези. Якщо нульову гіпотезу можна спростувати, це залишає дослідницьку гіпотезу як єдину можливу альтернативу. Однак часто неможливо виключити всі можливі пояснення певного явища. Через це обмеження ми не можемо довести гіпотезу. Замість цього аналітик намагається збалансувати ймовірність різних видів помилок.

Часто аналітик стикається з вибором між збільшенням ймовірності помилки першого або другого типу. Перш ніж приймати рішення щодо відхилення чи не відхилення певної нульової гіпотези, доцільно зважити відносні

витрати, пов'язані з помилкою першого або другого типу. Потім аналітик може врахувати ці витрати при визначенні конкретного рівня статистичної значущості.

Р-значення та статистична значущість

Вивчення (перевірка) р-значення є одним із запобіжників у прагненні зменшити похибку. Розрахунок р враховує розмір вибірки, варіативність даних і розмір ефекту, щоб отримати число, яке вказує, наскільки спостережувані дані узгоджуються з конкретною статистичною моделлю.

Розмір ефекту - це статистика, яка оцінює величину або вплив змінної, що нас цікавить.

Для визначення статистичної значущості використовується р-значення.

Результат є статистично значущим, коли р-значення перевищує встановлений рівень значущості. У соціальних науках рівень значущості часто встановлюється на рівні $p < 0.05$, що означає, що р-значення менше 0.05 є статистично значущим.

Слід зазначити, що р-значення не вимірює розмір ефекту і не надає жодної інформації про практичну значущість результату (наприклад, чи є ефект достатньо великим, щоб бути значущим).

За гіпотезою, яку визначено вище, розмір ефекту - це вплив різниці у співвідношенні аналітиків і детективів на показники розкриття злочинів. Тому краще використовувати р-значення лише як один з інструментів в арсеналі аналітика.

Перевірка гіпотез є важливим статистичним інструментом, але ним можна легко зловживати. Це пов'язано з тим, що перевірка гіпотез просто оцінює два взаємовиключних твердження щодо сукупності, використовуючи вибірку, взяту з цієї сукупності. Статистично значущий результат 1) не доводить альтернативну гіпотезу і 2) стосується лише вибірки, взятої з генеральної сукупності. Враховуючи те, що аналітики злочинності часто мають доступ до повної генеральної сукупності (тобто до всіх зареєстрованих випадків викрадення автомобілів), корисність цих методів може бути обмеженою.

Іншою частою помилкою є припущення, що незначущий результат вказує на те, що нульова гіпотеза, швидше за все, вірна, або що значущий результат показує з 95% ступенем впевненості, що альтернативна гіпотеза вірна. Важливо пам'ятати, що незначущий результат просто вказує на те, що даних вибірки недостатньо, щоб відкинути нульову гіпотезу. Пам'ятайте, що загальним консенсусом є використання $p < .05$. Такий висновок про значущість можна перекласти так, що з 95% ступенем впевненості можна стверджувати, що це не пов'язано з випадковістю, спричиненою процесом вибірки.

І навпаки, значущий результат підтверджує альтернативну гіпотезу лише в тій мірі, в якій існує лише одна альтернативна можливість після того, як нульова гіпотеза відкинута. Він не робить різниці між альтернативними гіпотезами, якщо існує більше однієї альтернативної гіпотези.

У правоохоронній діяльності може виявитися, що значущість не настільки важлива, як розмір ефекту. Якщо розмір ефекту є значущим, може виявитися, що відносно високе значення р є достатнім для інформування осіб, які приймають рішення. Важливо пам'ятати про ці міркування при перевірці гіпотез.

4.3. Статистичні методи виявлення та перевірки статистичних зв'язків

Більш складні статистичні методи, такі як кореляція або регресія, досліджують взаємозв'язок між двома або більше змінними, щоб краще зрозуміти, як ці змінні пов'язані одна з одною. Використовуючи такі інструменти, як вибірковий, кореляційний і регресійний аналіз, аналітики підрозділів кримінального аналізу можуть краще зрозуміти, як взаємодіють дані про злочинність та інші дані про громадську безпеку.

МІРИ ЗВ'ЯЗКІВ – КОРЕЛЯЦІЯ

У наборах даних, що підлягають одно- або багатовимірному аналізу, неявно передбачається, що значення, або числа, будь-якої змінної представляють послідовно визначені міри деякого поняття або об'єкта, і що вони логічно і дефінітивно пов'язані один з одним у значущий спосіб. В іншому випадку статистичні вимірювання будуть безглуздими. Хоча цей момент може здатися очевидним, варто поставити низку запитань до будь-якого набору даних, на основі якого планується проведення аналізу, щоб переконатися, що все в порядку, перш ніж продовжувати.

Перед початком аналізу необхідно розглянути певні питання, що стосуються будь-якого набору даних.

Перше - чи значення, що представляють змінну сутність або поняття, логічно пов'язані між собою.

Друге - який тип даних, маючи на увазі, що існують статистичні операції, які підходять для даних кожного типу, і що використання невідповідних процедур призводить до недостовірних результатів.

Третє питання полягає в тому, чи можна належним чином порівнювати значення безпосередньо одне з одним, тобто чи базуються вони на одному стандарті вимірювання.

Для розуміння зазначених вимог IACA у своєму посібнику наводить кілька прикладів відповідного набору даних.

Набір даних 1. Номери телефонів місцевих мешканців, щодо яких є невиконані ордери на арешт. Почнемо з найпростішого. Незважаючи на те, що номери телефонів виглядають як цифри, насправді вони є номінальними даними - кодовими назвами з використанням цифр - і тому абсолютно непридатні для будь-яких математичних обчислень або статистики. (Впорядкувати їх для полегшення пошуку може бути корисно, але це не буде статистикою).

Набір даних 2. Кількість років формальної шкільної освіти, яку закінчили дорослі, заарештовані за будь-які або окремі види правопорушень. Можна сказати, що такі вимірювання "операціоналізують" концепцію освітнього рівня, тобто переводять абстракцію освіти в більш відчутний і вимірюваний формат. Незважаючи на певні обмеження, такі як труднощі з обліком різних видів навчальних програм поза межами шкільних систем або коледжів, можна сказати, що таке вимірювання репрезентативно відображає рівень освіти, а дані будуть мати тип відношення. Однак може виникнути проблема з третім критерієм - критерієм "рівних умов". Якщо деякі заарештовані були надто молодими, вони ще не встигли закінчити стільки років формальної освіти, скільки старші за віком заарештовані. (Саме тому перепис населення США надає ці дані лише для осіб віком 25 років і старше). З поправкою на врахування лише заарештованих мінімального віку, ця змінна виступає як належним чином визначена єдина змінна для використання в багатовимірному аналізі з різними цілями.

Набір даних 3. Кількість крадіжок автотранспорту протягом певного року в містах з населенням понад 100 000 осіб. Підрахунки будь-якого повторюваного явища, такого як тип або категорія злочину, можна вважати достовірними даними типу відношення, за умови, що злочин визначається та реєструється у досить схожий спосіб у кожному місті. Однак, очевидною проблемою тут є те, що розміри міст варіюються в широкому діапазоні, так що кількість крадіжок транспортних засобів в одному місті не може бути справедливо порівняна з кількістю крадіжок в іншому місті, яке значно відрізняється за розміром. Для того, щоб поставити випадки (міста) в рівні умови, необхідно стандартизувати набір даних шляхом перетворення кількості злочинів у коефіцієнти злочинності. Зазвичай прийнято переводити кількість злочинів у показники на 100 000 осіб. Використання таких показників дає змогу порівнювати міста з різною кількістю населення (оминаючи питання відмінностей у процедурах збору та кодування даних у різних містах)..

Набір даних 4. Кількість скарг на порушення громадського порядку (викликів поліції або інцидентів, залежно від місцевих термінів та процедур) щомісяця в юрисдикції протягом певного періоду часу. Оскільки географічна територія залишається незмінною, кількість скарг на порушення громадського порядку (дані про відношення) є відповідними значеннями єдиного визначеного поняття (якими б нечіткими не були його межі на практиці). Ця змінна містить характеристику, яка не зустрічалася в жодному з попередніх випадків. Вона складається з двох змінних: кількості порушень та інтервалів часу.

З перерахованих прикладів, лише набір даних 4 відповідає умовам багатовимірного аналізу, так як визначено дві (або більше) змінних і увага приділяється спостережуваним зв'язкам між змінними .

Таким чином, отримавши 52 щотижневих підрахунків викликів про порушення громадського порядку (або будь-яке інше повторюване явище, що нас цікавить), ми можемо визначити середнє значення, дисперсію і стандартне відхилення, а також максимальну і мінімальну кількість викликів за рік. Також ми можемо повідомити або використати в подальшому аналізі, що ми "бачили" близько 25 квартирних крадіжок на тиждень, "в середньому", плюс-мінус кілька (на основі дисперсії). Такі дескриптори можуть дати нам краще уявлення про частоту виникнення проблеми або, принаймні, полегшити її пояснення іншим. Але чи буде таке середнє значення «найкращим припущенням» щодо найбільш ймовірної приблизної кількості скарг на порушення громадського порядку, які можна очікувати протягом наступного, 53-го тижня?

Використання середнього значення (а також дисперсії) як центральної тенденції прогнозу на кілька тижнів вперед є, більш за все, процедурною помилкою так як базується на припущенні про лінійність даних, тобто, що значення даних, розподілені в часі, утворюють більш-менш пряму лінію. Але це не так, і часто не так. Суспільні явища, зокрема і злочинність та порушення громадського порядку, найчастіше характеризуються різними видами нелінійних моделей зв’язку.

Кореляцію можна описати як ступінь, до якого два або більше значення (змінні) змінюються в унісон. Коли два значення мають позитивну кореляцію, зі збільшенням одного значення збільшується і корельоване значення. Якщо кореляція негативна, то зі збільшенням значення однієї змінної значення іншої змінної буде зменшуватися. Це називається двовимірною кореляцією.

Цей зв'язок не обов'язково має бути причинно-наслідковим, але за визначенням вказує на залежність .

Сила цього зв'язку вимірюється як коефіцієнт кореляції зі значеннями від 1 (значення зростають разом) до від'ємного (-) 1 (зі збільшенням одного значення інше зменшується).

Значення, близькі до нуля, вказують на те, що кореляція між досліджуваними величинами незначна або відсутня.

Таким чином, застосування кореляції до вимірювання причинності зв'язку може вводити в оману, виходячи з:

- навіть в тих випадках коли можливим є уявити наявність причинного зв'язку між двома змінними, що корелюються, сам по собі коефіцієнт кореляції нічого не говорить про те чи викликає одна змінна появу іншої і на оборот;

- нерідко виявлений зв'язок існує завдяки наявності та певного зв'язку з іншими змінними;

- взаємозв'язки соціального характеру, що і характеризують злочинність, завжди надзвичай складні і ніяким чином не можуть бути пояснені виключно однією причиною.

Хоча кореляція прямо не вказує на причинний зв'язок, вона може слугувати ключем до розгадки причини. За певних умов на її основі можливим є сформулювати гіпотези, що перевіряються експериментально, коли можливим є контроль впливу інших змінних, що виходять за наявні межі.

Існує багато різних випадків, коли аналітики підрозділів кримінального аналізу можуть бути зацікавлені у вивченні взаємозв'язку між двома або більше змінними в поліцейських даних.

Наприклад, кореляцію можна дослідити між змінними, як пов'язаними, так і не пов'язаними зі злочинністю, наприклад, даними перепису населення. Хоча існує буквально тисячі змінних, доступних для аналізу на основі даних перепису населення, деякі змінні, які аналітики можуть розглянути для включення в аналіз злочинності (окрім кількості населення), включають: житло (наприклад, вільне, орендоване, багатоквартирне), транспорт/власність на транспортний засіб, дохід та зайнятість.

Залежно від рівня вимірювання та розподілу даних (параметричного чи непараметричного) можуть використовуватися різні типи коефіцієнтів кореляції. Ці обмеження називаються припущеннями щодо природи досліджуваних даних. Порушення цих припущень може поставити під сумнів результати аналізу.

КОЕФІЦІЄНТ КОРЕЛЯЦІЇ ПІРСОНА

Метод, який зазвичай використовується для вимірювання кореляції відносних або інтервальних змінних, відомий, на честь його автора, як коефіцієнт кореляції Пірсона, і позначається літерою «r».

Цей коефіцієнт кореляції, який часто називають r Пірсона, використовується для визначення сили та напрямку лінійного зв'язку між двома змінними. Це означає, що при дотриманні припущень цей коефіцієнт може допомогти визначити ступінь і напрямок, в якому одна змінна змінюється по відношенню до іншої змінної. Наприклад, коли r = 1, існує досконала і позитивна асоціація, що означає, що зі збільшенням однієї змінної, інша зростає в унісон (створюючи пряму лінію). Коефіцієнт Пірсона матиме від'ємне значення, коли одна змінна збільшується, а інша зменшується.

Нуль означає відсутність кореляції взагалі, що дуже малоймовірно, оскільки майже кожна можлива пара змінних демонструє принаймні незначну, випадкову кореляцію.

Як зазначалося вище, кореляція не вказує на причинно-наслідковий зв'язок між змінними.

Загалом, кореляція, що наближається до 1.0 (або -1.0), вказує на сильний зв'язок, але наскільки сильним є цей зв'язок? Нам потрібен спосіб пов'язати r-бали з чимось більш відчутним. Відповідь лежить у квадраті r Пірсона, показнику r-квадрат.

Відомий як коефіцієнт детермінації, r-квадрат показує частку варіації однієї змінної, що пояснюється варіацією іншої змінної.

Таким чином, якщо r = 0.8, r-квадрат дорівнює 0,64, що означає "64% варіації Y пояснюється X". Інші 36% залишаються під впливом інших факторів.

У прикладі щодо квартирних крадіжок коефіцієнт кореляції, r Пірсона, наприклад, становив 0,775, що дає коефіцієнт детермінації (r-квадрат) 0,601, який можна інтерпретувати як «близько 60% дисперсії пояснюється незалежною змінною». Але, очевидно, не можна сказати, що плин часу (незалежна змінна) "спричинив" зміну кількості квартирних крадіжок; що б не спричиняло збільшення або зменшення кількості квартирних крадіжок, це точно не сам час.

Існує кілька важливих припущень, яких необхідно дотримуватися при використанні r Пірсона:

змінні, що вимірюються, повинні бути неперервними (тобто, інтервалом або відношенням);

обидві змінні формують двовимірний нормальний розподіл;

цей коефіцієнт є чутливим до викидів, а тому їх не повинно бути;

зв'язок між двома змінними є лінійним.

Цей приклад ілюструє два важливих міркування для аналітиків кримінального аналізу, які використовують більш досконалі статистичні методи.

По-перше, важливо вивчити дані про злочинність до застосування статистичного тесту, щоб переконатися, що вони відповідають необхідним припущенням. З даними про злочинність рідко буває легко працювати, і вони часто потребують або трансформації для забезпечення відповідності припущенню про нормальність, або непараметричного тесту.

По-друге, непараметричні дані не є нормально розподіленими.

Але існують тести кореляції, які підходять для непараметричних даних.

КОЕФІЦІЄНТ РАНГОВОЇ КОРЕЛЯЦІЇ СПІРМЕНА

Кореляція Спірмена використовує ранжування змінних для мінімізації впливу викидів. Цей тест можна використовувати з двома неперервними змінними, двома порядковими змінними або однією порядковою змінною та однією неперервною змінною.

На додаток до припущень щодо r Пірсона, для використання цього тесту необхідно виконати ще два припущення:

змінні, що аналізуються, повинні бути парними спостереженнями;

між змінними має бути монотонний зв'язок (зі збільшенням однієї змінної інша змінна або збільшується, або зменшується).

Перевагою монотонного зв'язку є те, що залежність між даними не обов'язково має бути лінійною (дані повинні послідовно зростати та/або зменшуватися по відношенню один до одного, але не обов'язково бути прямою лінією).

ТЕСТ ХІ-КВАДРАТ НА НЕЗАЛЕЖНІСТЬ

У наведених вище прикладах ми використовували тести зв’язків, які підходять для відносних, інтервальних та порядкових даних. Тест хі-квадрат на незалежність (зазвичай називається хі-квадрат (χ^2)) має перевагу в тому, що він підходить для номінальних/дихотомічних змінних. При використанні цього тесту метою є визначення того, чи є дві змінні статистично незалежними. Це просто означає, що знання однієї змінної не дає жодних знань про властивості іншої змінної.

Наприклад, вираз $\chi^2 = 596{,}983$, $p > 0{,}001$ вказує на наявність зв’язку між двома змінними, що тестуються. Але для визначення сили та напряму цього зв'язку необхідно вже застосувати відповідне вимірювання цього зв’язку.

Важливо пам'ятати, що жоден з описаних вище тестів не визначає причинно-наслідковий зв'язок. Навіть якщо зв'язок (або кореляцію) виявлено, все ще існує ймовірність того, що неідентифікована змінна корелює з обома факторами і спричиняє цей зв'язок.

ДИСПЕРСІЙНИЙ АНАЛІЗ (ANOVA)

Дисперсійний аналіз корисний, коли аналітик хоче порівняти середні значення з трьох або більше незалежних вибірок, які походять з однієї або більше категорійних груп. Існує кілька типів ANOVA, які використовуються в різних ситуаціях.

Односторонній ANOVA можна використовувати для більш ніж двох груп. Важливо, що односторонній дисперсійний аналіз – це всеохоплююча тестова статистика. Це означає, що він лише перевіряє, чи існують значущі відмінності між досліджуваними групами. Він не скаже аналітику, в чому полягають ці відмінності. Враховуючи, що аналітик може досліджувати кілька груп, може виникнути необхідність у проведенні додаткових тестів.

Існує кілька припущень, яких слід дотримуватися перед проведенням одностороннього ANOVA:

залежна змінна повинна бути неперервною;

спостереження повинні бути незалежними одне від одного;

незалежна змінна є категоріальною і має три або більше незалежних груп.

Оскільки це параметричний тест, розподіл залежної змінної повинен наближатися до нормального. Нарешті, в даних не повинно бути значних викидів, а дисперсії між незалежними змінними повинні бути однорідними.

В однофакторному дисперсійному аналізі аналітик прагне порівняти кілька рівнів одного фактора. Однак можуть бути випадки, коли аналітик хоче розглянути два фактори, кожен з яких має кілька рівнів.

Наприклад, аналітик хоче дослідити вплив освіти (вимірюваної категоріально як середня школа, неповний коледж або закінчений коледж) і звання (офіцер, сержант або капітан) на моральний дух.

Двосторонній ANOVA може визначити, чи існує ефект взаємодії між двома незалежними змінними (факторами) на залежну змінну. Використовуючи наш приклад, цей тест дозволить нам побачити, чи впливає освіта на бойовий дух і чи відрізняється вплив освіти залежно від звання.

Однак такий тест зазвичай проводять лише тоді, коли аналітик вважає, що обидві незалежні змінні (освіта і звання) певним чином взаємодіють між собою. Наприклад, аналітик може припустити, що звання впливає на моральний дух, але цей вплив залежить від освіти.

Це називається ефектом взаємодії. Як і у випадку з одностороннім ANOVA, цей тест визначить статистично значущі ефекти, але також потребує подальшого аналізу.

ПРОГНОЗ ТА ОЦІНЮВАННЯ – РЕГРЕСІЙНИЙ АНАЛІЗ

Кореляція вимірює відносну «відповідність» або ступінь зв'язку між двома змінними або між трьома чи більше змінними. Також цей метод дає змогу оцінити надійність будь-яких прогнозів якщо у доповнення використати якісну характеристику лінії регресії.

Регресійний аналіз - це метод моделювання зв'язку між залежною змінною (змінною, на яку впливають) та однією, двома або більше незалежними змінними.

Регресійний аналіз часто використовується в процесі прогнозування, що має очевидну цінність для аналітика в кримінальному аналізі, але він також може допомогти визначити конкретні незалежні змінні, пов'язані з залежною змінною.

Регресійний аналіз використовується для встановлення причинно-наслідкового зв'язку, коли кореляція вже виявлена. Однак через низьку якість поліцейських даних, мультиколінеарність та потенційну можливість упередженості щодо пропущених змінних, до спроб виявлення причинно-наслідкового зв'язку слід підходити з обережністю.

При аналізі часових рядів основне питання полягає в тому, чи існує, і якщо так, то в якій мірі, основна тенденція, що лежить в основі роботи. Тобто, чи свідчать відомі значення даних про наявність якоїсь лінії тренду, що проходить через розкид точок даних, навіть якщо вона рідко торкається або проходить безпосередньо через будь-яку з окремих точок на графіку. Якщо таку лінію тренду можна виявити і побудувати, і якщо ця лінія виявиться достатньо якісним відображенням структури точок, то можна сказати, що вона має певний прогностичний потенціал.

По суті, регресійний аналіз - це процедура розпізнавання закономірностей, що є однією з головних цілей кримінального аналізу.

Навіть якщо аналітик рідко стикається з можливістю проведення повномасштабного регресійного аналізу, елементарне розуміння його концепцій і місця в світі наукового аналізу має виявитися цінним хоча б для того, щоб допомогти відточити свої навички мислення.

Регресійний аналіз вирішує завдання пошуку загальної закономірності, що проявляється в спостереженнях за явищами, включаючи тенденції злочинності або порушень громадського порядку, взаємозв'язки між соціально-економічними явищами і поведінкою, а також інші різноманітні і складні аспекти сфери діяльності аналітика підрозділу кримінального аналізу.

Регресія передбачає розпізнавання закономірностей і чітке, хоча й не зовсім досконале, розміщення закономірності на лінії тренду, прямій чи кривій відповідно до якоїсь іншої математичної функції. Її партнер, кореляційний аналіз, показує нам, наскільки сильним є зв'язок і до якої міри ми можемо вважати його значущим, корисним і надійним.

Таким чином, регресійний і кореляційний аналіз - це дві сторони однієї медалі:

регресія знаходить найкращу лінію, що проходить через точки, і показує, як вона виглядає;

кореляція показує, наскільки сильним є зв'язок і до якої міри ви можете робити з нього висновки.

За наявності достатньо сильного зв'язку лінія регресії дає можливість передбачити майбутні значення.

Умовно, метою регресійного аналізу є пошук найкращої прямої лінії, що проходить через точки (Рис. 4.1). Такою лінією є та, яка порівняно з усіма іншими можливими розташуваннями має найменшу дисперсію, що відображає розбіжності між фактичним розміщенням точок даних на графіку та відповідними розташуваннями на найкращій прямій лінії. Точніше кажучи, розташування лінії регресії є таким, що мінімізує суму квадратів відхилень – тобто дисперсію.

Алгебраїчна формула прямої має вигляд:

$y = mX+b$

де:

- m – константа, відома як коефіцієнт нахилу;
- b – константа, що представляє місце на осі y, де лінія перетинається, тобто значення y при $X = 0$.

Рисунок 4.1. Діаграма регресії (з використанням SPSS Statistics)

У Microsoft Excel додавання лінії тренду до діаграми розсіювання – це просте завдання: натиснути правою кнопкою миші на одній з точок даних і вибрати «Додати лінію тренду». Програма дозволяє створювати численні типи ліній тренду (є низка варіантів нелінійної функції), в тому числі лінійну лінію тренду, яку продемонстровано (Рис.4.1). Також є можливість переглянути рівняння та його результати (а також значення R-квадрат).

Таким чином, лінія регресії працює для знаходження набору точок (у цьому випадку лінійно вирівняних), які мінімізують квадратичні відхилення (дисперсію навколо середнього значення) фактичних значень від прогнозованих значень Y.

У випадку з лінією регресії дисперсія – це, по суті, те саме, за винятком того, що відхилення, які підносяться в квадрат, – це відхилення від фактичних точок до прогнозованих точок вздовж осі у для кожного значення X.

Таким чином, лінія регресії замінює середнє значення в одновимірному аналізі. Зауважимо, що стандартне відхилення було квадратним коренем з дисперсії у випадку однієї змінної, стандартна похибка, або стандартна похибка оцінки, є квадратним коренем з дисперсії у випадку регресії. Очевидно, що чим більша стандартна похибка оцінки, тим менша точність, або якість, лінії регресії, і тим менша надійність прогнозів майбутніх значень.

Це свідчить про здатність лінії регресії проектуватися в майбутнє і відображає той факт, що сутність математичного прогнозування полягає в регресійному аналізі.

Регресійний аналіз жодним чином не обмежується даними часових рядів. Насправді, дуже часто дві (або більше) змінні з інтервалом відношення досліджуються разом, щоб визначити не тільки їхню лінію тренду (лінійну або іншу), але й ступінь зв'язку між ними, тобто їхню кореляцію. Ці процедури можна проводити з трьома або більше змінними одночасно. Коли задіяно три і більше змінних, процедури дещо ускладнюються, хоча програмне забезпечення може легко впоратися з цією проблемою.

Зазвичай, в аналізах, які використовують регресію та кореляцію, одна змінна розглядається як залежна від значень іншої, незалежної змінної, як така, що випливає з неї, з можливою, і часто оманливою, видимістю причинно-наслідкового зв'язку. Тут є певна аномалія, яку слід врахувати: у регресійному аналізі ми будуємо дослідження таким чином, щоб припустити або шукати можливість причинно-наслідкового зв'язку – як мінімум, щоб сказати, що «у, здається, випливає з х» в тій чи іншій мірі. Проте неможливо визначити причинно-наслідковий зв'язок лише на основі спостережуваного патерну зв’язків.

Головною причиною цього є те, що можуть існувати інші фактори «під поверхнею» або поза межами безпосереднього аналізу. Ці невідомі фактори можуть впливати на значення залежної змінної, окрім тієї, що визначена як незалежна змінна. Крім того, можливо, що якась «третя сила» насправді впливає на значення обох досліджуваних змінних (або спричиняє їх).

Звичайний хід подій у дослідницькому процесі полягає у зборі необхідних даних (достатньої кількості для обґрунтування достовірних висновків) та висуненні гіпотези, яку можна перевірити, який взаємозв'язок очікується, чому він очікується та його значущість. Таким чином встановлюється мета і сенс аналізу.

ВИДИ РЕГРЕСІЙНОГО АНАЛІЗУ

ЛІНІЙНА РЕГРЕСІЯ

Лінійна регресія використовує існування лінійного зв'язку для прогнозування значення однієї змінної (залежної змінної) на основі значення іншої змінної (незалежної змінної). Для використання лінійної регресії необхідно, щоб обидві змінні були безперервними, і вона не може включати більше двох змінних. Як випливає з назви, зв'язок між залежною і незалежною змінними повинен бути лінійним. Як і у випадку з кореляцією Пірсона, викиди можуть впливати на результати.

На додаток до основних критеріїв, лінійна регресія також вимагає двовимірної нормальності, гомоскедастичності та відсутності автокореляції (це кореляція змінної з самою собою в часі). Нарешті, лінійна регресія чутлива до мультиколінеарності.

Важливо пам'ятати, що порушення цих припущень може призвести до неточних результатів.

Існує кілька способів перевірити ці умови, але це завдання більш поглибленого додаткового вивчення, що виходить за межі цього посібника.

Лінійна регресія може бути корисною в окремих випадках, але часто наші дані не є лінійними. У таких випадках використання лінійної регресії може виявитися неінформативним або навіть ввести аналітика в оману.

ЛОГІСТИЧНА РЕГРЕСІЯ

Логістичну регресію можна використовувати для моделювання результатів категоріальних залежних змінних. Це часто буває корисно, оскільки дані, які використовують аналітики, часто мають категоріальні результати (наприклад, типи арештів або демографічні змінні, такі як раса чи стать).

Наприклад, при моделюванні бінарного результату – арешт або відсутність арешту, застосування сили за поліцейським радіо-викликом або відсутність застосування сили за поліцейським радіо-викликом, аналітик може розрахувати співвідношення шансів настання події (або відсутності події), контролюючи при цьому ряд незалежних змінних. Це може бути надзвичайно корисним для складання певних видів прогнозів.

ПУАССОНІВСЬКА РЕГРЕСІЯ

Для моделювання даних підрахунку можна використовувати пуассонівську регресію. З даними підрахунку може бути важко працювати через наявність нулів і відсутність від'ємних значень. Це, як правило, створює позитивно асиметричний набір даних, який часто не може бути перетворений на щось, що наближається до нормального розподілу. Пуассонівська регресія є одним з методів аналізу таких даних.

Пуассонівська регресія припускає, що наявні помилки розподілені за пуассонівським (на відміну від нормального) розподілом. За визначенням, це означає, що середнє значення і дисперсія помилок рівні. У даних про злочинність це часто не так.

Наприклад, якщо розглядати арешти за викрадення автомобілів, більшість людей не мають жодного арешту, але набагато менша група може мати десятки арештів. Це може призвести до того, що дисперсія буде більшою за середнє значення.

У таких випадках доцільніше використовувати негативну біноміальну регресію.

НЕГАТИВНА БІНОМІАЛЬНА РЕГРЕСІЯ

Негативна біноміальна регресія може бути використана, коли залежна змінна є числом (наприклад, кількість арештів за незаконне заволодіння автомобілем) і є надмірно розпорошеною.

Прикладом такого типу аналізу може бути ситуація, коли аналітик прогнозує кількість арештів за крадіжки з магазинів на основі характеристик підприємства (наприклад, наявність охорони під прикриттям або охорони у формі, тип магазину (біг-бокс, розмір або обсяг продажів) та певних показників соціально-економічного стану району, в якому розташоване підприємство.

Аналітик може продемонструвати, що наявність охорони під прикриттям у порівнянні з охороною у формі (в даному випадку - предиктор або залежна змінна) призводить до більшої або меншої кількості арештів, незважаючи на інші фактори. За умови правильного проведення, такі аналізи можуть бути дуже корисними для запобігання злочинності або обговорення політики. Неправильно виконаний аналіз, у кращому випадку, може виставити аналітика з питань злочинності дурнем і/або некомпетентним. Використовуйте їх на свій страх і ризик.

Зазначене лише дуже коротко характеризує різні типи регресійного аналізу. Якщо аналітик бажає дізнатися більше про ці методи, доцільно прослухати кілька курсів зі статистики, особливо ті, що присвячені соціальним наукам.

Таким чином, оскільки дані стають все більш доступними, на аналітиків кримінального аналізу зростатиме тиск щодо вдосконалення способів проведення аналізу. Популярність нових «прогностичних» методів лише посилить цей тиск. Тому вивчення нових форм аналізу дає аналітикам неймовірну можливість підвищити свою цінність.

Як зазначено у посібнику IACA «Exploring crime analysis: Readings on essential skills», незалежно від того, чи це простий опис центральної тенденції різних факторів у ряді (наприклад, "середній час інцидентів становить 15:33; 70% сталися між 15:00 і 16:00"), чи використання регресійного аналізу для прогнозування рівня викликів на наступний рік, описова і багатовимірна статистика відіграє величезну роль в аналізі злочинності.

Кримінальні бюлетені та щорічні звіти аналітиків переповнені середніми, медіанами, модами, темпами, відсотковими змінами та кореляціями. Найчастіше ці інструменти використовуються правильно, але іноді їх застосовують сумнівно, що призводить до сумнівних висновків і сумнівних рекомендацій. Глибоке розуміння як описової, так і вивідної статистики має вирішальне значення для якісного аналізу та прийняття правильних рішень.

Важливою є потреба в осмисленні, аналізі та інтерпретації статистичних даних. Завжди пам'ятайте, що аналіз злочинності - це соціологічна сфера, а в соціології всі дані певною мірою є якісними. Статистика - це основа, а не продукт аналізу.

5. ТЕМПОРАЛЬНИЙ АНАЛІЗ

ПОНЯТТЯ ТА СУТНІСТЬ ТЕМПОРАЛЬНОГО АНАЛІЗУ

Неможливо уявити проведення кримінального аналізу без урахування часової складової. Так, відповідно до п. 1 ч. 1 ст. 91 кримінального процесуального кодексу України у кримінальному проваджені підлягає доказуванню час, як одна із складових події кримінального правопорушення. Час входить до сукупності об'єктивних ознак складу злочину кримінально-правової характеристики та є елементом криміналістичної характеристики кримінального правопорушення.

Вважається що до ключових елементів криміналістичної характеристики кримінального правопорушення відносяться: особа правопорушника, особа потерпілого та місце скоєння кримінального правопорушення (злочину). Саме за наявності цих трьох ключових елементів може бути скоєне кримінальне правопорушення (злочин). У криміналістиці це зображується у вигляді «трикутнику правопорушення» або «трикутнику злочину» (див Рис. 5.1). Відсутність будь-якого з цих трьох елементів призведе до відсутності самого кримінального правопорушення (злочину). Але в цій традиційній моделі, яка враховує ключові умови скоєння злочину не передбачений саме час, який в свою чергу є четвертим ключовим елементом. Час пов'язує всі три елементи. Так, для того, щоб злочин відбувся, правопорушник, потерпілий та місце скоєння правопорушення повинні бути одночасно.

Наприклад, М. перебуває на щойно відкритому залізничному вокзалі, і кишеньковий злодій на ім'я С. викрадає його гаманець. Але кримінальне правопорушення (злочин) може відбутися лише при умові того, що М. та С. знаходилися на вокзалі одночасно. Так, якщо два роки тому вокзалу ще не існувало, то цей злочин не міг бути скоєний у той час. Якщо С. переховувався на вокзалі вже після 23:00, то ймовірність того, що М. або інші потенційні потерпілі також були там, є низькою, оскільки останній потяг відходить об 23:00. О 06:00 М. знаходиться на вокзалі, але в цей час там не має С., у зв'язку з тим, що він не «працює» вранці. Проте о 18:00 М. вже на вокзалі та чекає на потяг, разом з багатьма іншими потенційними потерпілими. С. також на вокзалі, отже, всі три елементи трикутника кримінального правопорушення (злочину) наявні, і ймовірність того, що воно відбудеться, висока. Зробивши аналіз часових періодів, пов'язаних з правопорушником, потерпілим та місцем скоєння правопорушення, можливо застосувати превентивні заходи, щодо попередження даного кримінального правопорушення (злочину).

НА ВИБІР!!!

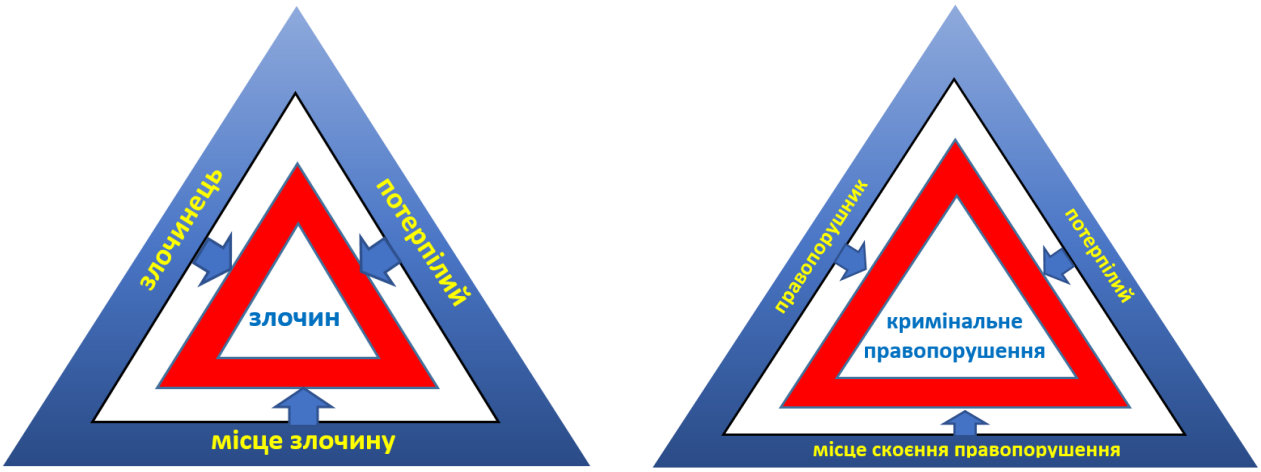

Рисунок 5.1. Модель за якої відбувається (скоється) кримінальне правопорушення (злочин), так званий «трикутник злочину».

Таким чином, аналіз часу та часових періодів має дуже велике значення як, зокрема, у кримінальному аналізі, так і в цілому, у протидії кримінальним правопорушенням. Даний аналіз називається темпоральним (від лат. *temporalis* – «часовий»).

Темпоральний аналіз – *це один із напрямків кримінального аналізу, направлений на детальне дослідження різних часових періодів, конкретного часу в якому перебуває об'єкт дослідження або відбувається подія, явище, встановлення взаємозв'язків між ними та іншими елементами злочинної діяльності (особа правопорушника, особа потерпілого, місце скоєння правопорушення, спосіб скоєння правопорушення та ін.), з метою ідентифікації та діагностики цих взаємозв'язків та подальшого їх використання у розслідуванні кримінальних правопорушень у якості доказів або оперативно-розшукової інформації.*

Одними із основних властивостей часу є те, що, по-перше, він постійно рухається, а по-друге, рух його відбувається тільки в одному напрямку. Ці властивості роблять час унікальним елементом кримінального аналізу, враховуючи які, можливо вирішити багато завдань щодо ідентифікації взаємозв'язків злочинної діяльності. Далі будуть розглянуті різні види темпорального аналізу та надані поради щодо його застосування у практичні правоохоронній діяльності.

ОДИНИЦІ ВИМІРЮВАННЯ ЧАСУ

Перш ніж проводити темпоральний аналіз, необхідно з'ясувати, а яким чином відбувається вимірювання часу та які одиниці вимірювання існують на теперішній час. Так, сучасні одиниці вимірювання часу засновані на періодах обертання Землі навколо своєї осі і обертання навколо Сонця, а також обертання Місяця навколо Землі. Такий вибір одиниць зумовлено як історичними, так і практичними міркуваннями: необхідністю узгоджувати діяльність людей зі зміною дня і ночі, сезонів. До основних одиниць вимірювання часу відносяться: століття, рік, місяць, доба, година, хвилина та секунда. Історично основною одиницею для вимірювання середніх інтервалів часу була доба (часто кажуть «день»), що вираховується з мінімальним повним циклів зміни сонячної освітленості (день і ніч). У результаті ділення доби на менші часові інтервали однакової довжини виникли години, хвилини і секунди. Походження поділу, ймовірно, пов'язано з дванадцятковою системою числення, якої дотримувалися в стародавньому Шумері. Добу ділили на два рівних послідовних інтервали (умовно день і ніч). Кожен із них ділили на 12 годин. Подальший поділ годин сходить до шістдесяткової системі числення. Кожну годину ділили на 60 хвилин, а кожну хвилину — на 60 секунд. Таким чином, у годині 3600 секунд; у добі — 24 години, або 1440 хвилин, або 86 400 секунд. Зараз саме ці одиниці найчастіше використовують для вимірювання та вираження проміжків часу. Секунда (укр. позначення: с; міжнародне: s) є однією із семи основних одиниць у Міжнародній системі одиниць (SI) і однієї з трьох основних одиниць у системі СГС.

Одиниці «хвилина» (укр. позначення: хв; міжнародне: min), «година» (укр. позначення: г; міжнародне: h) і «доба» (укр. позначення: д; міжнародне: d) не входять в систему SI, однак в Україні вони допущені для використання як позасистемні одиниць без обмеження терміну дії допуску з областю застосування «усі області».

Основними засобами вимірювання є: календар та годинник. Найпоширенішим календарем, який використовується в усьому світі, і який використовується в західному світі, є Григоріанський календар, запроваджений Папою Римським Григорієм XII у 1582 році.

Це сонячний календар, дати в якому визначаються положенням Землі, що обертається навколо Сонця, на відміну від місячного календаря, який базується на русі Місяця. Григоріанський календар по суті виправив деякі помилки, притаманні юліанському календареві, який використовувався в Стародавньому Римі. Інші календарі, що використовуються в усьому світі, включають ісламський, китайський та єврейський календарі. Одна й та сама дата в часі буде описана по-різному залежно від календаря, що використовується. Розглянемо наступні приклади, кожен з яких показує один і той самий день (див. рис. 5.2):

Григоріанський календар	1 травня 2015
Юліанський календар	18 квітня 2015
Ісламський календар	12 раджаб 1436
Індійський національний Шалівахана	1937
Єврейський календар	12-й ліяр 5775

Рисунок 5.2. Таблиця прикладів написання одної і той самої дати у різних календарях світу.

У зв'язку з тим що Григоріанський календар є найпоширенішим та прийнятий для літочислення практично у всьому світі, далі для проведення темпорального аналізу ми будемо використовувати саме його.

Слід зазначити, що запис дат в межах одного календаря також може відрізнятися. В Європі прийнято записувати дати у форматі день-місяць-рік, тоді як в інших країнах, наприклад, у США, прийнято використовувати місяць-день-рік. Ці відмінності не створюють особливих проблем в інтерпретації, якщо місяць написаний у текстовій формі: 1 травня 2015 року або травня 1 2015 року, та будуть сприйматися як однакові дати. Однак, якщо для позначення дати використовуються цифри, може виникнути плутанина.

В Європі дата 01/05/2015 означає 1 травня 2015 року, проте в США вона буде сприйнята як 5 січня 2015 року. Якщо ви використовуєте дані з міжнародних джерел, важливо знати, в якому форматі подано дати. Це також може спричинити плутанину у використанні програмного забезпечення. Наприклад, ви використовуєте європейський формат, але ваше програмне забезпечення може використовувати американський формат. Більшість програм мають налаштування для адаптації до формату дати, але вам доведеться вручну налаштувати свої параметри, якщо ви використовуєте дані з різних країн.

Вищезгадане питання стосується запису та передачі конкретних дат. У більшості випадків темпоральний аналіз проводиться з використанням програмного забезпечення обчислення та побудови графіків аналізу часу. У програмах зазвичай використовують інший формат для зберігання інформації про дати, ніж той, що використовується для запису або введення даних. Наприклад, Microsoft Excel для Windows зберігає дату 1 травня 2015 року як 42125 – кожне ціле число вимірює кількість днів від початку січня 1900 року. Якби ми захотіли підрахувати кількість днів між 27 грудня 2014 року та 1 травня 2015 року, вручну це було б відносно складно. Windows Excel зберігає останню дату як 42000, тому в цьому випадку ми можемо легко обчислити розрив у 125 днів (42000-42125). Додаткової складності додає те, що не всі програми використовують однаковий формат дати – Microsoft Excel для комп'ютерів Mac записує дати як кількість днів, що минули з початку січня 1904 року.

Крім цього на фіксацію часу впливають різні системи обліку. Так, суттєвої різниці зазнав запис часу у США та Європейських країнах. Так, в США два періоди по 12 годин позначаються як AM (перед меридіаном) і PM (після меридіана). Ці періоди отримали свої назви від положення сонця по відношенню до середини небосхилу (меридіану). Аналогові годинники записують час у цих блоках по 12 годин, і ми всі добре знайомі з тим, як протікає час за цією системою вимірювання: кожен день починається опівночі або о 12:00, друга година дня починається о 1:00, полудень (або полудень) настає о 12:00, а день закінчується об 23:59 (або о 23:59:59, якщо вимірювати з точністю до секунд).

Дещо інша система обліку часу використовується в Європі, де використовується 24-часовий годинник. За цим годинником години в добі вимірюються від 0 до 23. Доба починається о 00:00, половина доби – о 12:00, а закінчується о 23:59. Отже, 06:15 PM за 12-годинним годинником – це 18:15 за 24-годинним годинником.

Дату і час традиційно вимірювали окремо, користуючись різними інструментами календаря і годинника. Коли ми хочемо проаналізувати часову інформацію, нас зазвичай цікавить точний час або комбінація дати і часу разом. Коли ми вводимо дані про дату або час у програму, вони, як правило, перетворюються у формат, який програма може використовувати для виконання обчислень та інших функцій. Як ми бачили раніше, Excel для Windows записує дати як кількість днів, що минули з початку січня 1900 року. Час у будь-якій даті записується у вигляді десяткового дробу від цього числа, тобто 12:00 вечора буде 0,5. Excel зберігає всю інформацію про дату/час в однаковому форматі, при цьому якщо вводити дату без часу, то за замовчуванням вказується час 12:00, а часу без дати присвоюється міфічна дата 00 січня 1900 року.

У таблиці нижче (див. рис. 5.3) показано, як на програмному рівні записується різна інформація про дату і час в Microsoft Excel (дати подано в європейському форматі дд/мм/ррр).

Інші програми можуть використовувати різні системи, але загальна методологія однакова. У той час як Excel підраховує кількість днів з певного моменту часу (використовуючи десяткові дроби для позначення часу), система UNIX записує кількість секунд, що минули з опівночі 1 січня 1970 року.

Кримінальному аналітику дуже важливо знати всі ці особливості фіксації часу, особливо під час імпорту даних із одної системи вимірювання в іншу та при використанні різного програмного забезпечення. Так, наприклад, в черговій частині відділу поліції збереження даних про кримінальні правопорушення відбуваються у реляційній базі даних Microsoft SQL. Кримінальний аналітик робить запит цих даних, з метою завантаження їх в електронну таблицю Excel. Чергова частина записує дані в окрему базу даних, яка запитується окремим користувачем, після чого створюється текстовий файл даних і надсилається аналітику електронною поштою. Потім вона експортує обидва набори даних в ArcGIS, де вони геокодуються, перетворюються у шейп-файл і проводиться подальший аналіз.

У цьому прикладі дані щодо дати і часу переводяться з одного формату в інший, і аналітик повинен знати, яким чином в кожній системі записуються дані і як вони змінюються. Будь-яка помилка у записі даних призведе до подальших помилкових висновків аналітика.

Дата (дд/мм/рррр)	Час (24-часовий годинник гг:мм)	Дата/Час (дд/мм/рррр гг:мм)	Формат Microsoft Excel Windows
01/05/2015		01/05/2015 00:00	42125
01/06/2015		01/06/2015 00:00	42156
	12:00	00/01/1900 12:00	0.50000
	14:00	00/01/190014:00	058333
01/05/2015	14:00	01/05/2015 14:00	42125.58333
31/12/2014	23:59	31/12/2014 23:59	42004.99931
01/01/2015	00:00	01/01/2015 00:00	42005.00000

Рисунок 5.3. Приклади запису в програмному забезпечені Microsoft Excel різної інформації про дату і час.

Метод аналізу фіксованого часу (хвилин, годин та діб) скоєння правопорушень (час доби / день тижня).

Як вже вказувалося, кожна злочинна подія має певний фіксований час її скоєння. Припустимо, що відомо точний час скоєння кримінального правопорушення. Також припустимо, що типове кримінальне правопорушення триває довше, ніж одну секунда, і в будь-якому випадку зафіксоване лише годину і хвилину скоєння кримінального правопорушення.

Розділивши добу на певну кількість періодів і підрахувавши кількість кримінальних правопорушень, що сталися в кожному часовому періоді, можна отримати досить чітку картину того, коли відбуваються кримінальні правопорушення. На наведених нижче діаграмах можна побачити як розподіляються кримінальні правопорушення в залежності від часу доби (див. Рис.5.4, Рис.5.5).

Рисунок 5.4. Діаграма на якій можна побачити залежність кількості розбоїв від певних годин доби, в які вони скоюються.

Рисунок 5.5. Діаграми на якій можна побачити залежність кількості грабежів від певних годин доби, в які вони скоюються.

Крім цього можливо проаналізувати альтернативні залежності кількості правопорушень до годин доби. Так, наприклад, можливо зробити темпоральний аналіз на підставі встановлення залежності кількості кримінальних правопорушень від певних змін добових нарядів патрульної поліції, які чергують за встановленим графіком. Темпоральний аналіз даних взаємозв'язків можна проілюструвати у наступних діаграмах (див. Рис.5.6, Рис.5.7). Недоліком такого підходу є, по-перше, відсутність деталізації за годинами доби, а по-друге, може вважатися як спроба поставити у залежність активність злочинної діяльності від часу чергування конкретного наряду патрульного поліції. Тобто, під час роботи одних патрульних нарядів поліції певний вид кримінальних правопорушень збільшується, а під час роботи інших, навпаки – зменшується.

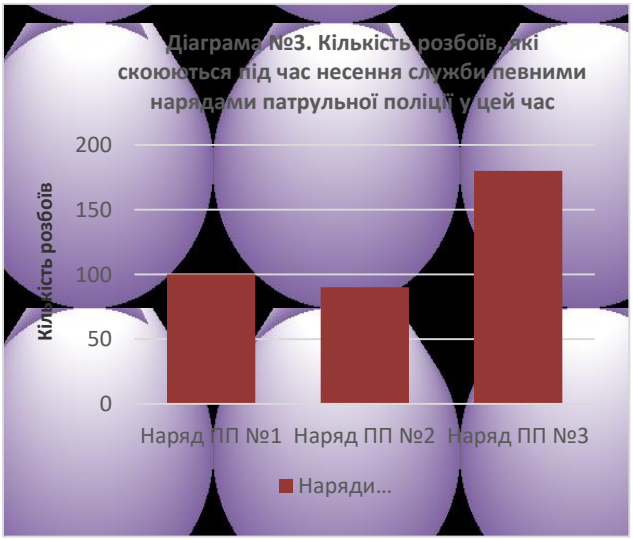

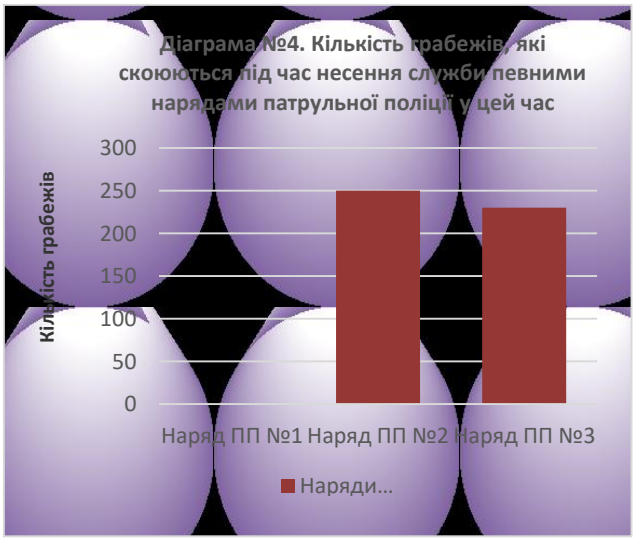

Рис. 5.6, Рис. 5.7. Діаграми на яких можна побачити залежність кількості скоєних розбоїв та грабежів від чергування певного наряду патрульної поліції у цей час.

Наведені вище діаграми використовуються під час вирішення питання, в який час (години, хвилини) були скоєні кримінальні правопорушення (розбої та грабежі). Але якщо необхідно встановити конкретну добу, в яку

скоюється кримінальне правопорушення. У цьому випадку можливо провести дуже схожий аналіз взаємозв'язку кількості кримінальних правопорушень від дня тижня, коли вони були скоєні (див. Рис.5.8, Рис. 5.9).

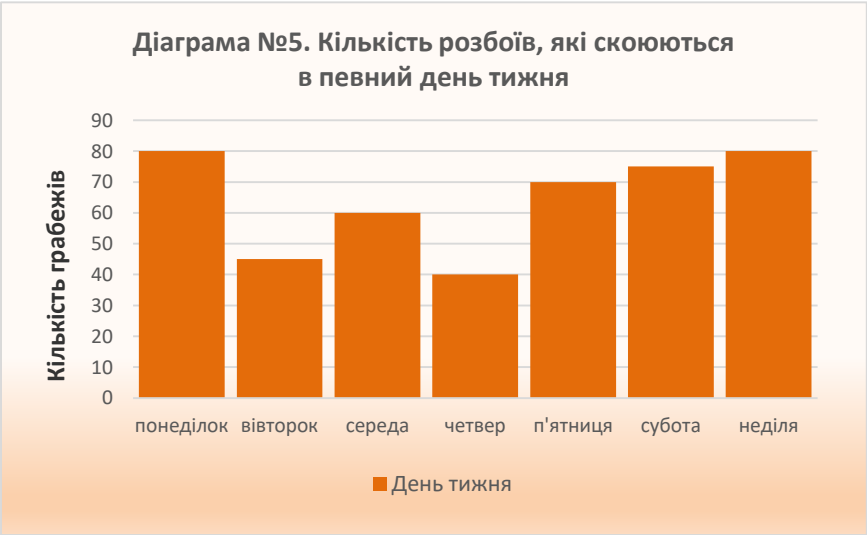

Рисунок 5.8. Діаграма на якій можна побачити залежність кількості розбоїв від дня тижня.

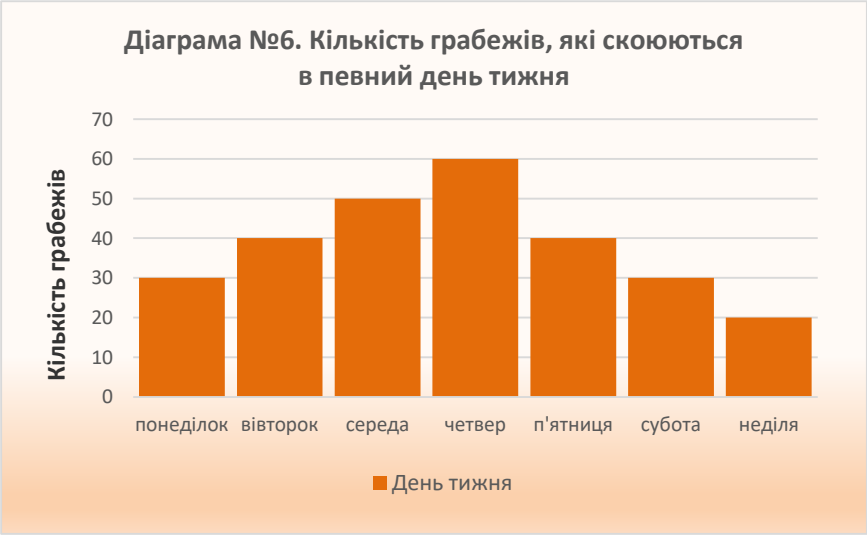

Рисунок 5.9. Діаграма на якій можна побачити залежність кількості розбоїв від дня тижня.

З метою представлення більш повної картини взаємозв'язку динаміки злочинної діяльності від годин одної доби та від дня тижня, необхідно об'єднати результати цих аналізів. У наведеної нижче матриці (див. Рис. 5. 10) представлені об'єднані дані за кількістю скоєння разбоїв за певну годину доби та день тижня. Під час аналізу було застосоване форматування в Excel, з метою більш швидкого визначення ключових проблемних часових рамок.

Зведена таблиця визначення кількості розбоїв за годинами доби та днями тижня

Години/Дні	понеділок	вівторок	середа	четвер	п'ятниця	субота	неділя	ВСЬОГО
00	5	5			5		5	**20**
01	5		5	5		5	5	**25**
02	5	5	5	5		5	5	**30**
03		5	5		5	5	5	**25**
04	5	5	5		5		5	**25**
05	5							**5**
06							5	**5**
07								**0**
08	5				5			**10**
09			5			5	5	**15**
10	5			5		5		**15**
11			5		5			**10**

12		5		5		5	5	**20**
13	5	5	5		5	5		**25**
14	5		5	5	5	5		**25**
15	5	5	5	5	5	5		**30**
16	5	5	5		5	5	5	**30**
17			5	5		5	5	**20**
18	5		5	5	5		5	**25**
19	5				5	5	5	**20**
20					5	5	5	**15**
21	5						5	**10**
22	5				5	5	5	**20**
23	5	5			5	5	5	**25**
ВСЬОГО	**80**	**45**	**60**	**40**	**70**	**75**	**80**	**450**

Рисунок 5.10. Таблиця зведення визначення кількості розбоїв за годинами доби та днями тижня з визначенням червоним кольором дільниць підвищеної злочинної активності.

Після проведення зведеного темпорального аналізу, можна побачити тенденцію до скоєння розбоїв у певний час доби та дня тижня. Так, підвищення активності щодо скоєння розбоїв спостерігається у вихідні дні з 19:00 до 20:00, 22:00 до 23:00 та з 01:00 до 02:00. Крім цього активність спостерігається в будні дні з 02:00 до 03:00, а також в п’ятницю та суботу з 13:00 до 16:00. Враховуючи місця де скоюються ці розбої можна виділити дві групи: перша – в нічний та вечірній час (переважно у вихідні дні) біля барів та ресторанів, а друга – переважно в другій половині робочих днів в парках та скверах.

Метод аналізу часових періодів (інтервалів) між часом скоєння кримінальних правопорушень у серії

Часові періоди та інтервали передбачають як однотипні події розташовані одна до одної на території, за якою проводиться аналіз. Існує три основні види часових періодів та інтервалів між кримінальними правопорушеннями:

- рівномірний – кримінальні правопорушення скоюються з одинаковими інтервалами одне від одного;
- кластерний – кримінальні правопорушення скоюються з найменшими інтервалами одне від одного;
- випадковий – тенденції щодо якої-то систематичності у часових інтервалах між скоєнням кримінальних правопорушень не спостерігаються.

Рівномірний часовий інтервал має місце тоді, коли кримінальні правопорушення скоюються зі значними часовими інтервалами одне від одної. При цьому ці інтервали носять рівномірний характер.

Кластерний часовий інтревал – це коли кримінальні правопорушення мають тенденцію відбуватися близько одне від одного. Прикладом такого розподілу є квартирні крадіжки, коли об'єктом нападу послідовно стають різні квартири в одному комплексі, а після певного періоду бездіяльності злочинець переходить до інших комплексів.

Випадковий часовий інтервал не підходить до жодної з двох попередніх категорій. Він цілком може бути результатом поєднання кластерного та рівномірного видів часових інтервалів або справді може бути хаотичним.

При цьому у всіх видах часових інтервалів точно відома їх величина. Для кластерного виду – вона розраховується як час між середніми показниками сусідніх кластерів. Одиниця для визначення обираються будь-які: хвилини, години, дні, тижні, все залежить від поставлених завдань перед аналітиком. Аналіз групи часових інтервалів використовується для прогнозування настання кримінальних правопорушень у майбутньому.

Метод аналізу темпу (зміни динаміки) часових інтервалів між часом скоєння кримінальних правопорушень у одній серії

У зв’язку з тим, що час рухається тільки в одному напрямку, при значної кількості часових періодів в серії кримінальних правопорушень, можливо провести порівняльний аналіз не тільки протяжності часових періодів, а і прослідкувати зміни у динаміці збільшення або зменшення протяжності часових періодів. Дана ознака називається темпом. Темп часових періодів може бути:

- прискорений – протяжність часових інтервалів між кримінальними правопорушеннями зменшуються зі збільшенням кількості правопорушень;
- уповільнений – часовий інтервал між кримінальними правопорушеннями збільшується зі збільшенням кількості правопорушень;

- стабільний – часовий інтервал між кримінальними правопорушеннями не зазнає змін.

Метод аналізу дієвості кримінального правопорушника (злочинця) у певний часовий період.

Якщо є можливість спостерігати за злочинцем достатньо довгий період часу, можливо виявити періоди коли злочинець проявляє певну активність, яка може бути пов'язана саме з підготовкою або безпосереднім скоєнням кримінального правопорушення. Кримінальний аналітик діючи в умовах невідомого, повинен проаналізувати дієвість злочинця на протязі часового періоду (доба, тиждень, місяць), виявити певні закономірності та скласти графік (розклад) дієвості злочинця за аналогією складання графіку «годин в добі / днів у тижні». В подальшому аналітик може використати цю інформацію, щоб виявити часові періоди коли саме скоюється кримінальне правопорушення або спрогнозувати коли воно може відбутися у майбутньому. Для цього кримінальний аналітик використовує різнохарактерну інформацію отриману з доступних джерел: дані про скоєні кримінальні правопорушення, інформація про правопорушника отримана під час проведення негласних слідчих (розшукових) заходів, банківські операції тощо.

Метод аналізу часових циклів та сезонності злочинної діяльності.

Злочинну дієвість правопорушника можливо встановити тільки при виявлені певних закономірностей у його поведінки, пов'язаних з конкретними часовими періодами. Якщо кримінальний аналітик спостерігає тенденцію до повторювання один і тих самих дій у певний час, неважливо, це певні дні тижня, певні місяці або пора року, можна констатувати про виявлення часових або сезонних циклів у злочинній діяльності. Часові цикли злочинної діяльності є основою для прогнозування відповідних ризиків у майбутньому та прийняття рішень щодо їх усунення або мінімізації.

Наприклад, поліцією було виявлено низку випадків пошкодження невідомими особами транспортних засобів, які знаходилися в одному мікрорайоні міста. Темпоральний аналіз цих кримінальних правопорушень показав, що між скоєнням цих кримінальних правопорушень рівномірний часовий інтервал у 14 діб, а повідомлення в поліцію надходять кожного другого четверга місяця ввечері. Ця інформація стала підставою для пошуку та виявлення правопорушників, шляхом посилення нарядів патрульної поліції у вечірній час кожного другого четверга місяця. В результаті чого у цей часовий період була затримана група молодих чоловіків, які всі працювали у приватній установі. Дана установа відкрилася нещодавно та керівництво установи виплачувала заробітну плату своїм працівникам саме у четвер, один раз на два тижні. А група молодих чоловіків саме в цей час святкували отримання кожної заробітної плати в місцевому барі, а по дорозі додому продовжували «святкування», трощачи припарковані автомобілі.

Метод темпорального аналізу в умовах невідомості часу скоєння кримінального правопорушення. Аористичний аналіз.

Вище розглядалися методи темпорального аналізу, при яких була відома інформація про час скоєння кримінального правопорушення, часові періоди (інтервали) між кримінальними правопорушеннями в одній серії, інші часові показники, пов'язані з життєдіяльністю кримінального правопорушника (злочинця). Але це буває не завжди. Так, наприклад, результати аналізу серії грабежів на підставі інформації отриманої у час повідомлення про злочин може суттєво розходитися з результатами аналізу на підставі інформації коли дійсно був скоєний злочин. Це пов'язано, перш за все з тим, що потерпілі не завжди одразу повідомляють поліцію про факт кримінального правопорушення. Потерпілий може почекати декілька днів поки зателефонує до відділу поліції або відвідує його особисто. У таких ситуаціях рекомендується використовувати метод, відомий як аористичний аналіз.

Аористичний аналіз.

Цей метод темпорального аналізу робиться на встановленні відсотку імовірності скоєння кримінального правопорушення у певний час. Наприклад, в умовах обачності, відомо, що пограбування відбулося рівно о 14:30. У цьому випадку ми говоримо, що ймовірність того, що злочин стався між 14:00 та 15:00, дорівнює 100%. В іншому випадку відомо, що людина вийшла з дому о 8 ранку на роботу та повернулася додому о 18:00 та виявилау цей час, що її квартиру пограбували. У цьому випадку відомо, що злочин стався в певний час між 8 ранку і 6 вечора, але не можливо точно знати, коли саме. Цей злочин міг статися в будь-який з 10 годин між тим, як потерпілий вийшов з дому і повернувся з роботи. Ймовірність того, що цей злочин стався, наприклад, між 14:00 та 15:00, становить 10%, так само як і ймовірність того, що він стався в будь-який з інших дев'яти годинних періодів.

Для будь-якого набору даних ризик скоєння злочину в будь-який період дорівнює сумі всіх оцінок ймовірності для кожного періоду. Якщо взяти за часовий цикл тиждень, то матимемо 168 годинних періодів, протягом яких може статися злочин. Якщо сім'я повернулася додому з тижневої відпустки і виявила, що їхній будинок пограбували, ймовірність того, що злочин стався в будь-яку з годин тижня, становить лише 0,6%. Низька ймовірність

для кожної години означає, що цей злочин не матиме значного впливу при часовому аналізі сукупності квартирних крадіжок – так і має бути, оскільки ми маємо дуже малу часову визначеність щодо злочину.

Проведення аористичного аналізу такого типу спочатку може показатися досить складним. На практиці кримінальні аналітики розробляють матрицю (шаблон), який можна повторно використовувати з будь-яким майбутнім набором даних.

Методи аналізу часових рядів (прогнозування скоєння кримінальних правопорушень).

Прогнозування – це те, чого більшість кримінальних аналітиків очікують від темпорального аналізу. Кінцевою метою будь-якої роботи є повне розуміння того, що сталося в минулому, з метою передбачення того, що станеться в майбутньому. Прогнозування під час стратегічного аналізу є більш ефективним ніж при тактичному. Так, виявити часову циклічність, наприклад, у сезонних крадіжках та спрогнозувати її в майбутньому не так складно, як, наприклад, спрогнозувати день та час наступного скоєння злочинцем правопорушення. Це пов'язано, перш за все, з протяжністю часового періоду – на довгострокових періодах імовірність помилки значно менша, а по-друге, із наявністю інших обставин у прогнозуванні злочинної діяльності конкретної особи, у тому числі непередбачуваних, які можуть збільшити або зменшити вірогідність прогнозу.

Види методів аналізу часових рядів (прогнозування):

- лінійні прогнози;
- циклічні прогнози;
- прогнози провідних індикаторів.

Лінійні прогнози. Лінійні прогнози екстраполюють те, що станеться, на основі тенденцій у минулому. Для візуалізації таких тенденцій і складання прогнозу можна використовувати темпограму, яка генерує лінію тренду на основі аналізу інтервалу між подіями. Більшість програм, які використовуються для побудови графіків часових даних, можуть додавати таку лінію тренду. Лінію можна екстраполювати за межі останньої відомої точки даних, щоб оцінити, коли відбудеться наступна подія – це можна зробити візуально на графіку або за допомогою математичної функції, яка описує лінію тренду. Також метод лінійного прогнозу можна застосовувати на часових періодах (інтервалах), що змінюють темп.

Циклічні прогнози. Описані раніше сезонні моделі є дуже простим прикладом циклічного тренду, на якому можна будувати стратегічні прогнози. Часова матриця, яка визначає «час доби / день тижня», також може описувати циклічну тенденцію. Щоб перевірити, чи існує такий цикл, можна використати графік цих подій – сам графік може бути важко інтерпретувати візуально як інструмент звітності, але аналітик може використовувати його, щоб підтвердити, чи повторюється патерн, описаний у часовій матриці, тиждень за тижнем. Якщо так, то часову матрицю можна використовувати для прогнозування майбутніх кримінальних правопорушень.

Прогнози провідних індикаторів. Цей тип прогнозування є дво- або багатоваріантним за своєю природою. Застосування цього методу передбачає використання різних факторів та обставин у поєднанні з часовими елементами структури кримінального правопорушення. Ці фактори або обставини слугують індикаторами, за якими в подальшому будується лінія тренду. Так, наприклад, якщо відомо що є серія крадіжок, які скоюються наркозалежним. Відома вартість майна викраденого в кожному конкретному випадку. Але невідомий конкретний час скоєння правопорушень. У цій ситуації можливо застосування методу прогнозу провідних індикаторів та використати в якості такого індикатору – вартість викраденого майна. Далі побудувавши діаграму взаємозв'язку вартості викраденого майна до інтервалів між злочинами, можна отримати горизонтальну лінію тренду. Це дасть нам можливість визначити кількість днів, на протязі яких наркозалежний злочинець витратить вкрадені кошти та спрогнозувати коли буде скоєна наступна крадіжка.

ПРОСТОРОВИЙ АНАЛІЗ

Поняття та сутність просторового аналізу.

Злочинність рідко буває випадковою або рівномірно розподіленою у просторі; наприклад, в одних районах більше кримінальних правопорушень, ніж в інших, також в одних районах вчиняються інші види кримінальних правопорушень, ніж в інших. Виявлення районів з високим рівнем злочинності або як їх називають **«гарячих точок»** відіграє ключову роль у роботі правоохоронних органів та протидії злочинності на проблемних територіях. У стратегічних цілях і для вирішення проблем виявлення районів з високим рівнем злочинності може бути корисним для розробки та оцінки заходів реагування поліції, а також для тестування на предмет просторового переміщення або розповсюдження переваг. У тактичних цілях аналіз «гарячих точок» може сигналізувати про наявність моделі злочинності та/або допомогти правоохоронним органам краще визначати пріоритети і розподіляти ресурси на

конкретні напрямки. Таким чином, в основі аналізу злочинності лежить підтримка та надання офіцерам необхідної інформації, необхідної для запобігання, реагування або розслідування кримінальних правопорушень.

Перед кримінальними аналітиками стоїть ряд завдань, таких як об'єктивне виявлення зон з високим рівнем злочинності, ефективна ілюстрація цих зон на карті, а також допомога в розумінні того, як розвиваються і зберігаються зони з високим рівнем злочинності (проблемні зони). Для цього кримінальний аналітик повинен розуміти деякі з наявних методів і послідовно намагатися їх використовувати. Існує багато методів виявлення гарячих точок. Кожен з них має свої сильні та слабкі сторони і може бути придатним для однієї області, але не для іншої. Незалежно від обраного метода, він повинен бути обґрунтований як емпірично, так і теоретично. Ці методи, як правило, включають розробку карт злочинності та застосування статистичних тестів для визначення наявності просторової кластеризації.

Аналітичні методи, що використовуються з картами злочинності, включають:

1. Ручний аналіз;
2. Аналіз в нечіткому режимі;
3. Аналіз градуйованої кольорової карти або карти Хороплету,
4. Аналіз стандартного відхилення;
5. Картографування комірок сітки або аналіз щільності.

Більшість з цих методів буде розглянуто у розділі «6. Геопросторовий аналіз», у зв’язку з тим що методи просторового аналізу напряму пов’язані з картографуваннями та аналізом карт злочинності та не можуть розглядатися окремо. Але є методи які частково пов’язані з картографуванням, але їх необхідно розглянути саме в даному розділі.

Метод моделювання ризиків на місцевості (RTM).

RTM був розроблений у 2009 році Джоелом Капланом і Леслі Кеннеді, щоб використовувати дані з різних джерел і застосовувати легкодоступні методи, які могли б повторити інші люди. Щоб зробити його більш доступним для людей з обмеженими здібностями до ГІС і статистики, Ратгерський університет у 2013 році допоміг розробити RTMDx Utility – безкоштовну програму, яка автоматизує RTM.

Особливості ландшафту можуть впливати на поведінку та сприяти їй. Розглянемо місце, де постійно граються діти. Якщо відійти від уваги до скупчення дітей, можна помітити, що там, де вони граються, є гойдалки, гірки та відкриті поля. Ці особливості місця приваблюють дітей саме туди, а не в інші місця, де немає таких розважальних якостей. Подібним чином просторові фактори можуть впливати на серйозність і тривалість проблем зі злочинністю. Моделювання ландшафту ризиків полягає у визначенні ризиків, пов'язаних з особливостями ландшафту, та моделюванням того, як вони поєднуються для створення унікальних поведінкових умов для куримінальних правопорушень.

Завдяки науковим дослідженням було з'ясованои, що ризики, які проявляються у специфічних особливостях ландшафту, та ефекти їхньої взаємодії можуть бути використані для обчислення ймовірності злочинної поведінки. RTM створює цю комплексну модель просторової вразливості до злочинів на мікрорівні.

Процес RTM починається з відбору та зважування факторів, які географічно пов'язані зі злочинними інцидентами. Потім створюється остаточна модель, яка, по суті, «малює картину» місць, де злочинна поведінка є статистично найбільш вірогідною.

За всіма намірами і цілями RTM є діагностичним методом. Діагностуючи природні кореляти певної поведінки або результатів, ви можете робити дуже точні прогнози. Знаючи просторові фактори ризику, можна розробити заходи втручання, щоб протидіяти злочинності у короткостроковій перспективі і зменшити фактори ризику на цих територіях, щоб вони стали менш привабливими для злочинців у довгостроковій перспективі. За допомогою RTM можливо визначити пріоритети факторів ризику і призначити заходи для їх пом'якшення, навіть в умовах обмежених ресурсів. Було доведено, що RTM робить це для різних типів кримінальних правопорушень у різних умовах.

«Гарячі точки» вказують на те, де скупчується злочинність, але не обов'язково на те, чому. Занадто часто люди зосереджуються на гарячих точках, не приділяючи належної уваги просторовим характеристикам, які роблять ці райони менш привабливими для життя. Хоча існують соціальні, ситуативні, політичні, культурні та інші фактори, пов'язані з різноманітними наслідками злочинності, існує також і просторовий компонент. «Гарячі точки» – це лише ознаки та симптоми місць, які є дуже сприятливими для вчинення злочинів. RTM просувається в цьому напрямку, надаючи просторову діагностику.

Потенціал візуальної комунікації карт ризикованих територій і пов'язаних з ними просторових даних практично не обмежений. Переглядаючи карту ризикованих територій у GIS, можливо коригувати умовні позначення та створювати остаточні макети карт для візуальної комунікації просторових вразливостей певної території. Растрові карти на мікрорівні можна створювати і представляти у вигляді зображень у звітах. Комірки растрової карти можна також об'єднувати за допомогою просторових з'єднань з сегментами вулиць, поліцейськими ділянками, переписними

дільницями і так далі. Карти можна навіть експортувати у форматі KML і накладати на них шари в Google Планета Земля.

Утиліта Risk Terrain Modeling Diagnostics (RTMDx) – це програмне забезпечення для RTM і для діагностики просторової вразливості до злочинності. Вона допомагає виявляти та повідомляти про природня фактори протиправної поведінки та злочинні інциденти. Інформаційні продукти можуть бути використані для прогнозування місць, які будуть найбільш вірогідними для злочинної діяльності, визначення місць виникнення або скупчення нових злочинних інцидентів, розробки заходів, орієнтованих на конкретні місця, стратегічного і тактичного розподілу ресурсів, а також визначення пріоритетності зусиль щодо зниження ризиків злочинності.

RTMDx автоматизує більшість етапів RTM. Алгоритм емпірично тестує різноманітні просторові впливи та кроки аналізу для кожного вхідного фактору ризику, щоб визначити найбільш емпірично та теоретично обґрунтовані просторові асоціації з відомими місцями скоєння кримінальних правопорушень. Потім відбираються лише найбільш підходящі фактори ризику (з оптимально врахованими просторовими впливами) для створення «найкращої» моделі ризиків у просторі. Остаточна модель відображає вразливість до злочинів з відносними показниками ризику в кожному місці досліджуваної території. Фактори навколишнього середовища, які створюють конкретні фактори вразливості в певних місцях, перераховуються і зважуються відповідно до їх відносного просторового впливу на кінцеву подію. Це допомагає визначити пріоритетність заходів зі зниження ризиків.

Роль, яку може відігравати RTM, випливає із запиту архівних даних і даних у реальному часі для отримання картини злочинності. Ця інформація може бути важливою в управлінні організацією таким чином, щоб рішення про протидію злочинності відповідали дійсності, перевірялися на практиці та були ефективними.

Метод «шлях до місця злочину».

Це аналітичний метод, який оцінює ймовірне місце життєдіяльності (місця відпочинку, місце безпосереднього проживання, місце роботи, місця зустрічі з родичами, друзями тощо) кримінального правопорушника, зазвичай того, хто скоїв кілька пов'язаних між собою кримінальних правопорушень. Він ґрунтується на більш загальній теорії місцезнаходження, яка намагається знайти оптимальне місце для будь-якого конкретного розподілу діяльності, населення або подій у регіоні.

Згідно з передумовою, що лежить в основі концепції методу «шляху до місця злочину», люди скоюють злочини в рамках своєї повсякденної діяльності. Місця скоєння злочинів будуть відносно близькими до місць, де правопорушник працює, спить і займається побутовими справами, включаючи шляхи між ними. Це узгоджується з теорією повсякденної діяльності Коена і Фелсона, яка стверджує, що будь-який насильницький злочин відбувається під час повсякденної діяльності жертви і злочинця. Злочин можливий лише на їх перетині в часі та просторі, коли відсутній ефективний контроль за безпекою потенційної жертви.

Одним із прикладів застосування методу «шлях до місця злочину» у практиці кримінального аналізу є географічне профілювання. Цей процес, відомий як геопрофілювання, був розроблений на початку 1990-х років доктором Кімом Россмо в рамках його докторського дослідження в Університеті Саймона Фрейзера. Россмо заснував компанію Environmental Criminology Research Inc., яка створила і запатентувала технологію для автоматизації процесу геопрофілювання. Геопрофіль будується шляхом аналізу відомих місць інцидентів, які географічно пов'язані з невідомою базою операцій, з метою визначення, де ця база, найімовірніше, знаходиться.

Хоча геопрофілювання не обмежується насильницькими злочинами, воно зазвичай використовується для інцидентів, пов'язаних біологічними доказами або способом вчинення злочину, таких як серія сексуальних нападів. Геопрофіль зображується на растровій карті ймовірності ("тепла"), яка показує ймовірність знаходження місця проживання в кожній комірці сітки за кольором (від холодного до гарячого).

Слід зазначити, що модель ґрунтується на концепції, що кримінальний правопорушник має одне стабільне місце проживання, з якого він вирушає на пошуки підходящих жертв, або рухаючись з якого він стикається з жертвами впродовж свого звичайного дня. Цей метод не є ефективним для виявлення кримінальних правопорушників, які знаходять жертв в Інтернеті, за допомогою друкованих оголошень або некрологів, або під час подорожей за межами своєї місцевості (наприклад, водії далекобійники, бродяги). Кілька компаній-розробників програмного забезпечення для аналізу кримінальних правопорушень вже вбудували цю технологію у свої продукти для використання під час розслідувань серійних злочинів з метою виявлення потенційних жертв. Безкоштовне програмне забезпечення CrimeStat також включає в себе застосування JTC.

6. ГЕОПРОСТОРОВИЙ АНАЛІЗ

Геопросторовий аналіз – це сукупність методів та інструментів кримінального аналізу, які застосовуються на всіх його рівнях (стратегічний, операційний та тактичний), що направлені на отримання даних за допомогою різних GIS, геологічних, топографічних карт, а також карт маршрутів, як підрозділів поліції, так і злочинців, логістичних карт, схем тощо; картографування кримінальних правопорушень, щодо злочинної діяльності та встановлення взаємозв'язків в цих даних, з метою виявлення нової інформації щодо розслідуваних кримінальних правопорушень.

В геопросторовому аналізі застосовуються наступні методи:

1. Методи класифікації даних отриманих при геопросторовому аналізі:

1.1. Метод природних розривів. Більшість програмних пакетів GIS (географічна інформаційна система –це система збору, зберігання, аналізу та графічної візуалізації просторових (географічних) даних та пов'язаної з ними інформації про необхідні об'єкти) використовують метод природних розривів як варіант класифікації даних за замовчуванням. Це хороший метод для визначення природних груп або кластерів значень у даних. Метод шукає «розриви» між групами значень даних. Класи ознак виділяються там, де є відносно великі стрибки в даних. Цей метод обмежений для аналізу часових інтервалів, наприклад, для порівняння подібних періодів часу від одного року до іншого, оскільки діапазон даних може суттєво змінюватися між роками, що робить розподіл даних, а отже, і природні розриви, непослідовними між часовими періодами (див. рис. 6.1).

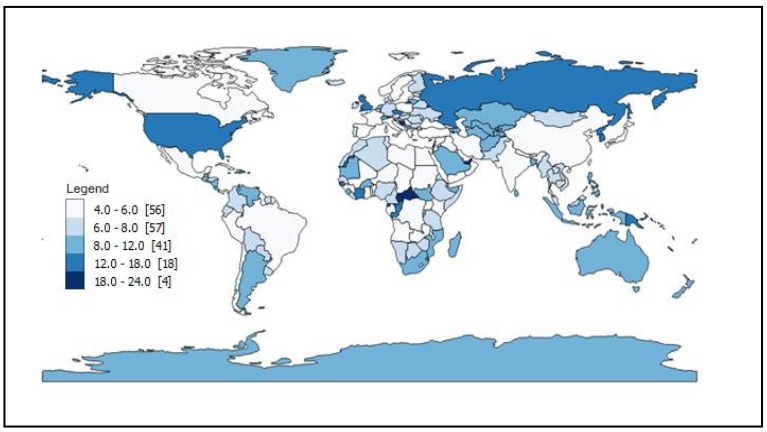

Рисунок 6.1. *Хороплетна карта світу з використанням методу природних розривів.*

1.2. Метод рівних інтервалів. Метод рівних інтервалів розбиває діапазон даних від низьких до високих значень на ряд рівних підгруп або класів, які задає користувач. Наприклад, кількість злочинів за один цикл коливається від 0 до 250. Щоб визначити п'ять класів, GIS використовує діапазон 250, ділить його на п'ять (50) і створює категорії, кожна з яких містить діапазон 50 (наприклад, 0-50, 51-100, 101-150). Це чудовий метод для порівняння даних за різні періоди часу, якщо користувач встановлює однакові інтервали в першому та другому періодах (див. рис. 6.2).

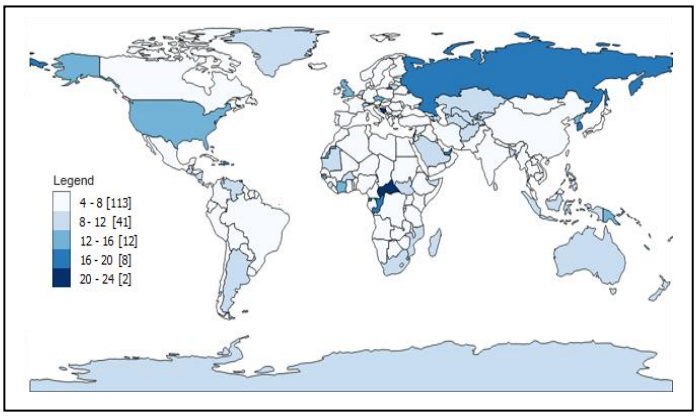

Рисунок 6.2. *Хороплетна карта світу з використанням методу рівних інтервалів.*

1.3. Метод квантилів. Квантиль – значення, яке задана випадкова величина не перевищує фіксовану ймовірність. Якщо ймовірність задана у відсотках, квантиль називається процентилем або перцентилем. Квантилі відносять рівну кількість спостережень або точок даних до кожного класу, як визначено користувачем. Якщо користувач встановлює чотири класи даних (квантилі), 25 відсотків даних або записів потраплять до кожного класу

відповідно. Цей метод може вводити в оману залежно від розподілу даних. Класифікація за квантилями добре підходить для лінійно розподілених даних (див. рис. 6.3).

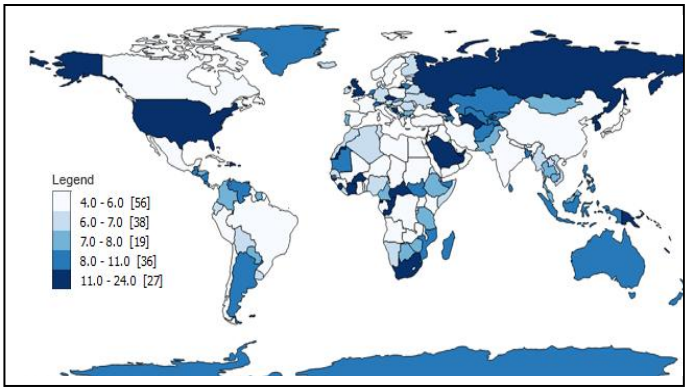

Рисунок 6.3. *Хороплетна карта світу з використанням методу квантилів.*

1.4. Метод стандартних відхилень. Цей метод слід використовувати лише тоді, коли дані наближаються до нормального розподілу. Цей метод обчислює середнє значення розподілу даних, а потім відображає одне, два або три стандартних відхилення вище і нижче середнього значення (див. рис. 6.4).

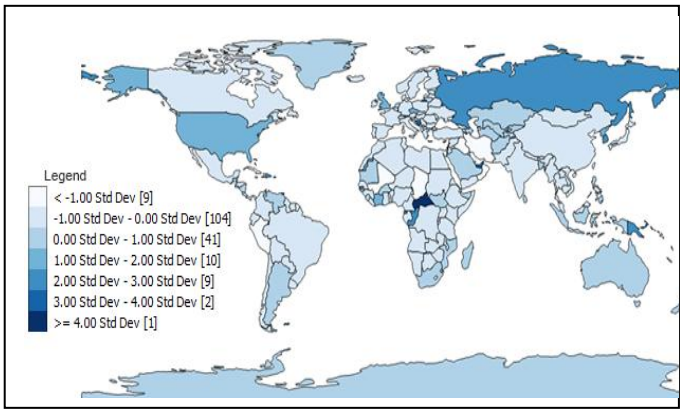

Рисунок 6.4. *Хороплетна карта світу з використанням методу стандартних відхилень.*

2. Методи картографування злочинної діяльності. Картографування – це процес складання карт та схематичної візуалізації важливої інформації яка була в минулому, є на даний час або буде у майбутньому. Картографування відбувається у одній з двох форм: крапково-символьному та Хороплету.

2.1. Метод крапково-символьного картографування. Крапково-символьне картографування злочинної діяльності є методом фіксації даних на карті. У найпростішій формі, кожен символ або точка на карті представляє собою окремий випадок географічного явища, що картографується. Точкові карти розподілу корисні для ілюстрації просторової щільності. Труднощі виникають тоді, коли розподіл даних настільки щільний, що точкові символи зливаються в масу, руйнуючи тим самим первісний намір карти: показати дискретні місця подій.

Для вирішення проблеми перекриття позначок крапково-символьного типу при високій щільності подій на одній дільниці, використовуємо пропорційне або градуйоване символьне картографування. Існує певна різниця між градуйованими та пропорційними символами. Градуйовані символи – це символи різного розміру, вибрані користувачем для представлення дискретних класифікацій даних. Пропорційні символи призначаються програмним забезпеченням для представлення кожного унікального значення в діапазоні даних крапкових символів (див. рис. 6.5).

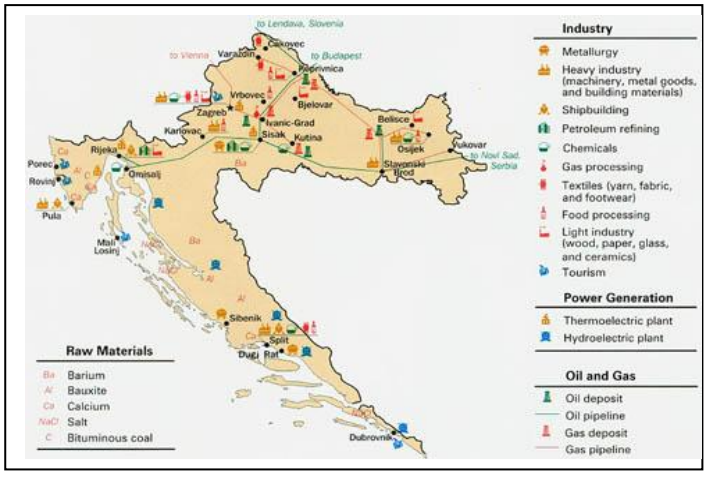

Рисунок 6.5. *Картографування методом символів (значків) на прикладі економічної карти Хорватії (зображення з сайту www.mappery.com).*

Необхідно використовувати програмне забезпечення GIS для обчислення частоти або підрахунку кількості повторень координат місцезнаходження (адресів) у вашій базі даних. Важливою є цілісність даних. При підрахунку частоти програма шукає унікальні координати місцезнаходження (адреси). При цьому програма може видавати варіанти напису адреси (наприклад, повна та скорочена назва), які після перевірки аналітик повинен об'єднати та зафіксувати як одне місцезнаходження з інтерпретацією її назви. Для того щоб уникнути помилки при обчислені даних та не визначити їх як різні місця знаходження об'єкту, існує багато різних програмних інструментів, направлених на фільтрацію та очищення даних при роботі з GIS картами (див. рис. 6.6).

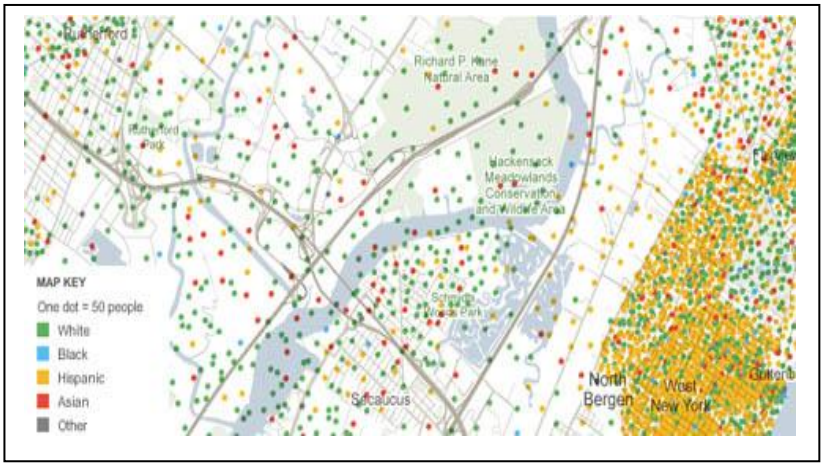

Рисунок 6.6. *Картографування методом точок на прикладі карти із зображенням точками розселення представників різних етнічних груп (зображення з сайту www.danieljlewis.org)*

Коли ви розрахували частоту, ви можете створити градуйовану карту символів. Кожному підрахунку або діапазону підрахунків ви призначите точку різного розміру, щоб показати порядкову або інтервальну класифікацію даних. Величина точок та їх кількість на одному символі визначається за методом розрахунку та вибору розмірів градуйованих символів. Також існує функціональна межа кількості різних розмірів символів, які при вивчені карти можуть бути інтерпретовані. Тому необхідно карти робити, як найбільш простими для розуміння

2.2.Метод побудови карт Хороплету. Хороплетні карти часто називають також картами символів площі або статистичними картами поверхні. Різниця між крапко-символьною картою та хороплетною картою полягає в тому, що крапко-символьна карта вказує на окреме місце, тоді як хороплетна карта вказує на сукупність даних на певній території, наприклад, на території обслуговування певного відділу поліції (див. рис. 6.7).

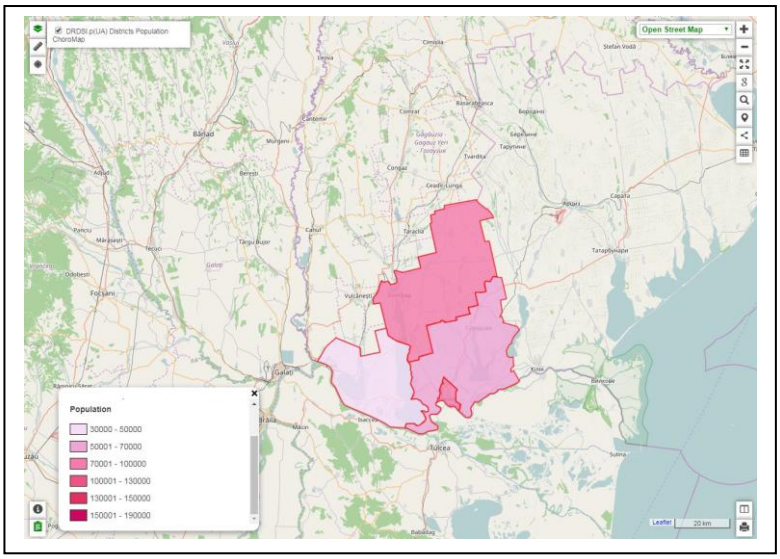

Рисунок 6.7. *Картографування методом Хороплету на прикладі кількості населення по районах Дунайського регіону України.*

Першим важливим рішенням при складанні карти Хороплету є вибір території збору даних. Територія перепису – це географічна область або досліджувана зона, яка буде використовуватися для аналізу та ілюстрації даних. Карта складається на різних рівнях (області, району, міста, розташування певних об'єктів, певної групи осіб). Необхідно обрати масштаб та рівень аналізу. Це дуже важливо та напряму пов'язано з вихідними даними, які можливо в подальшому нанести на карту. Дані можуть надходити з різних джерел, але важливим є те, що вони повинні бути представлені у вигляді таблиці, де рядок – це територіальна одиниця (власні найменування), що має унікальний код (який буде використаний для зв'язку з метрикою географічного об'єкта) і яка може мати одну або декілька характеристик (атрибутів). Далі встановлюється зв'язок між геометрією і тематичними даними, який проводиться за

допомогою картографічної системи (QGIS) на підставі спільного атрибута (KOATUU). Але можливо використовувати інший спільний атрибут (за наявністю). Для налаштування рангів і стилів хороплет-шару використовується спеціальний файл налаштування (config), що входить до складу «Зразка…».

Аналітик налаштовує:

• кількість рангів;

• значення рангів;

• колір для певного рангу.

Крок, що завершує процес конструювання хороплети. З директорії Basics (Основи) використовується «Вихідні файли і дані для побудови карт». В структурі «Вихідні файли…» у відповідних каталогах розміщуються:

• вихідні файли для карт;

• вихідні файли для QGIS;

• базові карти.

3. Методи просторового запиту (пошуку даних на картах). Цей метод пов’язаний з просторовим аналізом але тут він має свої особливості, пов’язані саме з картографуванням злочинної діяльності.

Програмне забезпечення GIS включає систему керування базами даних, зазвичай реляційну систему керування базами даних (RDBMS), для зберігання атрибутів просторових даних. Програмне забезпечення GIS також включає можливість імпортувати дані з інших джерел баз даних або отримувати доступ до даних в інших системах баз даних через з'єднання, такі як Open Database Connectivity (ODBC). Системи управління базами даних підтримують концепцію запитів для виокремлення підмножини даних. «Знайти» – це найпростіший пошук за атрибутами, зазвичай з метою знайти один запис. Обмежений запит дозволяє отримати підмножину даних, накладаючи обмеження на атрибути, наприклад, пошук всіх інцидентів протягом певного місяця (див. рис. 6.8).

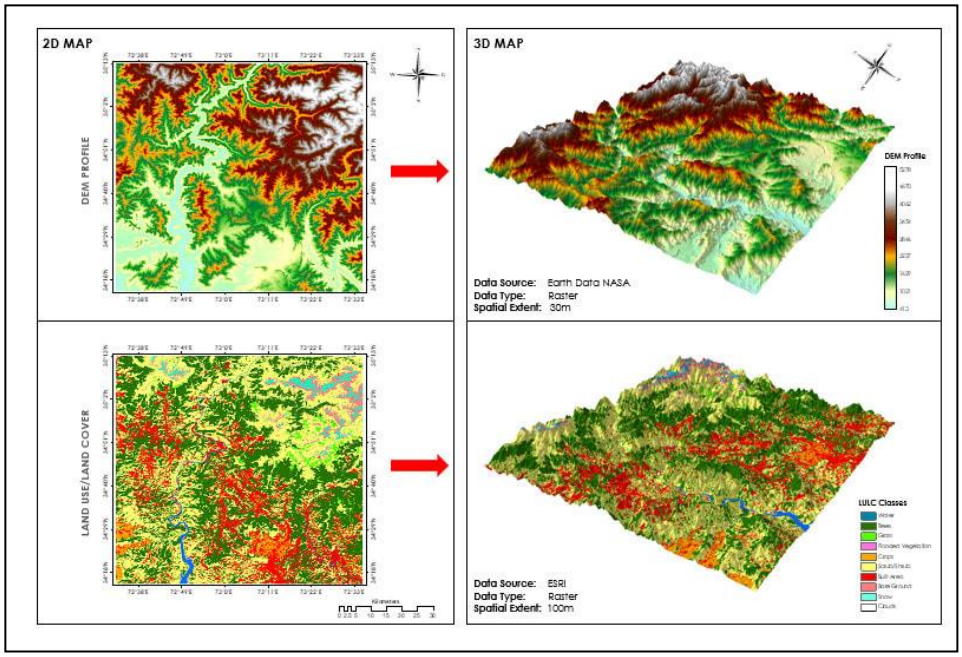

Рисунок 6.8. *Приклад використання методу просторового аналізу на квадратній області географічної карти.*

Ми можемо шукати або обмежувати наші запити на основі як описових, так і географічних ознак. Географічні або просторові об'єкти мають спеціальні атрибути, такі як координати, міри, довжина, площа і периметр, які дозволяють здійснювати просторові запити. Ці просторові об'єкти можна досліджувати за допомогою різноманітних властивостей об’єктів аналізу, таких як суміжність, близькість, площа, довжина, відстань або зв'язність.

3.1. Метод дослідження суміжностей об’єктів (прикордонного взаємо розташування). Це метод заснований на топологічній властивості об’єктів мати спільний кордон або межу. Об'єкти, що мають спільну межу, знаходяться в безпосередній близькості, що дозволяє їх аналізувати при певних умовах як одне ціле. Так, наприклад, якщо організована злочинна група діє на кордоні двох територій обслуговування поліцейських одиниць, то їх злочинна діяльність повинна картографуватися не окремо за територіями обслуговування, а разом і розлягатися, як один об’єкт аналізу.

Так, наприклад, у місті Джодхпур штату Раджастан в Індії був проведений аналіз рівня квартирних крадіжок та угонів транспортних засобів, у зв’язку зі значним підвищенням їх у 2014-2015 роках. Дані щодо кількості кримінальних правопорушень були зареєстровані у 2014 і 2015 роках у всіх поліцейських дільницях Джодхпура.

Джерелами інформації щодо скоєних правопорушень були дані, які були зібрані у восьми поліцейських відділах. Інформація щодо місць скоєння квартирних крадіжок та угону транспортних засобів була отримана з протоколів огляду місць подій та іншої оперативної інформації отриманої на початковому етапі розслідування. Інформація щодо границь та характеристик територій обслуговування поліцейських відділів та необроблені карти були також отримані у поліцейських відділах. Аналітики особисто виїхали на місця проведення оглядів місць подій, з метою збору додаткової інформації, особливо встановлення шляхом спостереження демографічних особливостей досліджуваних районів. Також аналітики зробили профілювання місць скоєння кримінальних правопорушень. Далі кримінальні аналітики нанесли вихідні геопросторові дані на топографічну та супутникову карту Google (див. рис. 6.9).

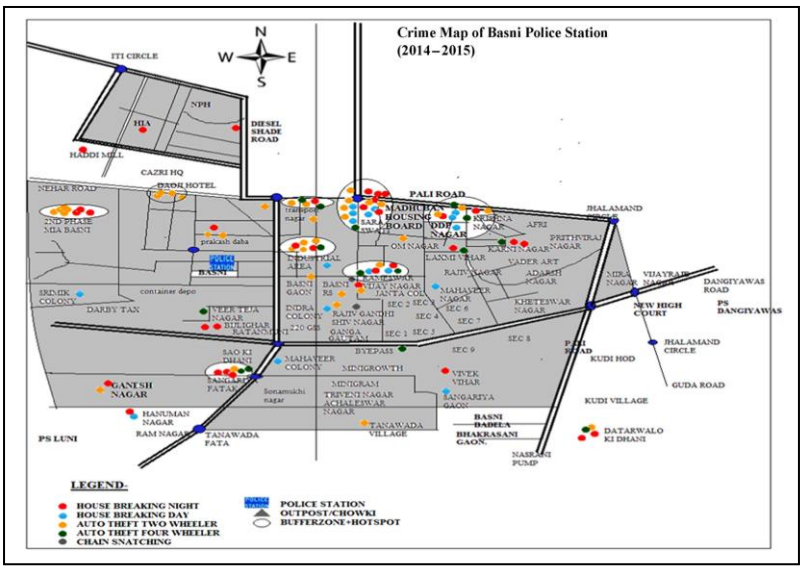

Рисунок 6.9. *Карта злочинності Баснінського відділу поліції (2014–2015).*

Для цього вони використали програмне забезпечення Mapmaker 4.0 і ARCGIS 10.0. В подальшому використовувалася глобальна система позиціонування (GPS), для позиціювання місць скоєння кримінальних правопорушень злочинів. GPS допоміг отримати інформацію про широту та довготу кожної конкретної точки скоєння кримінального правопорушення. Далі робилося геокодування або зіставлення адрес (процес перетворення табличних і географічних даних, деяких непросторових атрибутів або адрес у цьому дослідженні, у просторові дані з геоприв'язкою). Оскільки майже всі кримінальні правопорушення скоювалися біля доріг, а географічні параметри, які зберігалися в поліцейських відділах, не вказували на точне місцезнаходження кримінального правопорушення, головним індикатором щодо позиціювання були обрані геокоординати місця виявлення слідів кримінального правопорушення (див. рис. 6.10).

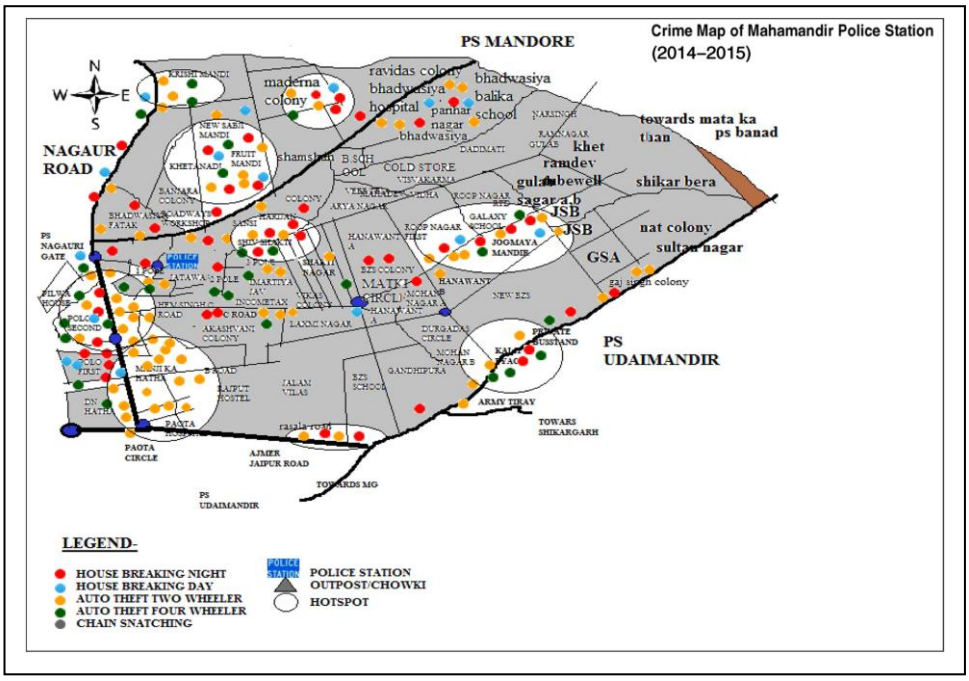

Рисунок 6.10. *Карта злочинності відділу поліції Махамандір (2014–2015).*

В результаті проведеного кримінального аналізу територій обслуговування восьми обраних відділів поліції, де спостерігалося найвище підвищення рівня скоєння квартирних крадіжок та угонів транспортних засобів в період 2014-2015 років, аналітиками були зроблені наступні висновки:

1. Рівень заарештованих обвинувачених був низьким (менше 35%);

2. Патрулювання поліцейськими нарядами здійснювалося незадовільно та не було збільшено після підвищення рівня кримінальних правопорушень;

3. Чисельність особового складу поліцейських відділів була меншою за необхідну;

4. Більшість картографованих зон, на яких було виявлено скупчення місць виявлення слідів кримінальних правопорушень, тобто місць можливого скоєння квартирних крадіжок та угонів транспортних засобів, знаходилися в густонаселених районах;

5. Серед осіб, які знаходилися в цих густонаселених районах, була величезна кількість безробітної молоді, наркоманів, циган, осіб, пов'язаних з криміналом.

Зроблені висновки дали можливість прийняти відповідні управлінські рішення та зменшити рівень квартирних крадіжок та угонів транспортних засобів у місті Джодхпур.

3.2. Метод дослідження буферу об'єкту (буферізація даних). Буфер – це зона навколо об'єкта аналізу, поміченого на карті (точка, лінія або багатокутник), яка просторово пов'язана з самим об'єктом. Буферизація є поширеним методом у картографуванні злочинної діяльності з метою визначеності зони або області аналізу. Створення буфера передбачає визначення віддаленості границі наступної буферної зони. Проходження границі буферної зони визначається задачами, які стоять перед аналітиком, рельєфом місцевості, характеристиками об'єктів аналізу тощо.

Наприклад, якщо необхідно визначити 1000-метрову зону, вільну від наркотиків, навколо школи, необхідно вибрати місце розташування школи і скористатися інструментом буфера у програмному забезпечені GIS. Якщо школу визначити на карті крапкою, то буферна зона відобразиться у вигляді кола з радіусом у відповідному масштабі 1000 метрів. Але якщо школу відобразити у вигляді багатокутника, що більш точне відображає даний об'єкт з прилягаючою територією (шкільне подвір'я) (див. рис. 6.11).

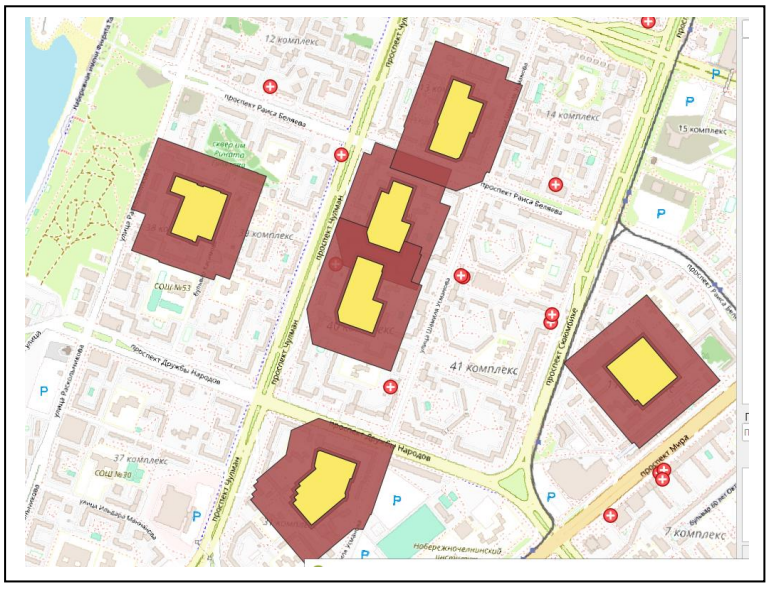

Рисунок 6.11. *Використання методу буферізації на прикладі відображення школи у вигляді багатокутника з прилягаючою територією.*

Метод буферизація розширює можливості аналітика при досліджені об'єкту. Застосування буфера створює нові дані, які потім можна використовувати для проведення подальшого аналізу. Створивши 1000-метрову буферну зону навколо школи, відкривається новий простір, в якому можна проаналізувати різноманітні характеристики, включаючи осіб які вживають наркотики, їх продаж, наявність сексуальних злочинців, які живуть і працюють там.

3.3. Метод зонального (за площами) дослідження об'єктів. Зона (площа) – це певна територія, розмір якої визначений завданнями кримінального аналітика. Даним методом можливо досліджувати декілька територій за площами та виявляти взаємозв'язки між ними, які можуть бути визначені певними загальними характеристиками між ними або зонами перетинання. Так, при аналізі декілька територій, які за своїми характеристиками наближені одна до одної, можна визначити зони підвищеної небезпеки або вірогіднішого знаходження об'єкту пошуку. Наприклад, інформація про території можливих розбійних нападів, отримана з різних джерел, нанесена на карту, виявляє зони підвищеної вірогідності їх скоєння (див. рис. 6.12).

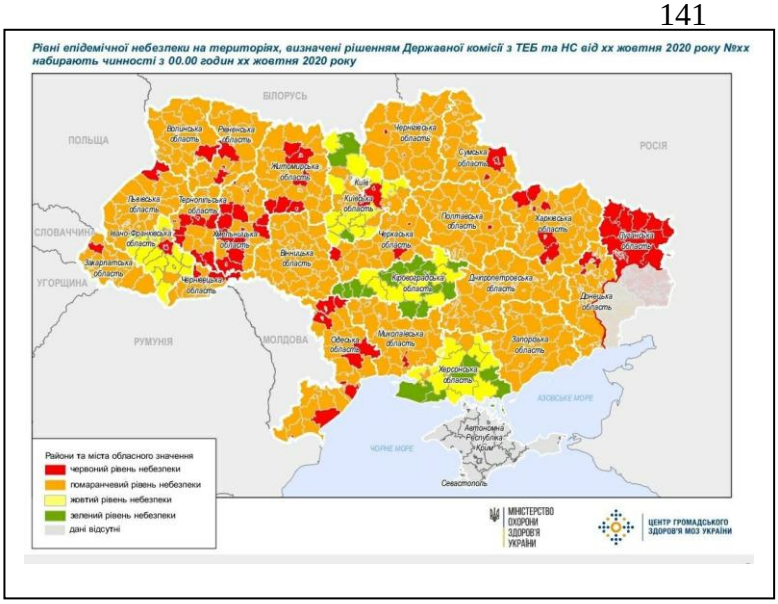

Рисунок 6.12. *Приклад застосування методу зонального (за площами) дослідження (аналізу) об'єктів на карті.*

3.4. Метод дослідження маршруту об'єкту злочинної діяльності. Даний метод направлений на визначення та аналізу маршруту руху злочинця, як під час скоєння кримінального правопорушення, так і під час його звичайного життя. Під час аналізу маршруту руху визначаються його довжина, швидкість переміщення, наявність перетинання з іншими маршрутами руху того ж самого або інших злочинців, наявність або відсутність яких-небудь перешкод, які допомагають або навпаки роблять перепони щодо можливості завершити маршрут. Даний метод розповсюджується також на маршрут руху потерпілого або представників правоохоронних органів, у тому числі поліції, під час виконання службових обов'язків (див. рис. 6.13).

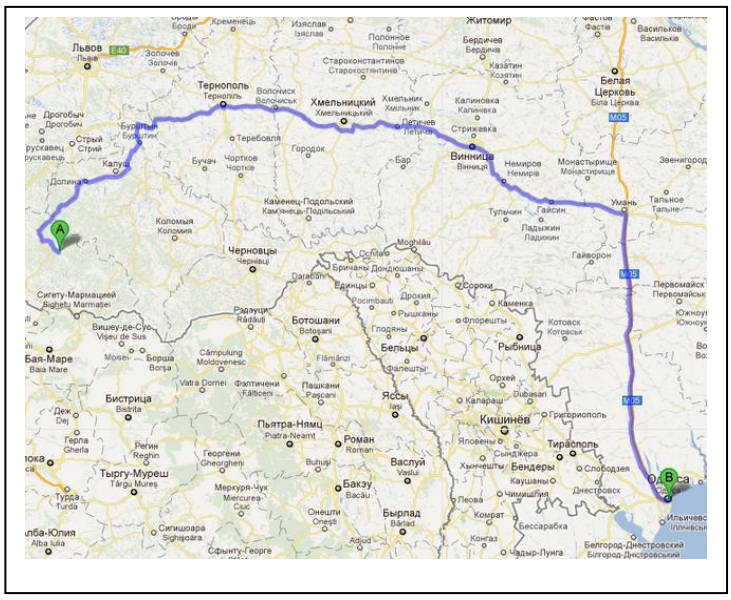

Рисунок 6.13. *Приклад застосування методу дослідження маршруту об'єкту.*

4. Методи прогнозування (превентивного аналізу) злочинності на основі георозвідки. Метод превентивного аналізу (прогнозування) на основі георозвідки – це застосування геоінтелекту або геопросторового інтелекту та його здатність ідентифікувати, фіксувати, зберігати та досліджувати дані для створення геопросторових уявлень за допомогою критичного мислення, геопросторового міркування та аналітичних методів, розробки та представлення знань у вигляді придатному для прийняття управлінських рішень заснованих на етичності (Bacastow, Bellafiore, Bridges, & Harter, 2010). Методи та інструменти георозвідки дозволяють нам аналізувати кримінальні дані таким чином, щоб ідентифікувати певні геопросторові перспективи (тенденції) або шаблони, які дозволять нам передбачити майбутні злочинні дії.

Один із інструментів георозвідки, реалізований для аналізу кримінальних правопорушень – це карти злочинності. Створення та аналіз цих карт базується на використанні геоінформаційних систем (GIS). GIS дуже корисні для отримання інформації та прийняття обґрунтованих рішень на основі геопросторових даних, оскільки вони дозволяють користувачеві поєднувати дані з багатьох джерел і, отже, проводити аналіз на основі різних змінних. Це

дає змогу візуалізувати та проаналізувати кримінальні правопорушення з більшою глибиною та з різних точок зору, включаючи геопросторову перспективу. Використання карт злочинності підтримує поліцейські операції шляхом пошуку злочинних дій, які сталися нещодавно, а також шляхом передбачення того, коли і де існує більша ймовірність того, що в майбутньому може бути скоєно злочин певних характеристик. Ці карти можуть відігравати дуже важливу роль у зниженні рівня злочинності, від початкових етапів, пов'язаних зі збором даних, у розробці поліцейських операцій із боротьби зі злочинністю як інструменту для визначення найбільш підходящих районів для розгортання, аж до завершальних етапів, пов'язаних із спостереження та оцінка реагування на дії поліції, здійснені з метою зменшення злочинності. Карти злочинності також відіграють ключову роль під час передачі результатів, оскільки їх можна використовувати для більш чіткого пояснення закономірностей і тенденцій розповсюдження та виникнення злочинності, що робить їх легшими для розуміння різними підрозділами поліції, які отримують інформацію.

Алгоритми прогнозування злочинної діяльності, засновані на георозвідці, здатні визначити, де і коли існує більша ймовірність того, що в майбутньому можуть бути скоєні кримінальні правопорушення.

Методи прогнозування поділяються на дві великі групи

- методи ретроспективного аналізу;
- методи перспективного аналізу.

Ретроспективний аналіз: цей тип аналізу базується на вивченні даних про минулі кримінальні правопорушення. Він включає в себе чотири основні метода:

• Аналіз гарячих точок. Цей метод вивчає території, у яких спостерігається висока концентрація злочинності, і використовує місця минулих кримінальних правопорушень, щоб передбачити кримінальні правопорушення, які можуть повторитися в майбутньому (див. рис. 6.14).

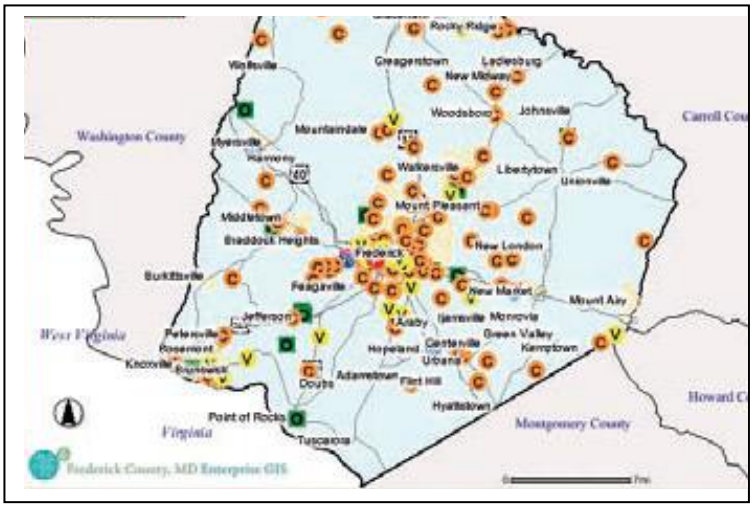

Рисунок 6.14. *Приклад застосування аналізу гарячих точок на карті де позначені місця нападу сексуального насильника.*

Гарячу точку можна визначити як конкретне місце або невелику територію, де кількість злочинів перевищує середню, і де люди мають вищий за середній ризик віктимізації Гарячі точки динамічні; вони змінюються протягом певного періоду часу, вони змінюють положення, вони змінюють форму, збільшуючись або звужуючи розміри, або навіть зникаючи або знову з'являючись залежно від часу кримінального правопорушення та аналізованого періоду. Аналіз гарячих точок є відправною точкою якісного аналізу карти злочинності. На основі аналізу великої кількості даних, аналіз гарячих точок слід використовувати для прогнозування областей підвищеного ризику злочинності на основі злочинів минулих років для вирішення проблем за допомоги поліції. Після визначення гарячої точки аналітичний процес продовжується з визначенням часових закономірностей у цій області або типів певного способу дії, які присутні для отримання корисних результатів.

• Ретроспективний темпоральний аналіз. Цей метод допомагає аналізувати злочинні дії, щоб виявити тенденції щодо дня та часу, коли вони відбувалися і використовує їх як основу майбутніх прогнозів.

• Часопросторовий ретроспективний аналіз. Цей метод поєднує закономірності, виявлені на місці, з тими, які виявлені в часі, щоб передбачити місце та час, коли існує висока ймовірність скоєння кримінального правопорушення в майбутньому.

• Аналіз імовірного повторення. Цей метод базується на ідеї, що коли скоюється кримінальне правопорушення в певному місці, існує підвищена ймовірність того, що аналогічне подібне кримінальне правопорушення може бути скоєно через короткий проміжок часу на прилеглій території (див. рис. 6.15).

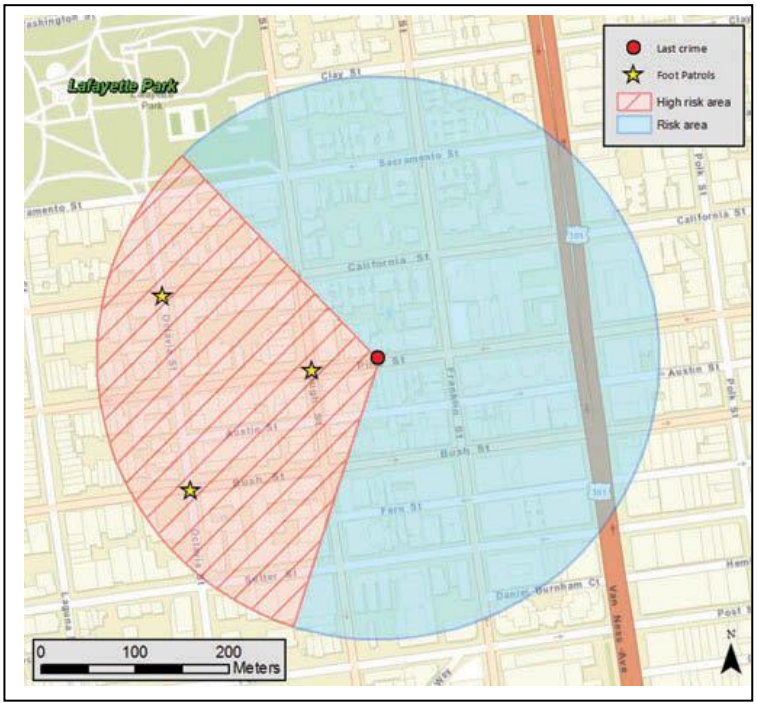

Рисунок 6.15. *Приклад застосування аналізу ймовірного повторення з метою встановлення зони ризику та ймовірності скоєння грабежів в майбутньому (червоним кольором у центрі кола помічене місця скоєння грабежу у минулому).*

*Перспективний аналіз***.** Метод аналізу не базується на минулих подіях; натомість він полягає у визначенні географічних показників, які роблять певне місце більш привабливим для кримінальних правопорушників, таким чином, поєднуючи їх, підвищується ризик злочинності в певній місцевості.

Індикатори, які підвищують або зменшують ризик злочинності в регіоні, необхідно визначати відповідно до типу досліджуваного кримінального правопорушення, оскільки, наприклад, показники угону транспортного засобу та сексуального насильства не будуть однаковими.

Найвідомішим методом перспективного аналізу є моделювання рельєфу ризику (RTM). Основна мета картографування злочинності полягає в тому, щоб отримати на карті злочинні події. Після зіставлення даних за адресою або геокодуванням ці точки вносяться до GIS. Місце, де відбуваються кримінальні правопорушення, а також зв'язок цих місць одне з одним та іншими даними чи інформацією – є важливим фактором аналізу кримінальних правопорушень.

Початкові результати, ймовірно, не будуть задовільними. Наявність сотень або тисяч точок на карті призводить до перевантаження інформацією, і немає жодних розумних очікувань, що аналітик зможе розпізнати закономірності в інформації. З цієї причини необхідно застосовувати методи просторового аналізу, щоб допомогти аналітикам у візуалізації та просторовій інтерпретації даних про злочини (див. рис. 6.16).

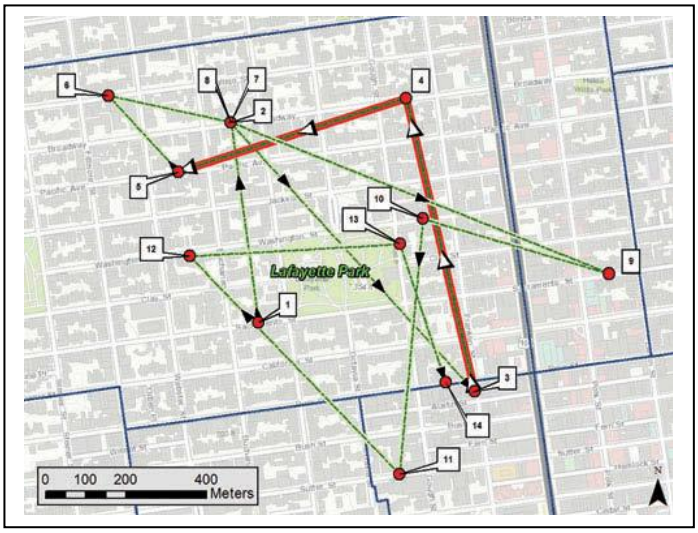

Рисунок 6.16. *Приклад застосування методу просторового аналізу аналізу при картографуванні місць скоєння квартирних крадіжок (помічені червоними крапками) в результаті чого аналітиком була виявлена закономірність руху за годинниковою стрілкою коло парку.*

Як метод визначення ймовірності чи ризику, RTM використовує вплив на розташування цих раніше визначених індикаторів, щоб зробити висновок, що певні злочини відбуватимуться в певних областях, де існують ці індикатори (або їх комбінація). Значення ризику, отримані в результаті застосування моделей аналізу ризику на місцях, є орієнтовним способом показати вразливість місця до злочинності.

Навчальне видання

ТЕОРЕТИЧНІ ТА ПРИКЛАДНІ АСПЕКТИ ПРОВЕДЕННЯ СТРАТЕГІЧНОГО, ТАКТИЧНОГО ТА ОПЕРАТИВНОГО КРИМІНАЛЬНОГО АНАЛІЗУ

(РЕАЛІЗАЦІЯ ФІЛОСОФІЇ ILP В СИСТЕМІ КРИМІНАЛЬНОГО АНАЛІЗУ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ)

ПОСІБНИК

Підп. до друку 21.12.2023. Формат 60х84/16.
Друк цифровий. Папір офсетний. Гарнітура Times.
Ум.-друк. арк. 8,37.
Наклад 30 прим.
Надруковано з готового оригінал-макету
Редакційно-видавничий відділ
Одеського державного університету внутрішніх справ
м. Одеса, вул. Успенська,1,
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДП № 3507 від 25.06.2009